

DANMARK FOR FOLKET

EN MATERIALESAMLING TIL BRUG I OPLYSNINGSARBEJDET

UDGIVET AF ARBEJDERNES OPLYSNINGSFORBUND

KØBENHAVN

1936

(elektronisk reprint ABA 2004)

FORORD

ARBEJDERNES OPLYSNINGSFORBUND udsendte i Oktober 1934 en Materialesamling »Arbejderne og Krisen«. Det var et Forsøg, som her blev gjort og dets Opgave var at give vore Skoler og Studiekredse et aktuelt Materiale til Brug i Arbejdet. Forsøget faldt heldigt ud. Trods paa-viselige Mangler fandt »Arbejderne og Kiisen« god Anvendelse i Oplysningsarbejdet saavel paa Landet som i Byerne. Af de indhøstede Erfaringer mener vi at kunne fastslaa, at denne særlige Udgivelsesform har Betydning for vort Oplysningsarbejde og bør fortsættes og videreudvikles paa tilsvarende Omraader.

Under Hensyn til disse Forhold er det, at A. O. F. har besluttet sig til at udsende foreliggende Materialesamling: Danmark for Folket. Det drejer sig her om en Beskrivelse af en Række sociale, kulturelle og politiske Problemer, som staar i Forbindelse med de senere Aars Udvikling her i Landet; i Særdeleshed siden Verdenskrisen satte ind omkring 1930. —

Vi har kaldt Materialesamlingen: Danmark for Folket, fordi det foreliggende Materiale knytter sig nært til det af Det danske Socialdemokrati udarbejdede Arbejdsprogram: Danmark for Folket. Vi skylder samtlige Medarbejdere vor bedste Tak for deres ydede Bidrag. Har der end været knap Tid til Stoffets Forberedelse, er det alligevel lykkedes for os at faa Bogen færdig til Udgivelse, inden Vintersæsonen tager sin Begyndelse. —

Forhaabentlig maa Materialesamlingen blive flittigt benyttet overalt i vore Skoler og Studiekredse og med sit Stof give Grundlag for en indgaaende Behandling af den moderne og aktuelle Politik.

København, 24. September 1936.

Arbejdernes Oplysningsforbund.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord

Socialdemokratiets Program 1913

Socialdemokratiets Manifest Maj 1934

Det danske Socialdemokrati

Socialdemokratiet i Tiden og Udviklingen

Politiske Partier og Profiler

Demokrati og Diktatur

National og International

Socialdemokratiet og Kommunismen

Hvilke Opgaver har Staten over for det kriseramte Erhvervsliv?

Fagforeningerne og Tidens Krav

Socialdemokratiet og Landbruget

Dansk Kronepolitik

Kulturpolitik

Socialdemokratiet og Skolen

Militærspørgsmaalet

Folkenes Forbund og Danmark

Kommunal-Politik under Krisen

Bogliste

(Sagregister – ikke medtaget, ABA)

Program for det danske Socialdemokrati.

Vedttaget af Partikongressen 11.-15. Februar 1913.

Arbejdet er Kilden til al Værdi, og Arbejdets Udbytte bør derfor tilfalde dem, som arbejder. I det nuværende Samfund bliver den private Ejendomsret til Produktionsmidlerne (Jord, Grund, Fabriker, Maskiner, Raastoffer, Samfærdselsmidler og saa videre) i stigende Grad Midlet, hvorved Kapitalistklassen, et Mindretal af Samfundets Medlemmer, tilvender sig Udbyttet af Menneskehedens Arbejde. Overklassens Herredømme over Produktionsmidlerne medfører politisk Ufrihed, social Ulighed, Splid mellem Nationerne og skaber Elendighed for Samfundets produktive Medlemmer.

Voksende Masser af Befolkningen forvandles til besiddelsesløse Lønarbejdere, og de tekniske Hjælpebidlers mægtige Udvikling, der burde komme alle Samfundets Medlemmer til Gode, bringer i stigende Grad det store Flertal, ikke blot de egentlige Lønarbejdere, men ogsaa den øvrige arbejdende Befolkning, ind under Kapitalens Magt og Udbytning.

Denne Samfundstilstand — Kapitalismen — umuliggør en retfærdig Fordeling af Samfundsarbejdets Udbytte, fremkalder planløs Produktion, hvorved uhyre Værdier gaar til Grunde, skaber Krise og Arbejdsløshed, splitter Samfundet i to modsatte Lejre i en bestandig mere om-

fattende og bevidst indbyrdes Klassekamp. Socialdemokratiet kræver derfor Produktionsmidlernes Overgang til Samfundsejendom — Socialismen.

Socialdemokratiets Hovedformaal.

Ud fra denne Grundopfattelse er det Socialdemokratiets Maal at samle hele Arbejderklassen i et klassebevidst, socialistisk Arbejderparti, at erobre Magten i Samfundet, at afskaffe det kapitalistiske Privateje til Produktionsmidlerne, at omdanne det til socialistisk Fælleseje og at organisere det arbejdende Folk til at overtage og drive Produktionen i det socialistiske Samfund.

Som Midler hertil tjener Arbejdernes Organisation paa de økonomiske og politiske Omraader, Udbredelse af Oplysning, og særlig af Kundskab om det kapitalistiske Samfunds Tilstande og Udvikling, Erhvervelse og Udnyttelse af alle Borgerrettigheder og ethvert andet Middel, der er i Overensstemmelse med den foran fremsatte Grundopfattelse.

Gennemførelsen af det socialistiske Fælleseje og den socialistiske Produktion vil betyde Tilintetgørelsen af alle Former af Udbytning, Undertrykkelse og social Ulighed. Den vil med alles Samarbejde i den materielle og aandelige Produktion medføre en hidtil ukendt Rigdom baade paa det materielle og paa Kulturlivets Omraader. Men Arbejdernes Frigørelse maa være Arbejdernes eget Værk.

Arbejdernes Stilling og den voksende Klassekamp er i alle Lande med kapitalistisk Produktion væsentlig den samme, og ved denne Produktionsmaades internationale Karakter bliver Arbejdernes Interesser overalt de samme og fælles.

I Erkendelse heraf føler Socialdemokratiet i Danmark sig som en Del af og erklærer sig solidarisk med den

klassebevidste, internationale Arbejderklasse, hvis verdenshistoriske Opgave er alle Menneskers fuldkomne Frigørelse uden Hensyn til Køn, Race eller Nationalitet.

Som Overgang til Samfundets socialistiske Organisation, til Beskyttelse for det arbejdende Folk og til Frem-hjælpning af dets økonomiske, intellektuelle og moralske Vel opstiller det danske

Socialdemokrati følgende Fordringer:

I. Politiske og kulturelle Krav.

1. Almindelig, lige og direkte Valgret med hemmelig Afstemning til alle offentlige Hverv for Mænd og Kvinder fra 21 Aars Alderen. Valgdagen er almindelig Fridag.
2. Etkammer-System. Al udøvende og lovgivende Myndighed hos Folket gennem dets Repræsentation. Folkeafstemning i vigtigere Spørgsmaal og Forslagsret for Befolkningen. Administration direkte under Folkerepræsentationen.
3. Fuldstændig Ytrings-, Presse-, Forsamlings- og Foreningsfrihed.
4. Religionen en Privatsag. De religiøse Samfund ordner selv deres egne Anliggender.
5. Afrustning. Internationale Stridigheder afgøres ved Voldgift.
6. Skole og Undervisningsvæsenet ordnes af Staten under Kommunernes Medvirkning. Fælles, vederlagsfri og forpligtende Skoleundervisning i Hverdags- og Heldagsskoler. Religionsundervisning udelukkes. Offentlige Børneopdragsanstalter. Det offentlige Overtagelse af Skolebørns Underhold. Adgang til den højere og højeste Undervisning uden Hensyn til ydre Kaar. Offentlig teknisk og faglig Uddannelse.
7. Obligatorisk fysisk Opdragelse af Ungdommen.
8. Vederlagsfri Rets Hjælp. Offentlig og mundtlig Retspleje. Nævningedomstole udgaaede fra almindelig Valgret for alle fuldmyndige Mænd og Kvinder. Sikring mod Misbrug af Varetægtsarrest. Omformning af Straffesystemet til et Forbedringssystem efter humane Principper. Lovovertrædelser, der er en Følge af de sociale og politiske Klassekampe, maa ikke behandles som Forbrydelser. Afskaffelse af militære og gejstlige Retter.
9. Tjenestetyende, Søfolk og andre Medborgere, der er underkastet særlige Love, stilles i politisk og retslig Henseende lige med andre Samfundsmedlemmer.

II. Økonomiske og sociale Krav.

10. Afskaffelse af Skatter og Love, som skaber Varefordyrelse for Befolkningen. Direkte Skat paa Indkomst, Formue og Grundbesiddelse, herunder Indførelse af en Grundværdistigningsafgift. Arveafgift. Stærkt stigende Skala i Beskatningen.
  11. Stat og Kommune overtager de store Samfærdsels- og Samkvemsmidler samt alle Monopoler og alle Virksomheder, der antager Karakter af Monopoler. Ogsaa anden Produktion organiseres efterhaanden under Samfundets umiddelbare Ledelse eller Kontrol.
  12. Stat og Kommune udfører selv de offentlige Arbejder, eventuelt under Medvirkning af Arbejdernes Organisationer. Hvor Licitation endnu bestaar, sikres der Arbejderne tariffmæssige Vilkaar.
  13. Fideikommisser, Lehn og Stamhuse samt Præstegaards-jorder inddrages og gøres tilgængelige for det arbejdende Folk.
- Udyrkede Arealer, Jord, der samfundsmæssigt set er uforsvarligt anvendt, samt andre Jorder, som Samfundet har særlig Interesse i at eje, erhverves.
- Samfundets Ekspropriationsret udvides. Jord i offentlig Besiddelse bør som Regel ikke afhændes til Privateje.
- Brugen af den i Samfundets Besiddelse værende dyrkelige Jord overdrages til Landarbejdere og Ligestillede. Hvor det er fornødent, tilvejebringes de nødvendige Driftsmidler af Samfundet.

Hvor Fællesdrift helt eller delvis anses at være fordelagtig, bidrager Stat og Kommuner til dens Fremme.

Staten yder iøvrigt sin Støtte til Fremhjælpning af Landbruget, saaledes ved Ydelser af Driftslaan, ved Hjælp til Grundforbedringer og lign. til de smaa Landbrug. Staten opretter Landbrugsskoler og Forsøgsstationer i Landets forskellige Egne.

Staten giver Regler for og fører Tilsyn med private Fæste- og Lejehuses Opførelse, Indretning og Benyttelse, ligesom Staten og Kommunerne søger at modvirke Udbytningen gennem Grundspekulation ved Tilvejebringelse af Boliger for Arbejdere.

Hvor Brugsretten til Samfundets Jord er overdraget enkelte Personer eller Sammenslutninger, fastsættes en Afgift af Jorden i Forhold til dens Værdi.

14. Offentlig Statistik angaaende Arbejds- og Omsætningsforhold, Produktion og Forbrug.

15. Offentlig, vederlagsfri Sygepleje. Human Omsorg for Syge, Gamle og Arbejdsudygtige ved Staten. Forsikring mod Arbejdsløshed.

16. Lovbestemt Maksimalarbejdsdag paa højst 8 Timer. — Mænds og Kvinders Arbejde i samme Industrigren betales efter fælles Tarif. — Afskaffelse af det paa Udbytning

beregnete Hjemmearbejde. — Forbud mod Søndags-, Helligdags- og Natarbejde, som ikke er samfundsnødvendigt. — Forbud mod alt Lønarbejde eller Arbejde, der hindrer Børns Skoleuddannelse i den skolepligtige Alder.

17. Kontrol med Arbejdspladser, Fabriker, Værksteder, Forretningslokaler, Handels- og Fiskerifartøjer og overhovedet alle Steder, hvor der arbejdes for Løn, samt med Arbejderboliger, der udlejes af Arbejdskøbere, og med Lokaler, der anvendes af Arbejdere til Opholds-, Spise- eller Sovested, ved Personer valgt af Arbejdere. — Der opføres kommunale Arbejderboliger, til hvilke der ydes Statstilskud. Boligerne forbliver Kommunens Ejendom. Udgifterne for Brugerne af disse Boliger maa ikke overstige de til Vedligeholdelse, Forrentning og Amortisation nødvendige Beløb.

18. Udførelse af Arbejdet i Straffe- og Forsørgelsesanstalter

paa en saadan Maade, at det ikke konkurrerer med det almindelig normalt udførte Arbejde i Samfundet udenfor.

Forbud mod Overdragelse af Arbejdskraften i saadanne Anstalter til private Arbejdskøbere.

Socialdemokratiets Manifest 1934.

Vedtaget af Socialdemokratiets Hovedbestyrelse den 23. Maj 1934.

Idet Socialdemokratiets Hovedbestyrelse fastholder det socialdemokratiske Program, hvis Maal er at samle alle, der hører til den arbejdende og udbyttede Befolkning, i det socialistiske Parti til Magtens Erobring og til Afskaffelse af det kapitalistiske Privateje til Produktionsmidlerne, henvender man sig ved nærværende til alle de Befolkningslag, der lider under den af Kapitalismen fremkaldte Krise, til Industriens og Landbrugets Arbejdere, til Gaardmænd, Husmænd, Fiskere, Tjenestemænd og Næringsdrivende i Handel og Haandværk, til alle Haandens og Aandens Arbejdere med Opfordring til disse Befolkningslag om at samles om en positiv Politik til Genskabelse af sunde og ordnede Forhold i Samfundet.

Den Produktionsform, som Socialdemokratiet tilstræber, vil utvivlsomt afløse Kapitalismen, men vi véd, at dette kræver en stadig fortsat Udvikling, som ikke kan springes over. Det er derfor Socialdemokratiets nærmeste Maal under den Omdannelse af Samfundet, som foregaar, at sikre en planmæssig, kontrolleret Produktion og Omsætning, og hertil udkræves Samfundets Bistand.

Frihandelen og det gamle liberale System er brudt sammen, og i alle Lande søger man at opbygge et nyt System. Fælles for alle Lande er, uden Hensyn til politiske Standpunkter, at man er slaaet ind paa Planøkonomi med Beskyttelse af Egen-Produktion og Kontrol med Handelen.

Verdenskrisen har nødvendiggjort denne antikapitalistiske Udvikling, og det er selvfølgelig en Opgave for Socialdemokratiet at bidrage til at befordre denne Udvikling i den kommende Tid, som det allerede er sket i de Kriseaar, der nu er forløbne.

Den økonomiske Krise, som behersker Verden, er Resultatet af den kapitalistiske Samfundshusholdning; det er en Krise af samme Karakter som forudgaaende, men i Omfang og Varighed endnu mere alvorlig og indgribende. Alle Lande, alle Næringsgrene, alle Fag og alle Aldersklasser har været inddraget i den abnorme Tilstand, hvori Verden førtes ud ved Krig og Kapitalisme, og det er derfor nødvendigt, at de politiske Kræfter i de Lande, der endnu hviler paa parlamentariske og demokratiske Grundsætninger, fører Landene ind i en økonomisk Udvikling, der hviler paa en forud lagt Plan for Samfundets Produktion og Forvaltning.

Det socialdemokratiske Parti i Danmark har altid ført en positiv Politik og har i de forløbne Kriseaar taget Konsekvensen af den store Ændring i Verdenssituationen, uden Hensyn til de Principper, der var fastlagt under helt andre Vilkaar og Forudsætninger.

Det maa være naturligt nu at afvente, til hvilket Punkt Udviklingen i Verdenshandel og Verdensøkonomi vil komme, og at foretage den fornødne Tilpasning ogsaa for vort Land. Derfor er Tiden ikke til et Arbejde med Teorier og Programpunkter, der rækker ud i en ukendt Fremtid. Tiden er derimod inde til Fremsættelse af Programmet for den kommende Tids positive Arbejde, og Grunden hertil er lagt ved det praktiske Arbejde, som allerede er udført.

Krisen og de Vilkaar for Produktion og Omsætning, som denne har affødt, Arbejdsløsheden og Beskæftigelsesspørgsmaalet, Arbejderklassens Stilling med Hensyn til økonomiske Vilkaar, Landbrugets Stilling og Sikring i Fremtiden, Industrialiseringens Fortsættelse, Erhvervslivets Finansiering, Bankvæsenets Socialisering, Begrænsning af Kapitalmagtens Udbytning, Sikring og Udvikling af det demokratiske, parlamentariske System o. s. fr., det er Tidens Opgaver, og til Løsning af saadanne Opgaver vil Socialdemokratiet yde den fornødne Medvirken.

Disse Opgaver, der berører hele Folket, er følgende:

Den seneste Udvikling i Verdensforholdene, hvorunder alle de store Stater har foretaget Afspærringer i Selvforsyningens Tjeneste, den betydelige Reduktion i Verdenshandelen og de abnorme Valutaforhold, der øver Indflydelse paa mange Forhold, nødvendiggør Opretholdelse

og videre Udvikling af Kontrollen med Anvendelse af udenlandske Betalingsmidler og derved med vor Handelspolitik, Eksport saavel som Import.

Følgen af, at Eksportproduktionen er formindsket, maa blive mindre Indkøb i Udlandet, og deraf maa atter følge en stadig fortsat industriel Produktion. Paa den anden Side maa den Afsætning til Udlandet, som er mulig, søges opretholdt, og det vil i Produktionens og Omsætningens Interesse være naturligt, om der paa de væsentlige Omraader etableres et samfundsmæssigt Fællesskab, hvorigennem man kan sikre Opretholdelsen af den Afsætning, der betinger Midler til Indkøb af Raastoffer og dermed Betingelserne for en Produktion, der kan give Beskæftigelse og Omsætning.

Forudsætningen for en voksende Produktion, for Udvidelser og Nyanlæg er imidlertid, at den af Verdensudviklingen nødvendiggjorte Sikring af Produktionen opretholdes. Ikke saaledes, at man for faa Maaneder fastlægger Kontrol- og Beskyttelsesforanstaltninger, men saaledes, at det sker for saa langt et Tidsrum, at Erhvervslivet kan disponere forsvarligt, og som Grundlag for en Plan, der omfatter Hovedpunkterne i Landets Økonomi og produktive Liv.

Socialisering af Banker.

Industrialisering og anden Udvidelse af Produktionen maa dernæst føre til Bestræbelser for at sikre fornøden Kapital og Finansiering. Til Fremme af dette Formaal maa Staten yde sin Medvirken, og dette kan naturligt ske igennem de bestaaende Banker.

Det vil, under Hensyn til Tidens Udvikling og Tidens Krav, være formaalstjenligt, om den private Aktiebank, der bærer Navnet »Nationalbanken«, reorganiseres og socialiseres saaledes at den kan gaa :i Spidsen for Løsning af de Samfundsopgaver, der melder sig, særlig med Hensyn til Finansiering af forøget Produktion, Ordning af Landbrugets Forhold, Gennemførelse af en sund og rimelig Rentepolitik, samt til Stabilisering af Valutaforholdene og Medvirken af Indgreb i disse paa Trods af Verdensøkonomiens Forhold.

Ogsaa det private Bankvæsen maa inddrages under den økonomiske Plan, der er nødvendig. Da Staten med store Ofre er blevet Ejer af Landmandsbanken, bør Staten derigennem øve en gunstig Indflydelse paa Kredit- og Renteforhold, ligesom denne Bank kan blive en værdifuld Støtte for den Udvikling af Erhvervsforhold og Beskæftigelse, der er en Hovedopgave. Det kan absolut ikke godkendes, at denne Bank overgives den private Aktiespekulation paany, og dette strider ogsaa paa afgørende Maacie imod den danske Bondestands Interesser.

Skærpelse af Banklovgivningen.

Hvis den nødvendige Forstaaelse hos Bankerne for Kreditspørgsmaal og Rentenedsættelse ikke kan tilvejebringes igennem Nationalbankens og Landmandsbankens Eksempel og Indflydelse, maa man søge at gennemføre en skærpet Lovgivning overfor Bankerne, saaledes at de derigennem bliver Organer i Samfundets Tjeneste, hvad der maa være Forudsætningen for deres Tilblivelse og Opretholdelse.

Kontrol med Aktieselskabers Udbytte og Prisdannelse.

En udvidet Kontrol med de store økonomiske Foretagender synes ogsaa naturlig under den udstrakte Beskyttelse, som Staten yder adskillige af disse. Der bør træffes Foranstaltninger imod den ublufærdige Fordeling af Udbytte, som de ved Statsforanstaltninger skabte Vilkaar muliggør. En rimelig Kontrol med Prisdannelsen vil være paa sin Plads, og en Sikring af Midler til Konsolidering og Henlæggelse for Nyanlæg maa gennemføres af Lovgivningen.

Monopoliseret og statskontrolleret Drift.

Under Bestræbelserne for at forbedre Samfundets Økonomi og for at faa Beskæftigelsesgraden

forøget ved ny og ved udvidet Produktion vil det være naturligt, at Opmærksomheden er henvendt paa de allerede monopoliserede Virksomheder og paa saadanne, der frembyder sig som Led i Statens Økonomi.

Naar Staten i stor Udstrækning paakaldes som økonomisk Hjælper overfor Erhvervsvanskeligheder og overfor sociale Brøst, og naar samtidig Skatteevnen er forringet hos nogle Borgere og stærkt anspændt hos andre, er det nødvendigt, at Staten skaffer sig Indtægter ved Produktion og anden Virksomhed.

Det maa undersøges, om de allerede monopoliserede og statskontrollerede Virksomheder, der forefindes, saasom Spritfabriker og Sukkerfabriker med Raastofproduktion af Roer og Kartoffler, fører en Prispolitik, som er forsvarlig, og det maa videre undersøges, om en Socialisering af disse og andre Virksomheder mulig kan byde gunstigere Vilkaar for Samfundet. Det synes saaledes lidet rimeligt, at Vin- og Spiritusomsætning, Cigar- og Cigaretproduktion samt Ølproduktion, omend der eksisterer en vis Beskatning paa disse, har en betydelig Frihed til at tjene private Interesser.

Ogsaa det vidtforgrenede Forsikringsvæsen frembyder et Billede af en Virksomhed, som synes egnet til Socialisering. Det vil være til stor Fordel for de Forsikrede, og det vil give Staten en Støtte, som nu kun udnyttes i privat Interesse.

Endelig er der igennem Lovgivning, Handelsaftaler og Organisation skabt et faktisk Monopol for Importører af Kul og Koks, som i visse Tider betales dyrt af Befolkningen.

Naar Klagerne lyder, som Tilfældet er, over den personlige Skat, og naar et Landstingsflertal modsætter sig Gennemførelse af de Skattelove, der tilsigter at skaffe Balance i Statshusholdningen, maa andre Kilder søges, og de kan udnyttes, uden at Byrden lægges paa det arbejdende Folk.

Nye Afsætningsmuligheder — forøget Beskæftigelse.

I Bestræbelserne for at skaffe forøget Beskæftigelse maa der utvivlsomt søges nye Markeder, baade for danske Landbrugsprodukter og for Industrivarer. Mulighederne er til Stede, men det kræves — navnlig af Landbruget, —, at dette eller dettes industrielle Virksomheder tager et Initiativ og viser en Evne til Omlægning og Tilpasning, som vil være fornøden. Saadanne Bestræbelser maa støttes af Staten.

Den gamle Tids Udenrigspolitik er ikke det eneste fomødne. Udenrigstjenesten synes i Forvejen at være kostbar, og maaske giver den ikke de Resultater, der ventes, men det er forsvarligere at ofre Penge paa Fremstød, end det er at vente paa, at danske Produkter spærres ude fra Markederne.

Udenrigstjenesten bør derfor suppleres med handels-kyndige og økonomisk kyndige Mænd, der kan undersøge fremmede Markeder og give paalidelig Orientering om Markedets Krav og Ønsker.

Skibsfart og Skibsmandskab.

At dansk Skibsfart trænger til nyt Initiativ, er vist udenfor al Tvivl. Det er maaske prisværdigt, at Skibsfarten har holdt sig til den gamle Lære om ikke at modtage Statsstøtte, men det er umuligt at staa sig, naar andre Lande under en eller anden Form bryder dette Princip.

Dansk Skibsfart trænger til Modernisering og kan ikke ret længe bevare en tilsyneladende god Forretning ved at opretholde usle Vilkaar for Skibenes Arbejdere og Funktionærer. En forsvarlig Ordning af Bemandingstorholdene baade for Maskinpersonale, Fyrbødere og Dæksfolk paa-trænger sig, særlig under Hensyn til den Arbejdsløshed, der følger af smaalig Bemanding, og en Lovgivning herom frembyder sig derfor ogsaa som et Led i Kampen mod Arbejdsløsheden.

Dobbelt-Beskæftigelse og Kvindearbejde.

I den Henseende paatrænger sig ligeledes for alle andre Virksomheder Kravene om Foranstaltninger, udover de allerede nævnte Bestræbelser, for igennem øget Produktion at fremkalde større Beskæftigelse.

Det maa misbilliges, at mange udøver Dobbelt-Beskæftigelse.

I Staten begrænses dette Forhold i nogen Udstrækning igennem det Direktiv, som Loven giver, men dog næppe tilstrækkeligt; paa det private Erhvervsomraade vil Indskriden formentlig kræve saadanne Lovforanstaltninger, som for Tiden næppe er gennemførlige.

Naar Talen er om Kvinders Beskæftigelse, maa det erkendes, at generelle Indgreb her vil være uforsvarlige. Der vil være en Mængde Tilfælde, hvor Kvindens Arbejde er Betingelsen for Opretholdelse af Hjem og Opdragelse af Børn, men desuden maa det anerkendes at være en Ret, for Kvinden som for Manden, at øve en Gerning, hvortil Uddannelse har fundet Sted, eller hvortil Kræfter og Evner er til Raadighed.

Socialdemokratiet anerkender Kvindens Ligeberettigelse med Manden og kan ikke medvirke til Undtagelseslove for Kvinderne.

Arbejdstids-Indskrænkningen trænger sig frem.

Men saafremt Arbejdsløsheden i betydeligt Omfang bestaar, selv om offentlige Arbejder iværksættes, og Produktions-Udvidelser finder Sted, maa andre Midler sættes ind.

De betydelige Beløb, der anvendes til Understøttelse, kunde, som foreslaet i Rigsdagen, anvendes paa bedre Maade. Der burde ydes Bidrag til Bedrifter, hvor man vil forsøge at forøge Beskæftigelsen, f. Eks. ved Optagelse af nye Produktioner. Der kunde formentlig iværksættes Arbejder, saavel ved Jordkultivering, Opdyrkning af Hedearealer som ogsaa ved Udbedring af Beboelsesbygninger og Boligbyggeri paa Landet. Det bliver nød-

vendigt at give Lovbestemmelser, der sikrer Gennemførelse af saadanne nødvendige Arbejder.

Og endelig er der Indskrænkning af Arbejdstiden — eventuelt som midlertidig Foranstaltning. Ved Arbejder, der under en eller anden Form støttes af Stat eller Kommuner, eller endog udføres som offentlige Arbejder, var det naturligt at tage Hensyn til den Skare af Arbejdsløse, der venter, men ogsaa paa det private Arbejdsomraade trænger Spørgsmaalet sig frem. En Lovgivning, der indskrænker Arbejdstiden saa meget, at alle Arbejdsdygtige og Arbejdsvillige kunde anvises Beskæftigelse, vilde med ét Slag skabe en ny og bedre Aand og Tilstand i Samfundet, og det vil navnlig være en uvurderlig Reform for den Arbejderungdom, hvis Fremtid under Arbejdsløsheden tegner sig yderst mørk og trist.

Det maa alvorligt misbilliges, at ikke alene Dansk Arbejdsgiverforening, men ogsaa de Partier, der har Flertal i Landstinget, ikke blot modsætter sig Foranstaltninger til Formindskelse af Arbejdsløsheden, men endog søger at udnytte Arbejdsløsheden til et utilbørligt Løntrykkeri.

Loven om Grundforbedringsarbejder byder Ejendomsbesidderen et stort kontant Tilskud, men Loven strandede, fordi Landstingsflertallet ikke vilde anerkende Arbejdernes Ret til almindelig overenskomstmæssig Betaling — fastsat efter Forslag af Statens Forligsmand.

Det maa fremdeles være Statens Opgave at forcere offentlige Arbejder frem i Forhold til den Trang, som Arbejdsløsheden angiver, og det vil ogsaa være af Betydning for Landet, at Veje, Befordringsmidler og andre Anlæg udbygges, saaledes at de bliver tidssvarende og i Stand til at forrente sig — eventuelt til at give Udbytte.

Af Hensyn til Samfundets Interesse i Produktionens Udvikling under alles Medvirken vil det være naturligt, at der indrømmes de fagligt organiserede Arbejdere igennem Organisationerne en rimelig Adgang til Indseende med og Indflydelse paa Bedrifterne, da disse er af lige saa stor Betydning for Arbejderne som for Kapitalens Repræsentanter.

Landbrugets Forhold.

En anden Række af Tidens Problemer angaar Landbrugets særlige Forhold. Socialdemokratiet har anerkendt Betimeligheden af Statsforanstaltningeir til Fordel for alle Ejendomsbesiddere i Landbrugserhvervet under Hensyn til de stærkt ændrede og forringede Afsætningsvilkaar. Det vil ikke blot være nødvendigt at opretholde Indflydelsen paa de handelspolitiske Forhold af Hensyn til Afsætningsmulighederne, men ogsaa at fortsætte den af Landbruget anbefalede Planøkonomi. Altsaa Fortsættelse af den Politik, som tilsigter at stabilisere Priserne, at modvirke Dumping, at forøge Efterspørgslen o. s. v. Ligeledes vil det efter Landbrugets Mening være nødvendigt at fortsætte Regulering af Produktionen under Hensyn til Markedsforholdene, og som nævnt vil visse Omlægninger sikkert ogsaa blive nødvendige for at vinde frem paa internationale Markeder.

Ned med Rentebyrden.

Som allerede fremhævet, vil en forstærket Aktion for at bringe Rentebyrden ned være Socialdemokratiets Maal, baade ved at øve Indflydelse paa Bankerne, ved Fortsættelse af Konverteringen, og, naar det er muligt, ved Lovgivning. Men selv om denne Politik allerede har hjulpet Landbruget med mange Millioner og fremdeles kan give aneligt Udbytte, vil den dog ikke tilvejebringe helt ordnede Forhold, paa Grund af den altfor store Gældsbyrde, hvoraf en Del af Landbrugets Ejendomme er tyngt, og særlig vil dette naturligvis vise sig, naar Henstandslovgivningen udløber.

En omfattende Gældssanering.

Socialdemokratiets Hovedbestyrelse tilsiger derfor sin Medvirken til en omfattende Gældssanering i den kommende Tid, men Betingelsen maa være, at de Besiddere, der faar Samfundets Støtte, hindres fra at skaffe sig Fordel paa Samfundets Bekostning ved Ejendomssalg eller ny ukontrolleret Gældsstiftelse.

Da en af Regeringen nedsat Kommission har bebudet Forslag angaaende Gældssanering i nær Fremtid, vil Hovedbestyrelsen ikke nu udtale sig for en bestemt Løsning, men afvente de nærmere Forslag derom.

Naar saadanne Foranstaltninger, som de her nævnte, gennemføres, og naar den førnævnte Politik fortsættes i fornøden Udstrækning, maa det Tidspunkt formentlig være inde, da Landbruget ordner sine egne Anliggender og søger at sikre sig selv imod Uheld, der kan indtræffe i Fremtiden.

Iøvrigt vil det, baade af Hensyn til Landbrugets Trivsel og af Hensyn til Arbejdsløsheden, være naturligt at fortsætte Jord-Udstykning og Oprettelse af Husmandsbrug i Overensstemmelse med de Principper for Afgiftsbetaling, der nu er indført i Jordlovgivningen. Desuden maa fornøden Tillægsjord til de smaa Husmandsbrug fremskaffes, eventuelt ved Ekspropriation, ligesom Grundværdibeskatningen maa fremmes.

Endelig udtaler man, at det vil være naturligt, om Landbrugets Arbejdsgivere, der paa forskellig Maade nyder Samfundets Støtte, viser større Hensyn til Landbrugets Arbejdere og imødekommer rimelige Krav om Forbedring af Løn- og Arbejdsforhold, da det, ogsaa i Fagets Interesse, er nødvendigt, at Landarbejderne op-naar mere passende Vilkaar, end Tilfældet nu er.

Beskyttelse for Hjemmene.

Men i hvor høj Grad det end maa lykkes at bringe Orden i Produktionen og øge Beskæftigelsen, vil der dog stadig, saafremt man ikke vil se store Dele af Befolkningen blive proletariseret, blive Brug for en moderne Sociallovgivning. Bestræbelserne vil derfor blive sat ind paa at bevare det gennem Social-Reformen opnaaede System og at udbygge og forbedre dette, hvor

der maatte vise sig Fejl eller Mangler.

I Forbindelse hermed vil det være naturligt at fremhæve et Omraade, som har særlig Betydning for den besiddelsesløse Befolkning i Byerne. Om faa Maaneder bortfalder den sidste Rest af Beskyttelse for Lejerne.

Det maa alvorligt bebrejdes Landstingsflertallet, at dette har modsat sig Forslaget til en ny Lov angaaende Forholdet mellem Lejere og Husejere. Men da Rigsdagen vil blive samlet i nær Fremtid, maa Sagen føres frem paany. Det maa være et bestemt Krav, at man ikke prisgiver Befolkningen til ny og forøget Udbygning fra hensynsløse Husejeres Side. Baade Butikker og Boliger maa sikres imod den Lejeforhøjelse, som er stillet i Udsigt, og som er ganske urimelig, naar Hensyn tages til de overordentlig gunstige Vilkaar, hvorunder Husejerne har levet i en lang Række Aar.

Ungdomsskole, Arbejdsskole, forlænget Skoletid. — Uddannelse til Husmødre.

Paa Oplysningens og Uddannelsens Omraade staar Danmark efterhaanden tilbage. Saa længe Arbejdsløsheden vedvarer, burde der i større Udstrækning, end det sker, drages Omsorg for Ungdommens gavnlige Paavirkning ved Undervisning og saadanne Arbejder, som uden Skade kan overlades den Ungdom, der frivilligt foretrækker Oplysning og Arbejde for Lediggang.

Men ogsaa vort almindelige Skolevæsen maa moderniseres. Aftenskoler og Fortsættelsesskoler maa udvikles til virkelige Ungdomsskoler i Forbindelse med den Forbedring af Barneskolen, som kan opnaas ved Forøgelse af Skoleaarene. Skolen maa anlægges saaledes, at den tager Sigte paa Børnenes Gang gennem det praktiske Liv.

De unge Kvinders Uddannelse til den ansvarsfulde Gerning som Mødre er kun i ringe Grad taget op af det offentlige Initiativ. Denne Opgave maa nu føres frem til Løsning.

Arbejdet for Freden skal fortsættes.

Iblandt de mange triste Indtryk, som Verdens-Udviklingen byder, er nu ogsaa den Frygt for Krig, som Udtalelser og Bevægelser i Udlandet maa fremkalde. Det maa meget beklages, at den internationale Organisation — Folkenes Forbund — møder saa store Vanskeligheder i Bevægelsen frem til Indskrænkning af Rustningerne, til international Afrustning og dermed til den eneste virkelige Sikring af Freden.

Den Udvikling, vi har oplevet i de sidste Aar, gaar i modsat Retning og spærrer for den Politik, som vi bestandig anser for den rigtige. Det maa derfor erkendes, at der ikke er tilstrækkelig Basis for isoleret: Afrustning for Tiden; nu maa Arbejdet gøres indenfor Folkenes Forbund paa international Basis, og vi maa anse det for en national Pligt fortsat at støtte Afrustnings- og Fredsarbejdet igennem de Organer, der søger at løse disse Opgaver.

Det Haab, der fik Næring, da Verdenskrigen sluttede, er bristet som saa mange andre, men enhver kan se, at det er kapitalistiske, reaktionære Kræfter, der paany styrer mod Krig og berøver Menneskeheden den Udsigt til Fred, som var dens Haab.

Men om vi end for en Tid maa opgive Haabet om en paa almindelig Nedrustning hvilende Fred i Verden, er der dog ikke Anledning for Danmark til at gaa ind for Rustnings-Forøgelse.

Om Anvendelsen af de Magtmidler, der staar til Raadighed, gælder det, at disse skal anvendes til Beskyttelse af Grænser og Farvande paa samme Maade, som Tilfældet vilde have været, hvis det fremsatte Lovforslag om Vagtkorps og Statsmarine var blevet vedtaget til Afløsning af det almindelige Militærvæsen.

De militære Institutioner, der bestaar i Henhold til de gældende Love, skal selvfølgelig behandles korrekt som andre Dele af Statens Forvaltning; det maa derfor ogsaa kunne paaregnes, at disse Institutioners Tjenestemænd udviser loyal Adfærd og bidrager deres til et godt Forhold til hele Befolkningen.

Valgreform og Forfatningsreform.

Den kommende Tid vil komme til at beskæftige sig med den store Opgave, som det vil være at tilvejebringe Valglovs- og Forfatningsreformer.

Der er ikke Grund til at skjule, at det parlamentariske System, som det har udviklet sig, har baade Fejl og Mangler. Den Valgordning, vi har, favoriserer paa urimelig Maade en for Parlamentarismen skadelig Deling af Vælgerne og medvirker saaledes til den Uro og Forvirring, som Fantaster, Sportspolitikere og reaktionære Elementer kan fremkalde. Socialdemokratiet ønsker at medvirke til en Reform, men kun en saadan, som sikrer Vælgerne retfærdig Repræsentation i Forhold til Stemmerne. Vi ønsker dernæst at foretage en kraftig Formindskelse af Rigsdagsmændenes Antal, hvilket sikrest og bekvemtest sker ved en Forfatningsændring, der indfører Et-Kammerssystemet. En arbejdsdygtig, handlekraftig Rigsdag er, hvad Tiden nu kræver. Det er Landstingsflertallets Partier, som nedbryder Rigsdagens Anseelse og Befolkningens Tro paa det parlamentariske System. Det vilde være en god, national Gerning, hvis de, der ønsker at bevare Demokratiet, forenedes om en Valglovs- og Grundlovsreform. Og det vilde skaane Land og Folk for oprivende Kampe og saadanne drastiske Eksperimenter, som man andet Steds er tyet til.

Socialdemokratiets Hovedbestyrelse vil fremdeles en Politik paa Lovens Grund. Vi vender os absolut imod Forsøg paa at berøve Folket dets Medbestemmelsesret. Vi bekæmper den Diktaturbevægelse, der bærer Navnet Kommunismen, og vi bekæmper de forskellige Former for Fascisme, som nu ogsaa er dukket op her i Landet. En af Forudsætningerne for Tilslutning til Fascismen og dermed beslægtede Bevægelser er her, som andet Steds, den fra Rusland udgaaede Agitation og Bevægelse, der er i Strid med det danske Folks Væsen og i Strid med det arbejdende Folks Interesser.

Socialdemokratiet vil være med til uforsonlig Kamp imod enhver Bevægelse, der truer Samfundet og tilsigter Forstyrrelse af den rolige Udvikling af Samfundets Forhold og Samfundets Funktioner.

Socialdemokratiet vil efter de angivne Linjer arbejde for Udvikling af vort Lands Produktion og Styrkelse af dets økonomiske Kræfter, alt i det arbejdende Folks Interesse. Men vi vil ogsaa bevare den internationale Forbindelse saa langt det er muligt, og navnlig vil vi tilstræbe fortsat Samarbejde med Nationer, der staar paa Demokratiets Grund, og i første Række med de nordiske Folk, hvis sociale og politiske Opfattelse falder sammen med det danske Folks Traditioner, Anskuelser og Vilje.

Vi opfordrer da alle, der vil en politisk Gerning, til Imødegaaelse af Krise og Arbejdsløshed og til Opbygning og Styrkelse af Samfundet, til at samles med Socialdemokratiet om dettes Program og positive Arbejde.

Der er Bud til alle, som bygger deres Liv paa ærligt Arbejde. Og der kaldes først og fremmest paa alle, der er ramt af Kapitalmagtens Krig mod det produktive Arbejde.

Der kaldes paa de hundred Tusinder af Arbejdere i By og paa Land, hvis Hjem bærer sørgeligt Vidnesbyrd om Krisens og Arbejdsløshedens Hærgen.

Der kaldes paa Bonden og Husmanden, som i disse Aar har faaet at føle, at deres Plads var nærmere ved Arbejderen end ved Lensgreven.

Der kaldes paa de Tusinder af Haandværkere og Handlende, som stedtes i Nød, da Samfundets økonomiske Grundvold, Produktionen, bragtes til at vakle under Krisen.

Der kaldes paa alle de i Industri og anden Næringsdrift interesserede, som er i Stand til at føre Udviklingen videre frem, naar de faar fornøden Støtte.

Nu er det Tid. Ikke til fantastiske Eksperimenter og lovløse Handlinger, ikke til Trusler og Forsøg paa at nedbryde et ordnet Samfund, men del: er Tid til at skabe det Folke-Fællesskab, der vender sig imod Lovløsheden og sætter sig hele Samfundets Opbygning som Maal for den

nærmeste Fremtids Arbejde.

Arbejderklassen naaede vidt frem i Kraft af Solidaritet og Sammenhold, men hele Folket bør være med, naar de, der forstaar Produktionens Betydning, samler sig om Tidens Gerning.

Der er Lysning i Tiden, og vi maa ønske, at Lyset ogsaa skal komme til vort Folk. Dertil kan alle bidrage ved ærlig Indsats i Arbejdet.

Vi er Smaafolk i Danmark, men der er Vilje, Arbejdsmod og Fremdrift i Folket, og det skal ogsaa ses paa det politiske Arbejde.

Frem til Dagens Gerning.

For Hjem og Børn, for Folk og Land.

Danmark for Folket!

Det danske Socialdemokrati

Det danske Socialdemokrati har sin Oprindelse i den af Louis Pio i 1871 oprettede Afdeling af Den internationale Arbejderassociation, hvis Grundlægger var Karl Marx. Internationale havde kun en kort Levetid, idet den blev opløst ved Højesteretsdom i 1873. Dens væsentligste Indsats var, at den havde rejst Arbejderspørgsmaalet i Danmark og havde givet Stødet til Dan-nelse af en Del Fagforeninger.

Disse Fagforeninger blev i Aarene efter 1873 Arbejderbevægelsens egentlige Grundlag, og der bestod et Samarbejde imellem dem, som kom til Udtryk i en Centralbestyrelse.

I 1876 indkaldtes en almindelig Arbejderkongres, som vedtog et Partiprogram. Organisationen udbyggedes saaledes, at den ikke blot som Centralbestyrelsen omfattede København, men hele Landet. Det politiske Arbejde lededes derefter af en »Hovedbestyrelse« med Sæde i Kø-benhavn; og en »Lokalbestyrelse« havde Ledelse af det faglige Arbejde i Provinsen.

»Det viste sig imidlertid snart«, hedder det i Beretningen til Partikongressen i 1892, »at det indtil da benyttede Grundlag, og den deraf følgende Organisationsform, ikke formaaede at føre Partiet fremad til den Udvikling, som det burde naa frem til. De jævnlig opstaaende faglige Spørgsmaal hæmmede ikke sjældnen den politiske Virksomhed og Agitation, og paa den anden Side var det en Hæmsko for Tilslutningen til Fagforeningerne, at disse var de egentlige Bærere af det socialdemokratiske Program. I Henhold hertil besluttedes det at oprette særlige Organisationer for den politiske Virksomhed, saaledes at der blev en stadig Forbindelse og Samvirken mellem disse og de faglige Foreninger.«

Forandringen fandt Sted 12. Februar 1878, da Socialdemokratisk Forbund blev oprettet. Hermed var der dannet et selvstændigt politisk Parti, som skulde virke for de socialistiske Ideers Udbredelse og for Arbejderklassens Repræsentation i Kommunerne, Rigsdagen og andre offentlige Institutioner.

Det hedder i det opstillede Formaal:

»Ved alle lovlige Midler at virke for de socialistiske Ideers Udbredelse og Anerkendelse, at bidrage til Udryddelse af enhver Fordom og Underkuelse, at hævde alle Menneskers naturlige Lighed, at organisere Modstanden imod det om sig gribende Rigmands-Herredømme.«

Medens Internationale var oprettet af Folk, der ikke var udgaaet fra Arbejderklassens egne Rækker, blev det nu baade i Partiet og selvfølgelig ogsaa i Fagforeningerne Arbejderne selv, der tog Opgaven op til Løsning.

Det egentlige Gennembrud kom først i 1880-Aarene. Fagforeninger blev dannet og gennemførte efter Datidens Forhold betydelige Resultater. En Opgørelse viser, at Arbejdernes gennemsnitlige Timeløn steg fra ca. 20 Øre i 1872 til 24 Øre i 1884 og 35 Øre i 1898; samtidig blev Arbejdstiden sat ned, Tekniken erobrede Fag efter Fag, og Varepriserne var faldende. Levestandarden blev derfor betydeligt forbedret.

Socialdemokratisk Forbund har indtil 1886 en Slags Centralorganisation ogsaa for Fagforeningerne derved, at den, naar der var Anledning dertil, indkaldte Fagenes Bestyrelser til Fællesmøder. I 1886 dannes en københavnsk Centralorganisation »De samvirkende Fagforeninger«, der var Forløberen for den nuværende Hovedorganisation »De samvirkende Fagforbund«, der oprettedes i 1898 og talte ca. 70.000 Medl. Baade den københavnske og senere den landsomfattende Centralorganisation stillede sig paa Socialdemokratiets principielle Grundlag, og Samarbejdet med Partiet kom til Udtryk organisatorisk ved en gensidig Repræsentation i Ledelserne.

Den socialdemokratiske Presse — Dagblad fra 1872 — udviklede sig stærkt. »Social-Demokraten« i København havde i 1884 et dagligt Oplag paa 20.000 Eksemplarer, et for den Tid meget betydeligt Tal.

Den første rent politiske Kongres afholdtes 1888. Paa den var 33 socialdemokratiske Partiforeninger (ikke Fagforeninger) repræsenteret; i 1896 holdtes Jubilæumskongres. Her var endnu kun 39 Foreninger med 23.000 Medlemmer repræsenteret.

Organisationens Vækst derefter frerngaar af nedenstaaende Tabel:

Årstal	Foreninger	Medlemmer
1898	103	22.033
1901	114	27.416
1903	110	22.061
1906	148	29.651
1908	180	34.078
1910	231	43.741
1913	225	48.985
1915	508	60.072
1919	869	110.728
1923	939	131.271
1927	1.006	148.472
1931	1.072	173.890
1935	1.232	195.142

Af Medlemstallet er 126.957 Mænd, 68.185 Kvinder.

Da Socialdemokratisk Forbund i 1878 blev oprettet, valgtes en kun 20-aarig ung Mand, A. C, Meyer til Formand. I 1882 valgtes Handskemager P. Knudsen, der var Formand til sin Død i 1910; siden har Th. Stauning staaet i Spidsen for Socialdemokratiet.

Det danske Socialdemokrati har altid været et praktisk Reformparti, som søgte Samarbejde med andre Befolkningsgrupper end den egentlige Arbejderklasse. Udvidelse af Stemmeretten og en positiv Socialpolitik (Sygeforsikring, Alderdomsforsørgelse o. lign) var de Spørgsmaal, der først og fremmest blev sat ind for.

I 1884 fik Socialdemokratiet sit politiske Gennembrud. Efter Aftale med de liberale opstillede Partiet Kandidater i 3 københavnske Kredse. Resultatet blev, at der i alt i disse Kredse blev afgivet 6805 Stemmer paa Socialdemokratiet og 2 Repræsentanter blev valgt. Det var Skræder P. Holm og Skomager C. Hørdum. I 1890 valgtes den første Socialdemokrat i Provinsen; i 1895 voksede Mandatallet til 8, og derefter gik det stadig fremad, hvad følgende Oversigt viser:

Socialdemokratiets Stemmetal og Mandater i Folketinget:			
Årstal	Stemmer	pCt. af afgivne Stemmer	Mandater
1872	1.570	-	0
1873	152	-	0
1876	1.643	-	0

1879	761	-	0
1881	1.295	-	0
1884	6.805	3,5	2
1887	8.408	-	1
1890	17.232	-	3
1892	20.094	-	2
1895	24.508	3,5	8
1898	31.870	-	12
1901	42.972	19,1	14
1903	55.593	-	16
1906	76.612	25,4	24
1909	93.079	-	24
1910	98.718	-	24
1913	107.365	29,6	32
1918	262.786*)	28,5	39
1920 April	300.345	29,2	42
1920 Sept.	389.653	32,0	48
1924	469.949**)	36,6	55
1926	497.106	37,2	53
1929	593.191***)	41,8	61
1932	660.839	42,7	62
1935	759.102	46,1	68

*) Første Gang Kvinder og Tyende stemte; ny Grundlov var vedtaget 1915.

***) Socialdemokratiet ubestridt største Parti. Første socialdemokratiske Regering.

***) Anden socialdemokratiske Regering dannes i Koalition med det radikale Venstre, der har tre Portefeuiller.

Til Landstinget valget Socialdemokratiet 2 Repræsentanter i 1890, endnu i 1915 va.r dette Tal dog kun forøget til 4 paa Grund af de særlige Privilegier de »Højstbeskattede« havde. Efter den nye Grundlovs Vedtagelse bortfaldt disse Privilegier, og Socialdemokratiet trængte ogsaa ind i Landstinget, hvilket fremgaar af følgende Tabel over Mandattallet:

Aar	Socialdemokrater i Landstinget
1920	22

1924	25
1928	27
1932	27
1936	31

Efter Valget i 1913 dannede det radikale Venstre Regering. Socialdemokratiet støttede denne Regering, saaledes at Partiets Repræsentanter i Modsætning til tidligere stemte for Finansloven og i øvrigt stemte med Regeringen ved alle væsentlige Beslutninger.

Samarbejdet med den radikale Regering fik stor Betydning under Verdenskrigen. Der blev navnlig lagt Vægt paa at opretholde Landets Neutralitet, sikre Tilførslen af Raastoffer og værne Befolkningen mod Dyrtidens værste Følger (Prisregulering, Huslejelovgivning, Dyrtidshjaelp). Over 866 Millioner overførtes fra den velstaaende Del af Befolkningen til den mindre heldigt stillede ved forskellige Love og Foranstaltninger. Skatterne blev i større Udstrækning end tidligere udskrevet som direkte Skat, og især paa »Krigsfortjenester« (Merindkomstskat o. lign.). Hensynet til Regeringens Politik paavirkede ogsaa Fagforeningernes Holdning. Man bestræbte sig stærkt for at undgaa store faglige Kampe selv med Fare for, at de stærke Prisstigninger skulde forringe Reallønnen. Det var først i 1918, at Lønnen kom paa Højde med Priserne.

Under Krigen brød Partiet med en gammel Doktrin: Modstanden mod Deltagelse i en borgerlig Regering. Paa en Kongres i 1916 vedtoges et Forslag om, at et Medlem af Rigsdagsgruppen tiltraadte den siddende Regering. Partiets Formand Th. Stauning blev derefter Minister uden Portefeuille — siden Arbejdsminister.

Socialdemokratiet modstod ved Verdenskrigens Afslutning ethvert Krav om at rykke til Venstre. Partiet stillede sig klart paa Demokratiets Grund. I en Udtalelse vedtaget paa Kongressen i 1919 afvistes Syndikalismen og Kommunismen. Følgende Sætning er karakteristisk:

»Vi vil vinde Folkets Flertal for vore Ideer og tror, at de kun kan gennemføres fuldt ud af et Folk, hvis Flertal hylder disse Ideer.«

I denne Aand er der stadig arbejdet. Socialdemokratiet har aldrig holdt sig tilbage fra Deltagelse i Dagens praktiske Politik. Det har altid medvirket til Lovgivningen og taget sit Ansvar overfor Vælgerne.

Ogsaa i Kommunernes Styrelse har Socialdemokratiet taget Del. Efter de kommunale Valg i 1933 har Partiet Flertal i 33 Købstæder og 39 Landkommuner og stærke Mindretal mangfoldige Steder.

Socialdemokratiets Program.

Til Belysning af dette Program (programmet fra 1913 - ABA) og dets Betydning skal anføres følgende, som i alt væsentligt er en stærk forkortet Gengivelse af et Afsnit, som Redaktør H. P. Sørensen har skrevet i en Bog om de politiske Partiets Synspunkter og Programmer.

Socialdemokratiet er i sin Oprindelse et Arbejderparti, og er det stadig; men dette Ord taget i sin videste Betydning, omfattende ikke alene Industriarbejderne, men ogsaa Tjenestemanden, Haandværkeren, den lille Handlende, Husmanden, Kontormanden, Aandsarbejderen, den lille Gaardmand, kort sagt: hele det arbejdende Folk, som lever af sit daglige Arbejde og er Genstand for Kapitalens Udbytning.

Alle disse Grupper, som har fælles økonomiske Interesser imod det kapitalistiske System, søger Socialdemokratiet at samle til Kamp for bedre Samfundsforhold.

Det er imod den Uretfærdighed, Kapitalismen fører med sig, Socialdemokratiet fortrinsvis

vender sig: den vældige Ulighed, Usikkerhed, Arbejdsløsheden o. lign., der tvinger Millioner Mennesker til at leve et ulykkeligt og forarmet Liv.

Samfundet er delt i Klasser. Det, der skaber Forskellen er den enkeltes Ejendomsret til Jord, Fabrikker og andre Produktionsmidler. Det er ikke Dygtighed og Evne, der bestemmer et Menneskes Plads i Samfundet, men dets økonomiske Stilling, dets Tilknytning til et Befolkningslag.

Socialdemokratiet vil ikke ophæve den i egentlig Forstand private Ejendomsret. Den fattige Enkes Sparekassebog, Grossererens Villa eller Gaardejerens Møbler skal ikke »socialiseres«; men kun den Ejendom, der skaber arbejdsfri Indtægt.

Socialdemokratiet vil ikke dele, det vil fordele Goderne.

Socialdemokratiet vil skabe et Samfund, hvor enhver faar Mulighed for at faa den Andel i Goderne, som han efter sin Indsats har Krav paa.

Al Forskel mellem Mennesker kan og skal ikke afskaffes. Den dygtige og evnerige vil altid have større Mulighed end den mindre dygtige. Men alle Mennesker bør have den samme Adgang til at gøre deres Evner gældende. Det Privilegium, som Ejendom og arbejdsfri Indtægt er, maa ophøre. Et socialistisk Samfund kan hverken indføres ved Lov eller skabes ved en Resolution. Det er en økonomisk Tilstand, en Produktionsform, der udvikler sig. Socialdemokratiet kan fremme denne Udvikling og lede den ind i de rigtige Baner.

Socialdemokratiets praktiske Politik og Krav.

Det danske Socialdemokratis Virksomhed er anlagt paa det daglige Reformarbejde. Af praktiske Reformkrav skal følgende nævnes:

Socialdemokratiet ønsker Valgretsalderen nedsat til 21 Aar. Ved Opnaaelsen af denne Alder bliver enhver dansk Borger fuldmyndig — og anerkender Samfundet, at det er naturligt at give den 21-aarige de med Fuldmyndighed forbundne Rettigheder og Ansvar, da er det unaturligt ikke at give ham (hende) Adgang til at øve Indflydelse paa Samfundets Styrelse.

Socialdemokratiet ønsker Etkammersystem. Kun derved lægges baade Magt og Ansvar paa de Repræsentanter, der er valgt af Folkets Flertal. Fuld Ytringsfrihed, Presse-, Forenings- og Forsamlingsfrihed er nøje forbundne med Folkestyret og sikrer enhver Gruppens og ethvert Mindretals Adgang til at øve Indflydelse og Kontrol.

At Religionen bør være en privat Sag, anser Socialdemokratiet som naturligt. Et Menneskes dybeste religiøse Overbevisning vedkommer ikke dets Stilling i Samfundet, og enhver alvorlig religiøs Opfattelse maa respekteres. Socialdemokratiet ønsker Kirken adskilt fra Staten bl. a. af samme Grund. De religiøse Samfund bør stilles lige og respekteres af Staten, der ikke bør bestemme over deres Vilkaar og Arbejdsformer.

Socialdemokratiet tilstræber international Afrustning. Mellempolitiske Stridigheder bør afgøres ved Voldgift — ikke ved Magtanvendelse. Denne Tanke ønsker Socialdemokratiet fremmet: indenfor Folkernes Forbund, som trods alt maa anses for at kunne blive et værdifuldt Instrument til Bevarelsen af Fred mellem Folkene.

Socialdemokratiet tilstræber bedre Skoler. Ikke blot højere Skoler, men ogsaa den almindelige Folkeskole, hvor langt de fleste Børn gaar, maa gøres bedst mulig. Blandt Kravene maa fremhæves Hverdagsskole; den skolepligtige Alders Forhøjelse til 16 Aar (nu 14) ; gratis Undervisning og gratis Undervisningsmateriale. Samfundet bør sikre det velbegavede Barn, hvis Forældre ikke selv har økonomisk Evne dertil, Adgang til den højeste Undervisning og give Tilskud til Undervisningens Fortsættelse. Forældrenes Bekymringer for Mad, Klæder o. s. v. til Barnet bør ikke være Hindringer for den, der har Evner.

De Krav, der stilles til Skolens Undervisning, maa naturnødvendig medføre Krav om en bedre Læreruddannelse, hvilket derfor ogsaa er rejst og tildels gennemført af Socialdemokratiet.

Ved Skolens Styrelse og Tilsyn ønsker Socialdemokratiet Forældrenes Medvirken. En Lov om Forældreraad er derfor gennemført paa Forslag af Socialdemokratiet.

Socialdemokratiets Krav om Offentlighed og Mundtlighed i Retsplejen er gennemført, ligesom der er indført Nævningedomstol. I 1930 gennemførtes en mere moderne Straffelov.

Paa det økonomiske og sociale Omraade kræver Socialdemokratiet direkte Skat med stærkt stigende Skala. Skatteevnen maa være afgørende for Skattens Højde.

Et naturligt Skatteobjekt er Jorden.

Socialdemokratiet virker for Grundstigningsskyld, der forhindrer Jordspekulation og inddrager den samfundsskabte Værdi til Samfundet.

En stærkt stigende Arveafgift anser Socialdemokratiet ligeledes for rimelig. De store Formuer har ofte andres Arbejde og altid et ordnet Samfund til Forudsætning. Samfundet har derfor et rimeligt Krav paa at inddrage Formuerne. Dette er ogsaa naturligt og rigtigt ud fra den Betragtning, at der bør være saavidt muligt lige Muligheder og lige Start for alle.

Socialdemokratiet kræver Statens Overtagelse af eller Kontrol med Monopoler. Ingen Enkeltmand eller Gruppe bør ved et Monopol kunne gøre sig til Herre over, hvor langt, hvorledes og paa hvilke Betingelser Befolkningens Behov kan tilfredsstilles.

Det vigtigste Monopol er Bankmonopolet. Bankvæsenet bør efter Socialdemokratiets Opfattelse ledes og kontrolleres af Samfundet.

Nationens samlede Formuer bør forvaltes under saadanne Former, at Samfundet som Helhed og ikke blot en Gruppe Finansmagnater har Fordel deraf. Seddeludstedelsen er selvsagt en Samfundsopgave. Ved en Lov om Danmarks Nationalbank har Staten og Erhvervene faaet afgørende Indflydelse paa den danske Seddelbank. De private Aktionærer udløses, og Banken er en »selvejende Institution«, der ledes af Repræsentanter for Staten og Erhvervsorganisationerne.

Socialdemokratiet ønsker, at Arbejderne skal have Andel i Bedrifternes Ledelse. Arbejdernes Interesse i en Virksomheds Trivsel er ikke mindre end Aktionærernes. Arbejderne bør derfor ogsaa have Adgang til gennem valgte Repræsentanter at øve Indflydelse paa de Retningslinjer, hvorefter Virksomheden ledes, ligesom Arbejderne har Krav paa at vide, hvordan det af Arbejdere og Ledelse i Fællesskab frembragte Udbytte fordeles.

Socialdemokratiet ønsker endvidere de store Landbrug udstykket, saadan at der skaffes Jord til Landets Ungdom. Husmandsbruget har vist sig *sit* være den mest fordelagtige Brugsform i dansk Landbrug, hvorfor der bør oprettes flere. Jorden skal efter Socialdemokratiets Opfattelse forblive i Samfundets Eje. Husmanden skal have fuld Brugsret og blot svare den fulde Jordrente. Denne bør endvidere variere med de skiftende Konjunkturer. En Lovgivning herom er gennemført og har bestaaet sin Prøve.

For at skaffe tilstrækkelig Jord og til den rette Pris foreslaar Socialdemokratiet, at Samfundet faar Ret til Ekspropriation.

Paa Sociallovgivningens Omraade har Socialdemokratiet ydet en betydelig Indsats. Arbejdsløsheds-, Syge-, Invalide- og Ulykkesforsikringer er gennemført og forbedret paa Socialdemokratiets Initiativ i 1933 (»Socialreformen«). I denne Lov findes ogsaa Bestemmelse om Aldersrente (Ret til Aldersrente: er anerkendt; faste Takster er gældende), samt om hele den offentlige Forsorg af Samfundets svage.

Socialdemokratiet er stærkt interesseret i det Arbejde, der udføres i Det internationale Arbejdsbureau i Genève og virker for de bedst mulige Konventioner, samt for deres Godkendelse af den danske Stat. Det er dog ikke lykkedes i alle Tilfælde — bl. a. er Washington-Konventionen om 8 Timersdagen ikke ratificeret.

»Jordbundet staaer Socialdemokratiet, fast og sikkert plantet i Mulden og paa Brostenene, men dets Top rækker højt opimod Himlen, og dets Maal spænder vidt. Paa en Gang jordbundet og dog fyldt af de højeste Idealere, paa en Gang et politisk Parti, dybt interesseret i Døgnlivets

mange smaa Reformere og en Folkebevægelse, som marcherer frem med Blikket fæstet mod det høje Maal i Kimingens Rand.«

Socialdemokratiet i Tiden og Udviklingen.

Af Th. Stauning,

Socialdemokratiets Program blev til i en Tid, da man blot kunde skimte den kapitalistiske Udvikling, og da ingen vidste, hvilken Virkning Organisation og politisk Virksomhed vilde faa for Arbejderne. En Række politiske, kulturelle, økonomiske og sociale Krav er helt eller delvis imødekommet, og i den forløbne Tid har Produktionen gennemløbet en betydelig Udvikling, hvorunder Fagforeningerne har varetaget Arbejder-Interesser paa en saadan Maade, at Betragtninger, der anstilledes før Fagforeningernes Tid, ikke kan have nogen Berettigelse i vor Tid.

Som Følge heraf er der Grund til at modernisere Programmet, selvfølgelig uden at ændre den principielle socialistiske Betragtning, der ligger til Grund for Socialdemokratiets Arbejde, men netop som dette Arbejde skulde gøres, kom det Sammenbrud for det kapitalistiske System, der er betegnet som en »Krise«.

Da »Krisen« utvivlsomt er Passagen til ændrede Former for Handel og Produktion, vil det være naturligt at afvente nogen Tids Udvikling, før et Fremtids-Program udformes, men ligesaa nødvendigt er det da at have Klarhed over, hvilken Linie der skal følges, medens »Krisen« er over os, det vil sige under Udviklingen til det nye System, som maa komme ud af Nutidens Eksperimenter.

Socialdemokratiets Kongres i Aalborg.

Socialdemokratiets Kongres i Aalborg, i Juni 1935, ydede sit Bidrag til denne Klarlæggelse ved Resolutioner, der viser Opgaverne i den nuværende Situation under Afspærring og Selvforsyning.

I Resolutionen hedder det:

Som det saa ofte er fremhævet, maa den nuværende Verdenstilstand, med sine kriseagtige Symptomer, betragtes som Brydningstiden imellem en gammel og en ny Tid. Og fra denne føres vi over i en ny Epoke i Verdensøkonomien. Vi befinder os ikke, som nogle synes at mene, i en forbigaaende Krise, men i en Tilstand, der med visse Forandringer indtil videre bliver den varige, hvilket kræver, at Samfundets Produktion, Handelspolitik, Kapitaldannelse, Økonomi og Lovgivning tilpasses derefter.

For de enkelte Folk er ikke anden Udvej aaben end Forsøg paa at gøre sig gældende i national Selvhævdelse, saa langt og saa stærkt som Produktionskraft og Evne berettiger til det. At de Lande, der har bragt Ofre for at blive selvforsynende, vil fortsætte Bestræbelserne herfor, maa anses for selvfølgeligt, og derfor maa andre Lande regne dermed og indrette sig derefter.

Danmark er, maaske endnu mere end forskellige andre mindre Lande, afhængigt af Handelen med andre Nationer og maa derfor under de forhaandenværende Forhold optræde som en Enhed i Forhold til Udlandet. Produktion og Handel maa afpasses efter de fælles nationale Interesser, og det bliver nødvendigt, at de bestaaende Organisationer med faglige og økonomiske Formaal søger at tilpasse deres Virksomhed, saaledes som det passer til Befolkningens Interesser under de Former for international Handel og Samarbejde, som nu er indført.

Den store Masse af Landbrugets Udøvere er Deltagere i Produktionen.. De leverer ligesom Arbejderne deres Andel til den Eksport, som er en vigtig Betingelse for hele Nationens Liv, og de er underkastede kapitalistiske Vilkaar, ligesom Arbejderne er det. Det Modsætningsforhold,

der har udviklet sig mellem Jordbrugere og Arbejdere, er ikke naturligt; det maa overvindes, thi det medfører en Forfalskning af de politiske Linjer.

Den nye Tid vil utvivlsomt kræve betydelige Ændringer i Landbrugserhvervets Forhold, og det vil være det sundeste, om Erhvervets Udøvere — ikke mindst de smaa, der er stærkest trykkede af Kapitalmagten — vil deltage i det nødvendige Arbejde med Omlægningen, saaledes at dette ogsaa kan blive et Arbejde, der fører Produktionen videre frem paa Andelsbevægelsens og Kooperationens Vej.

Det afgørende Formaal for Samfundets Støtte til Udvikling og Stabilisering af al Produktion maa være Arbejdsløshedens Ophævelse. En betydelig, permanent Arbejdsløshed er en stor Fare for de arbejdsløse selv, for Arbejderklassen som for hele Samfundet, og dens Bekæmpelse bør kunne paakalde alle Kræfter.

En fortsat Afvisning fra Arbejdsgivernes Side og fra politiske Partier af de Hjælpeforanstaltninger, som er anvendelige, kan Samfundet ikke finde sig i, og Kongressen opfordrer derfor Regeringen til fremdeles at undersøge, hvad der kan iværksættes for at komme videre frem til forøget Beskæftigelse.

Under de forhaandenværende Forhold er Valutacentralen med Adgang til Importregulering og med Nødvendigheden for en videregaaende Selvforsyning med danske Produkter en afgørende Faktor i Kampen mod Arbejdsløsheden. Der kræves aabenbart en bedre udviklet Forstaaelse af den Tilpasning, som Nutidens økonomiske Forhold kræver, end den, der er udvist af de politiske Partier udenfor Regeringen. Det er saare betegnende, at Kommuniste, Børsrepræsentanter og de saakaldte Landborepræsentanter — Venstre — ved sidste Afstemning gik imod Valutacentralen.

Denne Lovgivnings Fortsættelse er imidlertid en absolut Betingelse for Sikring af Produktionen, Beskæftigelsen og Samfundets Økonomi, og derfor maa denne Lovgivning have en anderledes fast Karakter, end Tilfældet hidtil har været.

Arbejderne og Krisen.

Den saakaldte Krise er altsaa ikke et tilfældigt Resultat af begaaede Fejl, men Resultatet af den kapitalistiske Udvikling, af den planløse Produktionsordning i alle Lande, af Krigens Ødelæggelser og den dermed følgende økonomiske Forstyrrelse, af den af den tekniske Udvikling fulgte Modernisering — den saakaldte Rationalisering — og det igen deraf følgende store Vareudbud paa samme Tid, som Befolkningernes Købeevne svigtede, særlig ved Arbejdsløshedens voldsomme Vækst.

Hvis Arbejderklassen Verden over havde givet Socialdemokratiet politisk Magt, saa kunde Tiden have medført betydelige Skridt bort fra Kapitalismen og frem imod Socialismen, men da saadan politisk Magt kun er erhvervet i nogle mindre Stater, hvis Produktions- og Handelsliv er afhængigt af de Store, saa er det fremdeles de kapitalistiske Synspunkter, der raader, og hvad der sker under Anførsel af Rusland, England, Tyskland, Frankrig, er Iværksættelse af Foranstaltninger, som rummer mere Plan og giver mindre Spild end det ganske planløse System, der hidtil var Grundlaget for Verdensøkonomien. Hel eller delvis Afspærring for international Handel, Varebytning i Stedet for fri Handel og Selvforsyning, saa langt Evnerne rækker, det er blevet Programmet til Afløsning af Liberalisme og Frihandel.

Privatkapitalen og Staten har til en vis Grad fælles Interesser i denne Politik, i Særdeleshed i de store Stater, der igen har en Krig med i Beregningerne og derfor ønsker Selvforsyningen saa vidt udviklet som muligt. Men Socialdemokratiet bør heller ikke overse, hvad det nye økonomiske Program byder. Handel og Produktion maa nødvendigvis være under Statens Kontrol, usund Spekulation modvirkes og planløs Produktion umuliggøres ved Statens Magt over Raeistof-Tilførslerne og Kontrollen med Produktionen. Linien fra denne Tilstand fører direkte til forøget Indflydelse for Staten paa de vigtige økonomiske Omraader, men Forudsætningen er naturligvis, at Socialdemokratiets politiske Indflydelse bevares og forøges.

For imidlertid at kunne øve Indflydelse med Fremtiden for Øje, maa man arbejde under de øjeblikkelige Vilkaar, og det nytter ikke at deltage i de fra Bondestanden udgaaende Besværinger, thi disse har blot det Formaal at skaffe Landbruget en privilegeret og beskyttet Stilling paa andre Erhvervs og Arbejdernes Bekostning. Det nytter heller ikke at drømme om Tilbagevenden til de gamle Tider — og det vilde, efter den skete Udvikling, ogsaa være til stor Skade for Arbejderklassen — der er ikke anden fremkommelig Vej end Bevarelse af den Indflydelse, som er erhvervet, og Fastholden ved den økonomiske Linie, som nu er fulgt i nogle Aar.

Danmarks Stilling.

Danmark er, som bekendt, fattigt paa Naturrigdomme og har derfor fra den graa Fortid været henvist til at udnytte den eneste Rigdomskilde, som forefindes — Agerjorden —.

Efterhaanden tilbyttede man sig moderne Redskaber for Landbrugsprodukter, og denne Bytning var fremdeles Grundlaget for Industriens Opstaaen, som krævede de fremmede Raastoffer.

Det danske Landbrug er undergaaet en storslaaet Udvikling. Fra primitiv Selvforsyning er det udviklet til en Landbrugs-Industri, som selv, ved Hjælp af fremmede Raastoffer, producerer store Mængder til Afsætning paa Udlandets Markeder. Men da Produktions-Udviklingen er skredet frem ved Hjælp af de tekniske Fremskridt, saa er Forholdet imellem Produktmængden og Arbejderantallet stadig forrykket til Skade for Arbejderne. Befolkningstilvæksten blev drevet ind til Byerne, og lykkeligvis kunde den opvoksende Industri tage imod dem, der kom.

Det er utænkeligt, at Landbruget kan overtage et stadigt voksende Antal Arbejdere til Beskæftigelse, selv om man opnaaede forøget Afsætning, og det kan slet ikke tænkes, at Landbruget i Danmark kan faa en saadan Forøgelse i Afsætning og Produktion, saa det beskæftigelsesmæssigt kan erstatte Industriens Beskæftigelsesmuligheder.

En Række europæiske Lande har udviklet betydelig Landbrugsproduktion, saaledes Polen, Rumænien, Ungarn, Czekoslovakiet o. fl, desuden har store Lande udviklet sig til Selvforsyning i betydeligt Omfang, og endelig har engelske Kolonilande, Canada, Australien, Ny Zeeland o. a. trængt sig stærkt frem som Landbrugsproducenter og kræver med god Ret at blive foretrukket af England.

Der er altsaa Mulighed for Landbrugsprodukter til Overflod i Verden, og man kan derfor ikke bygge Befolkningens Beskæftigelse paa dette Erhverv. Denne Kendsgerning ser man ganske bort fra, naar Kritik øves over, at Hensyn tages til andre Erhverv end Landbruget og til den for Samfundet saare vigtige Interesse i Beskæftigelsen.

Danmarks Eksport af Landbrugsprodukter havde i 1929 en Værdi af 1400 Mill. Kr. og Industriens og Fiskeriets Eksport godt 300 Mill. Kr. Det store Fald i Verdens-Omsætning og -Priser bragte hele vor Eksportværdi ned fra 1700 Mill. Kr. til ca. 1000 Mill. Kr., hvoraf Landbrugets Værdi var godt 800 Mill. Kr.

Nu er Eksportværdien steget væsentligt. Man er oppe paa ca. 1400 Mill. Kr., hvoraf ca. 1 100 Mill. Kr. er Landbrugets, og 300 Mill. igen hidrører fra Fiskeri og Industri — naturligvis i Hovedsagen fra Industrien.

Af disse ved Eksport indvundne Betalingsmidler skal Nationen have dækket sit Forbrug af Raastoffer til alle Erhverv, og her frembyder sig Vanskeligheder, som maa overvindes ved Selvforsyning.

I 1929, da Eksportværdien var 1 700 Mill. Kr., krævedes 300 Mill. Kr. til Raastoffer for Landbruget, 300 Mill. Kr. til Nærings- og Nydelsesmidler, 300 Mill. Kr. til Maskiner — saavel til Industri som til Landbrug — og 800 Mill. Kr. til Raastoffer, Halvfabrikata og Brændsel til Industrien.

Vi har altsaa 300 Mill. Kr. mindre til Raadighed, end der før blev anvendt, og maa følgelig

indskrænke Importen. Det er en Selvfølge, at man søger at lade Indskrænkningen gælde Luksus og færdige Varer — af Interesse for den hjemlige Beskæftigelse — og ligesaa selvfølgelig, at det just er dette, man fra Udlandet vender sig imod.

En Betragtning af de foreliggende Forhold viser, at man baade til Fremme af Øjeblikkets Interesser og til Sikring af den Kurs, man har indledet, maa tilstræbe, at der i stærkest mulig Grad handles af Nationen som en Enhed.

Efter at alle Nationer har lukket for Indvandring og lukket for Arbejdssøgende, maa Kræfterne samles om de hjemlige Beskæftigelsesmuligheder, og her har Arbejderne langt større Interesser end andre. Det kan være underordnet for en Fabriks Indehaver, om den beskæftiger 500 eller 600 Arbejdere, ofte er Fabrikanten selv Importør og Handlende, og tvinges han til at afskedige 100 Arbejdere, fordi der indføres flere færdige Varer, kan han maaske selv optræde som Importør og opnaa en Fortjeneste ogsaa i den Egenskab, men for Arbejderne er det udelukkende Tab og Skade, der forvoldes, naar dansk Produktion trænges tilbage.

At opnaa den rigtige Anvendelse af de Betalingsmidler, der indvindes ved Salg i Udlandet, er af største Vigtighed for Arbejderne, men det bør ikke glemmes, at Forudsætningen for Nationens Indkøb af Raastoffer er en Produktion af Varer, der kan afsættes i Udlandet, og i den Henseende er det faktisk Landbruget, der er afgørende. Det er derfor nødvendigt at anlægge en social Betragtning overfor Landbruget. Bedrifterne maa opretholdes, og Produktionen maa hjælpes til Priser, som sikrer Opretholdelse af Bedrifts-Indehaverens Interesse og af hans Evne til at betale en anstændig Arbejds løn. Saa-ledes som Udviklingen har været for dette Erhverv, med stor Gældstiftelse for at kunne udvide Produktionen i de gode Konjunkturers Tid, med Salg paa Verdensmarkedet til de af Markedet ansatte Priser og sluttelig med voldsomme Nedslag i Priserne og stærkt formindsket Indtægt ved Eksporten, kan man ikke gennemføre den i og for sig rigtige Fordring, at et privat Erhverv selv maa bære Vanskelighederne, thi det vilde have medført voldsomme Brydninger, Bedriftsstandsninger og Uorden i Forsyningerne og indirekte Vanskeligheder for andre Erhvervs Raastof-Tilførsler og for Arbejdernes Beskæftigelse.

Naar Landbrugsproduktionen opretholdes, har man, naar man har Magt over Lovgivning og Nationalbank, Adgang til at sikre Industriens Produktivitet og Beskæftigelse, og dette maa være Maalet for Arbejderklassen og dens Parti.

Beskæftigelsespolitik.

Denne Politik er i første Linie: Arbejderpolitik, Beskæftigelsespolitik, men den er i videre Forstand national, folkelig Politik. Den er afgørende for Omsætningen. Produktion og Beskæftigelse er Betingelsen for alt Næringsliv. Skomager, Skræder, Ekviperingshandler og Detailhandel af alle Arter er baseret paa et Folk med Købeevne. Alt falder sammen, naar de arbejdsdygtige i Byen og paa Landet indrulleres i de Arbejdsløses Hær.

Men set videre ud, er denne Politik naturligvis ogsaa den rette for Landbrug, Haandværk, Industri og Storhandel, thi det er denne Politik, der kan opretholde Erhvervene og sikre Samfundet imod Kaos. Ethvert Forsøg paa at overlade Privatkapitalen Herredømmet over den internationale Handel vil undergrave det System, som Danmark efter Stormagternes — de købende Nationers — Vilje har indført. Hvis Kontrollen med Handelen, i Henhold til Valutaloven, ophører, vil Indkøbene blive foretaget efter den enkeltes Interesse, uden Hensyn til Nationens Interesser. Afsætningen vil ophøre, naar der ikke købes til Gengæld, som det nu kræves, og man vil altsaa savne Betalingsmidler til Indkøb af Raastoffer.

Enhver Ændring af det, der nu er skabt, vil blive til Skade for Erhverv og for Arbejdere, og derfor maa Nutids-Programmet bygges videre paa det Grundlag, der er givet, ved det praktiske Arbejde, som igen bygger paa Hovedbestyrelsens Program-Udtalelse af 23. Maj 1934 (Danmark for Folket – ABA) og paa Kongressens Beslutning af 1935.

Om det end skal ske under Angreb fra Landbrug og udenlandsk Storhandel, maa vi hævde, at Nationen skal optræde som en Enhed, hvis økonomiske Vej er afstukket af Lovgivningsmagten.

Andre Lande optræder som nationale Enheder. England, Tyskland, Frankrig o. s. v. bestemmer ved Regeringen, hvad der maa indføres, og hvad der skal købes til Gengæld. Danmark maa, under Regeringens Ledelse og Ansvar, optræde som Sælger og Køber — og om fornødent maa Staten tage Dele af Indkøbsvirksomheden i sin Haand for at sikre Opfyldelse af indgaaede Forpligtelser.

Landbruget har underkastet sig en vis Produktions-Kontrol, og den er nødvendig, hvis man vil sikre sig imod Virkningerne af Overproduktion. Handelen maa underkaste sig de fornødne Afgørelser angaaende Indkøbssteder og Mængder, og Haandværk og Industri maa til Gengæld for Sikringen af Raastoffer producere, hvad der er muligt, beskæftige de flest mulige og afholde sig fra at brandskatte Befolkningen i Ly af Beskyttelsen. — Regering og Lovgivning maa give det fornødne Grundlag for Kontrol med Prisfastsættelser.

Men naturligvis følger ogsaa deraf, at Arbejderne maa indpasse sig i dette nye System, hvis Formaal netop er Arbejdernes Beskæftigelse.

Der kan ikke være Frihed for en Befolkningsdel til at ødelægge alt for de øvrige Dele.

Overfor de nationale Enheder, der i egen Interesse optræder imod os, maa Danmark optræde som national Enhed. Til Gengæld for den Ret, Nationen faar til at levere Varer, maa Nationen paatage sig Forpligtelser, og kan man ikke opfylde Forpligtelserne ved Frivillighed, maa Lovgivningen varetage Nationens Interesser.

Saaledes er Vilkaarene, men de er ikke værre, tværtimod bedre, end Vilkaarene under den haabløse Planløshed, som forhen raadede. Man maa indrette sig efter Nutidens Vilkaar, og Arbejdsløshedens Bekæmpelse er en af Tidens vigtige Opgaver ved Siden af de national-økonomiske Opgaver. Det er Arbejderklassens, dens Fagforeningers og Socialdemokratiets store Opgave at tilpasse sig til den nye Tid. Der maa selvfølgelig findes Former, hvorunder de økonomiske Fremskridt for Arbejderne ikke hindres, men Arbejderne maa ogsaa forstaa, at uden Samarbejde paa Nationens Grund bliver der ikke Mulighed for Opretholdelse af Beskæftigelsen og derfor endnu mindre Mulighed for Fremskridtene.

Produktion, Omsætning, ordnede Forhold og roligt Fremskridt det er Hovedpunkter paa Nutidens Program. Kan vi holde Linien og virkeliggøre dette Program, saa skaber vi

»Danmark for Folket«.

Politiske Partier og Profiler

Af Hartvig Frisch.

I en Menneskealder har Danmark haft fire politiske Partier, hvorom Vælgernes Hovedinteresser har samlet sig, og disse fire politiske Farver har lige fra 1905 og til langt ind i Tyverne af dette Aarhundrede været lige saa faste som Farverne i et Kortspil.

Hvorpaa beroede denne Inddeling og denne Fasthed? Her melder sig det evigt diskuterede Spørgsmaal, om det er Idéerne eller Forholdene, der er afgørende for Historiens Forløb. Ved første Øjekast har hvert af de danske Partier — de Konservative, Venstre, Socialdemokraterne og de Radikale — deres bestemte historiske Oprindelse omkring et Sæt af Idéer; men naar man skal forklare sig Partiernes Fasthed og Varighed, er Idéerne selv næppe Forklaring nok.

Idéerne er som Planter, der foruden deres egen Spirekraft tillige maa have en Jordbund, som giver Vækstmuligheder, og hvori Plantens Rødder kan finde Næring. Denne Jordbund er for ethvert Parti et bestemt Lag, nemlig et socialt Lag, og det er Styrken og Udbredelsen af dette Lag, der i det lange Løb bestemmer Partiernes Vækst og Udbredelse eller deres Visnen og Forfald.

Disse partibærende Lag i Danmarks demografiske Folkegrund er netop fire: Bourgeoisiet, Gaardmændene, Smaabønderne og Arbejderne, og det er Forklaringen paa, at den politiske Inddeling har kunnet være saa fast og varig. Det viser sig ogsaa paa den snurrigste Maade i Kriseaarenes politiske Nydannelser; thi selvom der tilsyneladende er dannet helt nye Partier — Retsstaten, Det frie Folkeparti, Kommunisterne og Nazisterne — saa viser netop disse Nydannelser, hvor dybt forankret Firdelingen er.

Hvert af disse nye Partier har nemlig den ejendommelige Tilknytning til det gamle politiske System, at de som Drabanter kredser udenom hver sin politiske Planet: Retsstaten om de Radikale, L. S. om Venstre, Kommunisterne om Socialdemokratiet og Nazisterne om de Konservative. Hvert af de store Partier har altsaa sine Snyltedy, som suger Næring af ganske det samme partibærende Lag som Moderplanten. Derved er de et Bevis for, at Inddelingen har dybtliggende Aarsager.

2.

I de første Aar efter Enevældens Fald og den frie Forfatnings Indførelse i Danmark var den politiske Inddeling en anden. Det var paa en Tid, da Industrialismen endnu ikke var trængt igennem, og da det nationalliberale Borgerskab var toneangivende i Byerne ogsaa blandt Haandværkerne.

Paa den Tid gik den dybeste politiske Delingslinie mellem By og Land, og det var almindeligt, naar Bønderne paa Valgdagen kørte hjem fra Byerne, at Læredrengene kastede Sten efter dem. Haandværket var endnu dengang lavspræget, en egentlig Lønarbejderklasse eksisterede ikke, Godsejerne førte det store Ord paa Landet og allierede sig politisk med Embedsstanden i Byerne for at holde Bønderne nede. Det var Baggrunden for den politiske Todeling mellem Højre og Venstre, og under Estrupiatet og den langvarige Forfatningskamp udformede disse to Partier hver sin særlige Idékreds.

For Højre var Udgangspunktet GUD, KONGE og FÆDRELAND, og hvormeget Partiet end i Enkeltheder kan have fjernet sig fra gamle Standpunkter, saa bliver alligevel Kirken, Kongemagten og Militarismen stadig ved at være Hovedtræk i Partiets Ideologi. Den gamle Grundstamme af Godsejere og Embedsmænd findes endnu, men Udviklingen har ført med sig, at Handels- og Industribourgeoisiet ganske har overskygget de gamle toneangivende Stænder. Grundstammen i det konservative Parti er derfor ikke mere de »dannede«, men de besiddende. Men derom grupperer sig mange Elementer indenfor Middelstanden, hvis honette Ambition

Konservatismen i høj Grad ønsker at kæle for, og ikke helt faa Bønder og Proprietærer i bestemte Egne af Landet. Ved Valget i 1935 mønstrede Partiet ca. 290,000 Stemmer, som fordelte sig nogenlunde jævnt paa de tre Omraader: Hovedstaden, Provinsbyerne og de rene Landdistrikter.

Denne jævne Fordeling kan naturligvis i nogen Grad tjene til at opveje den Uensartethed, som det konservative Vælgerkorps frembyder maalt med deres økonomiske Interesser. Godsejeren og Fabrikanten, Skibsrederen og Grosserereren, Kontorchefen og Funktionæren, Haandværksmesteren og Detailhandleren skal her allesammen bringes ind under een Hat tilmed i et Parti, hvor der er Tradition for den mest ubegrænsede Individualisme. Det sidste hænger sammen med en gammeldags Indstilling, at Partier er noget lavt, og at den rette konservative egentlig er hævet over alt Partivæsen.

Under disse Omstændigheder er det forstaaeligt, at de Konservative i Virkeligheden kun har een Sag, som kan forene hele denne brogede Familie: Militærvæsenet, og det er Forklaringen paa, at Partiet altid har gjort Forsvaret og Nationalfølelsen til et Særanliggende for Konservatismen.

Efter Forfatningsændringen i 1915 søgte Partiet at tage Konsekvensen af Landstingets Omdannelse ved at tage Navneforandring til det konservative Folkeparti, hvori der skulde ligge en positiv demokratisk Bekendelse og et Forsøg paa at slaa ind paa en Vej i Retning af Tory-Demokratisme som i England.

Hertil mente man at finde den rette Fører i Christmas Møller, og selv hans Modstandere vil indrømme, at der er Stof til en Demokrat i ham. Han er Søn af en velhavende Fader, men har klaret sig selv som Partisekretær og Sagfører uden Praksis. Han er et af Rigsdagens flittigste Medlemmer og skønt ung allerede graahaaret. Han har faaet sin politiske Daab i Studenterforeningen, hvad der præger hans Veltalenhed, der er studentikos og munter, men med evigt tilbagevendende Udtryk. Skønt lille af Vækst gør han god Virkning paa Vælgermøder, men han mangler den store Stil, hvor gerne han end vil lægge an paa den. Hans Force er »Generalforsamlingstaktik«, og han kan være overordentlig fiks paa Fingrene i politiske Manøvrer.

Christmas Møller har Gang paa Gang bekendt sig til Demokratiet og har gjort sig det til en ridderlig Opgave at bryde en Lanse for Parlamentarismen baade overfor L. S. Mænd og Nazister, og han var modig nok til at tage offentlig Afstand fra Berliner-Olympiaden. Den samme klare Stilling har han indtaget overfor den spontant voldsomme Nazisme, som efter Hitlers Sejr brød frem i den konservative Ungdom. Det var dengang K.U.erne raabte til ham, om han vilde være Hitler eller Hugenberg? Svaret maatte sikkert være ingen af Delene, men derimod Baldwin. Det er den engelske Konservatisme, der vil være Forbilledet, saalænge Christmas Møller formaar at holde sig i Spidsen, og hverken Rom eller Nürnberg.

3.

Medens Konservatismen siden 1915 bevidst gjorde Skridtet til at blive et Folkeparti, har Venstre, der virkelig var et Folkeparti, støt og sikkert arbejdet sig nedad til at blive et snævert Klasseparti.

Sin Oprindelse har Venstre som før nævnt i det demokratiske Bondeparti, der kæmpede mod Estrup og for Parlamentarismen. Gennemlæser man Det Forenede Venstres Program af 1872, finder man som første Sætning:

»Junigrundloven i dens fulde Omfang er Folkets moralske Ret«,

og derefter følger en Række Krav om Afskaffelse af alle Forrettigheder, ligeligere Fordeling af Skattebyrden, fornuftig Sparsommelighed og Balance, Len og Stamhuses Overgang til fri

Ejendom, Frihed indenfor Folkekirken og Oprettelse af Valgmenigheder, Indskrænkning af de lærde Skolers Tal, Opmuntring af bedre Undervisning for de uformuende, Revision af Forsvarsvæsenet, saa at der sikres Landet et efter dets Størrelse og Forhold afpasset Værn, og saa at de nuværende store Byrder formindskes. Hvad der præger dette Program er Demokratismen, Sparsommeligheden og den dybe Mistillid til Embedsstanden og Militæret. Det er Resterne af Enevældens gamle Stænderstat, Det Forenede Venstre søger at fjerne, men et konstruktivt Reformprogram havde Partiet endnu ikke. Først efter de haarde Provisorieaar samler Partiet sig i 1889 om et stort Reformprogram, der bl. a. indeholdt Krav om Toldnedsættelser, opvejet ved Nedsættelse af Militærudgifterne, Bestræbelser for anerkendt Neutralitet, Alderdomsforsørgelse, Hjælp mod Sygdom og Ulykke, Begrænsning af Arbejdstiden, Organisationsret for Arbejderne, Husmandsbrug, kommunal Valgret for Kvinder, Retsplejereform, kirkelig Frihed o. s. v.

Man ser heraf, at det historiske Venstre var meget langt fra at staa paa noget doktrinært liberalistisk Stade; det var demokratisk, socialt interesseret og kraftigt anti-militaristisk, og det var paa dette brede folkelige Grundlag, Partiet efterhaanden opnaede at blive Landets store virkelige Folkeparti med I.C. Christensen som den ubestridte Fører.

Da Partiet Venstre endelig ved Systemskiftet i 1901 naaede til Magten, viste det sig hurtigt, at den brede demokratiske Enighed kun havde været mulig, saalænge Højre prøvede at holde Bondestanden nede. Det var Estrups ukloge Politik, der radikaliserede de danske Gaardmænd. Da Partiet først var kommet til Magten, kom en dyb Delingslinie til Syne mellem Gaardmandsstanden og Husmandsstanden, hvad der i 1905 førte til Sprængningen af Venstre og Dannelsen af Det radikale Venstre. Under de opadgaaende Konjunkturer fra Aarhundredeskiftet og fremefter følte de danske Gaardmænd sig som naturlige Venner af Kapitalismen, og Arbejderbevægelsens stærke Vækst bidrog yderligere til at afradikalisere Venstrebønderne. Dog havde Partiet sikkert haft en Aarrække for sig at regere i, hvis ikke Albertikatastrofen var stødt til. Det var denne Ulykke, der i første Række bragte de Radikale saa hurtigt til Magten.

Efter 1920 syntes det en Overgang, at Venstre endnu skulde kunne vinde det tabte tilbage, men paa dette Vendepunkt mødte Partiet sin Skæbne i Skikkelse af Madsen-Mygdal. Høj og lys, smuk af Skikkelse og i Besiddelse af en ukunstlet og naturlig Veltalenhed, der ved sin Djærvhed maatte gaa enhver Bonde til Hjerte, traadte han frem og trak Linierne op for den rene, uforfalskede Liberalisme. Det vil blive senere Historikeres Opgave at paavise Rækkevidden for Venstre af denne haardkogte Manchesterdoktrin, der aldrig før havde hørt til Partiets Program.

Fra nu af begyndte Flugten fra Venstre indenfor de Kredse, der ikke direkte tilhørte Gaardmandsbruget; først forsvandt Resten af det københavnske Venstre, saa begyndte Flugten i Provinsbyerne, men værst var det, da ogsaa Stationsbyernes smaa Næringsdrivende og Handlende i Titusindevis gik over til Socialdemokratiet.

Den høje, lyse Høvding med Nedskæringskniven og Tilpasningsmaalet naaede at gøre det af med Venstre som Folkeparti i Kraft af en økonomisk Doktrin, som Verdenskrisen kort efter slog til Jorden med Øksehug. Da Madsen-Mygdal forlod Kommandobroen, raabte samtlige danske Venstrebønder paa Statsregulering og Statshjælp. Høvdingen havde selv været med til at slutte Kansler-gadeforliget i 1933, men Udførelsen overlod han andre.

Saaledes gik det til, at Kreditforeningsdirektør, tidligere Rektor, Dr phil. O. Krag lagde Haanden paa Roret i Venstre netop da Gaardmandsstanden under Krisens Tryk var ved at opdage Kapitalismens Forbandelser og vende sig mod Rentetrykket og Obligationsejerne. Omfangsrig af Veltalenhed som af Korpus, dygtig og ikke uden Gifftænder, men uden en Overbevisning, der kunde virke overbevisende, saaledes var I. C. Christensens Arvtager i Ringkøbingkredsen og paa Formandspladsen i Rigsdagsgruppen.

Resultatet blev den kendte Sprængning, der ved Valget i 1935 førte Valdemar Thomsen tilbage til Tinget i Spidsen for et Parti paa fem Mand. Men foruden de 50.000 Stemmer, der medgik hertil, havde Venstre lidt et yderligere Tab paa ca. andre 50.000. Tilbage var ca. 300.000 Vælgere svarende saa nogenlunde til de vaskeægte Venstregardmænd med Koner og Børn.

Saa gik Dr. Krag, og man leder efter den næste Fører.

4.

Et fuldkomment Eventyr i dansk Politik er det radikale Parti. Der kendes ikke noget tilsvarende i de andre nordiske Lande for slet ikke at tale om Europa. Udgangspunktet for dets Dannelse var den bestemte Situation, der forelaa i 1905, da Gaardmændenes Politik indenfor Venstre fremkaldte Partiets Sprængning.

Grundelementet i det nye Parti var som sagt Smaabønderne, specielt Husmændene, men Partiet vilde næppe nogensinde have naaet til at udføre en historisk Gerning, hvis der ikke dertil var kommet et Islæt af radikale Intellektuelle udgaet fra den Hørupske Fløj af Venstre og skolet gennem det gamle Studentsamfund.

Det var ganske aabenbart den intellektuelle Blomst af Partiet, der forlod Venstre i 1905 og stillede sig Side om Side med Husmændene paa Odenseprogrammet. De Krav, der her opstilles, er den lige Fortsættelse af Venstres gamle Programpunkter baade de demokratiske, de anti-militaristiske og de socialpolitiske. Dertil føjes saa georgeistiske Krav om Grundværdibeskatning, og der siges om Virksomheder, der er faktiske eller retlige Monopoler, at heroverfor »værnens Samfundets Interesser, om fornødent ved Virksomhedernes Overtagelse af Kommune eller Stat«; Hærens og Flaadens Hovedopgave angives som »Grænse- og Søpolitivagt til at varetage Landets Neutralitetspligter.«

Skønt Partiet aldrig talmæssigt har været stort, naaede det tidlig til en Indflydelse, som maa kaldes overordentlig, i Kraft af Alliancen med Socialdemokratiet og i Kraft af Socialdemokratiets Stemmer paa Rigsdagen, som bragte de Radikale til Magten i 1909, og som bevarede dem ved Magten under hele Krigen fra 1913 til 1920.

Efter Nederlaget i 1920 oprandt der en svær Tid for de Radikale, og det blev ikke lettere efter Valget i 1924, da Socialdemokratiets stærke Fremgang førte til Dannelsen af det første Ministerium Stauning. Under Ove Rodes Førerskab prøvede de Radikale at føre en Politik, der bevarede Partiets Uafhængighed til alle Sider, i Lighed med Lloyd George's Politik overfor det første Ministerium Mac Donald — og med et lignende Resultat.

Ikke længe efter det uheldige Valg i 1926 traadte Rode tilbage som Formand for Partiet og afløstes af Dr. P. Munch, hvis enestaaende kølige Klarhed og usvigelige Loyalitet har været stærkt medvirkende til, at den Fællesregering af Radikale og Socialdemokrater, der dannedes efter Sejren i 1929, har kunnet opnaa en saa stor Fasthed. Dr. Munch er en Politiker, der er skaaret efter de store engelske liberale Forbilleder; hans skarpe regelmæssige Profil pynter i enhver Forsamling selv paa Udlandets store Scener; hans Tale er, som Harald Nielsen engang har bemærket, skaldet som Manden selv, uden ringeste Pynt eller Udsmykning, den fuldkomne saglige Ro. Man fremstiller fra konservativ Side gerne Dr. Munch som den blinde Doktrinarist, der i sin Tid før 1914 skal have erklæret, at der aldrig blev Verdenskrig. I Virkeligheden er Munch et af de faa fuldkomne illusionsløse Mennesker, der aldrig lader sit Temperament forstyrre sin Tankegang, og som tilmed har et Smil tilovers for den mest taabelige Modsigelse.

Valget i 1935 viste, at de Radikale under Munchs Førerskab formaaede at holde deres Vælgertal omend med en vis Forskydning fra Landet til Hovedstaden, og det synes, at Partiet i den nye Undervisningsminister Jørgen Jørgensen har en Personlighed, der vil kunne løfte Fremtidens Opgaver.

5.

Det er ikke her Stedet til at give en udtømmende Oversigt over Socialdemokratiets Historie. Her skal kun peges paa visse Hovedlinier og da i første Række paa det Særkende ved Danmarks politiske Udvikling, at Bondestanden længe forud for Arbejderne havde taget Del i det politiske Liv og udviklet en klassebevidst Opposition mod Godsejerne og Embedsstanden. Der er derfor ikke noget taabeligere end Kommunisternes Agitation for at overføre Forbilledet

fra den russiske Revolution paa de danske Forhold. I Rusland var Industriarbejderne som bekendt den revolutionære Elite overfor en Bondestand, der var uden enhver politisk Tradition eller Oplysning.

Naar den danske Bonde kom saa langt tidligere med i Politik end Arbejderen, laa det simpelthen i, at der i Lavstiden ikke eksisterede nogen virkelig Lønarbejderklasse i Byerne. Den fremkommer først i Slutningen af Tresserne og Begyndelsen af Halvfjerdserne, og det er Kommunen i Paris 1871, som fremkalder de første Glimt af socialistisk Bevidsthed hos de danske Arbejdere i Forbindelse med Stiftelsen af den første danske Afdeling af »Internationale«.

Det kendte Sammenbrud efter Slaget paa Fælled og de haarde Domme over Pio, Brix og Geleff fik til Følge, at den romantiske revolutionære Retning indenfor Bevægelsen mistede Fodfæstet, og i Stedet rykkede et Hold af Førere frem, der var udgaaet af selve Arbejderklassen, og som lagde Hovedvægten paa den faglige Organisation uden dog at glemme de politiske Opgaver. Denne Kreds af Mænd som Hørdum, C. C. Andersen, P. Knudsen og Wiinblad var Grundlæggerne af »Socialdemokratisk Forbund« (1878), som blev Moderorganisationen for det danske Socialdemokrati.

Da Socialdemokratiet i 1884 fik valgt sine første to Repræsentanter ind i Rigsdagen, vakte det en uhyre Bevægelse i Borgerskabet, men det var sket ved Alliance med den liberale Vælgerforening i København og maa ses paa Baggrund af Provisorietidens bitre Kamp, som gjorde Gaardmændene og Arbejderne til nære Forbundsfæller. Først med Albertis Valg i 1891 begyndte en antisocialistisk Strømning at gøre sig gældende indenfor Venstre, uden dog endnu at føre til et virkeligt Brud. Dette indtraadte først efter Systemskiftet, og i Mellemtiden havde Socialdemokratiet allerede begyndt en dybtgaaende Agitation blandt Landarbejdere og Husmænd.

En Murbrækker for de socialistiske Tanker blandt Landalmuen var Andelsbevægelsen, som netop i 80erne og i 90erne gik sin Sejrgang indenfor Landbruget, og det blev af stor Betydning for Partiet, at den unge Fr. Borgbjerg saa tidlig forstod at vende Partiets Agitation i denne Retning. Det danske Socialdemokrati undgik derved at blive et snævert Fagforeningsparti.

Samtidig hermed faldt Partiets ivrige Deltagelse i Opbygningen af den sociale Lovgivning, som nu tog sin Begyndelse, og her viste Partiet sin sunde Realitetssans ved at gaa ind i en praktisk Reformpolitik fremfor at drive en doktrinær marxistisk Demonstrationspolitik. Paa dette Punkt var den politiske og den faglige Ledelse fuldt enige, og Gerson Triers marxistiske Opposition forblev uden Betydning.

Socialdemokratiets stærke Vækst fra Valg til Valg bidrog utvivlsomt meget til, at det Brud i Venstre fremskyndedes, der førte til Dannelsen af det radikale Parti. Ved denne Nydannelse stilledes Socialdemokratiet hurtig overfor den Situation at blive medbestemmende for Flertallet i den danske Rigsdag. Første Gang dette skete var ved Mistillidsvotumet til Holstein-Ledreborg, som førte til Dannelsen af den første radikale Regering; og skønt den kun blev kortvarig, førte Valget i 1913 jo allerede igen til en radikal Regering og dennegang paa et sikkert Flertal ved Hjælp af Socialdemokraternes Stemmer.

I Virkeligheden havde Socialdemokraterne 32 Stemmer overfor de radikales 31, og der var ogsaa sket Henvendelse til Partiet om at danne Regering. Dette afvistes, idet Partiet stod paa den Opfattelse, at der først burde dannes socialistisk Regering i Danmark, naar Flertallet var erobret, et Standpunkt i Lighed med de franske Socialdemokraters.

Dette Spørgsmaal, som kunde have voldt Socialdemokratiet mange Vanskeligheder og bitre Stridigheder, løstes under Krigen ad en Omvej gennem Ordningen med de saakaldte »Kontrolministre«, som alle Partier enedes om at sætte ind i Ministeriet Zahle. Saaledes indtraadte Partiets Forretningsfører T. h. Stauning i Ministeriet, og da de andre Kontrolministre trak sig tilbage, blev han siddende, og der dannedes under hans Portefølje Spiren til det senere Socialministerium.

Efter de russiske Bolsjevikers Overtagelse af Magten i 1917 og den tyske Revolution i 1918 indtraadte der i Danmark som i de fleste andre Lande en stærk Gæring i Arbejderklassen. I Rigsdagsgruppen skete dog ingen Spaltning, men derimod i Ungdomsforbundet, hvis ledende Mænd brød ud og lagde Grunden til et dansk Kommunistparti, som dog kun fik underordnet Betydning.

Ganske anderledes betydningsfuldt blev Flensborgmændenes Statskup i 1920 og den derpaa følgende Erklæring af Generalstrejke. Her viste Arbejdernes faglige og politiske Ledelse i fuldstændig Endrægtighed, at den danske Arbejderbevægelse overfor Forfatningsbrud er parat til at sætte hele sin samlede Kraft ind i Kampen. Det var ved den Lejlighed under Forhandlingerne paa Amalienborg Paaskenat, da I. C. Christensen truede Generalstrejkens Ledere ved at udmale, hvad der ventede dem, at Stauning roligt svarede, at der jo saa var andre, der maatte gøre Følge med. Amnestiloven, der gennemførtes efter Paaskeforliget, udslettede Virkningerne af de Dages voldsomme Udtalelser særlig i Pressen, men længe efter sad der i Arbejderne en stærk Brod mod Kongemagten.

Ved Valgene i 1920 viste det sig, at de Radikales Nederlag ikke berørte Socialdemokratiet, som tværtimod gik stærkt frem i Stemmer, og under den paafølgende Venstreregering tog Partiet Føringerne i Kampen mod Svindel-Spekulationen og Bankskandalerne, der i Forbindelse med Kronefaldet gennemrystede Landets Økonomi.

Det var derfor en oplagt Sag efter Sejren i 1924, at Stauning dannede det første socialdemokratiske Ministerium. Det var et rent socialdemokratiske Ministerium, naar undtages Udenrigsministeren, Grev Moltke, og det var en Mindretalsregering, som maatte søge sin Støtte hos de Radikale i hvert enkelt Tilfælde. Der forelagdes en Række vigtige Lovforslag af principiel Betydning, men der gennemførtes kun det nødvendigeste, og da Industrikrise satte ind som Følge af Parikronen, indbragte Regeringen et Kriseforslag, hvortil de Radikale ikke vilde give Støtte. Dette førte til Udskrivning af Valg i December 1926 og til Ministeriets Fald.

Den Madsen-Mygdalske Nedskæringspolitik, som nu fulgte, bidrog til en overordentlig Skærpelse af Klasse modsætningerne, navnlig paa Landet, og satte sin Frugt i en mægtig Fremgang for Socialdemokratiet ved Valget i 1929. Det var nu klart, at ikke blot den egentlige Arbejderklasse, men store Grupper af Tjenestemænd, Aldersrentenydere, små a Handlende og Haandværkere, Fiskere og Husmænd var paa Vej over til Socialdemokratiet, og alle disse Kredse følte det som en Befrielse, da Stauning igen kom i Spidsen for Regeringen.

Denne myndige Personlighed med den dybe, rungende Stemme og den kraftige Vikingskikkelse har med Aarene naaet en enestaaende politisk Styrke og Popularitet. Kendt af hvert Barn, elsket af det jævne Folk, udkældt og bagvasket som faa og dog hemmelig beundret selv af de bitreste Modstandere er Stauning næsten ved at blive en Myte i dansk Historie. Hans Udviklingsbane fra Cigarsorterer og faglig Tillidsmand, Partisekretær, Forretningsfører og Gruppeformand til Danmarks Statsminister er paa een Gang Hverdagen og Eventyret i den danske Arbejderbevægelse. Det ejendommelige ved hans Natur er Forbindelsen af et Ordensmenneskes nøgterne Saglighed og usandsynlige Flid med et voldsomt Temperament, der i det givne Øjeblik kan bortvejre enhver Modstand. Han er Potensen af sin Klasses Styrke, men har formaaet at vokse med sin Opgave til at blive hele Nationens Talsmand.

Denne samlende Egenskab blev sat paa Prøve i den økonomiske Krise, der satte ind efter 1931 med Sterlingfaldet. De nye Vilkaar for den internationale Handel, som dermed blev paatvunget os, nødvendiggjorde en fuldstændig Omlægning af vor Økonomi saavel af Hensyn til Landbruget som til Beskæftigelsen.

Her kom Staunings overordentlige Realitetssans og Ligegyldighed for Teorier og Doktriner rigtig til sin Ret. Gennem Kanslergadenforliget lykkedes det ham at forhandle sig til Rette med Bønderne i 1933, og da Venstre saa bagefter prøvede at slippe udenom Ansvaret for det, de selv havde været med til, fik de Straffen over sig ved Valget i 1935. Socialdemokratiet naaede her over 46,1 pCt. af de afgivne Stemmer.

Det danske Socialdemokrati har den Mærkværdighed ved sig, at det aldrig ved noget Valg er gaaet tilbage i Stemmetal. Det skyldes naturligvis i første Række, at Danmarks

Industrialisering og dermed ogsaa Tallet paa Arbejdere i alle Aarene har været i Vækst. Men ved Siden deraf skyldes det, at Partiet har ført en Politik, som har vundet Tillid i alle Smaakaarshjem langt ud over Lønarbejdernes Kreds. Partiets $\frac{3}{4}$ Million Vælgere ved sidste Valg (1935) fordeler sig med V* Million henholdsvis i Hovedstaden, i Provinsbyerne og paa Landet. Det er Udslaget af den Politik, som Stauning har udtrykt i Ordene:

Danmark for Folket

Demokrati og Diktatur

Af H. P. Sørensen.

I den voldsomme hastige Udvikling, som har præget Europa efter Verdenskrigen, er de økonomiske Forandringer naturligvis de dybestgaaende og de mest betydende, men næppe nogen af disse Ting har formaaet at fremkalde Lidenskaberne som Kampen mellem Demokrati og Diktatur, to Begreber, to Systemer, to Styresæt, som er hinandens diametrale Modsætning.

I de gode, gamle Dage, forud for de skelsættende Aar, 1914—18, eksisterede disse Problemer næppe uden for de mest graa Teoriers Verden. I de mere »revolutionære« Kredse saa man medlidende ned paa alt, hvad der kaldtes med Navnet demokratisk, det var et borgerligt Begreb, som man intet kunde have med at gøre, men man forestillede sig rigtignok heller ikke, at den Dag kunde komme, da de saakaldte almindelige Menneskerettigheder overhovedet ikke mere eksisterede. Indenfor den socialdemokratiske Arbejderbevægelse var Problemet heller ingenlunde synderlig levende. Demokratiske Tilstande betragtedes som noget selvfølgeligt, der ikke kunde mistes; der var jo nok Forskel paa Forfatningsformer, de forskellige Lande havde en mere eller mindre almindelig Valgret; men det var blot et Spørgsmaal om Tid, saa vilde Arbejderklassens stigende Indflydelse udvide Valgretten og saaledes føre Udviklingen frem mod det virkelige Folkestyre.

Saa let var det hele før Verdenskrigen. Udviklingen siden da har stillet Problemet i den alvorligste Belysning.

Hvad er Demokrati, og hvad er Diktatur?

Demokrati og Diktatur er ingenlunde nye Begreber, og det vil vistnok være svært at sige, hvilket der, naar man gaar tilbage til Menneskehedens Vugge, er det ældste. Der var Demokratier i det gamle Grækenland, men der var ogsaa Diktaturer. Men det moderne Demokrati maa vel siges at skrive sig fra den franske Revolution, hvor Menneskerettighedernes Erklæring slaar visse grundlæggende Ting fast. Den demokratiske Ide i moderne Form kræver et Samfund og en Forfatning, hvor alle Mennesker har Ret til og lige Adgang til Indflydelse paa Samfundets Styrelse. Til Opnaaelse af dette kræves Valgret for Mænd og Kvinder, politisk Meningsfrihed, Ytringsfrihed, Forsamlingsfrihed og Pressefrihed. Endvidere en betryggende Retspleje, uafhængige Domstole og Afskaffelse af al Censur og alle Privilegier.

Diktaturet, det moderne i hvert Fald, er disse Ideers Modsætning. De gamle Tidens Form for Diktatur, Enevælde, var i mange Henseender uligt det nutidige. Det var næppe saa brutalt, Befolkningen var ikke i den Grad i Spændetrøjen, det var et Klasseregimente, enten nu den herskende Klasse var Adel, Præsteskab eller Borgerskab. Og de reaktionære Statssamfund i Europa, som man kendte dem i dette Aarhundredes første Aar, viste, maa-ske med Undtagelse af det czaristiske, en om end minimal Frihed paa visse Omraader, og Oppositionen havde visse beskedne Muligheder for at gøre sig gældende.

Det moderne Diktatur kendetegnes derimod af Ensretningen. Der taales ingen anden Mening end Diktaturets. Enhver anden er strafbar. Ytringsfrihed og Pressefrihed eksisterer ikke, Parlamentet afskaffes eller gøres illusorisk, og ved Terror og Massepsykose tvinges Befolkningen til at tro paa Magthavernes ophøjede Ufejlbarlighed. Politiske Modstandere, der ikke forstaar »den nye Tid«, indespærres, forjages eller myrdes. Endvidere kendetegnes Diktaturet af en korruperet Retspleje og Domstole, som er helt afhængige af Magthaverne.

Noget virkeligt Klassediktatur kan man ikke tale om i Forbindelse med de moderne Diktaturer. Selv det russiske Diktatur, som foregiver at være Proletariatets Diktatur, er ikke andet end et Sovjet-Bureaukratis, et snævert Bolschevikpartis Diktatur. Og med Hensyn til saavel den italienske Fascisme som den tyske Nazisme er disse ogsaa udprægede Partidiktaturer og intet

andet.

Rusland gav de andre Diktaturer Eksemplet.

Man spørger med Rette: Hvorfor har nu denne Diktatur-Idé besat Europa og faaet en saa stor Udbredelse som den har?

Aarsagen er i første Række de fortvivlede Forhold, den fire Aars Verdenskrig skabte. Soldaterne vendte hjem til ødelagte Lande, vor Verdensdel var et nervøst oprevet Europa. Og den russiske Revolution, der kunde være blevet en for andre Nationer efterfølgelsesværdig Frigørelse af det russiske Folk, blev desværre kun et slet Eksempel for de faa Aar senere kommende reaktionært-revolutionære Tildragelser. De russiske Socialister, som prisværdigt søgte at gennemføre et socialistisk Samfund i Rusland, kendte selv intet til demokratiske Samfundsforhold. De kendte czaristiske, d. v. s. diktatoriske Metoder, og de havde forlæst sig paa Karl Marx' 70 Aar gamle, under helt andre Forhold skabte Ideologi om Proletariatets Diktatur og en vældig Verdensrevolution. Da Vesteuropas Arbejderbevægelse i Følge hele sin Indstilling ikke kunde anerkende denne taabelige Doktrin, skabtes den Splittelse i den socialistiske Arbejderbevægelse, der har været til saa ubodelig Skade i de sidste 20 Aars Politik. Tænk blot hvad et russisk Demokrati, med hele Ruslands Styrke, kunde have betydet i europæisk Politik i Øjeblikket og i de Aar, der er gaaet siden 1918. Fascismen vilde næppe have faaet den store Magt, der nu truer hele Verden, Tyskland vilde ikke være hjemfalden til Nazismen, og Europas sociale Demokratier vilde have staaet ganske anderledes stærkt, end Tilfældet nu er.

Nu blev tværtimod den russiske Revolutions Metoder Eksempel først for den italienske Fascisme og derefter for de andre Diktaturstater. Det var den italienske Kommunismes Politik, som gav Baggrund for Fascismen, og vi ved ogsaa, at uden tysk Kommunisme med dens Vold og Terror og med dens Splittelse af den gamle tyske Arbejderbevægelse, uden tysk Kommunisme ingen tysk Nazisme.

En Række andre Omstændigheder har været medvirkende til de fascistiske Partiers Sejr i Italien, Tyskland, Østrig og andre Lande, først og fremmest naturligvis de fortvivlede økonomiske Forhold. Endelig spiller vel visse Nationers Trang til at »marschere i Takt« og hele Tidens og den moderne Ungdoms mærkelige Uselvstændighed og Trang til det samme ogsaa en Rolle, og afgiver et fornødent Grundlag for den uhyggelige »Fører«kultus.

Men det kommunistiske Diktatur kan ikke fornægte sin store Del af Ansvar for den politiske Situation i Europa i 1936, der karakteriseres ved de fascistiske Diktaturers voksende Magt.

Diktaturet som Krigsfare.

Diktatur har jo været kendt i hele Menneskehedens Historie, og det har været mere eller mindre strengt, mere eller mindre haardt i Anvendelse af Metoder. Men det moderne Diktatur har sin særlige Karakter. Medens den gamle middelalderlige Enevælde gav Rum for megen kulturel Udvikling, medens det prøjsiske Tyskland endog var relativ anstændig overfor politiske Modstandere, saa er den totale Ensretning det moderne Diktaturs fornemste Karaktertræk. Kun een Mening er tilladt, Ytringsfrihed, Pressefrihed afskaffes og politiske Modstandere udryddes, helst bogstaveligt, i hvert Fald jages de under Jorden eller ud af Landet. Men netop ved denne Udryddelse af Meningsforskel og Kritik mister Diktaturstaten den Selvkontrol, som er nødvendig for ethvert Samfund. I et Diktatur kan Magthaverne tillade sig alt, ingen kritiserer dem, alt, selv det mest forrykte, hilses med Begejstring og Heil!

Med saadanne Egenskaber er Diktaturerne imidlertid ikke alene farlige indadtil, for Individerne og deres Selvstændighed, men de bliver det ogsaa udadtil, for andre Stater. Diktaturerne bliver stærkt nationale, og med den sygelige Selvfølelse og den manglende Selvkritik aabnes for alle Sluser, Diktaturerne bliver en direkte Krigsfare. Medens de demokratisk styrede Lande dog forsøgte en Afrustningspolitik og vel ogsaa kunde have arbejdet sig frem til en Ordning, er Diktaturerne alle stærkt oprustedes Stater, og de maa efter hele deres Princip, byggende paa

Tvang og Vold, være det. De er sig selv nok, de vil erobre mere for sig selv, om det saa bliver paa andres Bekostning. Mussolinis Drøm er at genskabe det romerske Imperium, Hitler vil være den ariske Races Behersker, og Stalin vil udbrede Kommunismen. Diktaturerne er Krigsfaren, der lurder over Europa.

Faren for Diktatur i Danmark er minimal.

I de skandinaviske Lande er Faren for Diktatur ikke særlig stor. Dels er den politiske og økonomiske Utilfredshed ikke af alvorligere Karakter, dels passer Trangen til at se op til en Fører ikke rigtig sammen med den højere politiske Standard, man har naaet i Skandinavien, og det passer slet ikke sammen med dansk Gemyt. Og dog er Vagtsomhed overfor Diktaturpropaganda ogsaa herhjemme nødvendig. Diktaturtilhængere forstaar unægtelig Agitationens Kunst, den mest hensynsløse, den mest skrupelløse, de forstaar ogsaa udmærket godt at bruge det demokratiske Styres Friheder til Fremme af deres Diktaturidéer, de forstaar ved Massepsykose, ved Løgn og Latin, at skabe kunstige Stemninger, langt bedre end kultiverede Demokrater, der ikke kan faa sig selv til at anvende slige Midler.

I Danmark har man, efter at Tyskland er blevet nazistisk, ogsaa faaet flere forskellige Nazistpartier, men de har ingen virkelig Udbredelse kunnet vinde, ikke mindst paa Grund af deres Lederes moralske og personlige »anløbne« Karakter. Derimod kunde de halvnazificerede Bevægelser være bedre egnede for Muligheder og mere farlige, f. Eks. K. U. og L. S. Indenfor disse to Bevægelser har Diktaturtendenserne, eller i hvert Fald Lysten til at knuse det nuværende Styre ved ulovlige Midler, en utvivlsom Udbredelse, og det er i Øjeblikket disse to Bevægelser, som nnaaske kunde rumme en Fare for dansk Demokrati.

Ikke Diktatur, men positiv konstruktiv Politik.

Det danske Socialdemokrati staar i Forhold til Diktaturidéerne rent og klart. Fra første Færd har dansk Arbejderbevægelse, fagligt og politisk, bekæmpet de kommunistiske Ideer, og naar vort Land er blevet forskaanet for Kommunisme i større Maalestok, skyldes det udelukkende Socialdemokratiet. Det har sandelig ikke skortet paa Leflen fra borgerlig Side, som gerne saa den kommunistiske Splittelsesbacille underminere Arbejderbevægelsen.

Dansk Socialdemokrati har ogsaa haft Evne til at frigøre sig for socialistisk Revolutionsdogmatisme og snæver Klasseegoisme. I Danmark, det smilende Bondeland, blev Socialdemokratiet ikke alene Arbejdernes Parti, men det store Flertal af den jævne Befolkning fandt sin Plads i dette Parti, som virkelig blev et Folkeparti, en Folkebevægelse. Saa stærke er vi nu blevet, at ikke noget skulde kunne anfægte vor Magtstilling for Alvor, saa længe ikke økonomisk eller politisk Verdenskatastrofe truer os, ogsaa fordi demokratisk Tankegang bunder dybt i det danske Folk. Vi er et jævnt demokratisk Folk, Voldspyskose, det blinde Had og den opgejlede Fanatisme og andre temperamentsfulde Udslag af Følelser ligger ikke for os. Vi smiler ad en Mussolini, og en Hitlers hæse Skrig og voldsomme Armbevægelser lader os upaa-virkede. Af Grundtvig har vi lært Tolerance, Respekt for andres Meninger. Og med Hensyn til fysisk Magtudfoldelse, har den lille Nations Skæbne gennem Historien forlængst lært danske Arbejdere, at det ikke er ved Vold, de har nogen Mulighed for Sejr. I Danmark er der hverken Plads for rødt eller sort Diktatur.

Men Demokratiets Befæstelse, Folkestyrets faste Forankring er et Problem ogsaa for os. Den bedste Garanti her er den rigtige positive konstruktive Politik og Skabelsen af økonomiske og sociale Forhold, der giver Befolkningen en Følelse af Tilfredshed. Fasthed i Styret og Regeringsmagten er af afgørende Betydning og saa — Handling. Alt for tit har man set et Styre sygne hen, og Lede i Befolkningen brede sig, fordi der intet skabtes. Ogsaa Fasthed overfor Demokratiets Fjender maa der vises, et Demokrati skal yde sine Modstandere nøjagtig de Friheder, som disse vil yde andre.

Og saa skal vi, selv om Situationen ude i Verden tegner sig mørk, huske, at ingen Samfundstilstand er evig. Et Par Aartiers Diktatur kan komme som Bølgedal efter Bølgetop.

Arbejderklassens stærke Fremmarsch i Europa efter Krigen, dens Erobring af den politiske Magt i en Række Lande har samlet alle Modstandere til et Modstød med det Formaal at standse eller udskyde det arbejdende Folks endelige Sejr over Reaktionen. I nogle Lande har det ført til Fascisme. Men Undertrykkelse, Vold og Diktatur kan aldrig blive nogen varig Tilstand. Netop Undertrykkelsen skærper Længslen efter Frihed. Og saa sikkert som selv den sorteste Nat faar Ende og følges ad en gryende Morgen, saa vist gryer ogsaa Friheden en Dag for de Folk ude i Europa, som nu er bundne i Diktaturets Lænker. Thi Friheden, som den giver sig Udtryk i Demokratiets lige Ret for alle Mennesker, er i det lange Løb det eneste Grundlag for menneskeligt Kulturliv, ligegyldigt hvilke økonomiske og politiske Former Samfundet udvikler sig til.

National og International

(Uddrag af et foredrag for D.s.U.-Ledere paa Roskilde Højskole)

Af Hedhoff-Hansen.

vad vil det sige at være »national«? Kan en Socialist være national — eller er det kun Højremænd? Og hvad er det at være »international« — udelukker det at være »national«? Altsaa: Er selve Begrebet Nationen ikke blot en Fordom, en Illusion?

Vi tager vort Leksikon og slaar op paa Nation, der staar: Nation (af latinsk natio = Slægt) Folkesamfund der er blevet sig sit Samhør og dets væsentlige Grundlag fuldt bevidst. Et vist afgrænset geografisk Omraade er for det meste Forudsætning for, at en Nation skal blive til; men det kan tænkes, at et Folk kan udgøre en Nation uden dette (Jøderne). Fælles Sprog er ogsaa som Regel en af Forudsætningerne, men ingen uundværlig (Schweiz). Derimod synes en Nation utænkelig uden en fælles historisk Bevidsthed og en bestemt Følelse af indre Samhør i Væsen og Tænkemaade.

Nation betyder altsaa Slægt. Nationalfølelse maa vel saa kunne udlægges som Slægtsfølelse. Vor kendte østrigske Partifælle, Otto Bauer, har givet en kort, men virkelig rammende Definition af Begrebet Nationen. Bauer siger:

»Nationen er Totaliteten af de gennem Skæbnefællesskab til Karakterfællesskab forenede Mennesker.«

En Nation er altsaa en Gruppe Mennesker, hvis Karaktertræk er formet i et Skæbne- eller Livsfællesskab, Mennesker, som har fælles Afstamning, maaske samme Sprog, Religion o. s. v., og som er blevet sig sin Samhørighed bevidst. En voksende Forstaaelse af denne Samhørighed udvikler Nationalfølelsen, i en højere Form: Fædrelandskærligheden. Det moderne Nationalitetsprincip tager nu Sigte paa, at Statsdannelsen bør rette sig efter Nationaliteten og ikke efter magtpolitiske Hensyn. Den nationale Stat bygger altsaa paa Bevidstheden om en Samfølelse, et naturligt nationalt Fællesskab udover de Stands- og Klasseinteresser, som er til Stede indenfor samme Nation eller Stat. Naar man i denne Aand taler om en Stats »nationale« Opgaver, bliver det: at værne og befæste dette Fællesskab ved at skabe Fred og Tryghed udadtil og Retssikkerhed indadtil. At beskytte Folkets fælles sociale, politiske og økonomiske Interesser, saalangt det er muligt ved Samfundets og det organiserede Samarbejdes Hjælp.

Arbejdernes Nationalfølelse en Realitet.

Nu ved jeg godt, at det har hørt til en af de hyppigt anvendte Clicheer blandt saakaldte »revolutionære« at bestride Nationens og den nationale Følelses Eksistens overhovedet. »En dansk Proletar har mere tilfælles med en russisk, tysk eller italiensk Proletar end med en dansk Bourgeois!« Saadan omtrent formuleres denne flotklingende, vulgærmarxistiske Frase. Nuvel, jeg ser i denne Forbindelse bort fra, om det er heldigt eller uheldigt, »socialistisk« eller »ikke-socialistisk«, at Nationalfølelsen eksisterer blandt Arbejderne, men vil her blot pege paa et Par Kendsgerninger fra de seneste Aars Politik, som viser, at de saakaldte »revolutionære«, der underkendte den nationale Følelses Eksistens blandt Arbejderklassen og troede den besat af en Slags idealistisk Internationalisme »ins blaue hinein«, har taget frygteligt fejl!

Tag Verdenskrigens Udbrud og se paa de tyske Arbejderes Stilling, da Fædrelandet (det var Kejsereens Tyskland!) truedes — som det hed — af Czarens Horder!

Tag for den Sags Skyld ogsaa den franske, den engelske, den belgiske Arbejders Stilling ved Krigens Udbrud og under Krigen!

Tag de tyske Arbejderes Stilling, da Frankrig besatte Ruhr!

Tag Arbejdernes Stilling under Saar-Afstemningen!

Tag de sidst afholdte Valg i Czekoslovakiet, hvor de tyske Arbejdere i Titusindtal løb over til Nazisterne!

Undersøg, hvilken kolossal Rolle den nationale Følelses Udnyttelse har spillet i de tyske Nazisters Agitation blandt saavel kommunistiske som socialdemokratiske Arbejdere!

Jo, enhver, der undersøger disse Foreteelser lidt nøjere, giver mig Ret. Det vil simpelthen være at benægte Fakta, saafremt man benægtede den nationale Følelses Eksistens.- Den eksisterer virkelig som en Realitet denne Fædrelandsfølelse, og den har netop i de sidste 20 Aars europæiske Politik bevist, at den er i Stand til at bevæge Millioner af Folkesjæle — ogsaa indenfor Arbejderklassen.

Den er ingen Naturfølelse, men beror paa Følelser og Anskuelser af moralsk og etisk Værd, men alligevel er den en højst konkret Ting, som vi maa regne med i det politiske Liv.

Socialdemokratiets Arbejde maa føres paa national Grund.

Selvfølgelig, den nationale Følelse er i Dag en levende politisk Realitet. Men behøver, maa og skal Socialdemokratiets Arbejde derfor være nationalt?, vil man spørge.

Jeg vil besvare det saadan: Socialdemokratiet er en politisk Kamporganisation, et politisk Parti, som i hvert Land stræber efter at erstatte den privatkapitalistiske Samfundsform med en socialistisk. Gennem Rationaliseringen af Produktionsmidlerne tilstræber vi en Forøgelse af Varemengden, gennem Socialiseringen en retfærdigere Varefordeling, og gennem bedre Arbejdsforhold søger vi Menneskenes Glæde ved Arbejdet forøget.

Det givne Udgangspunkt og det rent umiddelbare Maal for vor hele partimæssige Stræben er altsaa Samfundet, Landet, Staten, Nationen. I Modsætning til for Eksempel Anarkisterne maa vi vurdere Midler og Maal for vort politiske Arbejde ud fra samfundsmæssige og ikke ud fra individuelle Synspunkter. Jeg behøver ikke her nærmere at kommentere, hvorfor vi staar, og som fornuftige Mennesker maa staa paa dette Standpunkt, og ikke paa den uklare, ja, under vore demokratiske Forhold barnagtige kommunistisk-anarkistiske Opfattelse, om »at bygge et nyt, skønt Samfund paa Kapitalismens rygende Ruiner«. Hvis der overhovedet skal være Mening i den Slags Tirader, maa man altsaa forestille sig noget i Retning af, at det maa være Arbejdernes Opgave at knuse alt det bestaaende og saa tage fat paa Genopbygningen. Det betragter jeg som rent Vrøvl. Den bestaaende Stat er det givne Grundlag og Udgangspunktet for vor Gerning. Heraf følger, at vi maa tage et positivt Standpunkt til denne Stat. Det vil sige gaa ind for den, søge at erobre Magt og Indflydelse i den og søge den ændret i den af os ønskede Retning. I det tyske Socialdemokrati blev der lige til den tyske demokratiske Republiks Sammenbrud ført lidenskabelige teoretiske Diskussioner mellem en Fløj, der var for »Staatsbejahung«, og en anden, der var for »Staatsverneinung«. Resultatet heraf kender vi. I Danmark har denne Strid ikke været synderlig omfattende. Indstillingen har her været positiv.

Mod Rettens Sejr, ad Rettens Vej vi vandrer, ved Lovens Hjælp, vi Lovene forandrer.

Det er klart, at selv om vi er »Statsbejaere«, kan vi ikke anerkende alt i den nuværende Stat, men som politisk tænkende Mennesker véd vi, at: vi ikke kan besejre det mindre gode i den nuværende Stat, før vi har Magt til at erstatte det med noget bedre, At slaa det nuværende Statsapparat i Stykker betyder Kaos, og af Kaos kan intet Menneske skabe noget. Vi saa det baade under den tyske og den russiske Revolution. Det var jo ikke alene Noske, men ogsaa Lenin maatte opretholde det »kapitalistiske Undertrykkelsesapparat« og lade Kanoner skyde paa Arbejdere, der truede Staten og dens Apparat.

Vil man drive praktisk Politik, kommer man ikke uden om det nationale Grundlag. Selv Marx har jo sagt det i det kommunistiske Manifest: »Det arbejdende Folk i ethvert Land maa ganske naturligt først blive færdig med sit eget Bourgeoisie.« Apropos Marx: De »antinatio-nale« skal virkelig være forsigtige med ham som Sandhedsvidne for den i Luften frit svævende Internationalisme, de propagerer for. Hvad han mente om denne Illusion, siger han tydeligt

i et Brev til F r. Engels fra 1866, hvori han fortæller, at Franskmændene ved den internationale Arbejder-Associations Dannelse havde foreslaaet at »afnationalisere« Arbejderne. Marx kaldte det Forslag: »Proudhoniseret Stirnerianisme«, det vil sige

topmaalt anarkistisk Vanvid. Det hedder videre ordret i Brevet: »Englænderne lo meget, da jeg begyndte min Tak med at oplyse, at vor Ven Lafargue, som jo havde afskaffet Nationerne, havde talt »Fransk« til os, det vil sige et Sprog, som ni Tiendedele af Tilhørerne ikke forstod. Jeg antydede endvidere, at han — naturligvis ubevidst — tilsyneladende ved Nationaliteternes Ophævelse forstaaer deres Optagelse i den franske Mønsternation.« — Lafargues blaaøjede »Internationalisme har formentlig Tilhængere endnu, men de bør altsaa ikke tage Marx til Indtægt!

Man kan ej heller tage den internationale socialistiske Bevægelse til Indtægt. Et nøjere Studium af Arbejder-Internationalens Vedtagelser beviser jo netop, at de altid har staaet som de nationale Mindretals Værnere, Beskyttere og Talsmænd. Ja, den første Internationale blev jo oprettet ved en Sammenkomst, der var sammenkaldt for at protestere mod Polens Undertrykkelse som Nation.

National og International, baade og —

Saa til Spørgsmaalet: Er der nogen Modsætning mellem det nationale og det internationale? Tværtimod. Det supplerer, ja, betinger hinanden. I kender den franske Socialdemokrat Jean Jaurés dybsindige Ord: »Ringe Kendskab til Internationalismen fører bort fra det nationale, Fordybelse deri fører tilbage dertil og uddyber Forstaaelsen af det nationale. Ringe Patriotisme fører bort fra Internationalen, megen Patriotisme fører tilbage did!« Eller Jaurés skønne Formulering om »Fædrelandene, der er som tonende Strenge paa Menneskehedens Lyre«! Det er jo næsten som en Programsætning for den sande Fædrelandskærlighed. Ja, jeg taler om den sande Fædrelandskærlighed. For det er rigtigt, at der findes en misbrugt eller en uægte og en usand Fædrelandskærlighed: Chauvinismen.

Chauvinister har misbrugt og skændet Fædrelandstankens Idé og dybeste Mening. Fr. Dalgaards Digt:

Fædreland vi kender Klagen —
Fædreland vi ejer Trangen —
til at slette dette Ord

blev skrevet i Krigsperioden, da Militarister og Chauvinister misbrugte Fædrelandsbegrebet. I Krigsperioden, da man patenterede Jesus og nedbad hans Velsignelse over Krigens blodige Værk, da man skændede hvert ærligt Indhold i den nationale Tanke, da formedes Ordene om »Trangen til at slette dette Ord«. Paa denne Baggrund skal de ses og vurderes. De er ikke (jeg kan sige det, for jeg har fornylig talt med Forfatteren derom) at opfatte som en Fædrelandsløs' Bekendelse, tværtimod, de er en Protest mod de Chauvinister, som kun anerkender eget Fædreland og endda misbruger det. Saadanne Chauvinister, hvor højt de end taler om Fædreland og Fædrelandsfølelse, er i Ordets dybeste Mening Fædrelandsfjender.

Nej, Jean Jaurés var Socialist, Internationalist og sand Patriot. Han yndede at kalde sig »den nationale Traditions Arvtager«. I Jaurés' Frankrig kaldte hver »sand Revolutionær« sig Patriot. Der begynder Revolutions- og Nationalsangen: Rejs Jer, I Fædrelandets Børn! (Allons Enfants de la Patrie.) Se, denne Jaurés Indstilling er ikke usocialistisk. Tværtimod. Grundindstillingen er Kærligheden til eget Land, Folk og Kultur og ikke Modsætning eller Had til andre. Det er Erkendelsen af, at den nationale Tanke er et organisk Element af den internationale Tanke, og det er saa socialistisk, som noget kan være. Det er Misforstaaelse, Forvrængning og Demagogi, naar man har villet konstruere noget Modsætningsforhold mellem socialistisk og international Indstilling og Anerkendelse af sande nationale Værdier.

Marx, Kommunisterne og Fædrelandet

Jeg har med alle disse Betragtninger besvaret Spørgsmaalene om den formodede Modsætning mellem det nationale og internationale benægtende. Ja, nu afslører du dig jo som Patriot og Fædrelandsven, vil man sige. Nuvel, vi tiltræder din socialistiske Fædrelandsbekendelse, men hvordan saa med Marx? Naar vi anfører alt det, du dér har sagt, saa kommer Kommunisterne med Karl Marx under Armen og kalder vor Stilling Programbrud eller »umarxistisk«. Marx siger, at Arbejderne har intet Fædreland.

Naar man nogle Gange har hørt, hvor lidt disse citatstærke Kommuniste som Regel forstaar af den marxistiske Grundidé og marxistisk Tænkemaade i det hele, imponerer deres Indvendinger jo egentlig ikke, men lad os nu blot gaa ind paa det. Det nævnte Marx-Citat er rigtigt nok. Det lyder: »Det er ligeledes bebrejdet Kommunisterne (det vil her ikke sige 1936's Stalin-Kommuniste, men Socialiste), at de vil afskaffe Fædreland og Nationalitet. Arbejderne har intet Fædreland. Man kan ikke fratage dem, hvad de ikke har.« Det er formuleret i 1847. Det er — læg Mærke til det, naar vi nu endelig skal til at optræde som Bibelforskere — formuleret i en polemisk Sætning, hvor Marx gør op med europæisk Bourgeois Indvendinger mod den spirende socialistiske Arbejderbevægelse og dens socialistiske Maalsætning. Det er altsaa skrevet paa et Tidspunkt, hvor det arbejdende Folk (Proletariatet) hverken var anerkendt som Klasse eller som Mennesker. I samme Skrift bruger Marx forøvrigt den Sætning, jeg allerede har mindet om: »Om end ikke i Indholdet, saa dog i Formen er det arbejdende Folks

Kamp imod Bourgeoisiet nærmest en national Kamp. Det arbejdende Folk i ethvert Land maa ganske naturlig først blive færdig med sit eget Bourgeois!» Dette Citat bruger danske Kommuniste ikke, for det er den skønneste »marxistiske« Begrundelse for »Danmark for Folket«, man kan ønske sig. Forøvrigt, hvorfor tage Kommunisterne alvorligt i det Stykke. Lad dem studere »proletarisk Patriotisme« i Rusland. Der fandtes i det sovjetrussiske kommunistiske Hovedorgan, »Prawda«, den 19. Marts 1935 en Artikel om »Sovjet-Patriotismen«. Den er i denne Forbindelse god at faa Forstand af. Jeg citerer kun Brudstykker. Hør her:

»Sovjetpatriotismen — denne flammende Følelse af grænseløs Kærlighed, selvopofrende Hengivenhed for Fædrelandet, dyb Ansvarfølelse for dets Skæbne og Forsvar — bryder frem som en Kilde fra Dybet hos vort Folk. Intetsteds og aldrig før er Heltemodet i Kampen for eget Land steget til saadanne himmelstormende Højder som hos os. Den revolutionære Bevægelses hele Historie i Rusland, Sovjetforbundets hele Historie viste og viser, hvad de arbejdende Masser duer til, naar det gælder deres Land. Under Konspirationerne, paa Barrikaderne, fra det hurtige Budjonnykavalleris Klapren, i de jernhaarde Revolutionsarméers Kardæsker, i det taktfaste Drøn fra Sovjetindustriens Værksteder og Fabriker, i den forretningsmæssige Rytme i Byerne og paa Landet, i det kommunistiske Partis Virksomhed — i alt lød og lyder den storslaaede uddødelige Sang om vort elskede, befriede, genfødte Fædreland.«

»Sovjetpatriotismen føder og nærer Helte, Kæmper, Millioner modige Soldater, klare til som en altopslugende Lavine at styrte sig over Landets Fjender, at bortsuge dem fra Jordoverfladen. Med Modernælken indsuger vor Ungdom Kærligheden til dets eget Land. Det er vor Pligt at opdrage nye Generationer af Sovjetpatrioter, for hvem Fædrelandets Interesser staar højere end alt andet, dyrebarere end Livet. Alle Videnskabens Rigdomme, alle Teknikens Muligheder skal anvendes til en lysende og gribende Propaganda for Sovjetpatriotismen. Skolen spiller her en bestemmende Rolle. Det er Pædagogernes Sag at opdrage Børnene, saa de er værdige til deres store Fædreland i saadanne Emner som Modersmaal, Landets Historie, Geografi, Statens Opbygning o. s. v. Hvert Aarsjubilæum forbundet med historiske Tildragelser, hvert Mindesmærke over den røde Armes Heltedage og Indsatser, hvert Museum, Udflugt, hver Hændelse er et Middel til Opdragelse af Mennesker, som aldrig slipper Landets Grænser af Syne, altid følgende Fjendens Bevægelser. Med største Omsorg, Kunst og Forstand nærer vi, som var det en ømtaalelig Blomst, den flammende, ophøjede og uovervindelige Aand i Sovjetpatriotismen. Sovjetpatriotismen er en af de mest mærkelige Foreteelser efter Oktoberrevolutionen. Hvor meget findes der ikke i denne Patriotisme af Kraft, Hurtighed, Ungdom, Heltemod, rørende Træk, Skønhed og Bevægelse.«

Det siges i samme Artikel, at »Sovjetpatriotismen skal genføde Verden«, og endelig sluttes den lidenskabelig brændende kommunistiske Kærlighedserklæring til Fædrelandet saaledes:

»Sovjetpatriotismen brænder indenfor vort Land med høje Flammer. Den driver Livet. Den opvarmer Motorerne i vore Stormstridsvogne, tunge Bombe-aeroplaner og Jagtaeroplaner, og den lader vore Kanoner. Sovjetpatriotismen vaager ved vore Grænser, hvor nedrige og allerede dømte Fjender truer vort fredelige Liv, vor Magt og Ære. Hvis Fjenden overfalder os, vil Sovjetpatrioterne gribe til Vaaben med et Heltmod som aldrig set før i Menneskehedens Historie. Ufortrødent vil de lade de fascistiske Røvere bortsluges fra Jordoverfladen.

Maatte Sovjetpatriotismens uovervindelige Kampaand udbredes, vokse og forstærkes.«

Det fører for vidt at gaa ind paa det her. Men læg Mærke til, at her i denne blændende skrevne kommunistiske Bekendelse til Fædrelandet er der Tale om sovjetrussisk Chauvinisme. De taler om at »genføde Verden«.

Det er kommunistisk Imperialisme, det er det gamle Czarruslands Erobrermelodi spillet paa et nyt Instrument. Før hed Imperatoren Nicolaj, nu hedder han Stalin.

Det er som sædvanlig uærligt, hvis Kommunisterne vil bebrejde Socialdemokraterne deres Stilling til Fædrelandet. Maaske bør vi ogsaa minde dem om Lenins Ord til Pjatakow: »I en virkelig national Krig er Ordene »Fædrelandets Forsvar« i det hele taget intet Bedrageri, og vi er i det hele taget ikke imod Forsvaret.« (N.Lenin: Samlede Værker XIII Bind, Russ. Opl. Side 342)

Danmark for Folket!

Jeg har maaske været noget udførlig i det foregaaende, men det skyldes, at jeg saa tydeligt som muligt har villet fremhæve, at der ikke er noget naturligt Modsætningsforhold mellem Patriotismen og Internationalismen. Vi maa have borttryddet det nationale Mindreværdskompleks, som var forstaaeligt hos vore Fædre, men ikke hos os, der lever under det andet socialdemokratiske Ministerium. Den Samfundsklasse, der repræsenterede Fremtiden i et Folk, som kæmpede for at erobre Landet, som stred for nye Tanker og Ideer, den Klasse har altid repræsenteret den stærkeste nationale Følelse og stridt for at give den nyt og videre Indhold. Gustav Bang har fortalt os, at i Reformationstiden var det Adelen, som repræsenterede det nye nationale i Opposition til den »internationale« katolske Kirketrust. Reformationen skabte helt nye Forestillinger om national Samhørighed i Befolkningens Sind. Det næste store historiske Fremstød var Borger og Bondes. De gav deres Bidrag. Det blev den kapitalistiske og liberalistiske Indstilling og Statsform med — trods alt — mere folkeligt og positivt Indhold i den nationale Politik. Nu er det vores Tur! Vi kan ikke leve hverken paa Citater eller en Ideologi fra 1848. Bag vort Parti staar i Dag 750.000 danske Arbejdere, Bønder, Intellektuelle og Middelstandsfolk. Vi skal ikke blive Chauvinister eller fortabe os i national Selvoptagethed. En demokratisk socialistisk Bevægelse er den eneste Bevægelse, som kan føre en national Politik fri for Chauvinisme og Militarisme. Vi maa stille op vor nationale Politik over for de andres. Vi har Ret til at gøre det. Vort stolte Parti er i Dag det, vore Fædre drømte om: Hele det arbejdende Folks Parti. Vi skal give Nationalfølelsen et socialistisk Indhold. Danmark for Folket er en god socialistisk og en god national Parole. Det betyder ordnede Samfundstilstande. Det betyder politisk og økonomisk Tryghed for alle arbejdende Mennesker. Det betyder, at Danmark skal være et sandt Folkehjem!

Arbejderne har det af Fædrelandet, de erobrer sig. Slægterne før os kæmpede for at erobre. Vi har Del i Fædrelandet, og det falder os ikke ind at lade andre patentere det. De tidligere Slægtleds Erobreraand maa vi bevare og forsvare. Væk med Mindreværdsfølelserne, frem med den positive Indstilling. De andre skal hverken løbe med Patriotismens ideelle Værd eller det nationale Symbol. Dannebrog og rødt Flag skal vaje Side om Side hos os. Det er to forskellige Symboler. Javel. Men det er ingen Modsætninger, og vi skal anerkende dem begge to. Denne Indstilling er intet nyt for dansk Arbejderbevægelse:

Vokset af den danske Muld, var du dansk i Sind og Færden, men i Hjertet tro som Guld imod

Brødres Kamp i Verden.

Vi er paa Erobringstogt i Danmark. 46,1 Procent af dets Befolkning staar bag os. Haandens og Aandens Arbejdere skal samles i vort Parti. Vi vil være Repræsentanterne for Folket, Landet, for Nationen, for Danmark. Vi vil gøre vort Folk til et Folk, »Socialismens Virkeliggørelse er den nationale Tankes Fuldendelse«.

Socialdemokratiet og Kommunismen

Af Flemming Madsen.

»En af Forudsætningerne for Tilslutning til Fascismen og dermed beslægtede Bevægelser er her, som andet Sted, den fra Rusland udgaaede Agitation og Bevægelse, der er i Strid med det arbejdende Folks Interesser.«

(Socialdemokratiets Programudtalelse »Danmark for Folket«, Maj 1934.)

Fraktionsstridens Oprindelse i Danmark.

Da Soldaterne i 1918—19 forlod Fronterne og vendte tilbage til det civile Liv, mødte de en Verden i kaotisk Sammenbrud. Revolutionerne i Rusland i 1917, de europæiske Centralstaters Sammenbrud med Kejser Wilhelms fejge Flugt som et betegnende Symbol paa Systemets moralske Habitus — det var Europa efter Krigen. Ud af dette Kaos opstod Sovjet-Staten, Weimar-Republikken, det ungarske Horthy-Diktatur og Mussolinis Fascisme, for blot at nævne nogle af de karakteristiske Statssystemer, som fæstnede sig efter Revolutionernes og Sultens Regime.

Men nu Danmark?

Rundt omkring i Verden rullede Fyrstekronerne, og Staterne rystede i deres Grundvolde, men i Danmark fortsattes under og efter Krigen Udbygningen af Demokratiet, og den i 1915 gennemførte Grundlovsændring bestod netop sin første Prøve i 1918, Krigens sidste Aar. Monarkiets nervøse Forsøg paa at trodse Parlamentarismen blev roligt, men bestemt tilbagevist i Paaskedagene 1920.

Med sine 32 pCt. af de afgivne Stemmer ved Valgene i September 1920 stod det danske Socialdemokrati fast forankret i dansk Politiks Bevidsthed. Fagligt havde Overenskomsten af 17. Maj 1919 med 8-Timersdagens Indførelse givet Udtryk for Fagbevægelsens Styrke. Thi vel var der Tale om en »Flodbølge« af revolutionær Karakter, der i de Dage gik over Europa, men Fagbevægelsen havde samtidig formaaet at afvikle Højkonjunktorens Ensidighed, hvilket i 1919—20 kom til Udtryk derved, at Lønningerne steg stærkere end Priserne (henholdsvis 28 og 27 pCt.). Disse Aar viste Værdien af, at den danske Arbejderbevægelse forstod at lede Strømningerne mod bestemte Maal. »Flodbølgen« var hverken herhjemme eller andre Steder i Vesteuropa opstaaet udfra Ønsker om at skabe et kommunistisk Samfund. Den var antimilitaristisk og statsfjendtlig. Den maatte udfra de givne nationale Forudsætninger ledes mod konkrete Bestræbelser for Genopbygningen af ordnede Samfundsforhold. Allerede i 1923 var den revolutionære Bevægelse i Vesteuropa slaaet ned overalt, og det kapitalistiske Samfund begyndte at stabilisere sig.

Det danske Socialdemokratis Placering under Krigen havde affødt en livlig Taktik-Debat indenfor Partiets Mure. Det var Spørgsmaalet om Borgfreden og Neutralitetspolitikens Retningslinier, som prægede Debatten. Under Krigens første Aar laa Partiet desuden paa Linie med det radikale Ministerium Zahle i Kampen mod det gamle Højre om Forfatningsreformen. Socialdemokratiet forpligtede sig til at yde det radikale Parti sin parlamentariske Støtte i denne Sag. I 1916 indtraadte Stauning som Kontrolminister og overtog senere Indenrigsministeriets sociale Afdeling. Socialdemokratiet deltog endvidere i vid Udstrækning i Forvaltningen af det af Krigen nødvendiggjorte Vare- og Prisreguleringsarbejde og var saaledes politisk medansvarlig for Regeringens Virksomhed. Men det var dog først efter Revolutionerne i Rusland og Tyskland, at Fraktionsstriden for Alvor brød igennem og førte til Sprængningen af Socialdemokratisk Ungdomsforbund i Januar 1920.

Det var forstaaeligt, at disse Begivenheder i Europa maatte paavirke Ungdomsbevægelsen. De rejste en Debat om den anvendte Taktik, om Metoderne til at fastholde Revolutionens

Resultater. I Tyskland var Striden brudt ud i lys Lue. Spartakisternes Kamp under Ledelse af Karl Liebknecht og Rosa Luxemburg gav Striden i S. U. F. Næring. Bolschevismens Parole: Al Magt til Arbejder- og Soldaterraadene, blev Stikordet til en anti-demokratisk Agitation i Danmark, selvom de revolutionære Forudsætninger slet ikke var til Stede her i Landet.

Efter Brudet med Socialdemokratiet dannede et Flertal af Medlemmerne i S. U. F. »Danmarks venstresocialistiske Parti«.

Dette skete den 9. November 1919, og selvom der Aaret forud var dannet hele to Partier, »Socialistisk Arbejderparti« og »Det uafhængige Socialdemokrati«, regnes denne Dato for Udgangspunktet for den organiserede Fraktionsstrid i dansk Arbejderbevægelse.

Dog maa det her nævnes, at der allerede i 1911 var dannet en faglig Oppositionsbevægelse, »Fagoppositionens Sammenslutning«, som var stærkt paavirket af den fra Frankrig udgaaede syndikalistiske Bevægelse. Syndikalismen i Danmark var ikke identisk med Kommunisme. Disse to Bevægelsers principielle Opfattelse af Fagbevægelsens Maal og Midler var snarere stik modsat. Det var ogsaa kun en Del af Medlemmerne i »Fagoppositionens Sammenslutning«, der efter dens Sammenbrud i 1922 gik over i Kommunisternes Lejr. Bevægelsen var paa det Tidspunkt udmanøvreret paa alle Felter. Forsøgene paa gennem Havnestrejken i 1920 at ramme den faste Voldgiftsret, og dermed det faglige Retssystem i Almindelighed, mislykkedes totalt.

Venstresocialisme — Moskvakommunisme.

Venstresocialisternes Programerklæring »Hvad vil Venstresocialisterne —« er et interessant historisk Dokument. Netop historisk. En lang Række af de fremførte Krav er forlængst forsvundet fra den politiske Arena. Partier og Programmer skifter Form, tilpasses efter det forhaandenværende Behov, tildels fordi Kravene forældes. Venstresocialisterne startede da ogsaa med et Program, der skulde skaffe varig Forbindelse mellem den formodede stedse stigende Del af Arbejderne, som vilde forlade Socialdemokratiet. I rigtig Erkendelse af, at enhver kommunistisk Bevægelse skal leve af de Tab, den kan tilføre Socialdemokratiet, lagde man ud med en voldsom Agitation mod Socialdemokratiet, kaldte den gradvise Indvoksen i socialistiske Tilstande en Utopi, og hævdede i Stedet, at

»Samfundets Overtagelse af Produktionsmidlerne kan kun ske ved, at den stadig heftigere Klassekamp kulminerer i den sociale Revolution.«

Under Arbejdet for at fremme denne Revolution vilde man kun anvende Parlamentarismen til »igennem en socialistisk Kritik at afsløre og derved bidrage til at styrte det kapitalistiske Samfund.«

Venstresocialisterne foreslog Dannelse af By- og Landarbejderraad til at forestaa det forberedende Arbejde før Magtovertagelsen. Men netop Spørgsmaalet om, hvorledes denne Magtovertagelse skulde finde Sted, er Programmets svageste Punkt. Parolen lyder saaledes:

»Partiet tilstræber ikke en enkelt Samfundsklasses Diktatur, men anser det for et nødvendigt Gennemgangsled. Dette Diktatur kan aldrig etableres ved planløse Kup- eller Revolteforsøg. Partiet paapeger, at Militarismens Afskaffelse vil give forøgede Muligheder for en ublodig Revolution.«

Man opstiller altsaa Militarismens Afskaffelse som Forudsætning for en ublodig Revolution, der i en Overgangsperiode ledes af Proletariatets Diktatur. En fantastisk Parole — især naar den fremsættes af et Parti, der i sit Program betegner den danske Militarismes Hovedopgave som »Kampen mod den indre Fjende, d. v. s. mod Arbejderklassen«.

Kravet om Militarismens Afskaffelse var en billig Effekt paa et revolutionært Partiprogram. Man vilde udnytte den øjeblikkelige antimilitaristiske Stemning, men havnede i den rene Pacifisme, ganske vist med en teoretisk Retfærdiggørelse af Socialismen gennem Krav om Dannelsen af et nyt Samfund.

Forskellen mellem Antimilitarisme og Pacifisme har næppe været fattet af mange Arbejdere i Aarene efter Krigen og til den tyske Nazismes Sejr. Efter 1933 besørger Udviklingen selv den fornødne Argumentation mod Teorierne om passiv Modstand mod Krigen.

I alle sine grundlæggende Synspunkter var Venstresocialismen ortodoks Kommunisme. Partiet tog Navneforandring til »Danmarks kommunistiske Parti«, da det tilsluttede sig 3. Internationale. Det tilsluttede sig derved de 21 Optagelsesbetingelser, som den kommunistiske Internationales 2. Kongres i 1920 havde udarbejdet. 3 af disse Betingelser bør citeres:

P k t. 10. Ethvert Parti, tilhørende den kommunistiske Internationale, er forpligtet til at føre en haardnakket Kamp mod de gule Fagforbunds Amsterdamer-»Internationale«. De maa paa det eftertrykkeligste agitere blandt de fagligt organiserede Arbejdere for Nødvendigheden af et Brud med den gule Amsterdamer-Internationale. Med alle Midler maa de understøtte den opstaaende internationale Samling af de røde Fagforeninger, som tilslutter sig den kommunistiske Internationale.

P k t. 12. De Partier, som tilhører den kommunistiske Internationale, maa bygges paa Grundlag af den demokratiske Centralismes Princip. I den nuværende, den tilspidsede Borgerkrigs Epoke, vil det kommunistiske Parti kun da være i Stand til at gøre sin Pligt, naar det er organiseret paa mest mulig centraliseret Vis, naar der hersker jernhaard Disciplin indenfor det, og naar dets Particentrum, baaret oppe af Partimedlemmernes Tillid, er udrustet med den mest vidt-gaaende Magt, Autoritet og Myndighed.

P k t. 16. Alle Beslutninger af den kommunistiske Internationales Kongres, ligesom ogsaa Eksekutivkomiteens Beslutninger, er bindende for alle den kommunistiske Internationale tilsluttede Partier.

Med Tilslutningen til disse Principper var Udviklingen fra Venstresocialisme til Moskva-Kommunisme fuldbyrdet. Den demokratiske Centralisme, hvis »Princip« førtes helt op til Internationalens Hovedledelse, sikrede denne fuld Kontrol med de enkelte Partier. Disse kom ikke alene til at gøre alle Kominterns Svingninger med, — men de mærkede endog saa de stadige Fraktions-kampe i det russiske Parti.

Gennem Fraktionsstridens Kaos til Kriseaarene.

Dansk Kommunismes Historie op igennem 1920'erne er da ogsaa en uafbrudt Kæde af indre Kampe. Der var Sprængstof nok. Den nye økonomiske Politik (N. E. P.), Lenin indførte i Rusland, den kommunistiske Internationales Eksekutivkomité's Parole om Enhedsfront i December 1921 satte Sindene i Bevægelse. Stalins, Kamenevs og Sinovievs Manøvrer mod Trotski delte det russiske Parti i to Lejre. Først i 1927 sattes det foreløbige Punktum for denne Fraktionsstrid, da Trotski blev forvist fra Sovjet-Unionen.

I Lilleput-Format udspilledes de samme Stridigheder indenfor dansk Kommunismes Mure, dog anført af Personer, hvoraf de fleste ikke fortjener at nævnes. Det er nok at anføre, at Partiet i Danmark i disse Aar frigjorde sig for de sidste Rester fra dets Oprindelse. Det frigjorde sig for den utopisk-revolutionære Ideologi, som helt og fuldt prægede Partiet, medens det endnu var »Venstresocialisme«. Komintern fæstnede sit Tag i dansk Kommunisme, men netop herved skabtes der nyt Stof for en bitter indre Kamp.

Disse indre Brydninger har sat sig et monumentalt Mindesmærke i et Dokument, som den kommunistiske Internationales Ledelse tilstillede det danske Partis Medlemmer i December 1929. Dokumentet er et »Aabent Brev til Medlemmerne af Danmarks kommunistiske Parti.« Det indleder med at opgøre den politiske Status for D. K. P.: »Dets Indflydelse blandt Masserne stiger ikke, men er tværtimod, saaledes som det sidste Rigsdagsvalg viser, i Tilbagegang«.

Aarsagen hertil søger Kominterns Ledelse i D. K. P.'s »opportunistiske Passivitet«.

»Det kommunistiske Partis bolscheviske Aktivitet kan spille en stor Rolle for Fremskyndelsen af Arbejdermassernes Radikalisering, for Fremskyndelsen af det danske Proletariats Overgang til en bred Modoffensiv og dets Befrielse fra Illusionerne angaaende Socialdemokratiet.

Imidlertid har D. K. P. endnu ikke forstaaet at overvinde sin opportunistiske Passivitet. Det er klart, at i Danmark med dets Industris smaaborgerlige Karakter, med dets gamle og dybt indgroede reformistiske Traditioner maa den opportunistiske Højresygdom i Partiet være dybere og alvorligere end i Partier, som har gennemgaaet en Skole gennem revolutionære Kampe. ....

Den reformistiske Højrefvigelse i D. K. P. viser sig navnlig i dets Passivitet i Kampen mod den socialdemokratiske Regering og det reformistiske Fagforeningsbureaukrati, i at Partiet ikke forstaaer Socialdemokratiets og Fagforeningsbureaukratiets socialfascistiske Udvikling, i dets Passivitet med Hensyn til Erobringen af Industriproletariatets Masser og Partiets Indtrængen paa Bedrifterne, saavel som i national Begrænsning og i Undervurderingen af Krigsfaren.«

Dette Brev er dateret 7. December 1929, altsaa ca. et halvt Aar efter, at Regeringen Stauning var dannet. Det kunde altsaa ikke være paa Grundlag af denne Regerings Virksomhed, at Kampen mod den skulde føres. Grundlaget for Parolen om Kamp mod »Socialfascisterne« laa da ogsaa et helt andet Sted, nemlig i Beslutningerne paa Kominterns 6. Kongres i 1928. D. K. P. havde ikke hurtigt nok kunnet adlyde Kominterns Ordre. Brevets Kommentar herom lyder:

»I Stedet for at afsløre det moderne Socialdemokratis socialfascistiske Væsen som et borgerligt Parti, som korrumpere Arbejdermassernes Rækker, blev der i Partiet og blandt Arbejderne propageret Teorien om, at der indenfor Fagforeningerne findes to socialistiske Retninger, en socialdemokratisk og en kommunistisk.

Netop denne bundforkerte Vurdering af Socialdemokratiet giver os en Forklaring af, at der endnu umiddelbart før Rigsdagsvalget kunde rejses Stemmer i Partiet for, at man maatte tilstræbe Listeforbund med Socialdemokratiet. «

Parolen fra Komintern lyder paa Kamp imod Socialdemokratiet. Den udstedes som international Parole netop paa et Tidspunkt, hvor de internationale Muligheder for et parlamentarisk Gennembrud for en samlet og enig Arbejderklasse var saa store som ingensinde før. Det gjaldt først og fremmest Tyskland, hvor Socialdemokratiet efter Sprængningen af den tyske Borgerblok ved Maj-Valgene i 1928 kunde notere en straalende Sejr. Men netop da satte Kommunismen ind med en forstærket Hetz mod Socialdemokratiet. Det gjaldt Tyskland og det gjaldt, som man ser, Danmark, hvor Borgerblokken sprængtes i 1929, hvorved Socialdemokratiets Chance til at tage Førerskabet i det parlamentariske Arbejde opstod.

Tiden efter den kommunistiske Internationales 6. Kongres i 1928 blev bevægede Aar i Europas Historie. Det blev den vesteuropæiske Fascismes Gennembrudsjaar, medens Arbejderbevægelsen i disse Aar led svære Nederlag. — Fremfor alt viste Udviklingen, at Teorien om, at den af Krisen fremkaldte Radikalisering saa at sige automatisk vilde skabe Muligheder for det kapitalistiske Samfunds Sammenbrud, var forkert. Socialdemokraterne har ofte været Genstand for altidværende Kommunisters Skepsis, naar de fremførte Tanken om at arbejde sig ind i socialistiske Tilstande. Umuligheden af denne Teori er ikke bevist, men Muligheden af at »barrikadere« sig ind i Fascismen bekræftes i Dag af Kendsgerningerne. Den Parlamentslede, som i sin Oprindelse er Kommunisternes Værk, skabte — i Forbindelse med Erhvervskrisen i Tyskland — øgede Muligheder for en revolutionær Agitation. Kommunismen lærte Tusinder af tyske Arbejdere at hade Demokratiet, den indgød dem Troen paa et Arbejdernes Tyskland uden om Weimar. De tyske Kommuniste inspirerede gennem deres Agitation mod Weimar og Versailles-Traktaten tildels den Politik, som efter 1933 er ført i Tyskland, og som paa mange Felter er en direkte Opfyldelse af kommunistiske Agitations-Paroler. Men Kommunismen forsømte det, der ene kunde retfærdiggøre et revolutionært Partis Eksistens: at vise de tyske Arbejdere en farbar Vej til Magten.

Man foregøglede Arbejderne et revolutionært Opgør, som Partiet end ikke selv turde fremkalde. Under den tilspidsede politiske Krise i Tyskland viste det sig bestandig, at Kommunismens Greb i Masserne var stærkest, naar Arbejderklassen som Helhed var truet af Reaktionen. Netop derfor søgte man at manøvrere Arbejderbevægelsen som Helhed ind i en defensiv Situation ved at rette Hovedilden mod Socialdemokratiet.

Tyskland blev Prøvestenen for den 6. Verdenskongres' Teori om Socialdemokratiet som et »socialfascistisk« Parti, som »Bourgeoisiets sociale Hovedstøtte«. Fagforeningerne blev mobiliseret i denne Kamp. Med »Enhedsfronten« som Parole og Strassburgerteserne som det teoretiske Grundlag for det faglige Arbejde sprængte man den frie Fagbevægelse. Resultatet af hele denne Politik kunde ikke udeblive. Den 2. Maj 1933 kulminerede den nationalsocialistiske Revolutions første Fase i Besættelsen af Fagforeningskontorerne. Komintern afsagde Dommen over det tyske Folks Frihed i 1928 — Hitler eksekverede den i 1933.

Ethvert Forsøg paa Imødegaaelse fra kommunistisk Side af denne Fremstilling af Kommunismens Politik kan blot besvares med Henvisning til Forhandlingerne paa 7. Verdenskongres i 1935 i Moskva.

Dansk Kommunismes Indtog i Rigsdagen.

Den Kendsgerning, at Valget i 1932 satte to Kommuniste ind i Rigsdagen forklares ofte med Henvisning til Socialdemokratiets Regeringsvirksomhed fra 1929 til 1932. Det er for alle Socialdemokratiets Modstandere den behageligste Forklaring paa Fænomenet. Men Forklaringen er ikke rigtig. Uden Socialdemokratiets Regeringsmedvirken i disse Aar vilde Kommunismen utvivlsomt have haft en betydelig stærkere Position. Forklaringen er ligetil. Et stort politisk Parti som Socialdemokratiet vælger ikke sin Placering ud fra agitatoriske Hensyn. Selv som Oppositionsparti vilde Socialdemokratiet i Aarene efter 1929 have været forpligtet til at paatage sig et politisk Medansvar i alle de Tilfælde, hvor Partiet kunde gavne Arbejderne derved. En saadan Optræden er ikke i Strid med et Partis principielle Ansvarsbevidsthed. Den er i Overensstemmelse med Parlamentarismens Grundprincipper og naturlig — og kun mulig — i et Land med en højt udviklet politisk Kultur. Men Socialdemokratiet vilde som Oppositionsparti have haft ringere Muligheder for at gøre en tilfredsstillende Indsats overfor Arbejderbefolkningens Dagskrav.

Netop derved vilde Kommunismens Chancer have været større. Det er i denne Forbindelse ikke uinteressant at erindre sig den kommunistiske Internationales aabne Brev, som er omtalt før. Dette Brev begynder og slutter med en Opfordring til de danske Kommuniste om at skifte Politik, fra »opportunistisk Passivitet« til »bolschevikisk Aktivitet«. Hvad er der da sket fra 1929? Ingen af de to nævnte Betegnelser er egnet til at dække den Politik, de danske Kommuniste har ført. Den har hverken været bolschevikisk eller passiv, den har snarere haft Karakteren af »opportunistisk Aktivitet«. Dansk Kommunisme har under hele Kriseperioden været en politisk Chancerytter, byggende sin Position paa tilfældigt rejste Stemninger og Bevægelser, agiterende ud fra den kendte Grundregel: Stil større Krav end Konkurrenten, ligegyldig om de er gennemførlige — en Metode, der altid har været de politiske Yderbevægelsers Katekismus. Indgangsbilletten til den parlamentariske Arena paa Rigsdagen fik Partiet da ogsaa af den i 1932 rejste Arbejdsløshedsbevægelse. I dette Aar kulminerede Krisen i dansk Erhvervsliv. Arbejdsløshedsprocenten kulminerede i Januar 1933 med 43,5 — et for det danske Samfund katastrofalt Tal, naar man tager i Betragtning, at Efterkrigstidens normale Ledighed i Aarene 1918—30 androg 15—16 pCt.

Disse Kendsgerninger er værdifulde til Forstaaelse af, hvorfor netop Kommunismen høster Fordele ved en for Arbejderklassen akut Situation. I 1932 stod det danske Samfund ikke overfor en revolutionær Situation. Tværtimod. Det var et udpræget Forsvarets Aar for dansk Arbejderbevægelse. Arbejdsgiverne lagde ud til den store Offensiv med Kravet om 20 pCt.s Lønreduktion. Krisen skulde udnyttes og under Paavirkningen af den Frygt-Psykose, som greb store Dele af Arbejderne, skabtes Kommunismens parlamentariske Basis. Da kommunistisk Parti har Tradition for at føre an, naar det gælder om at stille de største Dagskrav, blev det dette Parti, som kom til at huse de politisk-hjemløse Vælgere.

Mod Likvidationen.

Vi bevæger os mod 1935, det Aar, der gennem Afholdelsen af den kommunistiske

Internationales 7. Kongres vil faa en særlig Placering i den internationale Arbejderbevægelses Historie. Lad os notere to Ting fra denne Kongres. Den franske Delegerede melder om Fremgang og øget Indflydelse for sit Parti, den største legale vesteuropæiske Sektion af Komintern. Den danske Repræsentant kommer fra en af de mindste Sektioner. Han beretter om de indre Vanskeligheder, om Stagnation og Flygtighed i Medlemsstaben, Partiets organisatoriske Styrke er ikke øget i samme Omfang som dets Vælgertal øges.

Sammenligningen er lærerig. I Frankrig var Arbejderklassens Vilkaar, gennem et begrænset Finansoligarkis ubegrænsede økonomiske Vælde, stærkt truede. En kraftig fascistisk Bevægelse »Ildkorset« og utallige royalistiske og nationalistiske Bevægelser opererer. Under Indtrykket af den Frygt, som Truslen om en kapitalistisk Offensiv skaber, øges Kommunisternes Agitationsmuligheder. Kommunismen aabenbarer sig atter her, som alle Vegne, hvor den har haft afgørende Indflydelse, som en defensiv Bevægelse. Paa denne Baggrund maa dansk Kommunismes Ønske om, at vi skal opleve en Folkefront a la francaise ses. Motiveringen for Folkefronten er Fascismen, hvis psykologiske Grundlag Kommunismen er. Det er dette Kredsløb, som Socialdemokratiets Programerklæring »Danmark for Folket« angiver i det til Indledning citerede Afsnit.

Den 7. Verdenskongres lagde alt til Rette for Parolen om Folkefront. Vendingen i den politiske Kurs var allerede forberedt forinden ved Ruslands Tilnærmelse til Frankrig i 1934—35. Paa 7. Verdenskongres blev den store Likvidation beseglet. Likvidationen omfatter Kommunisternes Stilling til Folkeforbundet, til »det borgerlige Demokrati«, til Forsvaret, til »de reformistiske Fagforeninger«, — kort sagt, paa alle afgørende Omraader indtager den kommunistiske Internationale nu et Standpunkt, der er diametralt modsat dens tidligere Agitation og Politik. Af principiel Kommunisme er der intet tilbage. Det er endog lykkedes Kominterns Ledere at fortolke Kongressens Beslutninger saaledes, at der intet unaturligt var i, at Rusland under det italienske Angreb paa Abessinien optraadte som Storleverandør af Olie til Italien.

Kongressens Ekko lød i alle Lande. Den store russiske Læremester i »opportunistisk Aktivitet« satte sine Elever paa Arbejde overalt. Vi vil næppe i Danmark foreløbig opleve kommunistiske Forslag om at stryge Bidraget til Folkeforbundet (som i 1932), vi har allerede oplevet R. F. O.'s Likvidation, vi faar at vide, at »Kommunisterne er de mest konsekvente Forsvarere for den nationale Uafhængighed«, at de tyske Kommuniste vil kæmpe for et nyt Weimar-Tyskland, at de franske Kommuniste vil stemme for Militærbevillinger o. s. v.

Endog i den kommunistiske Bedømmelse af Socialdemokratiet er der indtraadt en Ændring. Parolen om »Enhedsfront fra neden«, udenom Førerne, er afløst af den nugældende Parole, som paabyder Kommunisterne ikke at betragte Socialdemokratiet som en eneste reaktionær Masse, at skelne mellem de mere og mindre reaktionære Førere.

Naar vi sammenligner Talerne og Resolutionerne paa den 7. Kongres med dem, der tidligere blev fremført paa Kominterns Kongresser, staar det klart, at man nu er i Færd med at afvikle Kommunismen i dens leninistiske Form. Principerne fra de 21 Betingelser er forladt paa een Undtagelse: den demokratiske Centralisme. Dette Princip bestaar stadig. Det er i Kraft heraf, at den kommunistiske Internationale kontrollerer og regerer hver Sektion, griber ind og dikterer sine Retningslinier til hver eneste organiseret Kommunist Verden over. Den demokratiske Centralisme er, i den Form, Kommunisterne praktiserer den, Grundlaget for den kommunistiske Agitation. Det er den nødvendige Forudsætning for, at de russiske Magthavere til enhver Tid kan være i Stand til at skifte Taktik og faa de enkelte Partier til at skifte samtidigt.

Alene hermed er Modstanden mod Enhedsfronten saa vel motiveret, som det kan ønskes. Den praktiske Metode, som de kommunistiske Partier søger anvendt for at underbygge Kravet om Enhedsfronten, er heller ikke tiltalende. Man søger at sætte to Fløje op mod hinanden indenfor Socialdemokratiet. Det er den kendte Fremgangsmaade: gennem Splittelse til Enhedsfront. Den har selv efter det tyske Sammenbrud givet sig et saa drastisk Udslag som Episoden 6. Februar i 1934 i Paris, hvor Kommuniste og Fascister Side om Side bekæmpede den demokratiske Regering Daladier, som støttedes af Socialdemokraterne. Det var en typisk Situation, fordi det derved lykkedes for Kommunisterne at fremkalde den Desorganisation, som

er deres — og Fascisternes — Forudsætning.

Der er saaledes ingen Forskel i Kommunismens Hensigter. I de forholdsvis faa Aar, hvor dansk Kommuniste har været underlagt det russiske Diktatur, har Bevægelsen været iklædt alle de forskellige Klædninger, de russiske Magthavere har udstyret den med. Men Hensigten har været den samme: Desorganisation. Kommunismen og Fascismen har samme Fællespræg. De er født af samme Forældre, Demagogien og Desperationen, de har begge Terroren som Metode og Nedbrydningen som Princip. De er begge kommet til Verden under Krigspsykosen — og de baserer begge, hvor de har Magten, deres Position paa Magtapparatet — og ikke paa Tillid hos de enkelte Individier.

Socialdemokratiet maa bekæmpe Kommunismen

Siden det danske Socialdemokrati i 1929 for anden Gang overtog Regeringsansvaret, er der paa alle Omraader i det økonomiske og politiske Liv sket betydelige Nydannelser. Helt nye Bevægelser er dukket op. Konservatismen hersker i forskellige Udgaver i Centraleuropa. Følgerne er ikke udeblevet. »De stærke Mænds« politiske Indsats i Europa sætter allerede nu sin eneste mulige Frugt i den nationalistisk ophidsede Stemning, der behersker Sindene. Diktaturstaternes og deres Storheders Politik er allerede efter faa Aars Forløb Demokratiets vægtigste Argument.

Selv i den saare mangelfulde Form, hvori Efterkrigstidens Demokratier blev realiseret, var de dog en virkelig Basis for Freden. Det er den europæiske Fascismes Værk, at den, uden at indfri sine Løfter paa det økonomiske Omraade, har ført Europa paa Krigens Rand.

Den økonomiske Udvikling har tvunget de smaa Stater til at foretage Skridt, som de principielt var imod. Socialdemokratiet er her i Landet ikke alene blevet medansvarlig, men endda initiativtagende til en Politik, der ofte brød med Partiets principielle Synspunkter. Men trods dette — eller rettere netop derved — er Partiet forblevet tro overfor sit første og ufravigelige Princip:

i enhver Situation at søge gennemført den Løsning, som er den bedst mulige.

Arbejderbevægelsen har sat en kraftig Streg under sin reformistiske Indstilling i Aarene efter 1929. Og Begrebet »reformistisk« er ikke mere egnet til at vække Uenighed. Det betegner en Politik, der som ingen anden har bevaret og udbygget den organiserede Arbejderklasses Position.

Men det er saavist rigtigt, at Begivenhederne siden 1929 ikke er gaaet ubemærket hen over Socialdemokratiet. Det blev Partiets Opgave at vogte om den sociale Retfærdigheds Midterlinie, og denne Politik samlede ved Valgene i 1932 og 1935 over 150,000 nye Vælgere til Partiet. Det vil ikke være underligt, om der endnu er enkelte Kredse i Partiet, der ikke forstaar, hvilket kolossalt Ansvar det giver et Parti, at være politisk Generalnævner for alle Folkekredse. Tyngdepunktet i Partiet forskyder sig. Der er i Dag andre end Byens Arbejdere, der har Prioriteter i Socialdemokratiet. Der er Middelstand, og der er Bønder. Begge disse Samfundslag er betydelige og nødvendige Faktorer i Samfundsorganismen. De er i politisk Henseende stærkt efterstræbte af alle borgerlige Partier, og det var da ogsaa paa Middelstanden eller Bønderne, eller begge to, at Fascismen i Centraleuropa byggede sin Position.

Socialdemokratiet har her i Danmark sin store Opgave i at fortsætte den Samling af de brede Folkemasser, som har placeret Partiet der, hvor det nu staar. Tanken om »Enhedsfront« mellem Kommuniste og Socialdemokrater er derfor absurd. »Enhedsfront«, det vil sige socialdemokratisk Anerkendelse af Spaltningens Berettigelse. Enhedsfront paa saadanne Vilkaar, som efter sundt Omdømme vilde være antagelige for Socialdemokraterne, nemlig Opløsning af Kommunistisk Parti, vilde øjeblikkeligt give Stikordet til en ny Fraktionsdannelse, og vi har jo allerede set, at Kommunisternes tilsyneladende forsonlige Kurs overfor Socialdemokratiet har givet Syndikalismen ny og uventet Næring.

»Enhedsfronten« er derfor nu som før en falsk Parole. Komintern har selv dikteret

Betingelserne for en organisk Sammenslutning mellem Kommuniste og Socialdemokrater. De lød saaledes i Dimitroffs Formulering paa Kongressen i Moskva 1935:

»for det første paa Betingelse af den fuldstændige Uafhængighed af Bourgeoisiet og den fuldstændige Opgivelse af Socialdemokratiets Blok med Bourgeoisiet;

for det andet paa den Betingelse, at Aktionsenhe-den allerede er oprettet;

for det tredje paa den Betingelse, at Nødvendigheden af den revolutionære Omstyrting af Bourgeoisiets Herredømme og Oprettelsen af Proletariatets Diktatur i Form af Sovjetter anerkendes;

for det fjerde paa Betingelse af, at der gives Afkald paa at understøtte ens eget Bourgeoisie i en imperialistisk Krig;

for det femte paa den Betingelse, at Partiet opbygges paa Grundlag af den demokratiske Centralisme, som sikrer Enhed i Vilje og Aktion og er prøvet gennem de russiske Bolschevikers Erfaring.«

Dimitroff kommenterer Kommunisternes Enhedsfront-Teori saaledes:

»Men man maa ikke miste af Syne, at Enhedsfront-taktiken betyder en Metode til anskueligt at overbevise de socialdemokratiske Arbejdere om Rigtigheden af den kommunistiske og Urigtigheden af den reformistiske Politik og ikke en Forsoning med den socialdemokratiske Ideologi og Praxis.«

»Enhedsfronten« er en Metode — eller om man vil: en Manøvre. Socialdemokraterne opfordres til at give Kommunisterne Adgang til indenfor et Enhedsparti at bevise Socialdemokratiets Fallit. Enhedsfrontens Formaal er altsaa Desorganisation indefra. Kan disse Kendsgeminger tale tydeligere til os om, hvilken Vej vi skal følge?

Kommunismen bærer Nederlag i sit Skjold. Den er for det brede danske Folk en fremmed, en uvelkommen Gevækst. Den er i sin Opfattelse af Individets Stilling til Staten saa nært beslægtet med de andre Diktaturbevægelser, at den maa virke frastødende overfor det danske Folk, hvis Selvstændighedsfølelse, hvis Krav om Ret til personlig Frihed og Udfoldelse ikke kan maales med kommunistiske Principer.

Folkets Frigørelse kan kun ske i Overensstemmelse med Folkets frie Vilje og Medarbejde. Det er dette Initiativ fra Folket selv, Socialdemokratiet fortsat skal kalde paa.

Hvilke Opgaver har Staten overfor det kriseramte Erhvervsliv?

Af Johs. Kjærbøl

Emnet kunde behandles paa den Maade, at man opstillede et Program for Statens Opgaver overfor det af Krisen ramte Erhvervsliv, men jeg har anset det for mere formaalstjenligt at give en lille Oversigt over de Foranstaltninger, der er truffet, dels fordi Opgavernes Karakter vil fremgaa deraf, og dels fordi jeg tror, det kan være til nogen Nytte i Sammenhæng at gøre sig bekendt med de Foranstaltninger, der i saa Henseende er truffet, selvom det bliver i en meget skitsemæssig Form.

Allerførst maa vi imidlertid gøre os klart, hvori Krisen egentlig bestaar og Aarsagerne til dens Opkomst, og jeg skal derfor ganske kort gøre nogle Bemærkninger herom.

I 70erne i forrige Aarhundrede var det danske Landbrug ude for en Krise, den saakaldte »Kornkrise«, der bevirkede, at Landbruget maatte omlægge sin Drift fra Kornavl til forædlede Landbrugsprodukter, fra ekstensiv Drift til intensiv, en Omlægning, der blev gennemført med megen Dygtighed og blev Indledningen til en lang Opgangsperiode for det danske Landbrug. — Udviklingen belyses bedst ved at nævne, at i 1880 udgjorde Værdien af Danmarks Udførsel 196,6 Mill. Kr., medens den i 1929 var steget til 1712,1 Mill. Kr., men herefter skete der et Brud paa den stadigt opadstigende Linie, som Landbrugets Produktions- og Afsætningsforhold igennem ca. 50 Aar havde betegnet. Den voldsomme Stigning i Produktionsevnen og den af Verdenskrigen ødelagte Købeevne hos store Dele af Landenes Befolkninger bragte ganske de økonomiske Forhold ud af Ligevægt. Danmarks Eksport daledede i 1930 med omtrent 100 Mill. Kr. til 1616 Mill. I 1931 faldt Værdien yderligere til 1333 Mill., og ved Vurderingen af disse Tal maa det tages i Betragtning, at den danske Kroneværdi var gaaet ned, efter at England den 21. September 1931 havde forladt Guldmøntfoden.

Det er jo indlysende, at naar England, vor store Hovedaftager af de danske Landbrugsprodukter, suspendede Sterlingens Gulddindløselighed, maatte det ryste hele det danske Erhvervsliv. I 1931 androg Udførslen til England ca. 810 Mill. Kr. af en samlet Udførsel af Varer paa ca. 1333 Mill.

Den danske Nationalbank, der maatte være ganske uforberedt paa, at England vilde forlade Guldet, søgte paa forskellig Maade at opretholde Kronens Værdi, og det kan i denne Forbindelse oplyses, at man ogsaa fra svensk Side tilkendegav, at man der ønskede at opretholde Guldmøntfoden. Dette lod sig imidlertid ikke gøre, og Søndag den 27. September 1931 gik baade Sverige og Norge fra Guldet, samtidig med at der skete en betydelig Diskontoforhøjelse, hvoraf fulgte, at ogsaa den danske Nationalbank maatte anmode Regeringen om Fritagelse for Pligten til at indløse de af Banken udstedte Sedler med Guld. Dette medførte, at vi fik den første Forløber til Valutalovgivningen, nemlig Loven af 29. September 1931 om Indløseligheden af Nationalbankens Sedler, i Henhold til hvilken Lov Handelsministeren fritog Banken fra Forpligtelsen til at indløse Bankens Sedler og til at købe Guld. Samtidig konstateredes den skete Sænkning af Kronens Kurs derigennem, at denne nu paa Børsen, hvor Noteringen en Tid havde været suspenderet, noteredes ca. 20 pCt. under Guldværdien; denne Sænkning foretoges væsentlig af Hensyn til Landbrugets Interesser, idet det fra Landbrugets Side meget stærkt var fremhævet, at det af Hensyn til vor Samhandel med England var nødvendigt, at den danske Krone i nogen Maade fulgte Sterlingkursen.

Indenfor andre Grene af Erhvervslivet medførte Kronens Værdiforringelse betydelige Vanskeligheder, men af Hensyn til Landbruget saa man bort fra disse særlige Byinteresser, idet man dog fra Byerhvervenes Side gav Udtryk for, at Kronekursen ikke ubetinget burde følge Sterlingen nedad, hvis Kronens Værdi derved vilde falde under ca. 80 pCt. af Guldværdien. Det lod sig dog ikke gøre at fastholde Kronen paa denne Værdi, idet Landbruget stadig krævede, at Kronens Kurs skulde sænkes for at tilvejebringe nøjere Overensstemmelse mellem Kursen og den yderligere sænkede Sterlingkurs.

Jeg skal ikke yderligere komme ind paa Betragtninger herover, men kun erindre om, at Forholdene har medført en yderligere Sænkning, saaledes at Kronen i Forhold til Sterling den 1. Januar 1932 stod i 69,40, 1 Aar efter i 62,94, den 1. Januar 1934 i 52,77, i Januar 1935 i 48,58, omkring hvilket Punkt Kronen siden har været fastlagt. I August Maaned 1936 stod Kronen saaledes J ca. 49,6.

Ogsaa andre Foranstaltninger blev nødvendiggjort ved Krisens Indtræden. Handelsministeren blev bemyndiget til at forbyde Tilbagekøb af danske Aktier og Obligationer fra Udlandet samt til at hindre Udførsel af danske Kroner og til at paabyde Eksportører at overføre deres Tilgodehavende i Udlandet til dansk Valuta. Der blev udstedt Importforbud mod alle Slags mousserende Vine og Druespiritus, alle Slags Likører o. L, og fra 1. Januar 1932 kunde Importen af disse Varer kun foregaa i begrænset og kontrolleret Omfang. — Men de mest gennemgribende Foranstaltninger, der blev truffet, skete ved Loven af 30. Januar 1932 om Foranstaltninger til Værn for den danske Valuta, idet der hermed blev givet Handelsministeren Bemyndigelse til efter Forhandling med et af Rigsdagen nedsat Valuta-Udvalg at foreskrive, at Indførsel fra Udlandet af Varer og Værdipapirer kun kunde ske, naar der forelaa Indførselsattest fra Nationalbanken herom. Hermed skabtes Grundlaget for den Importregulering, som siden da har fundet Sted.

Pladsen tillader ikke at komme ind paa de forskellige Love, der har været gældende, og jeg maa nøjes med en kort Omtale af den nugældende Lov af 18. December 1935, der har Gyldighed indtil Udgangen af December 1937.

Valutaloven.

Lovens Hovedformaal indeholdes i § 3, ifølge hvilken Handelsministeren bemyndiges til at træffe importregulerende Foranstaltninger for at sikre Landets Betalingsevne overfor Udlandet og til Fremme af handelspolitiske Formaal, til Sikring og Udvidelse af Landets Eksport, til Opfyldelse af indgaaede eller fremtidige overenskomstmæssige Forpligtelser overfor Udlandet. I den nævnte Bestemmelse fremhæves ogsaa Hensynet til Opretholdelsen af Landets Reeksport og Transithandel samt Opretholdelsen og Udvidelsen af Landets Produktion saavel for Eksport som for Hjemmeforbruget gennem Tilførsel af nødvendige Raastoffer og Hjælpemidler. Det fastsættes endvidere, at der ved Iværksættelse af de paagældende Foranstaltninger vil være at tage Hensyn til Hindring af paaviselig Dumping og urimelig Prisstigning.

Vil man med faa Ord sammendrage Indholdet af Lovens Formaalparagraf, kan man sige, at denne fastslaar, at Loven har tre Formaal, der fremhæves som lige vigtige, nemlig: det valutariske, det handelspolitiske og det beskæftigelsesmæssige Formaal.

Ifølge de i Henhold til Loven udfærdigede Bestemmelser kan Varer i Almindelighed ikke indføres her til Landet, medmindre der foreligger en Importbevilling hertil fra Valutakontoret.

Loven praktiseres iøvrigt paa den Maade, at der 3 Gange om Aaret for et Tidsrum af 4 Maaneder tildeles de Virksomheder og Firmaer, der er tilkendt Importret, de dem tilkommende Valuta-Attester i Overensstemmelse med en i Forvejen udarbejdet Plan, baseret paa de forventede Indtægter, som Danmark i den paagældende Tildelingsperiode vil have, og tilsigtede i størst mulig Grad at tage Hensyn til Beskæftigelsesspørgsmaalet.

Berettiget til at faa udfærdiget Importbevillinger er de Personer eller Firmaer, der i 1934 har haft direkte til sig faktureret Import fra Udlandet, eller som senere er blevet anerkendt som Nyimportører. Importbevillingerne udstedes iøvrigt under Hensyntagen til de enkelte Branchers særlige Forhold og til vedkommende Importørs tidligere Import af de paagældende Varer. Det paahviler Nationalbankens Valutakontor at drage Omsorg for, at fornøden Ligelighed jagttages indenfor de enkelte Importørgrupper. For en Del Varers Vedkommende kan Indførsel dog finde Sted uden Tildeling af Valuta-Attester; det er de saakaldte »Frilistevarer«, af hvilke eksempelvis kan nævnes belyste Film, Raa-Metaller, visse Instrumenter, Knapper og mange andre Varer. Medens der ikke tidligere var fastsat noget Tidsrum, for hvilket Valuta-Attesterne havde

Gyldighed, har den nugældende Lov indført den Bestemmelse, at Valuta-Attesterne kun gælder for et Tidsrum af 8 Maaneder, hvorved der skabes en betydelig bedre Kontrol med Hensyn til brugte og ubrugte Attester.

Den daglige Administration af Valutabestemmelserne varetages, som det vil fremgaa af foranstaaende, og som det iøvrigt vil være almindelig bekendt, af Nationalbankens Valutakontor. Administrationen foregaar iøvrigt i saa nær Tilknytning til Erhvervene som muligt, og den førømtalte Plan, i hvilken Retningslinierne for Importens Regulering fastsættes for en Periode af 4 Mdr., tilvejebringes forud for hver enkelt Periode af det saakaldte »Valuta-Raad«, der er nedsat af Handelsministeren, og som bestaar af Repræsentanter for de forskellige Ministerier og alle de interesserede Erhvervsorganisationer. Besvælinger over Valutakontorets Afgørelser kan fordres forelagt det saakaldte »Valuta-Ankenævn«, der bestaar af en Formand samt af yderligere 4 Medlemmer, der vælges efter Indstilling fra Engroshandelens, Industriens, Landbrugets og Arbejdernes Hovedorganisationer. Det nævnte Valuta-Ankenævn har ikke ifølge Loven nogen afgørende Myndighed, men afgiver Indstilling til Handelsministeren, der iøvrigt, som man kan tænke, faar en Del Besvælinger direkte forelagt fra de paagældende Næringsdrivende. %

Ved min Omtale af de i § 3 indeholdte Formaal nævnede jeg, at der ved Iværksættelsen af de paagældende Foranstaltninger vil være at tage Hensyn til Hindring af Dumping og urimelig Prisstigning, og dette er nærmere udformet i § 1 I, der er saalydende:

»Ministeren for Handel, Industri og Søfart bemyndiges til, saafremt der fremkommer skriftlig og motiveret Klage over urimelig Prisstigning som Følge af Importbegrænsning, at iværksætte en Undersøgelse af Klagens Berettigelse, hvorved der ikke maa forholdes Ministeren nogen til Bedømmelse heraf fornøden Oplysning. Dersom det efter Undersøgelsen skønnes, at urimelig Prisforhøjelse har fundet Sted, kan Ministeren bestemme, at Sagen skal overgaa til offentlig Undersøgelse ved Anklagemyndigheden. For saa vidt urimelig Prisforhøjelse har fundet Sted, bliver det ved Dommen at bestemme, hvorvidt Konfiskation i Henhold til § 12, 2. Stk., skal finde Sted, og om de for vedkommende erhvervsdrivende udfærdigede Bevillinger vil være at annullere, samt hvorvidt vedkommende erhvervsdrivende for en bestemt Tid eller for bestandig skal være udelukket fra at faa tildelt Bevillinger paa Grundlag af tidligere Importret.«

Det vil heraf ses, at for at Ministeren skal kunne skride ind, skal der fremkomme skriftlig og motiveret Klage, og hvis det viser sig, at urimelig Prisforhøjelse har fundet Sted efter Ministerens Opfattelse, gaar Sagen til offentlig Undersøgelse ved Anklagemyndigheden. Ministeren kan altsaa ikke uden videre, og uden at der foreligger den i Paragraffen givne Anledning, skride ind overfor urimelige Prisstigninger som Følge af Importbegrænsningen.

Der kan ingen Tvivl være om, at Valutareguleringen har bidraget til at bære Landet over de af Krisen fremkaldte Vanskeligheder og har medført en betydelig økonomisk Fremgang baade for Landbruget og de øvrige Erhverv samt bidraget til en betydelig Forøgelse af Beskæftigelsen, saaledes at Danmark i saa Henseende vel staar blandt de forreste Lande. Valutareguleringen har medført, at vi har kunnet træffe Aftaler med en Række Lande, Aftaler, der har sikret vor Landbrugseksport og i højere Grad, end Tilfældet ellers vilde have været, gjort det muligt for os at importere de Raastoffer og Halvfabrikata, der er en Nødvendighed for Industrien, selvom det maa erkendes, at Udlandet i stigende Grad søger at presse os til at købe de Færdigvarer, som Udlandet ønsker at afsætte. — Endvidere har Valutaloven medført, at Danmark har været i Stand til at hindre et yderligere Fald i Kronen med deraf følgende Vanskeligheder for Befolkningen, hvadenten denne er kapital-besiddende eller skal leve af indtjent Løn. Valutareguleringen er saaledes den mest gennemgribende, men ogsaa i sine Resultater den mest dybtgaaende af de Foranstaltninger, der er gennemført for i størst mulig Grad at afbøde den økonomiske Krises Virkninger.

Man vil maaske i Forbindelse med mine Bemærkninger om Valutabestemmelserne kunne rejse Spørgsmaalet om, hvorledes Planerne er for Fremtiden, og om det menes, at de særlige

Valutaforanstaltninger snart kan ventes bragt til Ophør. Desværre gælder det ikke mindst indenfor de økonomiske Omraader, at det er lettere at spørge end at give et bestemt Svar. Jeg kan dog sige saa meget, at det er min Opfattelse, at vi under de urolige og forvirrede Tider, vi lever i i Øjeblikket, ikke bør indstille os paa at kunne undvære den Beskyttelse, som Valuta-loven giver vort Land og vor Befolkning.

Jeg tror endvidere, at man maa regne med, at Samhandelen mellem Landene i Fremtiden i større og større Omfang maa bygges paa Handelsaftaler, og at det ogsaa derfor vil være nødvendigt paa den ene eller den anden Maade at have et System, hvorefter det kan sikres, at Handelsaftalerne overholdes.

Efter mit Skøn maa vi saaledes ikke indstille os paa i en nærmere Fremtid at kunne ophæve Importreguleringsbestemmelserne. Maaske kan de nugældende Regler ændres og gøres lettere og smidigere, men saavidt jeg kan skønne, vilde det i Øjeblikket være uforsvarligt at gaa over til Foranstaltninger, der ikke kan sikre vor Betalingsevne overfor Udlandet, vor Beskæftigelse og vor Produktion.

Sukker- og Kartoffelmelsordning.

Ved Siden af Valutareguleringen er der iværksat en Række andre Foranstaltninger, som jeg i Korthed skal gøre Rede for. — —

Da Prisfaldet indtraadte, ramte dette ogsaa den sukkerroedyrkende Del af Befolkningen, og dels for at forhindre en meget betydelig Arbejdsløshed, som vilde indtræde, hvis Sukkerproduktionen blev standset, og dels for at støtte det Landbrug, der dyrkede Sukkerroer, gennemførtes ved Lov af 23. Marts 1932 en midlertidig Sukkerordning, der senere er blevet forlænget: fra Aar til Aar, senest ved Lov af 12. April 1935, der udløber med Udgangen af November Maaned 1937.

Ved Sukkerproduktionen er dels paa Fabrikerne og dels i Landbruget beskæftiget ca. 15.000 Arbejdere. Det med Sukkerroer dyrkede Areal udgør efter de nugældende Koncessioner ca. 71.000 Tdr. Land. — Sukkerroeudbyttet af dette Areal udgør normalt ca. 1 O Mill. DC., hvoraf der produceres tilstrækkeligt Sukker til Dækning af det samlede danske Forbrug, ca. 180.000 Tons. Prisen paa Sukkerroerne er efter den sidste Lov fastsat til 190 Øre pr. DC., og for at holde denne Pris er Noteringen paa Sukker af Fabrik sat til 33 Øre. Dette betyder vel i Forhold til Verdensmarkedprisen nogen Fordyrelse, men det maa herved erindres, at der i hvert Fald i Overgange har været Sukker fremme paa Verdensmarkedet, der er solgt til Dumping-Priser, saaledes at man ikke er i Stand til fuldstændigt at opgøre den reelle Fordyrelse ved Sukkerordningen, men Ordningen har i hvert Fald et meget stort beskæftigelsesmæssigt Formaal.

Som et Led i Kriseforanstaltningerne til Fordel for Landbruget blev der dernæst i Begyndelsen af 1933 forelagt et Forslag til Lov om en Kartoffelmelsordning, og denne Lov blev gennemført og stadfæstet under 15. Maj s. A. Ved Forelæggelsen af denne Ordning fandtes der i Drift kun een Kartoffelmelsfabrik, men det var givet, at der var et naturligt Grundlag for en Industri af denne Art her i Landet. Under Krigen havde der saaledes været en ret stor Kartoffelmelsindustri baseret paa den kunstigt skabte Stivelsesmangel og Muligheden af at erstatte forskellige andre Fødemidler med Stivelse, men da det umaadelige Prisfald satte ind umiddelbart efter Krigen, blev denne danske Industri slaet ud.

Ogsaa for Kartoffelmelets Vedkommende blev det nødvendigt at foretage en Prisforhøjelse for dog at kunne give Dyrkerne en nogenlunde god Pris for Kartofflerne, og denne blev i Loven fastsat til 3 Kr. pr. Tønde med 17 pCt. Stivelse, og den almindelige Salgspris en gros blev fastsat til 32,50 Kr. pr. 100 kg.

I Henhold til Loven blev der derefter inclusive den ved Ordningens Indførelse bestaaende Fabrik oprettet ialt 7 Fabriker. Hensigten er, at disse Fabriker fuldtud skal dække det danske Forbrug, hvilket ogsaa er muligt. Koncessions-Kvantum'et er fastsat til 10.000 Tons, hvilket udgør det øjeblikkelige Forbrug. Til Fremstilling af disse 10.000 Tons medgaar ca. 600.000 Tdr.

Kartofler, og dette Kvantum dyrkes af ca. 5400 Andelshavere.

Som man kan tænke sig, er det for de ca. 5000 Dyrkere, der er Tale om, af stor Betydning at faa den omend ikke store, saa dog sikre Indtægt gennem Kartoffelleverancerne, og navnlig for Sønderjyderne spiller dette en stor Rolle.

Driftsloan til mindre Erhvervsdrivende.

Blandt de Love, der havde til Formaal at mildne Krisens Virkninger, maa ogsaa nævnes Loven af 4. Februar 1933 om Driftsloan til mindre Erhvervsdrivende indenfor Haandværk og Handel.

Regeringen fandt det rimeligt, at der — ligesom det allerede paa forskellig Maade var sket med Hensyn til Udøvere af andre Erhverv — aabnedes Adgang til at yde mindre Næringsdrivende indenfor Haandværk og Handel og dermed ligestillede en økonomisk Støtte gennem Loan med fordelagtige Rente- og Afdragsvilkkaar. Ogsaa disse mindre Næringsdrivende var haardt ramt af Krisen. Saa-vel den store Landbrugskrise som den meget store Arbejdsløshed, der selvsagt nedsatte Befolkningens Købeevne, medførte, at talrige Smaa- og Maahaandværkere og Smaa-handlende var kommet i særdeles vanskelige økonomiske Forhold. Den formindskede Købeevne medførte, at nye Bestillinger, der under normale Forhold vilde være blevet afgivet, nu holdtes tilbage, og at Betalingen for allerede udførte Arbejder eller leverede Varer indgik langsommere end forudsat og eventuelt i større eller mindre Omfang tabtes.

Ved den nævnte Lov stilledes der et Beløb af 5 Mill. Kr. til Raadighed til Udredelse af Driftsloan til mindre Erhvervsdrivende indenfor Haandværk og Handel samt dermed ligestillede, der paa Grund af de herskende ekstraordinære Forhold var kommet i økonomiske Vanskeligheder. Ved »ligestillede« forstod man saadanne selvstændige Erhvervsdrivende, hvis Virksomhed laa nær op ad Haandværk eller Handel uden egentlig at kunne betegnes som saadan, f. Eks. Vognmænd og Gartnere.

Som nævnt var det kun mindre Erhvervsdrivende indenfor Haandværk og Handel, der kunde komme i Betragtning ved Laanenes Ydelse, og da man kun tilsigtede at hjælpe mindre Næringsdrivende, som specielt paa Grund af Krisens Indtræden og Følger var slaaet delvis ud, indeholdt Loven en Bestemmelse om, at Laan-tageren skulde have drevet Virksomhed siden 1. Januar 1931, altsaa i et Tidsrum forud for den egentlige Krisens Indtræden.

Laanene, der normalt kun kunde andrage indtil 600 Kr., var afdrags- og rentefri i de 2 første Aar; derefter skulde de forrentes med 4½ pCt. aarlig og afdrages i de følgende 10 Aar med 1/10 aarlig.

Der indkom til Handelsministeriet ialt ca. 24.000 Andragender, og det oprindeligt bevilgede Beløb viste sig for lille, hvorfor Regeringen opnaaede Rigsdagens Samtykke til en Forhøjelse af Bevillingen til 8Va Mill. Kr.

Af dette Beløb kom ca. 78 pCt. Haandværket til gode, medens ca. 22 pCt. faldt paa Handelen. Dette betyder dog ikke, at Haandværket er blevet favoriseret ved Bevillingen af Laanene, idet Afslagenes Fordeling paa Haandværk og Handel svarer nøje til Tilsagnenes Fordeling paa Grupperne.

I Forbindelse med de lige omtalte Bestemmelser om de Laan, der som Følge af Krisen har været ydet smaa Haandværkere og Industridrivende, maa jeg nævne, at der i en Aarrække paa de aarlige Finanslove har været bevilget og stadig bevilges Beløb til Udlaan til Haandværkere og mindre Industridrivende til Anskaffelse af Motorer og Værktøjsmaskiner.

Skønt disse Laan som nævnt har været ydet i en lang Aarrække og saaledes maaske ikke i egentlig Forstand kan betragtes som en Kriseforanstaltning, vil det dog vist være rimeligt, ikke mindst her, at gøre kort Rede for den nævnte Udlaansvirksomhed, der altsaa stadig er aktuell og saaledes ikke blot har historisk Interesse. —

Laanene administreres af Handelsministeriet, og der har i de sidste Aar været bevilget 80.000 Kr. aarlig hertil. Dette Beløb er dog ikke fuldtud anvendt; saaledes kan jeg nævne, at der

sidste Aar udbetaltes ca. 40.000 Kr., og i Aar er givet Tilsagn om Laan til et Beløb af ialt godt 50.000 Kr. Det højeste Laan, der kan ydes, er 5000 Kr. Laanene gives kun til Anskaffelse af Motorer og Værktøjsmaskiner, og der kan saaledes ikke ydes Laan for at skaffe en Virksomhed Driftskapital, ligesom Laanene aldrig gives til Begyndere, d. v. s. til Etablering af nye Forretninger. Laanene forrentes for Tiden med 4 1/4 pCt. og tilbagebetales med mindst Vi o aarlig af deres oprindelige Paalydende.

Det er en Betingelse for Tilstaaelse af Laan, at Maskinerne anskaffes efter Anvisning af Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk og Industri, og der kan derfor ikke ydes Laan til Betaling af allerede anskaffede eller bestilte Maskiner. De enkelte Laan kan ikke overstige 1/10 af Maskinernes Anskaffelsespris.

For Laanene maa der gives 1ste Prioritets Panteret i de paagældende Maskiner med Forsikringssum eller eventuelt Sikkerhed i fast Ejendom, ligesom der vil kunne blive Spørgsmaal om at stille Kaution af to vederhæftige Mænd.

Selvom den heromhandlede Laaneverksamhed er forholdsvis beskednen, tror jeg dog, at den har bidraget og stadig bidrager til at yde mange Haandværkere og mindre Industridrivende en god Hjælp til Anskaffelse af tidssvarende Maskiner og Motorer.

I de senere Aar har Handelsministeren ogsaa iøvrigt haft Hjemmel til paa forskellig Maade at støtte Foranstaltninger til Fremme af danske Erhvervsinteresser. De første Bestemmelser i saa Henseende blev truffet ved Lov af 31. Marts 1926 om Foranstaltninger til Opretholdelse af Arbejdet i kriseramte Virksomheder. Ved denne Lov fik Ministeriet Hjemmel til at yde Støtte til Eksportpropaganda og i Forbindelse dermed staaende Konsulentvirksomhed, og der blev stillet et Beløb af 4 Mill. Kr. til Raadighed i Finansaaret 1926—27 til Ydelse af Laan til kriseramte Virksomheder. Ved Udgangen af det paagældende Finansaar var det til Raadighed staaende Beløb ikke fuldt udnyttet, men for det følgende Finansaar blev der genbevilget et Beløb af ca. 1.250.000 Kr. — Af 196 Laaneansøgninger blev 58 til et samlet Beløb af 3.545.700 Kr. bevilget.

I Sommeren 1927 nedsatte Handelsministeriet et Udvalg til Overvejelse af Spørgsmaalet om Mulighederne for gennem Driftsloan at yde Støtte til Haandværkere og Industridrivende. Udvalget afgav en Betænkning, paa Grundlag af hvilken der blev forelagt Rigsdagen et Lovforslag om Driftsloan til Haandværkere og Industrivirksomheder, og Forslaget blev ophøjet til Lov af 31. Marts 1928. Samtidig blev der ved Lov oprettet en Fond under Navn af »Erhvervenes Laanefond«, hvis Opgave skulde være at tilvejebringe de til de fornævnte Laaneforanstaltninger og til forskellige andre under Landbrugsministeriet henhørende Laaneforanstaltninger fornødne Midler, ligesom Fonden skulde forestaa den økonomiske Administration af de paagældende Laan.

Endelig blev der ved Lov af 4. April 1928 gennemført Bestemmelser om Forberedelse af Foranstaltninger til Styrkelse og Fremme af danske Erhvervsinteresser og til Imødegaaelse af ubillig Konkurrence.

Ved Udgangen af Finansaaret 1929—30 skulde Ministeriets Hjemmel til Ydelse af Driftsloan bortfalde, men da Regeringen stadig mente, at det var ønskeligt at have Hjemmel til Ydelse af saadanne Laan, samarbejdede man de forskellige Bestemmelser i et Forslag til Lov om Foranstaltninger til Fremme af danske Erhvervsinteresser, hvilket Forslag blev gennemført ved Lov af 15. April 1930. I denne Lov blev tillige optaget Bestemmelser om forskellige andre Foranstaltninger til Styrkelse og Fremme af danske Erhvervsinteresser. Dette gjaldt navnlig Ministeriets Hjemmel til Ydelse af Støtte til Landvindingsbestræbelser for dansk Produktion og til Ydelse af Eksportkredit. Loven er senere fornyet, sidst ved Lov af 31. Marts 1936. Denne Lov, der almindeligvis betegnes som »Laaneloven«, stiller 2 Mill. Kr. til Raadighed til Udloan til Industri og 1 Mill. Kr. til Haandværksvirksomheder, 100.000 Kr. til Raadighed til Fremme af Bestræbelser for Indvinding af nye Omraader for dansk Produktion, 200.000 Kr. til Fremme af Eksportmulighederne for danske Produkter og til Støtte for Eksporten. Endvidere hjemler Loven Adgang til at stille Garantier for indtil 4 Mill. Kr. til Fremhjælpning af forbedret Teknik m. v. indenfor Industrien og til Støtte for Industrien ved Overtagelse af større Leverancer til Indlandet, indtil 200.000 Kr. som Garanti til Fremme af Haandværkets Produktion og endelig 70

Mill. Kr. til Raadighed for Eksportkrediten til Fremme af Eksporten af danske Produkter.

Til Belysning af Betydningen af disse forskellige Foranstaltninger kan jeg oplyse, at der i Tiden siden 1. April 1928 er behandlet ca. 520 Andragender om Laan til Industrivirksomheder til et samlet Beløb af ca. 30 Mill. Kr., heraf er ca. 130 Andragender til et Beløb af ca. 8 Mill. Kr. bevilget, men da en Del af de paagældende Ansøgere ikke har kunnet opfylde de for Laanene stillede Betingelser, navnlig med Hensyn til Sikkerhedsstillelse, er der dog kun kommet ca. 100 Laan til et samlet Beløb af ca. 5 Mill. Kr. til Udbetaling. — For Haandværkerlaanenes Vedkommende stiller Forholdet sig saaledes, at der er behandlet ca. 1600 Andragender til et Beløb af ca. 6 Mill. Kr.; heraf er ca. 600 Andragender til et Beløb af ca. 2 Mill. Kr. bevilget, og af disse er ca. 400 til Beløb af ca. 1,5 Mill. Kr. kommet til Udbetaling.

Til Fremme af Bestræbelser for Indvinding af nye Omraader for dansk Produktion er der i Tiden fra 1. April 1927 anvendt ca. 300.000 Kr., og til Fremme af Eksportmulighederne for dansk Produktion og til Støtte for Eksporten er der i Tiden fra 1. April 1926 anvendt ca. 600.000 Kr.

For Garantiernes Vedkommende skal anføres, at der for Tiden er afgivet Industrigarantier til et Beløb af ca. 1,6 Mill. Kr., hvoraf Halvdelen er anvendt til Støtte af Kartoffelmelsfabrikationen, og Haandværkergarantier til et Beløb af ca. 50.000 Kr. Med Hensyn til Haandværkergarantierne, der er afgivet i Form af Garanti for Veksler vedrørende Leverancer til indenlandske Købere, skal jeg endnu nævne, at det er den yngste af alle de omhandlede Foranstaltninger, idet Ministeriet først fra April 1934 har haft Hjemmel til at afgive disse Garantier, der derfor endnu ikke har kunnet opnaa noget væsentligt Omfang.

Eksportkredit-Ordningen.

Tilbage af de omhandlede Foranstaltninger er herefter Statens Eksportkredit-Ordning, som jeg vil omtale lidt udførligere. Eksportkredit-Ordningen, i Henhold til hvilken der, som jeg allerede har nævnt, kan gives Garanti til Fremme af Danmarks Eksport for et Beløb af indtil 70 Mill. Kr., oprettedes i 1922 og er i den forløbne Tid blevet udbygget paa forskellig Maade. Oprindeligt udgjorde det Beløb, indenfor hvilket der var Hjemmel til at yde Eksportkreditstøtte, 5 Mill. Kr., men er altsaa nu steget til 70 Mill. Til at bistaa ved Ordningens Praktisering bestaar der et Udvalg, det saakaldte »Eksportkredit-Udvalg«, i hvilket 1 Repræsentant for Handelsministeriet, 1 for Landbrugsministeriet og 1 Repræsentant henholdsvis for Bankerne, Grosserer-Societetets Komité, Industriraadet og De samvirkende Fagforbund har Sæde. — Det karakteristiske for hele Eksportkredit-Ordningen er, at Statens Medvirken sker ved Afgivelse af Garantier af forskellig Art afpasset efter de i hvert enkelt Tilfælde foreliggende Forhold.

Eksportkreditvirksomheden kan iøvrigt deles i 2 Hovedgrupper, hvoraf den ene kort kan betegnes som en Kreditforsikringsordning, medens den anden kan betegnes som en Financieringsstøtte. Med Hensyn til den første Gruppe skal det anføres, at Sagen, naar en Vare skal eksporteres, ofte vil stille sig saaledes, at Eksportøren f. Eks. paa Grund af Ukendskab til det paagældende Lands Forhold vil være betænkelig ved at sælge Varen, eller i hvert Fald ved at give den forlangte Kredit, medmindre han kan forsikre den dermed forbundne Risiko. For i saadanne Tilfælde at muliggøre den danske Eksportør at afslutte Forretninger, paatager Staten sig Garanti for, at den udenlandske Køber betaler, altsaa for hans Solvens. Forudsætningen for at Staten kan paatage sig denne Garanti er dog, at der af Køberen er afgivet en uomtvistelig Erklæring om hans Betalingsforpligtelse, og det er derfor som almindelig Regel nødvendigt, at der af Køberen er akcepteret Veksler for Købesummen. Statens Garanti vil dog aldrig kunne omfatte de paagældende Vekslers fulde Paalydende, men fastsættes til en vis Procentdel af Paalydendet. Denne Procent kan efter de gældende Regler for Statens Medvirken ved Ydelse af Eksportkredit gaa helt op til 85.

Som jeg lige har nævnt, garanterer Staten for den Risiko, der er forbundet med den udenlandske Købers Solvens, men derimod ikke for den Risiko, der kan ligge i, at Valutarestriktioner eller lignende i det paagældende Udland kan medføre, at Beløbet ikke kan udbetales den danske Eksportør, men maa forblive indestaaende i Udlandet. Jeg finder dog i denne Forbindelse Anledning til at oplyse, at man fra Eksportørernes Side har været stærkt

interesseret i at søge den gældende Ordning ændret, saaledes at Staten ogsaa kan paatage sig Garanti for, at Købesummerne kan hjemføres fra Udlandet, eller eventuelt i den Form, at Staten skulde udstrække sin Garanti til ogsaa at omfatte Beløb, som indefryses eller indespærres i udenlandske Pengeinstituter, men hidtil har man altsaa ikke fra Statens Side ment at kunne indlade sig paa en saadan Ordning.

Angaaende Financieringsstøtten kan jeg nævne, at den først og fremmest kan udnyttes i Forbindelse med de lige nævnte Garantier for udenlandske Køberes Betaling, idet Eksportøren, naar han har opnaaet Statens Garanti for en udenlandsk Købers Veksler, selvfølgelig ved Henvendelse til sin Bank kan opnaa et Laan paa de saaledes af Staten med en vis Procentdel garanterede Veksler, og jeg kan tilføje, at det kun i ganske overordentlig faa Tilfælde stiller sig saaledes, at den paagældende danske Eksportør helt kan undlade at belaae Garantien. I langt de fleste Tilfælde udnyttes Statens Veksengarantier til Belaaning, idet Bankerne selvfølgelig altid vil være villige til at laane Eksportøren det Beløb, som Staten garanterer for.

Foruden paa den angivne Maade kan Financieringsstøtten ogsaa gives i Form af Garanti for egentlige Laan, f. Eks. til Indkøb af Raamaterialer og lign. til Fremstilling af Varer, med Hensyn til hvilke det kan dokumenteres, at de skal leveres til Udlandet. Endvidere kan det tænkes, at en dansk Virksomhed faar en meget betydelig Ordre paa Udlandet til en Køber, som man i og for sig ikke nærer Betænkelighed ved at give Kredit, men hvor Forholdet stiller sig saaledes, at Virksomheden ikke kan undvære sine Penge i saa lang Tid, som Køberen kræver til Købesummens Afvikling. Staten kan da garantere for indtil 75 pCt. af Købesummen for den paagældende Leverance. Denne Form for Garanti vil navnlig være praktisk ved større Leverancer af f. Eks. Skibe, Jernbanemateriel, Motorvogne, Kunstgødning og lign.

Saa vel ved Overtagelsen af Garanti for Laan til Indkøb af Raamaterialer og lign., som ved Overtagelsen af Garanti for større Leverancer til Udlandet kræver Staten, at det Firma, til Fordel for hvilket Garantien afgives, skal sikre Staten mod Garantien Effektivitet ved at stille Sikkerhed, og hertil kommer saa, at Staten under alle Omstændigheder har almindeligt Regreskrav overfor det paagældende Firma for hele Laanet. Staten kan yde Eksportører Støtte til Udsendelse af Varer i Konsignation, hvilken Støtte enten kan ydes i Form af Garanti for indtil Halvdelen af det med Udsendelsen forbundne Tab eller i Form af Garanti for en Belaaning af det paagældende Lager.

For de af Staten afgivne Garantier, uanset hvilken Form der er Tale om, maa Eksportørerne erlægge en Risikopræmie, der i hvert enkelt Tilfælde fastsættes under Hensyntagen til de foreliggende Omstændigheder. Præmiebeløbene opsamles i en Fond, »Statens Eksportkreditfond«, der for Tiden andrager ca. 2 Mill. Kr., og som skal tjene til Imødegaaelse af eventuelle Tab og Udgifter i Forbindelse med Ordningen. Som det vil ses, har de indkomne Risikopræmier altsaa hidtil væsentlig oversteget de med Ordningen forbundne Tab og Udgifter, idet man som nævnt har kunnet opspare et Beløb af ca. 2 Mil. Kr. At Statens Eksportkredit-Ordning rent beskæftigelsesmæssigt har haft overordentlig stor Betydning er uomtvisteligt, men det er selvfølgelig vanskeligt at afgøre Udstrækningen heraf. Det drejer sig om en Eksport paa mere end 200 Mill. Kr., der er muliggjort med Bistand af Eksportkreditordningen, og jeg kan anføre, at Staten pr. 1. Maj d. A. havde givet Tilsagn om Støtte paa forskellig Maade til et Beløb af ialt ca. 46,25 Mill. Kroner.

Arbejdsløshedsproblemet.

Udenfor Handelsministeriets Omraade er der ogsaa, efter at Krisen i 1931 satte ind, gennemført en Række Foranstaltninger for at lette Landbrug og Fiskeri gennem de Vanskeligheder, som disse Erhverv kom ud for.

Ved alle disse Foranstaltninger vil jeg dog ikke opholde mig, men kun nævne, at Bestræbelserne særlig er gaaet ud paa at lette Landbrugerne de stærkt tyngende

Gældsbyrder og søge saa vidt muligt at forhøje de Priser, disse faar for deres Produkter, medens man til vanskeligt stillede Fiskere yder Tilskud eller Laan til Anskaffelse og Reparation

af Fiskeredskaber. —

Idet jeg saaledes her skal undlade at komme dybere ind paa de rene Landboforanstaltninger, vender jeg mig til det vigtige Spørgsmaal om Hjælp til den store Klasse af Mennesker, hvem Krisen maaske har ramt allerhaardst, nemlig alle dem, der paa Grund af de herskende økonomiske Forhold ikke kan faa Arbejde.

Hjælpen til de arbejdsløse er enten ydet i Form af Understøttelse eller ved at sætte visse Nødhjælpsarbejder i Gang. Til Medlemmer af Arbejdsløshedskasser, der har opbrugt deres Understøttelse fra Arbejdsløshedskassen saavel som fra Fortsættelseskassen, er der af Staten gennem Kommunen ydet Hjælp, ligesom der ogsaa nogle Gange med særligt Henblik paa Erhvervskrisen er ydet direkte Hjælp, den saakaldte »Vinterhjælp« til kriseramte Arbejdere.

Det er imidlertid ikke alene Manglen paa Eksistensmidler, der er Arbejdsløshedens Vanskelighed. I næsten lige saa høj Grad melder den moralske Side af Problemet sig, idet Arbejdsevnen og Arbejdslysten hos den Mand, der i lange Tider gaar uden Arbejde, stadig vil forringes, saaledes at han, hvis han senere faar Arbejde, i væsentlig Grad er ude af Vane dermed og vanskeligt kan tage Konkurrencen op med de Arbejdsfæller, der har været heldige at have haft Arbejde. Det gamle Ord om, at Lediggang er Rod til alt Ondt, gælder saaledes ogsaa med Hensyn til alle dem, der ufrivilligt er ude i Arbejdsløsheden. Dette Problem faar sin særlig alvorlige Baggrund overfor de unge Arbejdere, der ikke rigtig har naaet at faa taget fat i Arbejdet, før de blev arbejdsløse, herunder bl. a. de udlærte Svende, der efter deres Læretid ikke kan finde Arbejde.

For at give sit Bidrag til Modvirkelse af denne Fare og for at afværge, at disse Menneskers Start i Livet ikke skal blive altfor vanskelig, er der af Regeringen første Gang i 1933 gennemført en Lov om Tilskud i Anledning af Ungdomsarbejdsløsheden. Jeg giver denne Foranstaltning lidt nærmere Omtale, idet den maa anses for et gavnligt og effektivt Middel lii at hjælpe unge Arbejdere over de heromhandlede svære Vanskeligheder. De første Love om dette Spørgsmaal havde kun Gyldighed for kortere Perioder, men den nugældende Lov af 30. Marts 1935 udløber først med Udgangen af Marts Maaned 1938. Af Staten er der til de Foranstaltninger, som jeg nedenfor vil omtale, stillet ialt et Beløb af 4 Mill. Kr. til Raadighed. Heraf er der nu til Rest mellem 2 og 3 Mill. Kr. Tilskud til Foranstaltninger i Henhold til denne Lov kan kun opnaas af Kommuner, Foreninger (herunder Fagforeninger) eller andre egnede Organer, men derimod ikke af Enkeltpersoner. Loven omfatter kun unge arbejdsløse, og herved har man i Almindelighed tænkt paa Personer i Alderen fra 18—22 Aar. Denne Aldersgrænse er imidlertid ikke overholdt absolut.

Med Hensyn til den Beskæftigelse, man yder de Unge, er det i Loven anført, at denne skal bestaa i en passende Blanding af legemligt Arbejde, Sport og Undervisning. Og ved de Arbejder, der har været iværksat, har det ogsaa været saaledes, at de ca. 8 daglige Timer, der har været besat, har været temmelig ligelig delt over disse 3 Arter, saaledes at Deltagerne gerne har været beskæftiget i 3 til 4 Timer med Arbejde, medens der almindeligvis har været anvendt ca. 3 Timer til Undervisning og 1—2 Timer til Sport. Angaaende det Arbejde, der udgør en Del af Beskæftigelsen, er det Forudsætningen, at dette bør være af produktiv Karakter. Det maa dog herved bemærkes, at Lovens Krav om produktivt Arbejde ikke er absolut, samt at det Hovedsynspunkt stadig fastholdes, at man ikke ved de paagældende Beskæftigelsesforanstaltninger maa forringe Arbejdsmulighederne paa det frie Marked eller gribe ind i det almindelige Erhvervsliv, hvorved der jo blot vilde ske en Omflytning af Arbejdsløsheden elier en Indblanding i de gældende Lønningsvilkkaar. At der heller ikke har været Tale om saadant, viser ogsaa de Eksempler man kan fremdrage af udførte Arbejder: Nogle Kommuner har saaledes ladet anlægge Kælkebaner eller foranstaltet Rydning af Træstød i Skove, og andre Kommuner har sat Arbejde i Gang med Anlæg af Idrætspladser, hvortil der almindeligvis kræves store Planeringsarbejder, og til hvilke Arbejder der ikke kræves særlig For-Uddannelse. Endvidere har enkelte Arbejderorganisationer givet Beskæftigelse ved Rejsning af Feriehjem og lign.

Det er ikke Meningen, at de Unge, der deltager i et saadant Arbejde, skal have Løn udregnet efter almindelige Regler herfor; men der ydes dem enten Kost og Logi eller et efter Forholdene

passende Vederlag for Arbejdet, hvorhos der skal ydes dem et mindre Beløb til Dækning af andre Fornødenheder, og der passes paa den anden Side paa, at den, der iværksatte Arbejdet, ikke hverken direkte eller indirekte har nogen økonomisk Vinding heraf.

Jeg kan tilføje, at de beskæftigede ikke kan betragtes som arbejdsløse i Arbejdsløshedslovens Forstand og saaledes ikke har Adgang til Arbejdsløshedsunderstøttelse, og at det i alle Tilfælde har været en ganske frivillig Sag, hvorlænge vedkommende har villet deltage i de paagældende Beskæftigelser, og en arbejdsløs, der har ønsket at ophøre med at deltage, før Arbejdet var færdigt, er ikke af den Grund afskaaret fra fremtidig at opnaa

Arbejdsløshedsunderstøttelse eller anden offentlig Hjælp.

Af andre iværksatte Foranstaltninger til Bekæmpelse af de Onder, der følger med Arbejdsløsheden, skal nævnes, at Regeringen, for at opmuntre Kommunerne til at sætte Nødhjælpsarbejder i Gang, har faaet gennemført en Lov af 15 December 1934, hvorefter Kommunerne til mellemkommunal Refusion kan anmelde en Del af Udgifterne ved iværksatte mindre Arbejder som f. Eks. Forbedring af Veje, Anlæg af Sportspladser og lignende. Denne Lov har været meget anvendt ud over Landet, og i mange Landkommuner har den i visse Tidsrum lettet Arbejdsløsheden betydeligt.

Socialministeren forestaar endvidere Fordeling af Midler, hvorved der gennem Kommunerne ydes trængende Personer Oksekød og Flæsk. Endelig kan det nævnes, at Socialministeren i Henhold til Arbejdsløshedsloven af 20. Maj 1933 har nedsat et fast Arbejdsudvalg, der overvejer, hvilke Arbejder der kan tænkes iværksat som Nødhjælpsarbejder i Krisetider.

Regeringen har forsøgt at gennemføre en Række yderligere Bestemmelser til Hjælp for de arbejdsløse, Bestemmelser, der desværre paa Grund af Landstingets Modstand endnu ikke har kunnet føres ud i Livet.

For at fuldstændiggøre den her givne ganske kortfattede Oversigt maa endvidere nævnes Loven af 16. December 1933 om Rentelettelse ved Konvertering af Kreditforeningslaan i fast Ejendom, hvorved man har forsøgt at nedbringe Laanerenten.

Til Slut kan tillige nævnes et Par Love, som vel ikke er egentlige Kriselove, men som har virket til at give en hel Del Arbejde, nemlig Lov af 1932 om Grundforbedrings-arbejder, hvorved Kommunerne er berettiget til at garantere Laan til saadanne Arbejder, og hvorved Staten atter garanterer Kommunerne Halvdelen af de eventuelle Tab, de maatte lide herved, samt Lov af 1933 om Statsstøtte til Boligbyggeri, hvadenten Bygninger opføres af Kommunerne eller af private.

Jeg haaber at have fremført tilstrækkeligt til, at man har kunnet danne sig et Indtryk af de stærke Bestræbelser, som Regeringen har udfoldet for at komme den danske Befolkning til Hjælp under Tidens Vanskeligheder, og man vil se, at det ikke drejer sig om ensidige Bestræbelser, men at praktisk talt alle Dele af vort Erhvervsliv har nydt godt af Statens Foranstaltninger.

Vi har ganske vist fortsat en talmæssig stor Arbejdsløshed, der den 15. August 1936 omfattede 49.285 arbejdsløshedsforsikrede Arbejdere og godt 10.500 Arbejdere, der ikke er arbejdsløshedsforsikrede. — Det kunde være fristende at komme ind paa en Analysering af dette Arbejdsløshedstal, der efter min Formening i Virkeligheden giver et langt bedre Billede af Beskæftigelsesforholdene i vort Land, end man er tilbøjelig til at tro, men det ligger udenfor det opgivne Emne.

Jeg vil haabe, at det maa være muligt at opretholde og udbygge de iværksatte Foranstaltninger, saalænge de erhvervsmæssige Forhold er saa vanskelige, som Tilfældet er, og jeg behøver vel næppe at tilføje, at Regeringen fortsat har sin Opmærksomhed henvendt herpaa, og at den forhaabentlig med øget Tilslutning fra den danske Vælgerbefolkning vil kunne blive sat i Stand til at fortsætte sin Virksomhed paa de herhenhørende Omraader.

Fagforeningerne og Tidens Krav.

Af Knud V. Jensen.

Det er en udbredt Mening, at Efterkrigstidens erhvervsmæssige og politiske Foreteelser nødvendiggør en Omlægning af Fagbevægelsens Taktik og Virksomhed — at Fagbevægelsen er i Støbeskeen, og at Tidens Opgaver ikke kan løses af Fagforeningerne uden en kraftig Nyorientering, eventuelt Organisationsomdannelse.

Beskæftigelsesspørgsmaalet har i Forbindelse med Spørgsmaalet om Arbejdstid og Ferie været stærkt i Forgrunden, Arbejdskampene har antaget en meget omfattende Karakter og har ført til Lovgivningsmagtens Indgreb i Arbejdsoverenskomstspørgsmaalene — ved Ændring til Lov om Mægling i Arbejdsstridigheder og ved Forbud mod Konflikter —, Overenskomstforhandlingerne er ved Aftaler mellem Hovedorganisationerne ført ind i et Spor, der skal føre til hurtigere Afgørelser og Overenskomster af længere Varighed, og endelig har der været en almindelig Tendens til Samling af Fagforbundene under De samvirkende Fagforbund.

Vi skal da her se lidt paa, om Tidens Krav og Opgaver har medført eller maa medføre vidtgaaende Organisationsforanstaltninger, eller om Fagbevægelsen er

saaledes opbygget og indrettet, at den ogsaa kan tage de nye Tingenes Tilstand og fortsætte Virksomheden paa det oprindelige Fagforeningsgrundlag: Sammenslutning af Lønarbejdere, med det Formaal at forbedre deres Kaar — varetage deres økonomiske og sociale Interesser.

Fagbevægelsens Udvikling.

3 Perioder af dansk Fagbevægelses Historie adskiller sig væsentlig fra hinanden. Kampaarene og Opbygningsaarene indtil Aarhundredskiftet, Konsolideringens og Overenskomsternes Tid fra 1900 til 1920 og Efterkrigstidens kombinerede faglige-politiske Virksomhed.

Den første Periode har faaet sin bedste Karakteristik i Jens Jensens og Martin Olsens: Oversigt over Fagbevægelsen i Danmark i Tiden fra 1871 til 1900. Det er Tiden, hvor den internationale Arbejdervækkelses Strømninger bevæger sig, ogsaa over Danmark, og af-lejrer de første Former for Arbejdernes Sammenslutninger til Varetagelse af politiske og faglige Formaal.

Vanskelighederne for Organisationsbestrebelse ser vi fra de første 7 Aar, hvor man i 1873 er naaet til 11 Fagforeninger med 1153 Medlemmer, men i 1877 er nede paa 1 Fagforening med 28 Medlemmer og først faar Grund under Fødderne ved Opdelingen i de samarbejdende, men selvstændig virkende faglige og politiske Organisationer. Først da er det muligt at opstille og arbejde efter et bestemt Fagforeningsprogram, og da først og fremmest ved faglig Sammenslutning, ikke alene fagvis i Landsforbund, men tillige i almindeligt Samvirke, saaledes som det fik Udtryk ved Dannelsen af De samvirkende Fagforeninger i København 1886, der blev Moderorganisationen til De samvirkende Fagforbund.

I disse Programpunkter, der stemmer overens med Beslutningerne paa den første skandinaviske Arbejderkongres i Gøteborg 1 886, peges paa Nødvendigheden af Fagforeningernes socialistiske Indstilling, Oprettelse af Lønregulativer, Understøttelsesvirksomhed, faglig Centralisation, Bekæmpelse af Arbejdsløsheden, lovfæstet 8 Timers Arbejdsdag, Voldgift i Arbejdsstridigheder, Organisering af Strejker, Arbejderoplysning, Organisering af Landarbejderne, lige og almindelig Valgret og endelig Interessen i, at Arbejdsgiverne organiserer sig. Men det, der laa nærmest for, og det, der fik særlig Betydning i de første Aar, var Organisering af Konflikter og økonomisk Støtte dertil.

Indtil Aarhundredskiftet, eller rettere indtil Storlockouten i 1899, er det da Konflikternes Tid, hvor Samarbejdet og Hjælpevirksomhed Fagene imellem gør det muligt at gennemføre Strejker og modstaa Lockouter. Og alt imedens Medlemstallene stiger, og de fagvise Landsforbund dannes, begynder de kollektive Overenskomstaftaler at vokse frem.

Det endelige Skridt til Forberedelse af den videre Vej var Dannelsen af De samvirkende Fagforbund den 3. Januar 1898.

Den anden Periode — Tiden 1900 til 1920 — gav Fagforeningerne sine særlige Opgaver. Med Overenskomsternes Vækst, og særlig med Septemberforliget ved Afslutningen af Lockouten i 1899, fulgte den naturlige Trang til at begrænse Konflikterne alene til Overenskomsternes Udløb, og derfor finde Veje frem til retslige Afgørelser af Tvistigheder i Overenskomstperioderne.

Septemberforliget gav Hovedreglerne for Konflikters Etablering og Retten for Hovedorganisationerne til Iværksættelse af Sympatikonflikter, fastlagde Arbejdsgivernes Rettigheder m. m., men ud af de allerede bestaaende

Aftaler om faglige Voldgiftsretter var det Opgaven at skabe nogle generelle Regler, ligesom det var Opgaven at gaa videre fra den særlige Domstol, der kun paadømte Brud paa Septemberforliget — Den permanente Voldgiftsret — til en virkelig Arbejdsdomstol.

Disse Opgaver blev løst i det første 10-Aar af denne Periode. I Norm for Regler for Behandling af faglig Strid er der skabt den fulde Sikkerhed for Uoverensstemmelsernes retslige Afgørelse paa tilfredsstillende Maade, uden Kampmidlers Anvendelse, og med Den faste Voldgiftsrets Etablering i 1910 fik vi den Arbejdsdomstol, der gjorde det muligt at unddrage de almindelige og i Overenskomstsager noget ukyndige Domstole alle de fagretslige Sager, saaledes at Brud paa Overenskomster og Aftaler mellem Arbejdsgivere og Arbejdere nu kan afgøres af en Domstol — der er en Højesteret paa disse Omraader — og hvor de to Parter ved deres af Hovedorganisationerne særlig valgte Dommere har Sikkerhed for, at deres Interesser er rigtig varetagne ved Domshandlingerne.

Og endelig løstes i samme Periode Spørgsmaalet om Samfundsmagtens mæglende Indflydelse i de store Overenskomstsituationer ved Forligsmands! oven af 1910, der med Forandringerne gennem Tiderne — senest i 1934 — har faaet sin særlige Betydning i de store Lønsituationer, hvor Spørgsmaalet er: Krig eller Fred paa Arbejdsmarkedet.

Samtidig med, at disse nye faglige Retssystemer traadte i Virksomhed, laa det særlig for i denne 20-Aars Periode at skabe de statsanerkendte Arbejdsløshedskasser, saaledes som sket ved Lov i 1907, at tage fat paa Organisationsarbejdet, ogsaa dér, hvor det er vanskeligt at organisere, f. Eks. Landbrugets Arbejdere, at anvende længere Fredsperioder til overenskomstmæssig og organisationsmæssig Konsolidering og at løse Opgaven: En gradvis Nedsættelse af Arbejdstiden.

Til Fremme af Fagforeningernes Resultater i de Aar tjente den Konjunktur opgang, der gav sig til Kende fra 1910 og fortsatte i Krigsperioden, og som seerlig gav sig det Udslag, at man inden 1920 naaede til den overenskomstmæssige 8 Timers Arbejdsdag.

Den tredie Periode er vor Tid med dens Opgaver. Med 8 Timersdagens Indførelse er 80'ernes Fagforenings-programmer stort set gennemført, saaledes Lønregulativers Oprettelse, Strejkekasser og Arbejdsløshedskasser, Centralisation i De samvirkende Fagforbund, det særlige Retssystem, Arbejderoplysning, Organisering af Landarbejderne m. v. Dermed var der Mulighed for at gaa ind i en Periode med samlet Opmærksomhed paa Højnelse af Lønningerne og Gennemførelse af Ferie med Løn. Men Beskæftigelsesmanglen var og vil altid være medbestemmende for Fagforeningernes Løsning af Opgaverne.

Tiden fra 1920 til i Dag blev præget af den store Arbejdsløshed, Arbejdsgivernes Angreb paa Overenskomsterne og Forligsinstitutionens og Lovgivningens Medvirken ved Fastsættelse af Arbejdsbetingelser.

Lockouten i 1921 kunde kun afsluttes med Reduktioner for den enkelte Arbejder paa 13 Øre pr. Time og ved »Augustreguleringen« samme Aar med yderligere 18 Øre, og da Arbejdsgiverforeningen ved Lockouten i 1922 satte ind mod 8-Timers-Overenskomsten, blev Udgangen en Nedsættelse af Procenttillægene ved Overarbejde.

Allerede 3 Aar efter maa Samfundet igen taale en Storkonflikt. 95.000 Mand ude i 62 Dage —

4 Millioner tabte Arbejdsdage og 48 Millioner Kroner tabt Arbejdsfortjeneste —. Det er denne Konflikt, der særlig har givet Anledning til Refleksioner over Forholdet mellem Kampofrene og de Resultater, der opnaas — to Ting, der imidlertid aldrig kan maales lige op, uden man samtidig skønner over Kampens Eftervirkninger — og med Hensyn til disse har Fagforeningerne ingen Grund til at beklage Storkampen i 1925. Den voldsomme Udløsning den Gang stækkede foreløbig Arbejdsgivernes Offensiv-Tendenser og gjorde det muligt for Fagforeningerne efterhaanden at løse Pristalsreguleringsbestemmelserne ud af Overenskomsterne, og samtidig faa hævet de lavest liggende Lønninger og endvidere gjorde det muligt at komme igennem Situationen 1931 med Reduktioner, der var yderst beskedne i Forhold til Arbejdsgivernes kraftigt motiverede store Reduktionskrav, og saaledes, at Ferien fik sit Gennembrud dette Aar.

Fagbevægelsen og Lovgivningsmagten.

Dernæst staar vi saa overfor Fagforeningernes Stilling i den Periode, hvor Lovgivningsmagten har blandet sig op i Arbejdsforholdene. Begyndelsen var gjort i 1925, hvor et Lovforslag var udarbejdet til Standsning af den Konflikt, som Parterne dog selv sluttede, forinden en Lovgivning blev aktuel. Til Klaring af den socialdemokratiske Regerings Stilling til Princippet tvungen Voldgift i Arbejdsstridigheder den Gang og fortsat, har vi Betænkningen fra den i Forbindelse med Konflikten nedsatte Arbejdskommission, hvor Arbejderrepræsentanter med Henblik paa den paatænkte Lov afgav følgende principielle Udtalelse:

»Under de nuværende økonomiske Samfundsforhold kan Arbejderklassen ikke under nogen Form fraskrive sig Retten til at vægre sig ved at arbejde paa andre Vilkaar end dem, den selv har godkendt. Arbejderklassen vedkender sig det endelige Maal, at ændre selve det bestaaende Grundlag for Ejendomsretten til Produktionsmidlerne, og kan derfor ikke give

Afkald paa til enhver Tid at udnytte sine organisatoriske Kampmidler fuldtud i dette Formaals Tjeneste. Vi erkender, at hyppige og omfattende Arbejdskampe er skadelige for det hele Samfunds Økonomi, men Vejen til at ophæve Kampene maa være, at fjerne deres Aarsag. Tvungen Voldgift er en ufarbar Genvej. Den farbare Vej er at indrømme Arbejderklassen stigende Indflydelse paa Bedrifternes Ledelse, men dette Spørgsmaals Løsning henhører ikke under Forligsmandsloven.

De som Bilag 2 til Betænkningen optrykte Udkast til en midlertidig Lov, kan efter vor Mening ikke tages til Indtægt for Forslag om permanent Adgang til tvungen Voldgift. Udkastet blev til under en ganske ekstraordinær Situation og under ganske ekstraordinære Omstændigheder. Hvis en Konflikt tilspidser sig paa samfundsfarlig Maade, maa den til enhver Tid siddende Regering paa eget Ansvar afgøre, hvilken Handling den anser for paakrævet, men Arbejderklassen maa forbeholde sig at være frit stillet i Bedømmelsen af enhver saadan Situation.

Netop dér ud fra har Fagforeningerne bedømt Stillingen og taget deres Standpunkt i de Situationer, der opstod ved Lockoutloven 1933, Voldgiftsloven for Slagterifaget i 1934 og Voldgiftsloven, der standsede den store Konflikt i 1936.

Loven af 1933 maa bedømmes saaledes, at det ikke er en Lov om tvungen Voldgift. I en Situation med ca. 200.000 Arbejdsløse tilrettelagde Arbejdsgiverne en Storlockout paa Kravet om 20 pCt. Lønreduktioner, og Loven af 31. Januar gaar da ud paa, at de saaledes angrebne Overenskomster forlænges uforandrede I Aar — medmindre Parterne er enedes om andet —, og at Lockouter, og dermed ogsaa Strejker, i den Periode er forbudte.

Fra Fagforeningernes Side kunde selve Loven og dens Virkning fornuftigvis ikke angribes, og den Kritik, der fremsattes under Henvisning til Konsekvenserne af i det hele taget at lovgive paa dette Omraade, maa vige for den Kendsgerning, at det ikke er Loven af 1933, som har medført eller fremmet den senere Lovgivning paa dette Omraade, men de enkelte Situationer i sig selv.

Derimod er den Lov, som i 1934 gjorde Ende paa Slagterikonflikten, decideret en Lov om tvungen Voldgift. Overenskomsten mellem Slagteriarbejderforbundet og Slagterierne var lovlig opsagt og udløbet, og lovlig Strejke var iværksat paa Kravet om Forbedringer i den nye

Overenskomst, og Loven fastsatte da, at Konflikten skulde bringes til Ophør ved, at Uoverensstemmelsen mellem Parterne afgøres af en i dette Øjemed nedsat Voldgiftsret.

Men heller ikke denne Lov kan siges at have frembragt nogen kraftig Reaktion i Fagforeningerne, og Aarsagen er den, at Fagorganisationerne forstod de særlige Vanskeligheder, en Konflikt i dette Fag medførte, en Lammelse af Produktion, Transport og Handel, ikke til særlig Skade for de Arbejdsgivere, Arbejderne søgte at ramme, men for hele Samfundslivet, og under Forhold, hvor begge Parter havde erklæret, at Konflikten ikke var løselig ad normal Vej.

I saadanne Situationer maa der kunne drages en Sammenligning med andre Arbejder- eller Tjenestemandsgupper, der, varetagende visse samfundsvigtige Funktioner, ikke kan tilstaaes Retten til ved Strejke at sætte hele Maskineriet i Staa, men dertil skal ogsaa føjes, at et saa ekstraordinært Skridt som at føre en Gruppe Arbejdere, der besidder Rettigheder til at udøve den frie Lønkamp, over til bundne Fremgangsmaader med ubetinget Underkastelse for Trediemands Afgørelse maa forudsætte, at de paagældende Arbejderes Vilkaar er af en saadan Beskaffenhed, at det ikke med Rette kan paastaas, at de er ringere stillet end, om de havde den frie Aktionsret.

Endelig er der, som et af Tidens interessanteste Udslag, Voldgiftsloven af 1936. Efter at Forligsmandsforslaget var vedtaget af Arbejderne og forkastet af Arbejdsgiverne, fik vi en Lov, der gik ud paa, at hele Overenskomststoffet skulde underkastes en Voldgiftsrets Afgørelse, hvilket ogsaa skulde gælde for de senere udløbne Overenskomster, om hvilke der ikke paa anden Maade opnaaedes Enighed, og vi har dermed — i hvert Fald i Formaliteten — en Lov om tvungen Voldgift.

Da imidlertid den socialdemokratiske Regering i Folketinget gennemførte et Lovforslag om, at Forligsmandens Forslag, som Arbejderne havde tiltraadt, blev ophøjet til Overenskomst, ligger der ikke i det skete nogen Tendens til fra Regeringens Side at ville forhindre Arbejdskonflikt og indføre tvungen Voldgift i Stedet. At Konflikten havde verseret i 5 Uger, taler for, at de foran citerede Udtalelser fra Arbejderrepræsentanterne i Arbejdskommissionen af 1925 fortsat ogsaa er Partiets, og Lovens Ændring til en Voldgiftslov er udelukkende den Kompromis'ets Udgang, Regeringen har anset nødvendig under Hensyntagen til Venstres og Konservatives Flertal i Landstinget. En hurtig Afslutning af Konflikten var paakrævet, selv med en Lov om Voldgift, vel at mærke naar det efter Voldgiftens Sammensætning og i det hele efter Sagens Natur maatte forudses, at Resultatet i det store og hele maatte blive, at Forligsmandsforslaget gennemførtes. Hvilket da ogsaa blev Tilfældet.

Det maa, saalænge vi arbejder under en kapitalistisk Produktionsordning, og indtil det paa anden Maade er muligt at skaffe Arbejderen hans retmæssige Andel i Arbejdets Udbytte, være saaledes, at der er Adgang til for Fagforeningerne — ogsaa ved den aabne Konflikts Hjælp — at søge skabt bedre Vilkaar for Medlemmerne. Og Misbrug af denne Adgang er der næppe Grund til at befrygte. Paa den anden Side skal Fagforeningerne søge at finde Udveje for deres fortsatte Arbejde og gennem Forhandlinger med de politisk ansvarlige at tilrettelægge

Sagerne, saa de ikke kommer i Modstrid med det lige saa nødvendige politiske Arbejde. —

Nye Opgaver for Fagbevægelsen.

Sideordnet med Lovgivningens Interesse for de faglige Konflikter har Fagforeningerne selv gjort sig fortrolige med, at til Varetagelse af Medlemmernes Interesser hører ikke blot at stille Krav og sætte Magt ind for Gennemførelsen, men ogsaa en nøgtern Vurdering af Kravenes Rimelighed og med Hensyntagen til hele Erhvervslivets Vilkaar og en i egen Interesse velforstaaelig Støtte for den politiske Magtstilling, Arbejderklassen har opnaaet.

Dannelsen af Arbejderbevægelsens Erhvervsraad og Fagforeningernes fremtrædende Stilling i dette er netop Udtryk for Ønsket om at naa til grundig Bedømmelse af Produktionslivets Muligheder.

Arbejderbevægelsens Erhvervsraad er oprettet af De samvirkende Fagforbund og Det kooperative Fællesforbund, og Ledelsen består af disse Organisationers Forretningsudvalg samt enkelte andre Personligheder, som Raadet har fundet det formaalstjenligt at knytte til sig. Raadets Opgaver fremgaa af Vedtægternes § 2, der lyder:

»Erhvervsraadets Opgave er at fremskaffe, samle og bearbejde Oplysninger vedrørende Erhvervslivet i Ind- og Udland, der kan have Betydning for Arbejderbevægelsens faglige Løn-erhverv og dens kooperative Erhvervsvirksomheder. Raadet stiller disse Oplysninger med dertil hørende statistisk Materiale til Raadighed for de tilsluttede Organisationer.

Raadet skal endvidere have Opmærksomheden henvendt paa at følge Behandlingen i Ind- og Udland af enhver politiske og nationaløkonomiske Spørgsmaal inden for Lovgivningen, Stat og Kommuner, Erhvervsorganisationer, Arbejder- og Arbejdsgiverorganisationer, Pressen og i Handelsforholdet mellem Danmark og Udlandet.

Raadet skal virke vejledende for alle Arbejderbevægelsens egne Organisationer og Virksomheder i erhvervs- og driftsøkonomiske Spørgsmaal, dels ved direkte raadvigende Virksomhed, dels ved Udgivelse af Beretninger, Pjecer og andre Publikationer til Brug for Arbejderbevægelsen og dens Tillidsmænd og Organisationsledere, dels ved Afholdelse af Møder for Organisationsledere og Repræsentanter for Arbejderbevægelsens Virksomheder til Orientering om og Drøftelse af erhvervmæssige og økonomiske Spørgsmaal.

Raadet repræsenterer Arbejderbevægelsen udadtil i Anliggender af den her omhandlede Art og udpeger Repræsentanter til, paa lige Fod med de øvrige Erhvervs Hovedorganisationer (Industriraadet, Landbrugsraadet, Grosserersocietetet m. v.), at deltage i Forhandlinger med Regering og Rigsdag samt iøvrigt, hvor Raadet skønner, at en saadan Repræsentation er paakrævet.«

Dermed er der altsaa ogsaa skabt et Instrument, ved Hjælp af hvilket de faglige Krav i Fremtiden kan underbygges.

De nye Afstemnings- og Forhandlingsregler.

Endelig har Fagforeningerne tydeligt tilkendegivet at ville tage Konsekvensen af den skete Udvikling og tilpasse Fremgangsmaaden i Overenskomstssituationer derefter.

Det gælder først og fremmest den fælles Afstemning over Forligsmandsforslag.

Det er den sidste Forligsmandslov, der har paalagt fælles Afgørelser af Overenskomstforslag, saaledes at et enkelt Fags Forkastelse af dets Overenskomst ikke mere kan være afgørende for, at hele Overenskomstkompleset er forkastet og Konflikten etableret, men De samvirkende Fagforbund har selv — tilskyndet af denne Lov — truffet Beslutning om Afstemningsregler og Samarbejde ved Overenskomstssituationernes Tilrettelægning, og dermed indrettet sig paa, at de kommende Tider ikke vil blive præget af de fagvise Forhandlinger og Konflikter, men af almindelige og omfattende faglige Situationer.

Afstemningsreglerne gaar ud paa:

Ved Fællesafstemninger over Overenskomstforslag, foretages Afstemningerne efter følgende Regler:

1) Forslaget udsendes til Urafstemning ved, at der i de respektive Forbund indkaldes til Generalforsamling, Klubgeneralforsamling eller Møde med de Medlemmer, Overenskomsten omfatter. Afstemningen skal foregaa hemmeligt og skriftligt. Hvor Medlemstallet er saa stort, at Lokalevanskeligheder gør sig gældende, eller andre Afstemningsvanskeligheder foreligger, kan det vedkommende Forbund træffe særlig Aftale med den eller de paagældende Afdelinger om andet Afstemningsarrangement, dog saaledes at forsvarlige Afstemninger finder Sted.

2) Er den samlede Stemmedeltagelse ikke over 50% af de stemmeberettigede, kan en indenfor det paagældende Forbund dertil kompetent Forsamling afgøre Sagen ved almindelig Stemmeferlighed. Ved Fællesafstemning om Overenskomstforslag, der ikke fremkommer fra

Forligsinstitutionen, er de kompetente Forsamlings Stemmevægt lig med den samlede Stemme procent, som ved Urafstemning er opnaaet indenfor de i Fællesafstemningen deltagende Fag med over 50% Stemmedeltagelse.

3) Forud for hver Fællesafstemning træffer De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg, i Forening med Repræsentanter for de paagældende Forbund, Bestemmelse om, i hvilken Udstrækning de til de paagældende Fag hørende Medlemmer i Henhold til det foreliggende Afstemningsforslag kan deltage i Afstemningen.

4) Indenfor alle Forbund og disses Afdelinger maa, af Hensyn til Urafstemningerne, efter Ledelsernes bedste Skøn, foretages en til de foreliggende Overenskomster svarende Deling af Medlemstallet, herunder ogsaa medtaget eventuelle arbejdsløse. Forbundet er forpligtet til i god Tid forud for Afstemningerne at underrette De samvirkende Fagforbund om det talmæssige Resultat af denne Deling af Medlemmerne.

5) Forud for Overenskomsternes Opsigelsestid, afholdes et Møde for Organisationernes Repræsentanter, hvor der skal finde Drøftelse Sted af den almindelige Overenskomstsituation samt forberede Samvirken om Spørgsmaal, der kan have speciel Interesse for de enkelte Grupper og Industrier.

Saa vel Stk. 5 i disse Regler, der forudsætter Samarbejdet om Tilrettelægning af Overenskomstsituationerne, som selve Afstemningsbestemmelserne er Foranstaltninger med Henblik paa den kommende Tids store Situationer, og for at koncentrere disse om netop de vitale Interesser og til Sikring af en virkelig Gennemforhandling af de opsagte Overenskomster er der endelig, paa Initiativ af Fagforeningerne, gennemført de særlige Forhandlingsregler.

Disse Reglers Hensigt fremgaar klart af følgende Paragraffer:

§ 1.

Samtlige til og med 1. Juli udløbende Overenskomster faar fælles Udløb den 1. Marts.

§ 2.

For at Opsigelsesfristen af 3 Maaneder kan blive udnyttet paa bedste Maade til saglige Partsforhandlinger, indføres følgende Regler:

- a. Den i Overenskomsterne fastsatte Opsigelsesfrist paa 3 Maaneder afkortes til 14 Dage.
- b. Den Part, der ønsker Ændringer foretaget i en bestaaende Overenskomst, skal senest 3 Maaneder før Overenskomstens Udløbsdato fremsende Forslag til disse Ændringer. Fremsendes Forslag ikke rettidig, løber Overenskomsten uændret videre i Aar.
- c. Forhandlingerne mellem Underorganisationerne skal optages straks efter Forslagets Modtagelse og være tilendebragt senest 6 Uger derefter.
- d. Saa snart Forhandlingerne er erklæret for afsluttede i Underorganisationerne, skal de paabegyndes i Hovedorganisationerne.

§ 3.

Ved Overenskomstforhandlingerne i Underorganisationerne kan Parterne træffe Bestemmelse om, at et eller flere af de foreliggende Spørgsmaal vedrørende Løn- og Arbejdsforhold indenfor det paagældende Overenskomstmraade underkastes direkte Behandling og Afgørelse af en for hvert Fag efter de for Faget gældende Voldgiftsregler nedsat Overenskomst-Voldgiftsret.

Voldgiftsretten skal ikke kunne afgøre Spørgsmaal af generel Karakter indenfor det enkelte Overenskomstmraade, som f. Eks. almindelig Ændring i Arbejdstiden eller et generelt Krav om Ændring i Lønniveauet eller overhovedet Spørgsmaal, som Parterne ikke er enige om at indbringe. Saadanne Spørgsmaal optages til Forhandling mellem Organisationerne paa sædvanlig Maade og kan eventuelt afgøres ved Strejke eller Lockout.

Til Orientering under sine Overvejelser ved Fastsættelsen af den rette Pris for det paagældende Arbejde kan Voldgiftsretten kræve alle Oplysninger om Arbejdsforhold, Priser, Løn- og Akkordfortjenester indenfor Faget. Hvor det drejer sig om lokale Prislister, skal der tages rimeligt Hensyn til foreliggende lokale Forhold.

§ 4.

Straks efter Forhandlingernes Afslutning i Underorganisationerne har begge Parter Pligt til at indsende en udførlig og nøjagtig Indberetning til deres respektive Hovedorganisationer indeholdende Oplysning om:

- 1) De hidtil gældende Overenskomster.
- 2) De Punkter, som i Underorganisationerne er blevet afgjort ved Forhandling eller Voldgift.
- 3) De Punkter, som endnu henstaar uafgjort, med Angivelse af de Forslag og andre Skriftstykker, der er vekslet Parterne imellem.

§ 5.

Som angivet i § 2 d. skal Hovedorganisationerne, saa snart Forhandlingerne i Underorganisationerne er afsluttet, og der henstaar uafgjorte Spørgsmaal, straks optage Forhandlinger for at tilvejebringe Enighed om de foreliggende Uoverensstemmelser.

Saafernt der ved Hovedorganisationisforhandlinger tilvejebringes Enighed mellem Underorganisationerne om at henvise endnu flere Spørgsmaal til Behandling af den i § 3 nævnte Voldgift, skal dette kunne ske — forudsat det drejer sig om Spørgsmaal, der i Medfør af § 3 kan henvises til Voldgift.

Hovedorganisationerne er enige om, at denne Voldgiftsret under alle Forhold er inkompetent til at behandle og afgøre andre Spørgsmaal end saadanne, som der ved foranstaaende Forhandlinger dels i Underorganisationerne og dels i Hovedorganisationerne er Enighed om at indbringe for den.

Forhandlingerne i Hovedorganisationerne, hvortil Repræsentanter for Underorganisationerne tilkaldes, skal være tilendebragt inden den udskudte Opsigelsesfrists Indtræden.

Der er Grund til særlig at fæstne Opmærksomheden ved Bestemmelserne om, at der i Forbindelse med Overenskomstforhandlinger kan træffes Aftale om, at visse af Uoverensstemmelserne henvises til Afgørelse ved en Voldgiftsret, saaledes at man derved kan sikre sig, at mindre betydende Divergenser ikke kan blive Aarsag til store Konfliktsituationer, eller sikre sig, at saadanne Spørgsmaal ikke behøver at bortfalde under Hensyn til de større og vigtigere Spørgsmaal.

Disse Overenskomstvoldgifter, der jo intet har med tvungen Voldgift at gøre, idet de jo tværtimod hviler paa Frivillighedens Princip, vil faa en meget stor Betydning ved Fremtidens Overenskomstforhandlinger.

Paa samme Maade virker ogsaa den samtidig med Forhandlingsreglernes Vedtagelse givne Henstilling til Organisationerne om paa bedst mulig Maade at sikre sig, at der i Overenskomstperioderne er Adgang til at fastsætte Akkordpriser i saadanne Tilfælde, hvor der fremkommer nyt Arbejde, eller hvor ændrede Arbejdsmetoder ophæver bestaaende Prisaftaler. Saaledes som Tilfældet allerede er i en Række Overenskomstforhold, vil der blive søgt nøje fastslaaet Fremgangsmaader i den ovennævnte Henseende, og dermed sikrer man sig da ogsaa, at saadanne Uoverensstemmelser om Akkordpriser ikke hobes op i Overenskomstperiodens Løb og ligger til Forhandling, eventuelt ligger som Konflikt-aarsag, naar de nye Overenskomster skal indgaas.

Alt i alt vil det saaledes ses, at Fagforeningerne, uden nogen Ændring i deres nuværende Struktur, vil være i Stand til, byggende paa den historiske Udvikling og tagende Hensyn til Tidens Krav, at udnytte og forbedre Rets-Systemerne, at skabe nye Organer for Tilvejebringelse af det Materiale, der nødvendigvis maa være for Haanden, naar Stilling skal tages i Fremtidens Lønforhandlinger, og være i Stand til, trods den betydelige Forskellighed, der findes i Organisationerne, at foretage en Samling under De samvirkende Fagforbund og gennem denne Samling optræde i det Fællesskab, der nu har afløst de enkelte Organisationers frie og

selvstændige Aktioner.

Virksomheden baseres paa først og fremmest at naa Maalene uden at anvende Strejken, men paa den anden Side stadig med den principielle Indstilling, hvorom Arbejder- og Arbejdsgiverorganisationer er enige, nemlig fredelig Forhandling om Arbejdsbetingelserne, og saafremt den fredelige Forhandling ikke fører til Resultat, maa Arbejdskampen anvendes som Middel, og Trediemand — tvungen Voldgift — til Afgørelse af Overenskomsternes Indhold undgaas.

Socialdemokratiet og Landbruget.

Af J. S. Smørum.

Socialdemokratiets Kamp er Kampen for social Retfærdighed, for politisk, kulturel og økonomisk Frihed. Denne Kamp er hele del: arbejdende Folks Kamp.

Den er deres Kamp, som bærer Arbejdernavnet og udfører Haandens Arbejde, den er ogsaa deres, som i Butiker, paa Kontorer, i Laboratorier, Skoler og Læreanstalter eller i anden Virksomhed søger deres Udkomme ved Arbejde, og saa vist, som Ret og Uret, Frihed og Undertrykkelse ikke er eet i Byen, noget andet paa Landet, saa vist er Socialdemokratiets; Kamp ogsaa deres, som arbejder i det danske Landbrug.

Vi vil ikke hermed have sagt, at der for Landbruget ikke rejser sig særlige politiske Spørgsmaal; det gør der, og netop Socialdemokratiet har taget disse Spørgsmaal op og sat ind paa at løse dem; men vi vil tilbagevise den Paastand, at der mellem Landbruget og andre Erhverv bestaar noget naturligt Modsætningsforhold, vi vil hævde:

- at hverken Socialdemokratiets eller noget andet Partis Politik kan være bestemt af Sogne- og Bygrænser,
- at intet politisk Parti er eller kan være neutralt i Kampen mellem Arbejde og Kapital, at ethvert Parti maa føre en Politik med Standpunkttagen enten paa den ene eller paa den anden Side i denne Kamp,
- at det arbejdende Landbrug har sin Plads paa Arbejdets Side, i Socialdemokratiet.

Denne vor Paastand vil selv en ret overfladisk Betragtning af Historien saavel som af Samfundets nuværende Forhold, Tilstande og Inddeling bekræfte, og ser vi særskilt paa Landbrugets Udvikling, dets nuværende Stilling og de politiske Spørgsmaal, som i Dag optager Landbrugets Udøvere, saa vil vi ogsaa her med al ønskelig Tydelighed finde vor Paastand bekræftet; vi vil finde Kampe og Interesses modsætninger, ikke mellem Land og By, men mellem Arbejde og Kapital, mellem Jordbrugere og Jordejere (eller Prioritetsejere), og vi vil fra Socialdemokratiets første Dage finde dette Parti staaende paa Arbejdets, paa Jordbrugers Side. Det vil være vanskeligt at tale om dansk Landbrugs Udvikling uden at tage som Udgangspunkt de store Landboreformer, som fandt Sted fra Slutningen af det 18. Aarhundrede.

Landboreformerne.

Disse Reforme brød paa saa afgørende, ja revolutionerende Maade med dengang bestaaende Tilstande, Ejendomsforhold og Retsopfattelse, at vi med Rette betegner dem som Indledningen og det nødvendige Grundlag for dansk Landbrug.

Vi husker fra vor Skolelærdom, hvorledes Bondens Stilling var før Landboreformerne. Det var »Naadig-herrens« Tid. Jorddrotterne var den ansete og agtede Klasse, som nød godt af alle Statsmagtens Begunstigelser og Privilegier, medens Bonden var prisgivet Undertrykkelse og Udsugelse. Hans Frihed var frataget ham ved Stavnsbaand, Fæste og Hoveri. Træhesten, Hundehullet og Ridepysken var Godsejerens, Ladefogedens og Ridefogedens lovlige Straffemidler overfor ham, og han var i alle Henseender underkastet den Godsejers Vilkaarlighed, som paa een Gang var hans Husbond, hans Fæsteherre, hans Øvrighed og Dommer, ja næsten hans Ejer.

Her var vel, for at bruge et moderne Udtryk, »Førerprincippet« ført ud i Livet, saa det kunde forslaa noget. Men dette var ikke alt. Selve Driftsformen, Fællesdriften spærrede Muligheden for den enkeltes Initiativ til Fremskridt, og Tienden, der ikke beregnedes af Netto-, men af Bruttoudbyttet, trykkede Bonden endnu længere ned i haabløs Armod. Og Spot og Skade

følges ad.

Disse Tilstande, som vi i Dag betragter som oprørende Overgreb mod Bondens mest elementære Menneskerettigheder, de var for den Tids Godsejere, eller i hvert Fald for Størsteparten af dem, naturlige og selvfølgelige, ja næsten Indbegrebet af menneskelig Retfærdighed og fornuftig Nationaløkonomi. Bonden, han var jo nu engang et laverestaaende Væsen, indskrænket, doven, uselvstændig og drikfældig. Hvor ofte har ikke de herskende Klasser fældet denne Dom over de undertrykte Klasser, hvor lidet har de forstaaet eller villet forstaa, at det økonomiske Tryk og Haabløsheden maa dræbe Energi og Vilje, sløve Tænkeevne og Moral; der skal vel, siger man, en bred Ryg til at bære gode Dage; men der skal saa sandelig i langt højere Grad en staalsat Karakter til at taale den Tilstand, hvor selv Haabet knapt kan skimtes. Lad dette være sagt til Forsvar saavel for den »cigaretrygende« Arbejdsløse, som for hin Tids drikfældige Bonde. Men tilbage til Landboreformerne. Hvorledes var det muligt, at Bonden i Løbet af saa forholdsvis kort Tid kunde rejse sig af saa dyb Fornedrelse og Trældom? Han havde jo ingen Organisation, ingen Evne, knap nok Vilje eller Forstand til selv at rejse en Frihedskamp.

Det var da heller ikke Bonden, der rejste Oprørsflaget, selve Udviklingen kæmpede for ham, og Tiden ringede med vældig Klang Friheden ind over Bondelandet. Tekniske Fremskridt og Udvikling af de oversøiske Forbindelser havde skabt en ny økonomisk Tidsalder i Europa, Konjunkturerne var i stadig Opgang, og stigende Sølvpproduktion og Udstedelse af Sedler forøgede Penge-rigeligheden.

England blev mere og mere et Industriland, og da dette Land begyndte at faa Vanskeligheder med at brødføde sig selv, aabnede der sig her et Marked for det danske Korn. For at udnytte de Indtjeningsmuligheder, som saaledes frembød sig, maatte der ske en Omlægning af Landbruget; en langt intensivere Drift end den hidtil anvendte var nødvendig, og en saadan Drift kunde kun skabes ved at bryde med de hidtil bestaaende Forhold. Derfor kom Udskiftningen, Ophævelsen af Stavnsbaandet, Begrænsningen og Afviklingen af Hoveri og Fæstesystem, Afskaffelsen af Godsejerens Domsmyndighed og Tugtelsesret overfor Bønderne, alt det, vi kender under Fællesbetegnelsen Landboreformerne. Alle disse Reformers gennemførtes som bekendt ved Stats-fcranstaltninger, og naturligvis vakte de en Storm af Forbitrelse fra de reaktionære Godsejeres Side. Alt dette nye var jo, set fra deres Standpunkt, Indgreb i deres velerhvervede Rettigheder, det var Indgreb i selve Naturens Orden, som uvægerligt maatte føre til Landets Ruin, thi »ligesom der i Naturen findes evige og uforanderlige Love, saaledes er der ogsaa faste og urokkelige Love for det menneskelige Samfund, vi ikke kan sætte os op imod«. Citatet er ganske vist ikke hentet fra en af hin Tids Godsejere, det er taget fra en Tale, Madsen-Mygdal holdt i Juni 1936; men Melodien var den samme, Paaberaabelsen af Naturlovene og »det evigt uforanderlige« den samme, som Reaktionen altid har brugt for at fornægte Udviklingens Lov — ogsaa den Udvikling, som var Indledning til den danske Bondes Frigørelse.

Ser vi i Dag tilbage paa Tiden før Landboreformerne, saa vil vel ingen benægte, at der her i allerhøjeste Grad var Tale om et Modsætningsforhold mellem Jordejere og Jordbrugere, og selv om vi halvandet Hundrede Aar senere har maattet opleve, at et Par Landboforeninger har udtalt om Stavnsbaandets Ophævelse, at der egentlig ikke var saa forfærdelig megen Grund til at feste for denne Begivenhed, at der tværtimod kunde være Grund til at genindføre det, saa bør man vel indtil videre tro, at denne Udtalelse har været en — ganske vist usømmelig — Paradoksets Propaganda, at man ikke just har ment denne Paastand alvorligt, men blot har ønsket at sige et eller andet opsigtvækkende for derved at paakalde des kraftigere Opmærksomheden for det, man i Virkeligheden havde paa Hjerte, Landbrugets Mangel paa Arbejdskraft.

Ingen vil vel i Dag for Alvor beklage, at Udviklingen dengang gav Jordbrugeren Sejr over Jordejeren. Og Udviklingen skred videre fremad og stod bestandig i Fremskridtets og Opgangens Tegn. Der opstod vel Kriser baade i Begyndelsen og i Slutningen af det 19de Aarhundrede; men det fremherskende Træk var dog, særlig efter Omlægningen til den udpræget

animalske Produktion, en rivende økonomisk Fremgang og Udvidelse, som varede ved, indtil den store Landbrugskrise efter Forvarsler i 1921 og 1925 for Alvor satte ind i 1930/31.

Det var de samme Kræfter, som havde fremkaldt Landboreformerne, der fortsat befordrede Landbrugets storslaaede Udvikling. Verdenshandelen var stigende ligesom ogsaa den almindelige Velstand, og en mere og mere udpræget Arbejdsdeling fandt Sted baade indenfor Landets Grænser og Folkene imellem. Der gik en stadig Strøm af Mennesker fra Landet til Byerne, Byerhvervene voksede og beskæftigede en stadig større Del af Landets Befolkning, og dette betød for Landbruget baade forbedrede Redskaber og Maskiner og tillige et voksende Marked; da de fleste europæiske Lande blev overvejende Industrilande, blev vort Landbrug Storleverandør paa Verdensmarkedet og eksporterede især til England og Tyskland.

For Kornudførslen betød ganske vist Samfærdselsmidlernes Udvikling en meget farlig Konkurrence; men da denne Konkurrence for Alvor blev truende, var man allerede her i Landet af driftsmæssige Grunde i fuld Gang med Omlægningen til animalsk Produktion, som ved sin Tilførsel af Gødningsstoffer var en langt rationellere Driftsform, og som tillige var langt mere lønnende og tilsyneladende og i lang Tid ogsaa i Virkeligheden en Produktion, som ikke kunde trues af nogen Konkurrence.

Byernes og Byerhvervenes Vækst var altsaa ikke, — det bør fremhæves, — en Hemsko for Landbrugets Fremgang, men tværtimod en Forudsætning herfor, og hvad ikke mindst befordrede Landbrugets gunstige Udvikling var, at Byarbejderne gennem deres Organisationer formaade at tilkæmpe sig højere Løn og højere Levestandard.

Dette kom vort Landbrug til Gode, idet netop de forædlede Landbrugsprodukter, som den danske Bonde specialiserede sig i at fremstille, indgik i stigende Grad i Arbejderens almindelige Ernæring. Men den økonomiske Udvikling udenfor var naturligvis ikke i og for sig ensbetydende med, at Landbruget nødvendigvis maatte faa et saa mægtigt Opsving, de ydre Forhold var kun Chancer og Muligheder, som Landbruget selv maatte udnytte. Og havde nu Bonden været indskrænket og doven og uselvstændig og drikfældig, saa havde alle Chancer og Muligheder ligget saa nytteløse og uudnyttede, som store Dele af Danmarks Jord gjorde det før Landboreformerne.

Men naturligvis var han ikke saadan, naturligvis er ikke den ene Klasse eller Stand født ringere eller anderledes end den anden; kun de ydre Forhold, Skævheder og Uret i Samfundsforholdene trykker det ene Menneske ned i et lavere Plan end det andet, — og da Bonden blev fri, da hans Arbejde ikke længere var en paatvunget Byrde, men et Middel til Fremgang og Velstand, da blev Arbejdsglæden hans Ejendom, og han blev i Stand til at udrette Storværk.

Bondens økonomiske Udvikling.

Det var forbi med gammel Slendrian, nu blev der taget fat, og havde Bonden før været uvidende og lidet interesseret i at skaffe sig Oplysning, saa blev han nu kundskabstørstende, fulgte vaagent de tekniske og driftsmæssige Reformere, der skete i hans Erhverv, og var hurtig til at praktisere dem i sin Bedrift. Og Bonden var paa Vagt overfor Kapitalen. Sluppet ud af Godsejerens Klør ønskede han ikke at lade sig udbytte af den nye Tids Kapitalister, og til Værn herimod byggede han en Andelsbevægelse op, som Byens Arbejdere var sene til at tage ved Lære af. Fællesdriften var forladt ved Udskiftningen; men Bonden forstod, at der var Opgaver indenfor hans Erhverv, som den jævne Bedrift ikke magtede, som maatte løses af Stordriften, og han forstod, at blev disse Opgaver overladt Kapitalisten, saa var det forbi med Friheden og Uafhængigheden.

Derfor genindførte han paa disse Omraader Fællesdriften og tog alle Stordriftens Fordele igennem sin Andelsbevægelse, der omfattede Mejerier, Slagterier, Kreatureksportforeninger o. s.v., og som videre udbyggedes til ogsaa at omfatte fælles Indkøbsforeninger baade for Kunstgødning, Foderstoffer o.s.v., og for selve Husholdningens Behov.

Selve Kreditforeningssystemet var ogsaa en Form for Andelsbevægelse, Kredit- og

Hypotekforeningerne opbyggedes som Organisationer til Værn mod Kapitalistens Overtag overfor den enkelte Laansøgende. Og alligevel skulde en senere Tid vise, at Bonden var kommet til kort overfor Kapitalmagten, alligevel skulde en senere Tid stille ham overfor og i Konflikten mellem Arbejde og Kapital paa en Maade, han ikke havde drømt om. Og under hele Landbrugets Opgangsperiode eksisterede der et Husmandsspørgsmaal og et Landarbejder-spørgsmaal, som i lige Grad var brændende, og i lige Grad var Konflikter mellem Kapital og Arbejde, mellem Jordejere og Jordbrugere.

Bonden og Forfatningen.

60 Aar efter Stavnsbaandets Ophævelse, i 1848 — samme Aar forøvrigt, som Hoveriet og Hustugten endelig ogsaa blev afskaffet for Husmændenes Vedkommende — traadte den grundlovgivende Rigsforsamling sammen, og Aaret efter vedtoges den nye Grundlov, som afskaffede Enevældet og lagde Grunden til Folkestyret.

Det vil falde udenfor vor Opgave her at komme ind paa en Skildring af Forfatningsudviklingen og dens Kamp; men det vil dog være værd at pege paa, at ogsaa den politiske Kamp om Forfatningsspørgsmaalet i Provisorietiden og i Dag var og er en Kamp mellem Overklasse og Underklasse, mellem den besiddende og den arbejdende Befolkning.

Socialdemokratiet er forblevet tro mod Folkestyrets Princip; Venstre derimod har paa dette, som paa saa mange andre Punkter, sveget sin Fortid.

Men hvorledes kunde nu dette gaa til, at et Parti, som var vokset ud af en Klasse, der selv havde prøvet Trældoms Kaar og derfor saa meget højere værdsatte Friheden, vogtede og værnede den og kæmpede for den, hvorledes kunde dette Parti blive reaktionært, synke saa dybt, at det forskrev sig til den Kapitalmagt, som var Jordbrugers Arvefjende, som Bonden havde frygtet og hadet og kæmpet imod, søgt Værn, imod gennem sin Andelsbevægelse og netop ogsaa gennem sit politiske Parti, Partiet Venstre?

Forklaringen er den, at Venstre ikke paa samme Maade som Socialdemokratiet erkendte den politiske Kamp som en Kamp mellem Arbejde og Kapital eller gjorde sig Karakteren af Kapitalens Magtstilling klar.

For Venstre stod det saaledes, at alle Privilegier, alle Muligheder for Udbytning havde deres Udspring i Statsmagtens Favorisering af et Mindretal, paa samme Maade som Herremandens Magtstilling og Privilegier var givet ham (men ganske vist ogsaa senere i hvert Fald delvis frataget ham) af Statsmagten. Derfor krævede Venstre Ophævelse af alle Privilegier, Lighed for Loven (hvilket ganske vist ikke hindrede, at Venstre ønskede Særlovgivning opretholdt for Landarbejderne) og mente, at naar iøvrigt Staten afholdt sig fra Indblanding i Erhvervenes Forhold, og Kræfternes frie Spil fik Raaderum, saa var Retfærdigheden sket Fyldest, og Samfundsforholdene vilde for Fremtiden udvikle sig paa den sundeste og naturligste Maade. Da Venstre efterhaanden opdagede, at der alligevel eksisterede et Modsætningsforhold mellem Kapitalmagt og Arbejde, da det blev tvunget til at tage Parti i denne Konflikt, stod Partiet overfor et Problem, det ikke havde været forberedt paa og ikke kunde løse.

Paa den ene Side var Bonden jo Jordejer, paa den anden Side var den alt overvejende Part af Venstres Medlemmer jo Arbejdere i den Forstand, at den væsentligste Del af deres Indtægter hidrørte fra deres eget og deres Familiars Arbejde; paa den ene Side stod Jordejers Interesse i at kunne sælge sin Jord til den højst mulige Pris, paa den anden Side stod Jordkøbers, den fremtidige Landbrugers Interesse i de billigst mulige Vilkaar. Hvilken Stilling skulde Venstre tage til disse Spørgsmaal? Skulde det stille sig paa Jordejers eller paa Jordbrugers Side?

Venstre splittedes i en Kamp mellem ondt og godt, som det faldt vanskeligt at skjule udadtil; — desværre sejrede det onde som Regel over Partiets bedre Følelser og blev efterhaanden i den Grad Vane, at det glemte, at det nogen Sinde havde været andet end et Kapitalistparti. Medens Venstre saaledes efter et forgæves Forsøg paa at være Landboparti endte i Godsejernes, Jordspekulanternes og Kapitalisternes Tjeneste, stillede Social-Demokratiet sig

fra første Færd rent og klart paa Arbejdets Side.

Socialdemokratiet krævede ligesom Venstre alle Forrettigheder og Begunstigelser ophævet; men Socialdemokratiet saa dybere og længere end Venstre, Socialdemokratiet erkendte, at den private Ejendomsret til Produktionsmidlerne var den stærkest virkende Aarsag til Udbytning, saaledes som ogsaa Overklassens Herredømme over Produktionsmidlerne var den egentlige Aarsag til Kriser og Krige, Hindringen for den almindelige Velstand, som en planmæssig Produktion med Teknikens fremadskridende Udvikling maatte medføre. Derfor krævede Socialdemokratiet den private Ejendomsret til Produktionsmidlerne, det første og største og mest skadelige af alle Privilegier, ophævet. Socialdemokratiet og Venstre stræbte begge henimod økonomisk Frihed, men medens Venstres Frihed var den stærkeres Frihed til at udbytte den svagere, saa var Socialdemokratiets Frihed Arbejderens Uafhængighed af Kapitalmagten. Socialdemokratiet og Venstre krævede begge Lighed; men medens Venstres Lighed kun var den rent overfladiske Lighed for Loven, saa var Socialdemokratiets Krav om Lighed et Krav om lige Ret og lige Pligt for alle til at arbejde, lige Ret til Arbejdets Udbytte og lige Ret til Samfundets Goder.

Socialdemokratiet var ene om Broderskabets Tanke, thi kun Socialdemokratiet erkendte den Samhørighed imellem alle Mennesker, det Interessefællesskab, som den kapitalistiske Samfundstilstand skjuler; kun Socialdemokratiet forstod, at den sociale Ulighed i Virkeligheden ikke var til Gavn for noget Menneske, end ikke for den besiddende Klasse, der lige saa fuldt vilde faa sit Behov dækket i et socialistisk Samfund, hvor alle Kræfter og al Teknik blev taget i Almenvellets Tjeneste, som i det kapitalistiske Samfund, hvor Produktionen er planløs, og store Værdier ødes i indbyrdes Kampe mellem Nationer og Kapitalistgrupper. I Stedet for Broderskabets Idé satte Venstre i sit Skjold Ordet: »Konkurrence«. Skønt Socialdemokratiet og Venstre som omtalt i Begyndelsen var Forbundsfæller i Kampen mod det reaktionære Højre, og skønt de to Partier i Venstres frisindede Ungdom kunde enes om mange Spørgsmaal, bl. a. om Modstanden mod Højres Militærpolitik og om Modstanden mod Toldpolitikken, som betød unødigt Beskyttelse for Fabrikkerne paa Forbrugernes Bekostning, saa maatte dog de to Partiers Forskellighed i Grundopfattelse, som vi har skildret den, føre til, at de blev Modstandere, og som Venstre blev mere og mere arbejderfjendsk, mere og mere opslugt af Kapitalinteresser, maatte naturligvis Modsætningen skærpes. Modsætningen traadte frem i Landbrugspolitikken som paa alle andre Omraader. Socialdemokratiets Endemaal var (og er i Dag) det socialistiske Samfund, og dets Politik gik ud paa, gradvis paa Folkestyrets Grund at naa dette Maal, at hidføre, efterhaanden som Udviklingen gjorde det muligt, Overgangen til socialistiske Produktions- og Samfundsformer og i den Overgangsperiode, som var nødvendig, at begrænse Udbytningen og den sociale Ulighed og Uretfærdighed.

Som Midler hertil har Socialdemokratiet arbejdet for en kraftig Udvidelse af det offentlige sociale og kulturelle Opgaver, for Hjælp uden Straffeforanstaltninger til de uforskyldt nødlidende og for den jævne Befolknings Adgang til Samfundets Kulturgoder, og Socialdemokratiet har arbejdet for en Skattelovgivning efter det Princip, at Samfundets Byrder maa fordeles efter Bæreevne, at Skatter og Afgifter, der rammer Forbrugerne, maa afskaffes, og at særlig de store Formuer og de arbejdsfri Indtægter maa beskattes højt. Denne Politik har mødt haardnakket Modstand, som venteligt var, fra det gamle Højre, det nuværende konservative »Folkeparti«, men ogsaa fra Venstre. Men har Socialdemokratiets Politik paa disse Omraader skadet Landbruget? Har de Reformere, det er lykkedes Socialdemokratiet at gennemtvinge, været i Modstrid med Landbefolkningens eller Landbrugernes Interesser? Socialdemokratiets Politik har været til Gavn for alle dem med de smaa Indtægter, der ikke selv var i Stand til at købe sig og sine Børn den Uddannelse og Undervisning, den Kur, Pleje og Hjælp under Sygdom eller i Ulykkestilfælde, de sociale og kulturelle Goder, som nu er borgerlige eller forsikringsmæssige Rettigheder.

Ingen bliver rig, der er henvist til at leve af sine Hænders og sin Hjernes Arbejde, og ingen, der lever af sit eget Arbejde, ved, hvornaar hans Eksistensgrundlag glipper, fordi Arbejdsevnen eller Arbejdsmuligheden svigter. Derfor har Socialdemokratiets Politik været til Gavn for alle dem, der lever af eget Arbejde.

Socialdemokratiets Reformpolitik paa de sociale og kulturelle Omraader har været til Gavn for Landarbejdere, for Husmænd og for den alt overvejende Del af vort Lands Gaardmænd.

Jordfordelingen.

Af Danmarks ca. 200.000 Landejendomme er ca. 175.000 Ejendomme under 30 ha., og for disse, de 7/8 af alle Ejendomme, gælder det, at den væsentligste Del af Arbejdet udføres af Ejeren selv og hans Familie, for over Halvdelen af samtlige Landbrugsejendomme gælder det, at fra 85 til 100 pCt. af Arbejdet udføres af Ejeren med Familiemedhjælp, og for de mindste Brug gælder det endogsaa, at Ejeren tager en væsentlig Part af sin Indtægt ved Arbejde for andre.

Ser vi paa Erhvervsfordelingen, udgør Godsejerne og Proprietæerne (med Familier) ikke mere end godt 1/2 pCt. af den Million Mennesker, der falder ind under Landbrugserhvervet, og selv om vi regner de store Gaardmænd med paa den anden Side, vil der dog være ca. 90 pCt, som er saaledes stillede, at de direkte er interesserede i det Arbejde, Socialdemokratiet har udført til Højnelse af den arbejdende Befolknings Levevilkaar.

Den udpræget antisociale Agitation, som de to Partier før saa aabenhjertigt anvendte overfor Landbrugerne, har nu faaet en anden Lyd; Nedskaeringens Evangelium, som de for blot faa Aar siden mente med Fordel at kunne forkynde i Landdistrikterne, er nu afløst af Forsikringer om, at man fra de to Partiers Side ikke ønsker eller tilsigter Forringelser.

Jordspørgsmaalet.

De omtalte Omraader var imidlertid ikke de eneste, hvor Modsætningen mellem Socialdemokratiets og Venstres Synspunkter gjorde sig gældende i den politiske Debat. Der var jo — allerede længe før Landbrugskrisens særlige Problemer — saadanne Spørgsmaal som Landarbejderspørgsmaalet, Jordspørgsmaalet, de forskellige Skattespørgsmaal og andre mere eller mindre udprægede Landbrugsspørgsmaal, i hvilke Socialdemokratiets reformistiske Politik maatte gaa paa tværs af Venstres reaktionært liberalistiske, slingrende Kurs.

Naar vi knytter Udtrykket »liberalistisk« til Venstres Politik, saa nødes vi i Omtalen af Landarbejderspørgsmaalet til straks at erkende, at her passer Betegnelsen ikke, her har Venstres Standpunkt bestandig været reaktionært. Vi finder her et Omraade, hvor den gamle Naturaløkonomi kun delvis er afløst af Pengeøkonomi; Kost og Logi udgør en meget væsentlig Part af det Vederlag, Landarbejderen modtager for sit Arbejde.

Systemet er forstaaeligt og naturligt og vil vel fremdeles være en rimelig og fornuftig Ordning indenfor Landbruget, der jo netop producerer den alt overvejende Del af Fødemidlerne, og i og for sig behøver Forholdet heller ikke at være til Skade for Landarbejderen, saa længe der, vel at mærke, er Tale om de unge Arbejdere, som endnu ikke har naaet den Alder, hvor det er naturligt at stifte eget Hjem.

Det er den videregaaende Virkning af Forholdet og den alt for lette Mulighed for Husbonden til at misbruge det, der har været til Skade for Landarbejderen og har stillet ham ringere og svagere end Byarbejderen. Skønt naturligvis mange Bønder har været humane og rettænkende, skønt der i de allerfleste Tilfælde har raadet Fordragelighed og godt Forhold imellem Husbond og Medhjælper, saa har der dog været alt for mange Tilfælde af aabenbart Misbrug af Husbondens Magtstilling.

Der har jo som Regel ikke i Fæsteforholdet været nogen klar Aftale om Arbejdstidens Længde eller Arbejdets Omfang, om Værelsets eller Kostens Beskaffenhed, og det har været alt for fristende let for mangan en Husbond at yde mindre og fordre mere, end det var forsvarligt og fra Landarbejderens Side forudsat.

Landarbejdernes Arbejds- og Organisationsforhold.

Og saaledes, som Kost og Logi-Systemet har svækket den enkelte Landarbejder overfor Husbonden, saaledes har det ogsaa hæmmet Landarbejdernes Bestræbelser for gennem Organisation at bedre deres Kaar, saaledes som Byens Arbejdere har gjort det. Fagbevægelsen havde længe svært ved at faa Tag i Landarbejderne, og endnu staar Fagbevægelsen paa Landet længere tilbage end i Byerne, endnu er de kollektive Overenskomstets Omraade paa Landet meget begrænset. Grunden hertil er, som nævnt, Lønssystemet og tillige den fremherskende Smaadrift. Landarbejderens Organisationsfrihed, saavel som hans personlige Frihed er bevidst og ubevidst for ham stærkt begrænset af Husbondens Ønsker og Meninger. Dette, at han var underkastet »Husordenen«, førte i mangfoldige Tilfælde til, at han ogsaa uvilkaarligt tænkte uselvstændigt, antog de Tanker og Meninger, som var god Tone i Huset, — og gjorde han det ikke, gjorde han aabenlyst Oprør mod Husbonds uforgribelige Mening, saa følte Husbond sig paa en ganske anden Maade end Byens Arbejdsgiver krænkede og havde langt større Mulighed end denne for at give sit Mishag til Kende og gøre den genstridige det daglige Samvær og Livet surt. At Smaadriften har gjort Fagbevægelsens Arbejde vanskeligt, er en Erfaring, som Organisationerne overalt har gjort. Smaadriftens Arbejdere er naturligvis i højere Grad end Stordriftens udsat for at komme ind under Arbejdsgiverens Indflydelse, som i de største Bedrifter er betydningsløs, de har vanskeligere ved at finde sammen i den fælles Optræden, som Fagbevægelsen bygger paa, og den sociale Forskel mellem dem og Arbejdsgiveren er ikke saa grel og derfor ikke saa skærpende for Interesses modsætningerne, som i Stordriften.

Endelig er Strejkevaabnet ikke saa effektivt i Smaadriften som i Stordriften, og i Landbruget spiller det Hensyn ind, at en Strejke ikke blot vilde ramme Arbejdsgiveren ved at standse Produktionen for det Tidsrum, Strejken varede. Landbrugsbedrifterne er jo »levende« Bedrifter, og selv en kortvarig Standsning vil kunne øde store materielle Værdier og udsætte levende Dyr for alvorlig Misrøgt. Landarbejderen var altsaa paa Forhaand den lille, og bedre blev hans Stilling ikke ved den Særlovgivning, han fra en Tid, der ligger saa langt tilbage som Chr. d. V.s Danske Lov og maaske tidligere og lige til vore Dage har været underkastet.

De forskellige Love, der gennem Tiderne har eksisteret om Retsforholdet mellem Husbond og Medhjælper, har udvist en saadan Mangel paa Forstaaelse af Landarbejderens Underlegenhed, at de tvært imod at komme ham til Hjælp har stillet sig i overvejende Grad paa Husbondens Side og i det væsentlige har været vendt mod Landarbejderen, som af Loven har været holdt ind under Husets Orden — og Tugt. Da Bondens Aag for længst var brudt, da Husmanden var ved at blive sin egen Mand, og Byens Arbejdere byggede deres Organisationer op paa Frihedens Grund, da var Landarbejderen stadig Trællen, som var undergivet sin Husbonds Myndighed og ikke kendtes værdig til at afgive sin Stemme paa Valgets Dag. Nu skulde man tro, at her var en Opgave, som Socialdemokratiet og Venstre maatte kunne enes om at løse. Her maatte de vel kunne løfte i Flok? Begge Partier krævede jo Frihed og Lighed for Loven. Men nej, vi har sagt det før, Venstres Frihed var den stærkeres Frihed til at udbytte den svægere, og Venstre havde ingen Sympati for Landarbejderens Frigørelse. For Venstre eksisterede der intet Landarbejderspørgsmaal, — det skulde da være Spørgsmaalet om at fastholde den Arbejdskraft ved Landbruget, som i Stedet for at blive i Bondens Gaard i betænkeligt Omfang strømmede ind til Byerne. Og dette, at give Landarbejderen Stemmeret, det var der mangan en brav Venstremand, som maatte tygge lidt paa og fik en underlig Smag i Munden ved, det var da vist at gaa for vidt; det var jo ligesom der ikke ret blev Forskel mere mellem en selv og ens Tyende, og det sømmede sig da vist kun daarligt, at den som var i ens Brød og havde Pligt til at lyde en, at han paa Valgdagen skulde være medbestemmende om Landets Styre. Den Lighed ønskedes ikke.

Socialdemokratiet rejste Kampen.

For Socialdemokratiet kendte Frihedens Sag ikke Sogne- eller Bygrænser, og Landarbejdernes politiske Umyndighed og Undertrykkelse under en haardhændet Klasselovgivning var Tilsidesættelser af Frihedens og Lighedens Principper, som Socialdemokratiet bekæmpede med hele sin voksende Styrke. Socialdemokratiet rejste paa Rigsdagen og ud over Landet Kravet

om Landarbejderens personlige og politiske Frihed, om den Ligeret for alle Borgere, som var den frie Forfatnings Aand og Mening. Den socialdemokratiske Presse skildrede de oprørske Forhold, som mangfoldige Tjenestefolk var undergivet, beskrev de uhyggelige Karlekamre og den usle Kost, fortalte om den skaanselsløse Udbytning og Overbebyrdning med alt for haardt Arbejde, som særlig de mindreaarige led under, den socialdemokratiske Presse rejste Kampagnen mod Misbrugene og Overgrebene, stillede den gerrige og brutale Husbonde i Gabe-stokken og paatog sig den pryglede og mishandlede Tjenestedrengs Sag. Og ved hvert Misbrug og hvert Overgreb understregedes Tyendelovens Urimelighed og Uretfærdighed. Socialdemokratiet arbejdede Haand i Haand med den Landarbejderorganisation, det trods alle Vanskeligheder var lykkedes at skabe, og efterhaanden skabes en saa stærk offentlig Protest mod de bestaaende Forhold, at Reaktionen maatte vige.

Grundloven af 1915 afskaffede ikke blot Formue- og Hartkornsbesiddernes privilegerede Valgret, den gav ogsaa Landarbejdere og Hustyende (og Kvinderne) Stemmeret, og dermed var Landarbejderen endelig stillet lige med andre Borgere i politisk Henseende. Det næste Skridt mod Landarbejderens Ligeberettigelse skete i 1921, da den nye Medhjælperlov afløste den berygtede gamle Tyendelov af 1854. Det var paa Grund af Højres og Venstres Modstand ikke muligt at gennemføre Socialdemokratiets principielle Krav; men Medhjælperloven af 1921 var dog i Forhold til tidligere Lovgivning et umaadeligt Fremskridt. De forhadte Skudsmaalsbøger, Landarbejderens Slavemærke, som han havde baaret siden 1779, ni Aar før Stavnsbaandets Ophævelse, blev afskaffet, og Tugtelsesretten, som i 1787 var ophævet overfor Bonden og i 1848 overfor Husmanden, blev nu endelig fuldt ud ophævet overfor Landarbejderen.

Medhjælperloven.

— Nu vil vel Medhjælperloven ikke betyde en Beskyttelse i det Omfang, den burde; det vil i mange Tilfælde knibe for den forknytte Tjenestedreng at værges sig og hævde sin Ret, og mangan en Tjenestekarl vil have gjort den Erfaring, at Rettens Vej er trang, Politi og Myndigheder mindre lydhøre, naar det drejer sig om Overgreb mod Tjenestefolk, end naar det er dem, der bryder Loven; her maa Organisationerne forstaa at bruge Loven, og bringes Sagen for Retten, saa lader Lovens Tekst og Mening ingen Tvivl tilbage om, at Vold fra Husbonds Side skal straffes paa samme Maade som fra Tjenestekarlens; der vil ikke for Domstolene være Besvær med at overveje, hvor megen legemlig Overlast Tjenestedrengen skal taale af Husbonds mere eller mindre retfærdige Harme. —

Loven af 1921 har endvidere i ikke ringe Omfang Karakter af en social Beskyttelseslov, som i flere Henseender træder op imod Overgreb mod syge Medhjælpere og overfor de unge, og endelig giver Loven Landarbejderne videre Mulighed for organisationsmæssig Bedring af deres Kaar, idet en Række af Lovens Bestemmelser viger tilbage for Aftaler mellem Husbond og Medhjælper og saaledes muliggør, at kollektive Overenskomster træder i Stedet for Lovens Bud.

Medhjælperloven af 1921 er saaledes et Fremskridt, som Organisationerne kan bygge videre paa, og Socialdemokratiet har stadig sin Opmærksomhed henledt paa Landarbejderspørgsmaalet; (Socialdemokratiet har ved Lov af 20. April 1933 gennemført en yderligere Reform, idet denne Lov udvider Retsbeskyttelsen for Medhjælperens Lønkrav og gør hans Tilgodehavende fortrinsberettiget frem for al anden Fordring paa Husbonden, endogsaa frem for Prioritetsfordringer og Udlæg i Ejendommen).

Nye Opgaver.

Der ligger stadig Opgaver fer. Det vil være rimeligt, hvor dette Forhold ikke er overenskomstmæssigt ordnet, at fastsætte nærmere Regler for Arbejdstiden, og en Beskyttelse i Lighed med det ved Lovgivningen oprettede Fabrikstilsyn bør tilvejebringes. Allerede nu giver Loven Forskrifter for de Mindstekrav, der maa stilles til Kost og Værelser, og dette er

saa meget mere rimeligt, som Kost og Logi er en Del af Arbejdslønnen; der maa skabes Sikkerhed for, at Landarbejderen virkelig faar, hvad der tilkommer ham, Tjenesteværelserne maa være under det offentlige Tilsyn, og der maa skabes Garantier for, at Kosten ikke blot er sund og tilstrækkelig i den Forstand, at Medhjælperen ikke bliver syg eller underernæret, men at der virkelig ydes en jævn borgerlig Kost. Der, hvor Husbond og Medhjælper ikke spiser sammen og faar samme Kost, vilde det være rimeligt at fastsætte et fornuftigt Kostreglement med rigelig Anvendelse af Landbrugets egne Produkter.

Endelig bør det offentlige i videre Omfang tage Spørgsmaalet om de gifte Landarbejders (og andre Arbejders i Landdistrikterne) Boligforhold op, og Statens Støtte til Opførelser af Arbejderboliger bør udvides. Netop for Tiden ser det ud til, at Landarbejderspørgsmaalet igen rykker sin Løsning nærmere, idet der mellem Dansk Arbejdsmandsforbunds Landarbejdergruppe og deri socialdemokratiske Ungdomsbevægelse er indledet et frugtbart

Samarbejde for Landarbejderens Sag. Men Landarbejderspørgsmaalet rækker videre end til en Reform af Medhjælperloven og Bedring af Arbejds- og Lønvilkaar. Vi har sagt, at vi indenfor Landbruget fandt det naturligt, at Kost og Logi indgik som en Del af Arbejdslønnen; men vi har tilføjet, at denne Ordning kun kunde være tilfredsstillende for den unge ugifte Landarbejder. Vi tror i det hele, at Landarbejdet deri adskiller sig fra Byerhvervene, at den moderne Arbejder indenfor Landbruget almindeligvis ikke vil føle sig tilfredsstillt ved et Arbejde under andres Ledelse og Ansvar. Og hermed har vi rejst det Spørgsmaal om Landarbejderens Fremtidsmuligheder indenfor sit Erhverv, som fører direkte ind i Jordspørgsmaalet.

Adgang til Jorden.

Jordspørgsmaalet i den Forstand, vi sædvanlig opfatter dette Udtryk, Spørgsmaalet om at skaffe den mindre bemidlede Landbefolkning Adgang til Jord, om Vilkaarene for Overdragelsen, om Fremskaffelsen af Jorden o. s. v. har lige siden eller maaske endda før Landboreformerne været et Problem af overordentlig stor samfundsmæssig Betydning.

Lovgivningsmagten har beskæftiget sig med dette Problem eller, rettere sagt, med denne Række af Problemer fra Enevældets Tid til i Dag, og der er det ejendommelige ved Jordspørgsmaalet, ved Husmandslovgivningen, at alle Partier lige fra Socialdemokratiet til den sorteste Reaktion har vist Interesse — større eller mindre — for en Lovgivning med det Formaal at fremme Oprettelsen af Husmandsbrug, og at alligevel næppe noget Spørgsmaal i højere Grad har været et politisk Stridsspørgsmaal eller i højere Grad har afspejlet de forskellige Partiers indbyrdes modstridende Interesser og Grundsætninger, end netop Jordspørgsmaalet og Husmandslovgivningen har det. Husmanden havde aldrig gode Kaar under Enevældet. Hvad enten Husmandslodderne stammede fra Udskiftningen, eller de var oprettede af Godsejerne, da der indtraadte Mangel paa Arbejdskraft, var de bestandig smaa, daarlige og afsides beliggende, og Husmanden var selv saa fattig og ufri omtrent som Bonden før Landboreformernes Tid. Lovgivningen var ikke paa Husmandens Side, som den var paa Bondens, den var i Forholdet til Husmanden snarere bestemt af Godsejernes Interesser og rettedes f. Eks. ved Forordningen af 30. Januar 1807 direkte mod Husmandens Interesser og hans Frihed.

Husmandens Frigørelse blev hans eget og Socialdemokratiets Værk. Omkring 1840 rejste Husmændene en Bevægelse for at tilkæmpe sig Frihed og bedre Kaar, og det lykkedes hurtigt at vinde en afgørende Sejr. Det var netop i »Frihedsaarene«, og Husmændenes Krav støttedes af Gaardmændene og var iøvrigt saa berettigede, at Regeringen maatte bøje sig og imødekomme dem, og i Aaret 1848 udstedtes da de to Forordninger, som var de første afgørende Skridt mod Husmandens Frigørelse.

Den første af de to Forordninger af skaffede Godsejernes omtrentlige Monopol paa Udlejning af Boliger paa Landet, idet den gav Fæstere og Lejere Ret til at yde Husrum til Familier uden Hensyn til, at dette som Regel var forbudt i Fæste- og Lejekontrakter. (En Slags Huslejelovgivning, som det nuværende Venstre vel sagtens vilde have modsat sig paa det bestemteste som en utilbørlig Statsindblanding i det frie Kontraktforhold.)

Denne Forordning mindskede naturligvis Husmandens Afhængighed af Godsejerne; men langt større Betydning fik dog den anden af de nævnte Forordninger, den »store Husmandsforening«, som afskaffede Tugtelsesretten og vendte sig mod Hoveriet ved et Forbud mod at indsætte Bestemmelser om Pligtarbejde i Leje- og Fæstekontrakter (hvorimod det fremdeles var tilladt at indgaa Tjenesteforhold, hvori en Del af Vederlaget var Hus eller Lejlighed).

Husmanden havde nu endelig naaet den samme Frihed som Gaardmanden havde faaet ved Landboreformerne, og selv om det tog Tid, saa fulgte der ogsaa for Husmanden økonomisk Fremgang, som understøttedes og stimuleredes af Andelsbevægelse og Kreditforening. Den animalske Produktion med sin intensive Drift, sit store Forbrug af Arbejdskraft, passede jo fortrinligt for det lille Brug, og Husmandsbrugets Forbindelse med Andelsbevægelsen var noget nær ved at være den ideelle Sammensætning og Arbejdsdeling for denne nye Produktion, som henimod Slutningen af Aarhundredet fik sit Gennembrud. Da der samtidig igen begyndte (ogsaa paa Grund af Produktionsomlægningen) at opstaa Mangel paa Arbejdskraft for de store Brug, førte den besiddende Klasses Interesser i samme Retning som Lfnderklassens, mod Oprettelse af Husmandsbrug. Jordspørgsmaalet var taget op. Og allerede i Debatten om den første Jordlovgivning efter den frie Forfatnings Indførelse møder vi alle de Spørgsmaal, som siden har været uløseligt knyttet til Jordlovgivningen, som har været noget andet og mere end teoretiske Diskussionsemner, som har været, dybere set, Spørgsmaal om Samfundsopfattelse, Spørgsmaal om Kapitalens Ret eller Arbejds.

Det første Spørgsmaal, Spørgsmaalet om Husmandsbrugenes Størrelser, rejser sig som en Følge af det, vi allerede har omtalt, de forskellige Motiver, der førte Arbejde og Kapital til at interessere sig for Jordspørgsmaalet. Godsejerne og de store Gaardejere ser Spørgsmaalet som et Spørgsmaal om Fremskaffelse af Arbejdskraft og Sænkning af Arbejdslønnen, og for dette Fornaal gælder det om at faa ganske smaa Husmandsbrug, som sikrede Husmandens Afhængighed af Lønarbejdets Indtægter. Husmandens Interesse er naturligvis modsat. For ham er Husmandsbruget netop Friheden og Uafhængigheden, og han ønsker ikke det ophævede Hoveri afløst af økonomisk Tvang; et Husmandsbrug, der ikke kunde føde ham, det vilde jo næsten stille ham ringere, end om han slet ingen Jord ejede, for paa sin Vis var Husmandsbruget jo ogsaa et Baand. Var Husmanden tvunget til at søge Arbejde, saa kunde han ikke saadan søge hen, hvor Løntilbudet var højest, han maatte "live i nogenlunde Nærhed af sit Brug, og yderligere tvækkedes hans Modstandskraft mod Løntryk naturligvis ved den Omstændighed, at det saa at sige blev en Livsbetingelse for ham at klare de Forpligtelser, Bruget paa* lagde ham.

Var Bruget aldrig saa lille, aldrig saa fattigt, saa hængte Husmanden dog ved det, og Terminen skulde klares. Her var ikke et Spørgsmaal om Kapitalanbringelse, om Tab eller Gevinst ved at gaa fra Bruget, her var overhovedet ikke et enten eller, her gjaldt det Hus og Hjem, — og det i en Betydning, som næppe andre end Husmanden har følt. Hvor selvmodsigende det kan lyde, var det til Skade for Husmanden paa det alt for lille Brug, baade at han var økonomisk stærkere, og at han var økonomisk svagere end den jordløse Arbejder.

Han var stærkere i den Forstand, at han var i Stand til at klare sig med en mindre Arbejdsindtægt, og det benyttede Arbejdsgiveren sig af, han var svagere i den Forstand, at han var mere afhængig af Arbejdsmulighederne indenfor et snævert afgrænset Omraade, og det benyttede Arbejdsgiveren sig yderligere af.

Husmandens Interesse er derfor aldeles afgjort et Brug af en saadan Størrelse, som svarede til fuld Beskæftigelse og fuldt Eksistensgrundlag for ham og hans Familie, og denne Interesse deles af alle Landarbejdere, da Konkurrence fra Husmændenes Side med deraf følgende Løntryk uvægerligt vil skade dem. Spørgsmaalet om Bragenes Størrelse er saaledes umaadelig vigtigt.

Selv om det kan være baade i den arbejdende Klasses Interesse at lette selv de mindst bemidlede Adgangen til Jorden, og selve Betingelserne om Egenkapital derfor ikke fra nogen Side har været ønsket særlig stramme, saa har alligevel Overklassens Interesse i ikke at gøre Husmanden alt for selvstændig haft en skarp Tendens til at begrænse Byggelaanene og særlig

Etableringslaanene, og denne Begrænsning vil naturligvis for de mindst bemidlede være en lige saa stor Vanskelighed som den udtrykkelige Fordring til Størrelsen af Egenkapitalen. Dette var to eller rettere tre af Jordspørgsmaalets Problemer; vi skal nævne et fjerde og et femte: Tilvejebringelsen af Jorden og Vilkaarene for Overdragelsen til Husmandsbrug; vel nok de to Spørgsmaal, der stærkest har sat Sindene i Bevægelse og givet Genlyd Landet over.

Ser man det som Jordlovgivningens Formaal at skabe Fremtidsmuligheder for Landboudgdommen, for Landarbejdere, for Husmands- og Gaardmandsbørn (for de af dem, der ikke har Udsigt til at arve Jord eller selv er i Stand til at købe) som selvstændige Landbrugere, saa drejer det sig om et meget betydeligt Antal Brug, der skal oprettes, og Spørgsmaaiet rejser sig da, om det er muligt i fri Handel at fremskaffe tilstrækkelig Jord, og om det er muligt at skabe saa stærk en Efterspørgsel efter Jord uden derved at fremkalde en betydelig Prisstigning. Svaret herpaa maa blive benægtende. Naar en saa betydelig Strøm af Mennesker til Stadighed er gaaet fra Landet til Byerne, er der vel andre Aarsager hertil; men en meget stærkt virkende Aarsag er netop den, at der ikke har været tilstrækkelige Fremtidsmuligheder for Landbrugserhvervets unge.

Adgangen til Jord har altsaa været for begrænset, og selv om man vil hævde, at dette ikke skyldes manglende Tilbud, at Tilbudet har været stort nok til at tilfredsstille Efterspørgselen, tør det dog hævdes, at Trangen til Jord efter det foran fremsatte har været større end Købeevnen, og at en udvidet Jordlovgivning i Forhold til Trangen vilde have stødt paa svigtende Tilbud af Jord. Naturligvis vil selv den kraftigste Efterspørgsel efter Jord, som efter næsten alt andet, kunne tilfredsstilles, dersom man kan og vil betale en tilstrækkelig Overpris; men Jordlovgivningen bør jo netop fremskaffe Jorden til anstændig og rimelig Pris, og selv om det gennem Jordlovgivningens Centralmyndighed, Jordlovsudvalget og de lokale Amtskommissioner har været muligt at dæmme op for Stigningen, er der dog ingen Tvivl om, at det almindelige Priseniveau for Landejendomme er stimuleret ved Jordlovgivningens Efterspørgsel.

Det ligger i Sagens Natur, at Jordlovgivningen maa give Husmændene lempelige Vilkaar, at der ikke kan kræves høj Rente eller haarde Afdragsvilkaar for de Laan, Staten yder den mindre bemidlede Landbefolkning til Oprettelse af selvstændige Brug; med Selvstændigheden vilde det jo ellers blive saa som saa. Men dette Spørgsmaal gaar videre; det drejer sig ogsaa om at skabe Sikkerhed for, at Selvstændigheden kan bevares. Samfundet har mindre Interesse i at iværksætte Foranstaltninger og yde betydelige økonomiske Bidrag for at skabe fri og uafhængige Smaabrug, dersom disse Brug senere igen udleveres til Kapitalmagts Spekulation og Udbygning, og det maa derfor blive Jordlovgivningens Opgave at hindre en saadan Udvikling. Hvorledes har nu de politiske Partier stillet sig til de Problemer indenfor Jordspørgsmaalet, vi her har fremdraget, og hvad er der blevet ud deraf? Der er siden I 899 paa Grundlag af de forskellige jordlove oprettet over 20.000 Husmandsbrug, og Jordlovgivningen tæller Love fra 1899, 1904, 1909, 1914, 1917, 18 og 19, 20, 21, 22, 24 og videre, indtil endelig de spredte Bestemmelser blev samlede i Jordloven af 1934, som igen er fornyet (og forbedret) i 1936.

Jordlovgivningens Udvikling.

Det vil ikke være muligt her at give en Fremstilling af hver enkelt af alle disse Love; men vi skal trække Hovedlinierne op for den Politik, Socialdemokratiet paa den ene Side og Reaktionen paa den anden Side har ført. Socialdemokratiet har ført en Politik, der, sagt i faa Ord, er gaaet ud paa at aabne den kvalificerede Landbefolkning Adgang til uhindret af økonomisk Stilling som selvstændige Brugere at dyrke Landets Jord, at sikre dem deres Selvstændighed og Udbyttet af deres Arbejde. Medens Højre har fulgt det Princip, at Brugene kun skulde svare til halv Beskæftigelse, og Venstres Stilling har svinget i Nærheden deraf, har Socialdemokratiet paa det skarpeste modsat sig dette Princip, som i Virkeligheden gav Storbrugeren Udbytte baade af Statens Bidrag til Husmandsbruget og af Husmandens Arbejde, og Socialdemokratiet er fra første Færd gaaet ind for det modsatte Princip, som nu er lovfæstet, at Brugene skal være saa store, at de kan ernære en Familie ved dennes egen

Arbejdskraft.

Socialdemokratiet har saaledes sikret en passende Størrelse af de Husmandsbrug, der nu oprettes; men i Forstaaelse af Spørgsmaalets Betydning har Socialdemokratiet ogsaa udført et vidtgaende Arbejde for at raade Bod paa Fortidens Forsyndelser og Forsømmelser, baade Jordlovgivningens og »de frie Kræfters«. Til Udvidelse af de talrige indeklemte Husmandsbrug med alt for smaa Jordtilliggender har Socialdemokratiet gennemført, at der kan bevilges Statslaan paa særlig gunstige Betingelser (saa gunstige, som det overfor Højres og Venstres Modstand har været muligt at gennemføre), og for saa vidt saadanne indeklemte Brug ligger op til Jorder i Statens Eje, kan der herfra udstykkes Tillægsparceller til disse Brug.

Spørgsmaalet om at skaffe Tillægsgjord til de alt for smaa Brug er imidlertid særlig vanskeligt, fordi Muligheden herfor er afhængig af, om Jord kan faas til Købs paa rimelige Vilkaar netop der, hvor de paagældende Brug ligger, og det er jo langt fra almindeligt, at dette er Tilfældet. Socialdemokratiet har fundet en anden Vej at komme de Brug til Hjælp, hvor Forholdene gør Udvidelse umulig. Partiet har gennemført, at der i Jordloven er optaget en Bestemmelse, hvorved der er skabt Hjemmel for, al der kan ydes særlige Statslaan til Opførelse af Drivhusanlæg paa de meget smaa Brug, og de paagældende Brugere kan saaledes faa Støtte til Omlægning til Gartneribrugets intensivere, mindre jordkrævende Driftsform; der er skabt dem Mulighed for indadtil at søge Erstatning for det, de mangler udadtil. Socialdemokratiet har saaledes gjort et betydeligt og frugtbringende Arbejde for at naa det, som for den arbejdende Befolkning maa vssre Idealet af et Husmandsbrug, Bruget, som er saa stort og heller ikke større, at det kan beskæftige og føde sin Mand, og ogsaa udenfor den egentlige Jordlovgivning har Socialdemokratiets Arbejde for at regulere Brugsstørrelsen baaret Frugter, idet Partiets Krav om Regler imod usund Udstykning og Sammenlægning delvis er gennemført ved to Love af 3.

April 1925. Socialdemokratiets Arbejde for at fjerne de økonomiske Hindringer for de mindre og mindst bemidledes Adgang til Jorden har ikke i samme Grad som Arbejdet paa andre Omraader mødt Modstand fra Højre og Venstre.

Spørgsmaalet om Tilvejebringelse af Arbejdskraft har været bestemmende for de to Partier og har faaet dem til at dele Socialdemokratiets Interesse for en Jordlovgivning paa bredere Grund, for selv om Husmændene blev selvstændige og ikke direkte forøgede Tilbudet af Arbejdskraft, saa betød Husmandsbrugene alligevel en Forøgelse, fordi mange Husmandsbørn blev Landarbejdere, og fordi Jordlovgivningens Bedring af Fremtidsmulighederne indenfor Landbruget modvirkede Flugten ti! Byerne. Alligevel har Socialdemokratiet ogsaa i dette Spørgsmaal maattet bekæmpe en Modstand fra Reaktionen, ganske vist af mere passiv Karakter. Det har været vanskeligt at opnaa de to Partiers Tilslutning til tilstrækkeligt store Bevillinger, — Pengepungenes Interesser spillede jo ind —, og det har været umuligt at faa dem med til at yde Støtte i det Omfang, som er nødvendigt, for at den mindst bemidlede Del af Befolkningen kan faa Gavn af Loven.

Det er ikke tilstrækkeligt for den fattige Landarbejder, at han kan faa Statslaan til Køb af Jord eller Jord paa Jordrentevilkaar, og selv om han ogsaa kan faa Byggelaan, saa er det dog en efter hans Forhold betydelig Driftskapital, han selv skal være i Besiddelse af. Socialdemokratiet har derfor arbejdet for en Udvidelse af Lovgivningen, saaledes at der kunde ydes de mindst bemidlede Etableringslaan til Hjælp mod Begyndervanskelighederne; men Højre og Venstre har bestandig vendt det døve Øre til dette Krav, og det er nu lykkedes at gennemføre Bestemmelsen om Etableringslaan som en ren Undtagelsesbestemmelse, der kun kan benyttes i ganske særlige Tilfælde og i hvert enkelt Tilfælde betinget af Tilslutning fra Højres eller Venstres Side. Men har der været Uenighed mellem Socialdemokratiet og Reaktionen om Rækkevidden og Omfanget af Jordlovgivningens Støtte til Oprettelsen af Husmandsbrug, har dog Kampen om Principperne for Jordens Fremskaffelse og Overdragelsesformen været langt heftigere, den Kamp som er ført om Socialdemokratiets Krav om Samfundets Ekspropriationsret og om dets Krav om Brugseje som Husmandens Besiddelsesform.

Vi har allerede peget paa Jordlovgivningens Vanskeligheder ved at fremskaffe tilstrækkelig Jord uden at fremkalde Prisstigning, og vi har særlig peget paa Vanskelighederne ved at fremskaffe Jord ti! de indeklemte Husmandsbrug; overfor disse Vanskeligheder stillede Socialdemokratiet

Kravet om Ekspropriationsret, idet Partiet krævede, at hvor Jord ikke i tilstrækkeligt Omfang kunde fremskaffes ved frit Køb, skulde de store Ejendomsbesiddere være pligtige til at afstaa Jord til rimelig Pris, beregnet efter den Værdi, som var fastsat ved den almindelige Jordvurdering. Naturligvis har Højre ikke kunnet tiltræde dette Forslag, det var der heller ingen, der havde ventet. Højre er nu eengang Kapitalens Parti, og det er Formaalet at holde Jordprisen nede, det kunde naturligvis ikke interessere Højre, saa lidt som Højre kunde bifalde et Middel, der viste saa liden Respekt for Kapitalens hellige Ret, Ejendomsretten. Men Venstre? Ja, om Venstres Stilling er der det at sige, at den ikke har været hverken klar eller behagelig; klar er den dog blevet efterhaanden, men sikkert ikke behagelig. Venstre vilde gerne være et Landbrugsparti; men hvad var Landbruget, var det Godsejeren, eller var det den jordløse Arbejder, som længtes efter Hus og Hjem, der var den Landbruger, Venstre følte sig kaldet til at gaa i Breschen for? Der var jo en Gang, da Venstre var klar over, at Godsejeren var det i hvert Tilfælde ikke, og da var Venstre, eller dog Flertallet indenfor Venstre, Tilhængere af Ekspropriationsretten; det var omkring Aarhundrede- og Systemskiftet. I 1919 var Flertallet af Venstremændene endnu saa meget Tilhængere af Ekspropriationsprincippet, at de nok vilde lovfæste det, naar og dersom det engang blev nødvendigt, i 1930 var det simpelt hen Russerpolitik, og i 1935/36 var det i Venstres Øjne en himmelraabende Uretfærdighed, naar Socialdemokratiet stillede den Betingelse for Statens Støtte til de store Ejendomme, at de skulde være villige til at sælge Jord til Oprettelse eller Udvidelse af Smaabrug. Motiverne for Modstanden mod Ekspropriationsprincippet er let forstaaelige; men hvad var Argumenterne? Det var akkurat de samme, som man altid har hørt fra Reaktionens Side, det bestaaendes hellige Ret overfor Udviklingen. Det var den samme Tone, der lyder igennem en Protestresolution, ja dengang kaldte man det nu en Adresse, eller, endnu bedre, et Tillidsskrift, som 103 jyske Herremænd ved en Forsamling, — det var endnu ikke opfundet at kalde det et Bondemøde, — forfattede og sendte Kronprinsen for at formaa ham til at tilbagekalde Forordningen om Stavnsbaandets Ophævelse, og som motiverede de paagældendes Betænkeligheder paa følgende klare og overbevisende Maade: »Vi haver Aar-sag til at frygte for vore Ejendommers almindelige Undertrykkelse, Indgreb i vore Rettigheder, som paa Lovene ere grundede, og vore Friheders Indskrænkelse, der med Tiden vil gøre os brødløse, forvolde en Forstyrrelse i det hele, bringe Landet nær sin Undergang og gøre Efterslægten ulykkelig.« Nu bestaar Landet jo endda, og det vil vel fremdeles bestaa, selv om det bliver gennemført, at nogle Storbesiddere mod Betaling maa afstaa en Del af deres Overflod til den arbejdende, men besiddelsesløse Landbruger; rnen Venstres Standpunkt i dette Spørgsmaal brændemærker dette Parti sorn det, det ogsaa i andre Spørgsmaal har vist sig at være, et Parti for Kapitalister og Storbesiddere, vendt mod Arbejdere og Landbrugere.

Man har kaldt Ekspropriationsprincippet for et Stykke Socialisme, og det kan man gøre, uden at Socialdemokratiet skal benægte det; men saa socialistiske var altsaa Bondereformernes Mænd, at de satte Bondens Frihed over Herremændenes »paa Lovene grundede« Rettigheder og Friheder og ikke frygtede af den Grund at bringe Landet til Undergang eller at gøre Efterslægten ulykkelig, og saa socialistisk er vort Lands Grundlov, at det sætter Almenvellet, Samfundets Ret over den enkeltes Forret. Socialdemokratiet skal slet ikke beklage Højres og Venstres evindelige Paastande om socialistiske Foranstaltninger, som Socialdemokratiet vil have gennemført, for det vil Socialdemokratiet ganske rigtigt, og den arbejdende Befolkning paa Landet saavel som i Byen vil efterhaanden have opdaget, at jo mere Højre og Venstre i deres Kamp mod en Lov eller en politisk Opfattelse bruger det Argument, at det eller den er socialistisk, jo mere kan man være sikker paa, at det drejer sig om noget, der er rigtigt og vil gavne det arbejdende Folk.

Det offentlige Fæste.

Ogsaa den Besiddelsesform, Socialdemokratiet er gaaet ind for for Husmands j orden, er socialistisk. Det er Brugsejets eller det offentlige Fæstes Princip, hvorefter Ejendomsretten forbliver hos Staten, medens Husmanden faar overdraget Brugsretten og kun skal betale jordrenten, der beregnes efter den ved Grundskyldsvurderingen fastsatte Værdi af Jorden

(hvori Kultur-forbedringer ikke medregnes). Brugene med tilhørende Bygninger er beskyttede mod Brugerens private Kreditorers Retsforfølgning, og de kan ikke pantsættes for et større Beløb end svarende til de Byggelaan, Brugeren har opnaaet fra Staten, med mindre yderligere Pantsætning tillades af Landbrugsministeriet for at fremskaffe Midler til! Formaal, der paaviseligt forbedrer Brugets Rentabilitet.

Brugsretten er uopsigelig fra Statens Side undtagen i Tilfælde af, at der opstaar Byggegrundsværdier paa Bruget, eller dette af Brugeren ønskes overdraget anden Mand, som ikke er hans Livsarving, og i begge Tilfælde skal han ved Statens Overtagelse have Erstatning for det Arbejde og de Midler, han har ofret: paa Forbedringer af Bruget.

Jorden forbliver altsaa i Samfundets Eje, og Samfundet tager Gevinst eller Tab ved Konjunktursvingninger, medens Brugeren sikres Udbyttet af sit Arbejde, og Bruget unddrages den private Spekulation. (Yderligere har Socialdemokratiet gennemført en Beskyttelse for Statshusnrændene mod Konjunkturedgang ved en Tilføjelse til Jordloven, hvorefter alle Renteforpligtelser, af Statslaan saavel som Jordrenten, efter Husmandens Ønske kan reguleres efter Priserne paa Landbrugsprodukter, og der vil ved saadani Regulering ses bort fra afgiftsbestemte Forhøjelser af Priserne, der ikke kommer Husmændene til Gode.) Ejendomsforholdet og Brugsforholdet er altsaa i Overensstemmelse med den socialistiske Grundanskuelse, der kræver Jorden i Samfundseje og kræver Arbejdets Udbytte sikret Arbejderen. Det er vel næsten overflødigt at bemærke, at Højre af al Kraft har modsat sig noget saadant. Det er vel næsten lige saa overflødigt at nævne, at Venstre, der her som i næsten alle andre Spørgsmaal i Begyndelsen overvejende stod paa Socialdemokratiets Standpunkt, efterhaanden forlod det, døde sin Samvittighed og endte med at stille sig ved Højres Side. Gentagelse trætter; men lad os alligevel belyse Venstres Standpunkt, eller rettere Standpunkter ved et Par officielle Venstreudtalelser og Udtalelser fra Venstremænd i Folketinget.

Lad os begynde med Venstres Program af 1888:

»Antallet af jordejende Huse paa Landet søges forøget. Brugsoverdragelse af Huse med Jordtilliggende bør ske som Livsfæste eller som fleraarigt Lejemaal.«

Derefter fra Folketingets Forhandlinger i 96 og 97:

Ovesen: »Jeg har nu aldrig været nogen stor Tilhænger af Fæste; men det Fæste, som her var Tale om, det var en helt anden Slags Fæste, det er Statsfæste, og der har man ikke en bestemt Mand som Bortfæster, det er Staten, der bortfæster, og det er jo en væsentlig Forskel. Ud fra denne Betragtning kom jeg ogsaa til at gaa med hertil, ja det kom endogsaa til at staa for mig, som om det havde været heldigst, om man var blevet ved en Løsning ad den Vej.«

Thomas Larsen havde Føling med Landarbejderne: ».... jeg maa dog betone, at der alligevel eksisterer en Landarbejderorganisation, som ogsaa havde Øje for det foreliggende Spørgsmaal, og som indsendte Andragende, hvori den paapegte, i hvad Retning Organisationen mente, at Kommissionens Arbejde skulde gaa. Dette Andragende gik ud paa ,, at det ikke skulde være et Ejerforhold, men et Brugsforhold, der skulde være Grundlaget ..«

Guldbrandsen:».... offentligt Fæste var langt at foretrække .... disse Hjem (med privat Ejendomsforhold) bliver da Handelsvare ligesom enhver som helst anden Ejendom. Den private Kapital kan slaa sin Klo i disse Hjem i Form af Prioriteter. Det er dette, jeg overordentlig gerne vil afværge.« I 1909 var Venstre begyndt at overveje: Venstres Program af 1909:

»Spørgsmaalet om Overdragelse af Jord i offentligt Eje til Brug som Leje eller Fæste gøres til Genstand for omhyggelig Undersøgelse og Overvejelse med deraf følgende Forsøg ved ny Lovgivning.« Endnu i 1919 fandt Princippet om offentligt Fæste dog Tilslutning fra Venstre:

Pinholt: »Samfundets Medejendomsret .. skal bestandig dække over Grundværdien. Ejeren skal altsaa svare en Rente, der staar i passende Forhold til den til enhver Tid værende Grundværdi.« Og i Jordloven af 1919 gennemførtes med Venstres Tilslutning dette Princip. Men i 1929 erklærede Madsen-Mygdal det for en socialistisk Opfindelse, som man med Afsky maatte vende sig imod, og i 1930 sagde han: »Vi anser det offentlige Fæste for at være et

Stykke Bagstræbspolitik, der kun er underbygget med nogle teoretiske Fantasibilleder, der ikke har noget som helst med Virkeligheden at gøre.«

Det var dog allerede i 1921, at Venstre havde forladt det offentlige Fæstes Princip og havde gennemført en Jordlov, der bød Spekulanter og Storbesiddere fantastiske Fordele, og allerede i 1919 havde Venstre sammen med Højre og de Radikale foræret Lens- og Stamhusbesidderne Millionformuer, som burde være kommet den ubemidlede jordhungrende Landbefolkning til Gode. Det nytter imidlertid ikke at græde over spildt Mælk, Len- og Stamhusafløsningen er et afsluttet Kapitel, og vi skal da nøjes med at fastslaa, at Socialdemokratiet gik imod den Politik fra de andre Partiers Side, som i Dag financierer Volds- og Terror-Provokatører, og at Socialdemokratiet søgte gennemført den rimelige Ordning, at Hjemfaldsgodserne virkelig hjemfaldt til Staten, medens de øvrige Besiddere skulde afgive Halvdelen af Jorden og Fideikommiskapitalen og give det offentlige Forkøbsret i Resten af Jorden som Vederlag for, at de selv fik fri Raadighed over Jord og Kapital, der dog til syvende og sidst tilhørte Samfundet. Som omtalt lykkedes det i 1919 at gennemføre Princippet om Brugseje eller offentligt Fæste, og dette Princip har siden bestaaet i Jordlovgivningen Side om Side med Reaktionens Princip om den frie Salgs- og Behæftelsesret, om hvis Virkninger vi henviser f. Eks. til Venstremanden Gulbrandsens foran citerede Udtalelser i Folketinget i 1897. Hans Forudsigelser er ikke gjort til Skamme af Udviklingen, — men vel af Partiet Venstre. Og en senere Tid skulde drage det Spørgsmaal frem i Forgrunden, som Gulbrandsen dengang sammen med saa mange andre Venstremænd var inde paa, en senere Tid skulde vise, at den Fare fra Kapitalmagts Side, som Landarbejderne frygtede, og Socialdemokratiet advarede imod, saa langt fra at være »teoretiske Fantasibilleder« skulde blive den nøgne og haarde Virkelighed for Titusinder Landbohjem.

Verdenskrisen og Landbruget.

Verdenskrisen stillede Socialdemokratiet saavel som Landbruget overfor nye Problemer og trak de gamle skarper op. Der er fra forskelligt Hold givet mange og vidt forskellige Forklaringer om Krisens Aarsager, og fra Liberalismens Side er der naturligvis i særlig Grad peget paa Restriktionerne i de frie Handelsforhold, Kontingenteringen, Toldforanstaltninger, Handelsaftaler og andet ondt. Lad det være indrømmet, at Indskrænkningerne i — eller rettere Opgivelsen af — den frie Handel Landene imellem har skærpet Krisen, og lad det være sagt, at Socialdemokratiet altid og i alle Lande er gaaet ind for Frihandel og fremdeles er Modstandere af Foranstaltninger, der tager Sigte paa at lægge en sund Vareudveksling Hindringer i Vejen, saa maa det dog erkendes, at Restriktionerne ikke har været de oprindelige Aarsager, men derimod Virkninger af Krisen.

For den jævne Betragter falder det i Øjnene som Krisens Hovedtræk, at Landene gensidigt værger sig imod en Overflod af Varer, medens samtidig store Befolknings-dele savner vigtige Forbrugsartikler, at der samtidig hersker Arbejdsløshed Verden over og er store umættede Behov, og disse Kendsgerninger stillet op mod hinanden, — og det er de jo blevet saa ofte, at det snart er trivielt at pege paa al denne Meningsløshed, — de kan ikke give andet Resultat end det, at Købeevnen ikke har fulgt tilstrækkeligt med Produktionens Opsving, at Kapitalmagten har været en daarlig Leder af Produktion og Fordeling. Det er ikke Socialismens eller Socialdemokratiets Krise, det er Kapitalismens og Liberalismens. Men naar det er saaledes, og dersom det endogsaa, som det er blevet hævdet, er en Krise, som er Indledningen til Kapitalismens endelige Sammenbrud, hvorledes kunde det da blive Socialdemokratiets Opgave at bekæmpe denne Krise?

Havde Socialdemokratiet nogen anden Interesse end at lade den Udvikling gaa sin Gang, som Socialismen for længst har lært os vilde komme? Kommunisterne gik imod eller holdt sig udenfor al denne Lovgivning til Støtte og Ophjælpning af Erhvervene i det kapitalistiske Samfund; var det da Regeringsmagten og Ansvar, som dikterede Socialdemokratiet en anden Indstilling? Nej, saaledes var det ikke. Socialdemokratiets Teori og Politik er i Dag som altid bestemt af det arbejdende Folks Interesser. Socialdemokratiet er ikke Tilhænger af Katastrofeteorien, tror ikke, at Socialismen skabes paa det kapitalistiske Samfunds Ruiner, ønsker

ikke et almindeligt Sammenbrud og Kaos, som kun kan bringe Ulykke med sig for Befolkningen og styrte det i Grus, der er opbygget igennem Aartiens maalbevidst Arbejde. Derfor maatte Socialdemokratiet se det som sin Opgave at afvende Krisens Ulykker fra vort Land, at beskytte den Befolkning mod Krisens Byrder, som havde mindst Bæreevne, at skabe Beskæftigelse for Landets Arbejdere og at komme det arbejdende Landbrug til Hjælp.

Vi skal ikke paa dette Sted komme ind paa en detaljeret Skildring af den Politik, Socialdemokratiet har ført for at løse de Opgaver, Krisen stillede, eller den Lovgivning, som er gennemført, — herom beretter et andet Afsnit af denne Bog; — men vi skal skildre visse afgørende Hovedsynspunkter overfor Landbrugskrisen, hvori Socialdemokratiet har adskilt sig fra Højre og Venstre, og vi kan sammenfatte Hovedforskellen som en Forskel mellem Samfundshensyn og Hensynet til Arbejdets Ret paa den ene Side og kapitalistiske Klasse- og Særinteresser paa den anden Side. En Analyse af Landbrugskrisen viser os denne Krise som en Afsætnings-, en Pris- og en Gældskrise.

Landbruget og Valutaloven,

Til Støtte overfor Afsætningsvanskelighederne gennemførtes i 1932 Valutaloven, og denne Lov er det mere end nogen anden, Venstre har villet fremstille som en Lov, der var vendt mod Landbruget og ensidigt varetog Byerhvervenes Interesser; her er det mere end noget andet Sted, Venstre vil hævde, at der bestaar en Interesses modsætning mellem Land og By, og denne Lov var vel i meget høj Grad Midtpunkt for Valgkampagnen i 1935, da Højre og Venstre modsatte sig dens Forlængelse. Lad os se paa Tingene. Det er vel faa her i Landet, der ligesom Retsforbundet vil hævde, at en Regulering af vort Lands Import under de nuværende internationale Handelsforhold er uforholdsmæssig, der er vel nok et meget lille Mindretal, der deler den taabelige Anskuelse, at man blot skal aabne Dørene paa vid Gab og lade Alverdens Skibe losse en Overflod af Varer i de danske Havne i Forventning om, »at de ikke vil sejle tomme tilbage, men til Gengæld for det, de afleverer, vil indlade danske Varer som Betaling«. Det staar vel alle undtagen Retsforbundet klart, at det ikke er Skibskaptajner, Redere eller Eksportører ude i Verden, der bestemmer over Størrelsen af Importen her fra Landet, men derimod vore Aftagerlandes Regeringer og Parlamente. Det drejer sig for vort Land aldeles ikke om at bestemme suverænt, hvor meget vi vil have ind i Landet; det bestemmes naturnødvendigt af Størrelsen af vor Eksportværdi, for stort set vil det være udelukket for et Land som Danmark at købe for mere, end vore Aftagerlande vil tillade os at sælge, og selv om vi fra vor Side ikke vilde gøre det fjerneste for at regulere Importen, saa vilde Mangelen paa fremmed Valuta automatisk sætte en Grænse, der afgjort vilde ligge betydeligt lavere end nu. Det, som det for os drejer sig om, er de tre Ting, som mere eller mindre griber ind i hinanden: gennem Handelsaftaler at sikre og forøge Eksporten i et saadant Omfang, som Forholdene gør det muligt, at bestemme ud fra Hensynet til hele Samfundets Vel, hvilke Varer, vi skal købe fra Udlandet for den Indtægt, vor Eksport kan give, og at bestemme, fra hvilke Lande Importen skal tages. De to sidste Spørgsmaal vil naturligvis for en stor Del være bestemt af det første. Alle de tre nævnte Opgaver tjener Valutaloven. Det havde ikke uden denne Lov været muligt at opnaa de Handelsaftaler, som er sluttet med vort Landbrugs to store Aftagerlande, England og Tyskland, dersom man ikke i Valutaloven havde haft Mulighed og Sikkerhed for at kunne opfylde de Betingelser, som man fra vort Land har maattet acceptere for at opnaa Indrømmelser for vor Landbrugseksport. Og dette maa man jo erindre ved Bedømmelsen af Valutaloven, at alle Bestræbelser fra vor Side har gaaet ud paa at bedre Mulighederne for netop Landbrugseksporten, det er jo denne Eksport og ikke nogen anden, som er søgt bedret gennem Handelsaftalerne; man kan sige, at det er en Selvfølge, men man skulde ikke tro det, naar man hører selvbestaltede Landbrugsrepræsentanter og Førere kræve denne Lov fjernet.

Valutaloven har altsaa først og fremmest været til Gavn for Landbruget, ja, man kan sige, at Loven igennem Kriseaarene har været og fortsat er det nødvendige Grundlag, Livsbetingelsen for Landbruget, og naar Højre og Venstre er gaaet imod Valutaloven og dermed imod Landbrugseksportens Sikring, saa tror vi at kunne overlade til Landbruget at dømme om, paa hvilken Maade de to Partier her har varetaget dets Interesser, ja, saa har ved Valgene

voksende Skarer af Landbrugere allerede dømt herom. Og det er jo ikke Teorier og Muligheder altsammen; Handelsaftalerne er Realiteter, og Tallene taler deres tydelige Sprog. I 1932 udgjorde vort Lands samlede Eksport 1133 Mill. Kr. og vor Import 1142 Millioner, i 1935 udgjorde Indførselen 1329 Mill. Kr. og Udførselen 1302 Millioner.

Samhandelen med andre Lande, og herunder navnlig England og Tyskland, har altsaa været stigende, og de Maaneder af Aaret 1936, der foreløbig foreligger Opgørelse for, viser yderligere Stigning i Forhold til tilsvarende Maaneder af Aaret 1935. Men, siger man saa fra Venstres Side, Landbrugseksporten kunde have været større, paa det tyske Marked i Særdeleshed, dersom der ikke her fra Landet var taget beskæftigelsesmæssige Hensyn, dersom man i højere Grad havde vist Vilje til at købe Færdigvarer, som man af Hensyn til Industrien har været mindre villig til at aftage end Raamaterialer. Denne Indvending kan diskuteres som et Spørgsmaal om, hvorvidt vi har faaet saa gode Handelsaftaler for Landbruget, som det var muligt, afgjort ikke som et Spørgsmaal om, hvorvidt Valutaloven har været paa sin Plads, for uden den var Handelsaftalerne jo overhovedet ikke opnaaet. Men er Indvendingen berettiget?

Det er den ikke. For det fdrste er det et Spørgsmaal, hvor vidt Udførselen af et betydeligt større Kvantum Varer vilde have betydet en tilsvarende Indtægtsforøgelse for Landbruget, en tilsvarende Stigning af Nettofortjenesten. Dette er ikke afgjort sikkert, thi øget Tilbud havde vel næppe undgaaet at øve en for Landbruget ugunstig Indflydelse paa Prisniveauet, og øget Produktion maatte desuden forudsætte en ikke blot tilsvarende, men stærkere Forøgelse af Foderstofindkøbet fra Udlandet.

En væsentligt større Landbrugseksport vilde altsaa ikke afgjort have været en lige saa stor Fordel for Landbruget, og det er endvidere et Spørgsmaal, om en saadan Forøgelse havde været mulig, om vi overhovedet kunde paatage os større Forpligtelser til at aftage i Særdeleshed tyske Varer. Det er et Spørgsmaal, som ikke uden videre kan besvares bekræftende, om der i det hele taget her i Landet kunde skabes et større Marked for en saadan Forøgelse; de mange ubrugte Valutaattester paa Tyskland, som findes nu i Juli—August 1936, og som omfatter netop de Varegrupper, Kritiken har peget paa som Muligheder for øget Import, vidner i modsat Retning. Men endelig maa Socialdemokratiet hævde Beskæftigelses hensynet. Socialdemokratiet kan naturligvis ikke lade de Titusinder af Lønarbejdere i Stikken, og lidet vilde det i Virkeligheden være i Landbrugets Interesse, om Byens Arbejdere blev prisgivet Arbejdsløshedens Ulykke. Naar Talen er om Skatteforhold, saa ved baade Højre og Venstre særdeles vel, hvor meget de sociale Udgifter kan tyngte Landbruget, og givet er det vel, at en Valutapolitik, der ikke tog det fjerneste beskæftigelsesmæssige Hensyn, vilde forøge Byrden i en nu ukendt Grad; der er nu for Landbruget en Forskel imellem den Tilstand, at Byens Arbejdere er en Befolkning uden Købekraft, som i vidt Omfang maa understøttes af det offentlige, og saa den, at Arbejderklassen baade har Skatteevne og Købeevne overfor Landbrugets Produktion, og selv om en Venstremand i Folketinget har hævdet, at ikke hele Stigningen i Arbejderens Købeevne kom Landbruget eller Landet til Gode, at han f. Eks. ogsaa drak Kaffe, saa siger vor Erfaring os, at Kaffe forbruget, Stimulansmidlet er om ikke større, saa dog mindst lige saa stort hos den arbejdsløse som den beskæftigede Arbejder, og, som vi før har paapeget, er det netop i større Forbrug af forædlede Landbrugsprodukter, Flæsk og Smør o. s. v., at Bedring af Arbejderens Kaar først giver sig Udslag.

Vi har i andre Spørgsmaal søgt at begrunde og finde Motiver for Højres og Venstres Standpunkter, her er det os vanskeligt at finde andet end forfejlet partipolitisk Taktik, thi hverken Landbruget eller Industrien eller endog Handelen som Helhed vilde kunne undgaa de alvorlige Følger, dersom Valutaloven blev ophævet; baade Arbejde og Kapital vilde blive ramt, og kun de allersnævreste Spekulationsinteresser vilde være hjulpne derved. Under Hensyn til Ændringerne i Eksportforholdene har Socialdemokratiet gennemført Foranstaltninger til Regulering af Landbrugsproduktionen; herunder er endvidere tilvejebragt kvalitetsmæssig Forbedring, og Hjemmemarkedets Prisniveau er støttet.

Det har overvejende været muligt at opnaa Højres og Venstres Medvirken til disse Foranstaltninger; men det har dog ikke kunnet undgaaes, at modstridende Interesser har gjort

sig gældende; eksempelvis strandede Forsøget paa at stabilisere Smørproduktionen i Forbindelse med en Regulering af Salget overvejende paa Højres og Venstres Krav om en Fordeling af Smørafgiftens Indtægter, hvorved Storlandbruget vilde blive urimeligtfavoriseret paa det lille Brugs og paa den mindst bemidlede Befolknings Bekostning.

Kornpriserne har bestandig interesseret Højre og Venstre stærkest, fordi det store og største Landbrug er kornsælgende, og da Socialdemokratiets Handels- og Landbrugspolitik under de givne Forhold har maattet tilstræbe en saadan Produktion fremmet, hvorved Levnedsmiddelpporten saavel som Landbrugets Indførsel af Raastoffer fra Lande, der saa at sige ikke aftager danske Varer, kunde begrænses, laa det i denne Politik's Retning at sikre Kornproduktionen mod et Prisfald, som vilde gøre denne Produktion urentabel, Smaabrukerne er jo imidlertid kornkøbende, og Socialdemokratiet har derfor staaet fast paa, at der maatte ydes disse Brug Erstatning for den Produktionsfordyrelse, Kornordningen maatte paaføre dem; dette Princip er da ogsaa gennemført i Loven, men det lykkedes derimod ikke mod Højres og Venstres Modstand at gennemføre, at arbejdsløse og andre trængende blev holdt skadesløse for Stigning i Brødpriserne.

Højre og Venstre har bestandig modsat sig Socialdemokratiets Krav om, at der i de forskellige Ordninger blev givet de fattigste Kompensation for de herigennem fremkaldte Fordyrelser af Levnedsmidlerne. Bortset fra, at denne Afvisning aabenbarer et asocialt Sindelag, som ogsaa den rettænkende Landbruger vil fordømme, — hvilket Paaskud de to Partier end vil anvende, — saa har naturligvis de Millioner, Socialdemokratiet har aftvunget de to Partier til Uddeling af Oksekød og Flæsk til trængende, givet Landbruget direkte Fordel ved den herigennem øgede Afsætning. Vi har i det foregaaende omtalt nogle af de Veje, ad hvilke Socialdemokratiet har skabt Bedring af Landbrugets Indtjeningsmuligheder, — mange andre Midler har fra Socialdemokratiets Side været foreslaaet og er i vidt Omfang bragt i Anvendelse, saaledes Laan og Tilskud til Grundforbedringsarbejder, til Forsøg i nye Produktionsgrene, Støtte til Driftslaane-foreninger o. s. v., — og ad alle disse Veje har Socialdemokratiet bidraget virksomt til den Bedring af Landbrugets Rentabilitet, der nu saa vidt er opnaaet, at Landbrugets Forrentningsprocent fra at være negativ er steget til mellem 4 og 5 Procent. Landbrugskrisen har jo imidlertid ikke alene været en Afsætnings- og Priskrise, den har tillige i ganske overordentlig Grad været en Gældskrise, som de bedre ydre Forhold langt fra har været i Stand til at ophæve.

Vi har allerede i det foregaaende under vor Omtale af Spørgsmaalet offentligt Fæste eller privat Ejendomsret for Statshusmændene været inde paa den Fare for Kapitalens Udbytning og Herredømme, som den uindskrænkede private Ejendoms-, Salgs- og Behæftelsesret maatte medføre. Under hele Landbrugets Opgangsperiode voksede denne Fare for Erhvervet, og flere samvirkende Aarsager gjorde det til et let Bytte for Kapitalmagtens Indflydelse. Selve Konjunkturopgangen var en medvirkende Aarsag, idet denne Stigning prægede Landbrugets Dispositioner og gav sig Udslag i Ejendomspriser og Behæftelse, som forudsatte, at Opgangen vilde være evigt; men hertil kom, at Befolkningsstilvæksten i Landdistrikterne var langt større end den Forøgelse, som fandt Sted i Antallet af Landejendomme, og da Jordlovgivningen ikke i tilstrækkeligt Omfang raadede Bod herpaa, førte det begrænsede Tilbud af Jord til yderligere Stigning i Ejendomspriser og Gæld, en Stigning, som desuden forceredes af Kreditforeningssystemet og den lette Adgang til at stifte Gæld, som Landbruget i det hele har haft.

Ethvert Fremskridt, enhver bestaaende eller forventet Indtjeningsmulighed kapitaliseredes under disse Forhold, ved ethvert Salg lagde Sælgeren en ny Gældsbyrde paa Jorden og skar sig en tyk Skive af Driftsudbytte, af Folkeløn, af alt det, som Arbejdet i Fremtiden skulde tvinge ud af Jorden. Og den Jordrente, som Samfundet gav Slip paa ved Ophævelse af Hartkornskatter og Pligtarbejde, kom aldeles ikke Landbruget til Gode, den blev beslaglagt af Jordsælgerne, og Skatterne ombyttet med øget Gældsbyrde.

Saa længe Konjunkturerne steg, var Faren ikke fremtrædende; men da Omslaget kom, da Krisen svækkede Landbrugets Bæreevne, da blev denne mægtige Gældsbyrde knusende, ja knusende for Erhvervet. I 1909 havde Landbruget efter foreliggende Opgørelse en Pantegæld

paa 1400 Mill. Kr., i 1926 er denne Gæld beregnet til 3033 Mill. Kr. (hvori ganske vist Sønderjylland er medregnet med 250 Millioner), og ved Krisens Udbrud var Gælden steget til 4 Milliarder, hvortil kom den løse Gæld med ½ Milliard, og man regner, at den samlede Gældsbyrde (Renter og Afdrag) udgjorde 300 Millioner aarlig, medens til Sammenligning Ejendomsskatter udgjorde 50 Millioner og Personskatter 30 Mill.

Landbrugsgælden og Skatterne.

Da hele Værdien af Landbrugets Eksport i 1932 sank til 882 Millioner Kr., forstaar man, at Gælden blev Landbrugets brændende Problem, et Problem, som intet ansvarsbevidst Partis Landbrugspolitik kunde lade ligge. Højre og Venstre delte imidlertid ikke denne Forstaaelse; de to Partier havde ingen Sympati for en Lettelse i Landbrugets Gældsbyrde, men pegede i Stedet paa Ejendomsskatterne, som de med voldsom Heftighed krævede nedsat. Den politiske Strid kom da til at dreje sig om de to Poler, Gælden og Ejendomsskatterne, og fra Højres og Venstres Side gjordes Spørgsmaalet om Ejendomsskatterne til et Spørgsmaal imellem Land og By, og Ejendomsbeskatningen fremstilledes som en særlig Forurettelse af Landbruget og Landbefolkningen i sin Helhed.

En saadan Fremstilling er naturligvis ganske urigtig. Grundskylds- og Ejendomsskyldpromillen til Staten er ens for alle Ejendomme (henholdsvis 1,5 og 1,1), og skal Sammenligning drages, betaler Byerne mere i Ejendomsskatter til Staten end Landdistrikterne (nemlig henholdsvis 6,3 og 5,3 Millioner Kr.). Det er i den kommunale Beskatning, at Uensartetheden ligger, og her er den meget væsentlig; men Uensartetheden Kommunerne imellem er ikke et Spørgsmaal om Ejendomsbeskatningen, den er et Spørgsmaal om uens Skattebyrde og Skatteevne i det hele, og at den ogsaa er aabenbar for den personlige Skats Vedkommende, derom vidner bl. a. Velhavernes Flugt til Skattelykommunerne (hvor de af gode Grunde ikke tager deres faste Ejendomme med). Socialdemokratiet har derfor i Løbet af de sidste 5 Aar, mærkværdigvis ofte mødt med Uvilje og Modstand fra Højre og Venstre, gennemført en Støtte for de vanskeligt stillede Kommuner, der ialt har andraget 60 Millioner Kr., og er gaaet ind for en endelig Regulering af Forholdene, hvorved Uligheden imellem Kommunerne udlignes ved fælleskommunal Beskatning og Lettelser for de vanskeligt stillede Kommuner.

En almindelig Omlægning af Beskatningen fra Ejendomsskatter til personlig eller indirekte Beskatning har Socialdemokratiet derimod principielt modsat sig, og en saadan Omlægning vilde heller ikke være i Landbrugserhvervets Interesse. Det er muligt, at en Nedsættelse af Ejendomsskatterne vilde betyde en øjeblikkelig Fordel for Landbrugere, der nok kunde have en Haandsrækning nødig, — en Fordel, der ganske vist var betinget af, at den paagældende ikke havde en saadan Gæld, at Kreditorerne følte sig fristet til at realisere Fordelen ved at bemægtige sig hans Ejendom, og som tillige var betinget af, at Lettelsen i Ejendomsbeskatningen ikke modsvaredes af Forhøjelse af personlige Skatter eller indirekte Skattebyrder, — rnen i det lange Løb vil Sænkning af Ejendomsskatterne ikke gavne Landbruget, men derimod den passive Kapital, som er den virkelige Jordejer. Højre kom da ogsaa frem med, hvad Partiets virkelige Motiver var. Hr. Christmas Møller udtalte i Folketinget (den 11. Marts 1936):

»Jeg tror ikke, der er nogen som helst Værdi i at skjule Tingene, som er, at de Konservative ønsker en Skattelettelse, som har den varige Virkning, at anden Gældsbyrde kan blive sikrere i Ejendommen.«

Men Højre og Venstre gik endnu videre. De to Partiers Hjælp til Landbruget var jo en Nedsættelse af den samlede Ejendomsbeskatning, en Nedsættelse ogsaa for de Ejendomsbesiddere og Ejendomsspekulanter i Byerne, som har tjent Millioner uden at røre en Finger og uden at ofre en Øre, udelukkende ved den Værdistigning, som er skabt af Samfundet. Socialdemokratiet maatte ogsaa af denne Grund gaa imod Højres og Venstres Krav, thi en saadan Fremgangsmaade som at give disse Ejendomsbesiddere Foræringer, det øvrige Samfund og ikke mindst de daarligst stillede skulde betale, vilde saa afgjort være et Brud paa Socialdemokratiets Politik, der netop har tilstræbt at inddrage de samfundsskabte

Værdier for det offentlige, og som netop igennem Grundstigningsskylden har sikret Stat og Kommune en Andel af den Værdistigning, som Kapitalen ellers vilde bemægtige sig. Kampen om Spørgsmaalet Gæld eller Ejendomsskatter er endnu, da dette skrives, ikke afsluttet. Højre og Venstre har benyttet deres spinkle Landstingsflertal til at forhindre en virkelig dybtgaaende Gældssanering og effektiv Rentesænkning; men saa stærkt har Kravet fra Landbruget selv om Gælds-regulering været, at nogen Lovgivning og nogle Resultater dog er opnaaet.

Principielt maatte man hævde, at Landbrugets Kreditorer maatte give Afkald paa under de givne Forhold at kræve mere, end Landbruget var i Stand til at yde, og at de Gældsforpligtelser, som ikke svarede til Landbrugets Indtjeningsevne maatte falde bort; men da denne Tanke naturligvis har været uantagelig for Højre og Venstre, har Gældslovgivningen i Hovedtrækkene maattet følge den Linie, at Staten har bidraget til frivillige Ordninger med Kreditorerne, eller at der har været truffet Foranstaltninger, der har betydet en Udskydelse, ikke en egentlig Overvindelse af Vanskelighederne. Afvigende herfra var dog Loven af 1. Maj 1933 om Rentesænkning for Banker og Sparekasser, hvor man gik den Vej at nedsætte Indlaansrenten tvangsmæssigt og at anvende Indtægten ved Nedsættelsen til Lettelse af Landbrugets Gældsforpligtelser til Banker og Sparekasser, og videre har man søgt frem til en almindelig Sænkning af Renten gennem Konverteringsloven af 16. December 1933, hvorved en heldig Begyndelse til en gunstig Rentepolitik blev gjort; men for en Videreførelse af denne Politik var der ingen Muligheder, og efter at Højre og Venstre i Rigsdagssamlingen 1933/34 havde forkastet det store Konverterings- og Gældssaneringsforslag, og i den paafølgende Rigsdagssamling paa Trods af de Herrer Hauchs og Krags Løfter havde bragt det sidste Forsøg til at strande, maatte den almindelige Rentesæknings Vej opgives. Siden er Loven om Foranstaltninger vedrørende Landbrugets Gæld vedtaget i 1936.

Ved denne Lov er 100 Millioner Kr. stillet til Raadighed til Udløsning af den mest trykkende Gæld, som kan ombyttes med Statslaan til lav Rente, der efter 2 Aars Forløb gaar over til at blive konjunkturbestemt.

Det forudsættes, at Kreditorerne gør Indrømmelser for at faa deres Fordringer udbetalt, og selv om Mulighederne herfor i nogen Grad er forringet, fordi man for at faa Loven gennemført har maattet ændre Forslaget, saaledes at Kreditorerne i Stedet for rede Penge faar Statsobligationer, — Dækningslovene med deres Skatter paa store Indtægter og Formuer faldt ikke i Højres og Venstres Smag, — saa tør man vel tro, at de fleste af de Kreditorer, der er Tale om, som har meget yderligt liggende Fordringer, vil se deres Fordel ved at ombytte disse Fordringer med en ganske vist mindre, men til Gengæld sikrere Fordring paa Statskassen, og Loven vil under denne Forudsætning bringe en meget betydelig Hjælp til den mest gældtyngede Del af Landbruget. Det oprindelige Forslag vilde foruden de nævnte Saneringslaan yde et direkte Rentetilskud, som ialt androg 12 Millioner Kr., men dette Tilskud stemte Højre og Venstre ud af Loven.

Vi har nu betragtet nogle af de Spørgsmaal, der til forskellige Tider har foreligget for Landbruget; det Spørgsmaal staar tilbage, og det vedrører os alle, nemlig Landbrugets Fremtid. Landbruget er nu inde i en økonomisk Opgangsperiode; men det er ikke muligt at se, om denne Fremgang vil vare ved frem i Tiden. Den kapitalistiske Verden beherskes af økonomiske og politiske Kræfter, som er indbyrdes modstridende, og for Tiden er det Faren for en Konflikt mellem disse Magter og Spørgsmaalet om en saadan Konflikts Udfald, som optager Sindene.

Produktion og Afsætning.

Vi vil dog tro, at Verden ikke bestandig kan være ude af Ligevægt, og det er vor Opfattelse, at en sund Verdensøkonomi vil udvikles af det Kaos, som nu raader. Ud fra denne Opfattelse tror vi paa vort Landbrugs Fremtid; men ingen kan forudse Varigheden af den Udviklingsproces, som utvivlsomt nu foregaar, og som maa afsluttes, før Stabilitet i Forholdene kan indtræde. Det vil under alle Omstændigheder være klogt nøje at følge Forholdenes Udvikling, og denne Opgave paahviler i lige Grad Erhvervene og Statsmagten.

For Landbruget og Landbrugspolitikken trænger sig stadig Spørgsmaalene paa om Produktion og Afsætning paa Hjemmemarkedet og Eksportmarkedet. Statsmagten bør yde Landbruget fornøden Støtte; men der kaldes ogsaa paa Medvirken fra Landbrugets egen Side, og i Fællesskab bør de Muligheder tages op til Prøvelse og Forsøg, som fra forskellig Side er paapeget for Optagelse af ny Produktion og for videre Opdyrkning af hidtil mere underordnede Produktionsgrene. Ved Bedring af Landbrugets Løn- og Arbejdsvilkaar og ved fortsat og udvidet Jordlovgivning efter Princippet offentligt Fæste bør Spørgsmaalet om Landbrugets Arbejdskraft finde sin naturlige Løsning, og en endelig Regulering af Land-brugsgælden bør gennemføres, saaledes at Arbejdets Ret sættes først, og Kapitalens Fordringer tilpasses Erhvervets foranderlige Afkastningsevne.

PENGE **Dansk Kronepolitik.**

Af C. N. Hauge.

Den græske Historieskriver Herodotes, der levede 4 å 500 Aar før Christi Fødsel, siger, at — et nu totalt udslettet lilleasiatisk Folk — »Lydierne« var de første der prægede Mønter. Lydiernes Land var rigt, og de var dygtige. Deres Hovedstad Sardes gennemstrømmedes af en guldførende Flod. Og deres Adgang til Havet gav dem Mulighed for at drive en livlig Handel med Omverdenen. Lydiernes Rige bukkede imidlertid under i Kampen mod Perserne allerede 546 før Christus, og deres Hovedstad jævnedes med Jorden af Mongoler-høvdingen Timur 1402. Dermed forsvandt Lydierne af Historien. Deres Sprog og Nationalitet er der intet tilbage af. Kun deres Møntkunst lever videre. Det var Grækere, Persere og Romere, der blandt Oldtidsfolkene fortsatte Lydiernes Møntkunst. Denne havde utvivlsomt sin Oprindelse som en Følge af Handelen. Ved Udveksling af Varer havde man Brug for et Udligningsmiddel og en Værdimaaler. Guld og Sølv var de ædle Metaller, hvis Værdi man kunde anvende i Handelen. Guld- og Sølv mønter blev derfor først prægede.

De første kendte danske Mønter er prægede i Svend Tveskægs Regeringstid, altsaa omkring Aar 1000 efter Christus. Og Svend Tveskægs Søn Knud den Store var den første, der ordnede Møntvæsenet i Danmark. Forbilledet for dette hentede Knud i England, som baade i Svend Tveskægs og Knud den Stores Tid delvis var underlagt de danske Vikingers Herredømme. Karakteristisk er det i denne Forbindelse, at den engelske Møntmester Godwins Navn findes paa Reversen af Svend Tveskægs Mønter, medens Kongens Navn er præget paa den anden Side. I endnu ældre Tider, om hvis Handel og andre økonomiske Forhold vi kun har sparsomme Efterretninger, brugte man uprægede Guldstænger og Guldbarrer, samt Sølvbarrer som Omsætningsmiddel. Omsætningen af Værdimaaleren fandt da Sted efter foretagen Vejning af de paagældende Metaller i hvert enkelt Tilfælde. Man ved ogsaa, at Menneskene under endnu mere primitive Forhold har anvendt særlig eftertragtede Varer, saasom The, Tobak og visse Brugsdyr m. m. som Værdimaaler ved Handlers Afslutning. Sam-færdelsesmidlerne var i hine fjerne Tider yderst primitive, og Vareomsætningen svarede dertil. Det er først flere Aarhundreder efter den græske og romerske Kulturperiode, at man ser sig nødsaget til at gaa videre end til blot og bart at have prægede Mønter af Metal. Først efter Venezianeren Marko Polos aarelange Rejse til Indien og Kina i det 13. Aarhundrede og Kristoffer Columbus' Rejse som en direkte Fortsættelse deraf et Par Hundrede Aar senere vestover til Amerika, indledes en hel ny Æra paa Handelens Omraade. Derefter følger i de næste Aarhundreder en paakrævet Udvidelse af Omsætningsmidlerne. Der grundlægges Banker, og man giver Forskrivninger paa Betalingen for Varerne. Pengesedlen kommer frem som det mere bekvemme Byttemiddel i det daglige Livs Handel og Vandel. Internationale Aftaler træffes med Hensyn til Betaling fra Land til Land. Seddelbankerne bliver styrede efter fastlagte og anerkendte Principper. For at give Pengesedlen international Værdi som Betalingsmiddel, bliver dens Paalydende garanteret ved Guld eller Sølv, som henlægges i vedkommende Seddelbanks Kældre, som Garanti for, at Sedlens Indehaver naarsomhelst kan faa Sedlen vekslet med Guld eller Sølv, alt efter Sedlens paaskrevne Værdi.

Under normale Forhold har Systemet virket godt. I Krisetider har det derimod ikke altid kunnet holde, fordi der er bleven udstedt flere Sedler, end der var Mulighed for i paakommende Tilfælde at honorere med de ædle Metaller eller med andre Landes Pengeværdier. I den nyere Tid har navnlig Tyskland frembudt Eksempel paa, hvad en ukontrolleret Udstedelse af Pengesedler kunde føre til, idet alle Pengekapitaler udstedt i tyske Mark tilsidst blev fuldstændig værdiløse. For noget over Hundrede Aar siden krakkede ogsaa dansk Pengevæsen, og Aarsagen var den samme for Danmark som for Tyskland. Landene var kommen i Krig, og for at faa Penge til Krigens Førelse, blev der udstedt Pengesedler, som der ingen Mulighed var for at indløse. Danmark havde i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede vovet sig i Krig med England. Afslutningen blev bl. a. en Statsbankerot i 1813. Den danske Seddelbank likviderede,

hvorefter man maatte oprette en hel ny Seddelbank: »Nationalbanken i København«, som ved Lov af 14. Juli 1818 fik et Seddeludstedelsesprivilegium for et Tidsrum af 90 Aar. »Nationalbanken i København« blev i Modsætning til den likviderede Bank en udpræget Privatbank, som Staten ikke havde noget Herredømme over. Man vilde simpelthen gardere sig imod en Gentagelse af den Pengepolitik, som blev praktiseret under Enevældets fortvivlede og katastrofale Statsstyre.

Nationalbanken og vort Pengevæsen.

Den ny danske Seddelbank kunde ikke i sin Start formelt fundere sine Sedler paa Guld eller Sølv, af den simple Aarsag, at saadant ikke forefandtes i Bankens Besiddelse i behørig Mængde. Sedlerne blev tvangsfunderede paa Landets faste Ejendomme, i hvilke der til Sikkerhed for Sedlerne blev læst en første Prioritet forud for al anden Behæftelse. Men Sedlernes Værdi sattes i Forhold til Sølvets Værdi, og paa dette Grundlag arbejdede Banken i de følgende 55 Aar, indtil det ved Loven af 23. Maj 1873 blev bestemt, at Danmarks Møntvæsen herefter skulde hvile paa Guldfoed. Ved Overgangen fra Sølv til Guld som Grundlag for Pengeværdien, blev det bestemt, at Daler og Skilling skulde erstattes med Krone og Øre. Ved denne Ændring muliggjordes den skandinaviske Møntunion, hvorefter de tre nordiske Lande fik samme Møntenhed.

I Møntloven af 23. Maj 1873 blev det bestemt, at der i Danmark skulde udmøntes 2 Hovedmønter: En Guldtyvekroner og en Guldtikroner. 2480 Guldkroner skulde være lig 1 kg fint Guld.

I umiddelbar Forbindelse med den nye danske Møntordning følger den ensartede Mønt i Sverige, Norge og Danmark. Dog kunde den ny Ordning ikke øjeblikkelig praktiseres. Men siden 1. November 1875 havde vi i Danmark Guldmøntfoed og Guldindløselighed, indtil August 1914, da Verdenskrigen forstyrrede næsten alle Landes Pengeforhold.

Ved Verdenskrigens Udbrud mødte en Del Mennesker ved Nationalbankens Disk med deres Pengesedler og forlangte at faa dem byttede med Guld. Følgen deraf blev, at der den 2. August 1914 blev udstedt en Lov, hvorefter Nationalbanken blev fritaget for at udlevere sit Guld. Loven havde kun midlertidig Gyldighed; men blev fornyet og atter fornyet indtil 30. April 1917. Man ansaa ikke en yderligere Forlængelse for nogen Nødvendighed. Sedlerne havde ogsaa rent faktisk været indløselige et helt Aar, da Lovens Gyldighedstid udløb. Men senere blev det igen nødvendigt at fritage Nationalbanken for at indløse sine udstedte Seddelpenge med Guld, og først med Udløbet af 1926 kunde man paany faa Guld for Pengesedlerne i Nationalbanken; dog kun Guldbarrer og mindst til en Værdi af 28,000 Kr. Denne Ordning, der faktisk var enstydende med Guldindløselighed, bestod indtil Slutningen af September 1931. Da maatte man atter suspendere Guldindløselighedsloven, og Aarsagen var, at England pludselig og aldeles uventet ophævede Guldindløseligheden. Ved dette ændredes Danmarks handelsøkonomiske Stilling fra den ene Dag til den anden paa saadan Maade, at det blev uomgængelig for Danmark at følge det givne Eksempel. Siden har Nationalbanken ved Lov været fritaget for enhver Art Forpligtelse til at indløse sine udstedte Sedler med Guld, og man kan med afgjort Sikkerhed sige, at der ikke i en overskuelig Tid er Udsigt til, at Danmarks Nationalbank vil blive tilpligtet at indføre Guldindløselighed. Kronens Værdi maa nu bestemmes og opretholdes ved Hjælp af andre Midler end Guld. Af det foranførte fremgaar det tydeligt nok, at der ikke længere er noget usædvanligt i, at Guld ikke mere kan faas i Nationalbanken for de af Banken udstedte Pengesedler. Man kan deraf udlede, at den Omstændighed alene, at et Land havde Guldmøntfoed med tilhørende Forpligtelse for Seddelbanken til Guldindløselighed, ikke har været nogen ubetinget Garanti for et sikkert Pengevæsen. Seddelbanken har i Almindelighed ikke haft Guld nok til Indløsning af de udstedte Sedler. Dette har man imidlertid ikke tillagt nogen praktisk Betydning, idet man erfaringsmæssig har kunnet regne med, at Sedlernes Indehavere ikke under normale Forhold havde nogen Interesse i at faa Guld udleveret. Men Uroen har meldt sig og vil fremdeles melde sig, saasnt usædvanlige Begivenheder indtræffer, og naar der opstaar omfattende økonomiske Kriser, der bevirker, at Bankernes Balancer viser en forringet Stilling o. s. v.

Guldkasserne har i normale Tider først og fremmest været Seddelbankernes Reserver overfor opstaaet Gæld, som er gjort til Udlandet ved Varekøb og paa anden Maade, og som ikke har kunnet betales af Eksportindtægterne, og de saakaldte usynlige Indtægter.

Den danske Valutapolitik.

Indtil Udgangen af 1931 fungerede, om end med stort Besvær og mange Indskrænkninger, den saakaldte Frihandel. Den private Importør bestemte under de givne Forhold Indkøbet af fremmede Varer, og blev Indkøbene for omfattende og ikke svarende til Landets Evne til at betale, fordi dets Indtægter af Eksporten og paa anden Vis var for ringe, maatte Seddelbanken træde til enten med sit Guld eller med de opsparede udenlandske Betalingsmidler. Kunde dette ikke strække til, maatte man optage kortfristede Laan i Udlandet. Men da kortfristede Laan forholdsvis hurtigt maatte afvikles, maatte man enten blive i Stand til at afvikle dem, eller sørge for at faa dem erstattede af faste udenlandske Laan. Imidlertid er det umiddelbart indlysende, at intet Samfund vedvarende kunde udligne en Betalingsunderbalance af nogen Betydning ved at stifte udenlandske Laan. Laanevejen spærredes forholdsvis hurtig, og naar den saa var spærret, maatte Seddelbanken søge at regulere Tilbøjeligheden til at forbruge fremmede Varer udover, hvad der var Mulighed for at betale med egne i Udlandet erhvervede Midler, ved Eksport, Tjenesteydelser m. v. ved Hjælp af de saakaldte banktekniske Midler, det vil sige ved at indskrænke Kreditgivningen og ved at forhøje Renten. Baade Kreditindskrænkningen og Renteforhøjelsen virkede altid dæmpende og i nogle Tilfælde lammende paa saavel den private som paa den offentlige Foretagsomhed. Den deraf følgende Stagnation i Forretningslivet førte til Arbejdsløshed, og da Arbejdsløshed betød formindskede Indtægter, blev Købeevnen stækket baade hos de arbejdsløse og hos alle dem, hvis Virksomhed var mere eller mindre afhængig af Arbejderne. Den banktekniske Regulering af Landets Forbrug af fremmed Valuta, har derfor altid været skæbnesvanger for den arbejdende Befolkning, og i Virkeligheden for alle Grene af Erhvervs livet. Derfor har Socialdemokratiet været imod den, og har søgt den direkte Importregulering praktiseret, hvor der har været Mulighed for at gøre det.

Det, der passerede her i Landet i Efterkrigstiden paa det økonomiske Omraade, er et typisk Eksempel paa, hvorledes en overhaandtagende Import kan foraarsage en ulykkebringende Krise med Fallitter, Arbejdsløshed og en almindelig Foringelse af Nationens Evne til at klare sig. Overfor Efterkrigstidens uhorste Importspekulationer var det ikke muligt for Socialdemokratiet at faa truffen regulerende Foranstaltninger. Det konservative Folkeparti og Venstre var i lige høj Grad indstillet paa, at Staten skulde forholde sig passiv overfor Kræfternes frie Spil. Det private Initiativ skulde være fri, og eventuelle Ulemper skulde afhjælpes ved Tingenes egen Evne til at bringe sig selv ilave igen.

Efterkrigstidens Varespekulationer var imidlertid saa omfattende, og Tabene var saa enorme, at det ikke var muligt at faa Tingene til at falde til Ro igen uden Statens Indgriben. Men denne Indgriben fandt ikke Sted, før store Ulykker var anrettet. De derved gjorte Erfaringer burde have været tilstrækkelige til at overbevise selv den mest tvivlende og forstokkede om, at den privatøkonomiske Tilpasningsproces altid først og fremmest vender sin Brod mod den Del af Befolkningen, der i økonomisk Henseende er den svagestillede, hvorimod Samfundets direkte Kontrol er et Middel, som vel kan forvolde visse Ulemper; men som paa den anden Side hindrer de svære Ulykker, der ellers altid følger efter et økonomisk Sammenbrud.

Da den danske Valutapolitik indtil denne Dag har været paavirket af de skæbnesvangre Fejlgreb, der blev begaaet i Danmark i Efterkrigsaaene ved at man lod den private Importør være enebestemmende med Hensyn til Indkøb af fremmede Varer, skal her gives en kort Oversigt over visse Dele af vort økonomiske Livs Udvikling over en længere Periode.

Danmarks Nettogæld til Udlandet blev i 1872 statistisk opgjort til ÷ 131 Mill. Kroner, og i 1912 til + 877 Mill. Kroner. Forholdet var altsaa dette, at medens Danmark i 1872 havde 131 Mill. til Gode i Udlandet, havde man i 1912 en Nettogæld til Udlandet paa 877 Mill. Denne Forskydning i Gældsforholdet havde ikke sin Aarsag i daarlige Tider. Man kan tværtimod paavise en jævn

Opgang i Landets økonomiske Udvikling i det nævnte Tidsrum. Man ser dette tydeligt af Eksporttallene.

I Aarene 1876 til 1880 var den gennemsnitlige Eksportindtægt ca. 171 Mill. Kroner aarlig. For den senere Tid skal følgende Eksporttal anføres:

1890	233,8 Mill. Kr.
1900	392,5 Mill. Kr.
1910	553,1 Mill. Kr.-
1914	867,4 Mill. Kr.
1915	1129,3 Mill. Kr.
1916	1308,9 Mill. Kr.
1917	1066,3 Mill. Kr.
1918	758,5 Mill. Kr.
1919	1007,6 Mill. Kr.
1920	1962,0 Mill. Kr.

Det fremgaar tydeligt nok af de her anførte Tal, at Danmarks Eksportindtægter var jævnt stigende, indtil Krigen brød løs i 1914. Kun i det sidste Krigsaar var Eksportindtægten ringe. Til Gengæld havde Danmark gennem Skibsfragterne meget store Indtægter fra Udlandet under hele Krigstiden. Som Følge heraf og af et indskrænket Forbrug af udenlandske Varer, kunde Danmark ved Krigens Afslutning notere et Nettotilgodehavende i Udlandet paa noget nær samme Beløb, som Nettogælden var til Udlandet ved Krigens Begyndelse. Dette Nettotilgodehavende blev imidlertid bogstavelig talt sat overstyr i 1919 og 1920 ved en fuldkommen hasarderet Import.

I 1918 var vore Importudgifter, trods usædvanlig høje Priser paa Raastofferne, saasom Kul og Metaller, kun 946 Mill. Kroner. Men i 1919 var de 2605 Mill. og i 1920 3244 Mill. Kroner. Vi havde saaledes i kun 2 Aar en Handelsunderbalance paa tæt op mod 3 Milliarder Kroner. Denne katastrofale Underbalance kunde ikke dækkes af de saakaldte usynlige Indtægter gennem Skibsfarten m. v. Kronekursen rutschede derfor nedad, og Nationalbankens opsparede udenlandske Valuta opbrugtes. Tilliden var rokket, og det danske Samfunds Økonomi blev rystet i sin Grundvold. Den enorme Vareimport, der fandt Sted i de to Aar, var i overvejende Grad en Spekulationsimport foretaget under en Højkonjunktur, som man maatte regne med kun var af forbigaaende Art. Dens Højdemaal naaedes i Slutningen af 1920, for derefter i stigende Tempo at forvandles til en Krise. Banker krakkede, og andre Erhvervsvirksomheders Sammenbrud fulgte efter som en logisk Følge af Spekulationen.

Kronekursen havde i alle Krigsaarene holdt sig nogenlunde normal, til Tider endog over baade Sterling- og Dollarkursen. Den 2. Juli 1917 blev Sterling noteret til kun 1 6 Kr. 30 Øre og Dollaren til 3 Kr. 46 Øre. Og henimod Krigens Slutning forringedes de to Valutaer yderligere. Den 2. April 1918 var Sterlingkursen kun 15 Kr. 08 Øre, Dollarkursen kun 3 Kr. 20 Øre. Men ser deraf, at Danmarks Valutastilling i 1918 var særdeles solid. Men derefter kommer Nedgangen jævnsides med Spekulationen. Den 1. Oktober 1930 skal der 24 Kr. 82 Øre til et Pund Sterling og 7 Kr. 15 Øre til en Dollar. Situationen tegnede sig nu fortvivlet for os. Men vi kunde ikke undskylde os med, at den var kommen over os som en Tyv om Natten. Det havde nemlig ikke skortet paa Advarsler. Forsøg blev ogsaa gjort paa at afværge Katastrofen eller i det mindste begrænse dens Omfang. Et Lovforslag, der gav Regeringen Mulighed for at føre Kontrol med Importen, blev forelagt Rigsdagen i Efteraaret 1919. Men Forslaget blev blankt afvist af Oppositionen. Jeg var Socialdemokratiets Ordfører, da Lovforslaget var til første Behandling i Folketinget, og fik da Lejlighed til paa det bestemteste at advare imod fortsat at lade Importen være fri for al Regulering, idet jeg spaaede, at Følgerne af en fortsat uhindret

Import vilde føre til, at vort Pengevæsen kom i en saadan Uligevægt, at en almindelig økonomisk Krise ikke kunde undgaas. Men overfor Oppositionen talte jeg som for døde Øren. De private Kræfter skulde nu have frit Spil. Og under dette Spil forestillede man sig, at en ny og gylden Tid skulde oprinde. Og paa Forestillingen og Løftet herom blev Regeringen styrtet i Foraaret 1920. Den derefter følgende Regering havde saaledes bunden sig til en negativ økonomisk Politik. Dens Devise var: Tingene skal arbejde sig selv ilave. Men Ulavet var for omfattende. Tingene gik ikke ilave af sig selv. Regeringen saa sig saa nødsaget til at optage store udenlandske Laan til hidtil uhørte høje Renter; Laan, som den Dag i Dag er en betydelig Hindring for at holde vor Betalingsbalance i Ligevægt.

Regeringen af 1920—24 var, som alt sagt, ikke indstillet paa at træffe importregulerende Foranstaltninger af nogen Art, og da Nationalbankens anvendte banktekniske Hjælpebidler ikke slog til med Hensyn til at holde Betalingsbalancen vedlige, blev Forholdet dette, at vi i flere Aar havde stærkt vekslende Kronekurser. Den højeste Dollarkurs — det vil sige den laveste Kronekurs — noteredes i Slutningen af 1920. Derefter følger vekslende Kurser indtil Udgangen af 1925. Den 2. April 1920 er Sterlingkursen 21,30, den 1. Oktober er den 24,82, den 3. Januar 1921 er den 22,55, den 1. Oktober er den 20,75, den 2. Januar 1922 er den 20,95, den 2. Oktober er den 21,49, den 2. Januar 1923 er den 22,55, den 2. Juli er den 26,10, den 2. Januar 1924 er den 24,45, den 1. Juli er den 27,90, den 2. Januar 1925 er den 20,00. Disse enormt svingende Valutakurser bragte selvsagt Forretningsverdenen store Vanskeligheder at kæmpe imod. Den stærkt svingende og lave Kronekurs stimulerede ikke, saaledes som man i nogen Maade kunde have ventet det, Erhvervslivets Konkurrencemuligheder overfor Udlandet. Arbejdsløsheden steg til fantastiske Højder, ganske sikkert som Følge af det økonomiske Sammenbrud, der blev Resultatet af Importspekulationen og hvad dermed i mere eller mindre udpræget Grad stod i organisk Sammenhæng.

Efter Regeringsskiftet 1924 blev der straks foretaget Skridt til at faa Kronekursen stabiliseret. Der blev nedsat et Valutaraad med den Opgave at stille Forslag om paa hvilken Maade Kronekursen bedst kunde fastlægges. Men Raadet, i hvilke baade Venstre og Konservative var repræsenteret, evnede ikke at udrede Problemet i Enighed. Oppositionen var derimod enig om at gøre Regeringen ansvarlig for Valutamiseren. I Oppositionspressen fremsattes Sommeren 1924 de voldsomste Klagemaal over Regeringens Evneløshed og Raadvildhed. Egn's Forslag var det derimod smaat bevendt med, af den naturlige Aarsag, at modsatte politiske- og Erhvervsinteresser gjorde sig stærkt gældende indenfor Oppositionens Lejr. Særlig paavirket heraf var Venstres Stilling. Ved et Sommerstævne, som Venstre holdt i Fakkegrav den 8. Sept. 1924 udtalte den fhv. Indenrigsminister Dr. Krag, i Følge Referat i »Fyns Tidende«, sig meget udførligt om Valutaproblemet. Han refereres her saaledes:

»Forhaabentlig vil dog Regeringen tage den Del af Valutaopgaven op, om hvilken der kan samles et stort Flertal i begge Rigsdagens Ting, at faa Nationalbanken til at gøre den Pligt, som i Følge Oktrojen paahviler den, **nemlig at befæste Landets Pengevæsen gennem en Begrænsning af Seddelmængden uden alt for megen Gene for det sunde Erhvervsliv.**«

Ordene: »nemlig at befæste o.s.v.« er i »Fyns Tidende« sat med fede Typer. Det tør derfor anses for givet, at Dr. Krag's Udtalelser skulde være Udtryk for Venstres Standpunkt overfor Valutaproblemet. At Ordene, som saa ofte før i Venstres Proklamationer, er sat paa Skruer, er en Sag for sig. Fragaas kan det dog ikke, at det er Venstres Standpunkt, at Regeringen skal paalægge Nationalbanken, at den tilvejebringer et fast Pengevæsen ved en Begrænsning af Seddeludstedelsen, altsaa ved at indskrænke Kreditgivningen og ved at forhøje Renten. Bemærkningen om, at dette skal foregaa uden alt for stor Gene for det sunde Erhvervsliv, er naturligvis en Partifidus, men tillige noget Vrøvl, eftersom en Indskrænkning af Kreditten og en Forhøjelse af Renten vilde ramme alle Dele af Erhvervslivet.

Venstres her klart præciserede Standpunkt har en særlig Interesse den Dag i Dag som Vidnesbyrd om, hvad Partiets stædige Modstand mod Statens regulerende Virksomhed kunde føre Partiet ind i af rent ud sagt taabe-lige Standpunkter i Forhold til de Erhvervsinteresser, som Venstre aldrig har forsømt nogen Lejlighed til at fremhæve som værende Venstres specielle Interesser. Den Deflationspolitikk, som Dr. Krag her gav Udtryk for paa Venstres

Vegne, var i den Grad vendt mod Landbrugets Interesser, at man med rette kan fremhæve, at ingen Valutapolitik kunde være mere egnet end denne til at berede Landbruget Vanskeligheder. Dette blev naturligvis ogsaa fremhævet af Regeringen, idet Statsministeren paa Regeringens Vegne i Valutaraadets Møde den 25. September 1924 bl. a. udtalte:

»Fra en enkelt Side er det fremhævet, at hele Valutaproblemet kan løses af Nationalbanken. At denne Mulighed foreligger, er ikke benægtet, men fra alle Sider i det praktiske Liv advares imod en saadan Fremgangsmaade, fordi Løsningen saa maatte ske ved en voldsom Deflation, ved en Kreditindskrænkning, som vilde medføre omfattende Ødelæggelser, Bedriftsstandsninger, Arbejdsløshed, svigtende Skatteevne, Understøttelsesvirksomhed o.s.v., alt det, som samfundsmæssigt set vil betyde Overgang fra Dynen til Halmen, i hvert Fald for en lang Periode. Den enkelte, som har anvist *den* Udvej, kan naturligvis ikke forlange, at alle andre, som ser Faren ved den, skal følge ham.«

Statsministeren skitserede derefter en Plan, hvorefter Kronen skulde stabiliseres ved sin øjeblikkelige Værdi: 62 Øre med Mulighed for Stigning til 72 Øre. Man ser

heraf tydeligt, at Regeringen i September 1924 havde sit Forslag færdigt og var rede til at medvirke til, at den høje Kronekurs, som senere forvoldte ikke mindst Landbruget store Vanskeligheder, kunde undgaas. Baae Venstre og Højre blev imidlertid, eftersom Tiden gik, mere og mere hidsige efter at kræve Kronekursen hævet. Det var som bekendt ogsaa den da nylig afgaaede Undervisningsminister Byskov, der opfandt Slagordet: »den ærlige Krone«. Stemningen i Landet formelig piskedes af Oppositionen op til Kravet om en høj Kronekurs med Guldkrone som Enderesultatet. Og som Følge af den Overenskomst, som Regeringen endelig naatte træffe med Venstre i 1925, førtes Kronen tilsidst i Pari.

Nu er der hængaaet tolv Aar, siden Regering og Rigsdag maatte beskæftige sig med Valutaspørgsmaalet, saaledes som dette formede sig som en direkte Følge af de fejlslagne Vare- og andre Spekulationer, der uhindret fandt Sted i Efterkrigstiden, og som Regeringen, der stod for Styret fra 1920—24, ikke evnede at raade Bod paa. Adskillige har sikkert ikke Enkelthederne med Hensyn til Forudsætningerne for det, der den Gang fandt Sted i præcis Erindring. Det kan derfor anses for nyttigt at erindre om, hvorledes Danmarks økonomiske Forhold havde udviklet sig gennem Aarene. Og jeg vil dertil føje en kort Oversigt over, hvad man prøvede paa at bringe i Anvendelse som Bødemiddel, da Ulykken var sket.

Da de store udenlandske Laan, som Ministeriet Neergaard fik i Stand, ikke slog til med Hensyn til at faa tilvejebragt et stabilt Pengevæsen igen, fremsatte Ministeriet et Komplex af Lovforslag, deriblandt et Forslag om Tvangsloan i Indlandet. Men Forslagene mødte Modstand fra alle Sider. I sidste Øjeblik før Folketingsvalget i Foraaret 1924 forelagde Ministeriet saa et Forslag om Oprettelse af en Valutacentral, og dette Forslag blev vedtaget. Den nuværende Valutacentral har saaledes sit Forbillede, endog i den Grad, at Hr. Cohn, der blev saa forkæret af Venstre som Leder af den nu eksisterende Central, af det samme Venstre blev gjort til Bestyrelsesmedlem i den Valutacentral, som Ministeriet Neergaard fik oprettet i 1924.

Ifølge Lovens § 1 fik Valutacentralen en Bestyrelse paa 3 Medlemmer, med en Nationalbankdirektør som Formand.

Loven havde selvsagt ogsaa en Formaaalsparagraf. Og den gav Handelsministeren Bemyndigelse til at foreskrive, at Indehaverne af fremmed Valuta skulde give Valutacentralen enhver Art af Oplysninger om deres Valutabesiddelse. Loven om Valutacentralen manglede heller ikke en Bestemmelse om, at Valutaejerne i visse Tilfælde skulde aflevere deres Valuta, og at denne skulde betales efter en Gennemsnitskurs, som var noteret paa Københavns Børs de sidste 6 Børsdage, før Afleveringen var krævet. Køb og Salg af fremmed Valuta maatte i Lovens Gyldighedstid kun finde Sted gennem autoriserede Valutahandlere.

En og anden vil nok undres noget over, at det er Ministeriet Neergaard, der har foreslaaet alt dette vedtaget, eftersom Venstre siden har raset voldsomt mod den nuværende Valutacentral. Afleveringspligten var i Følge Loven begrænset, forsaavidt som Importørerne under visse Forudsætninger kunde disponere over egen Valuta til Betaling af deres Import. Reelt betød dette, at det var Landbrugseksportens Valuta, der først og fremmest skulde tvangsafleveres,

og faktisk afleveres til Tvangskurser.

Ministeriet Neergaards Lov om Oprettelse af en Valutacentral led af den følelige Mangel, at den ikke indeholdt nogen Bestemmelse om Regulering af Importen. Valutaproblemet var derfor uløst, da det efterfølgende Ministerium Stauning traadte til i Foraaret 1924; thi som Forholdene havde udviklet sig, maatte andre Foranstaltninger træffes, end de af Ministeriet Neergaard trufne. Ikke desmindre mødte Ministeriet Stauning i Sommeren 1924 hos Oppositionen kun Modvilje. Da Ministeriets Forslag om Valutaforanstaltninger skulde forhandles i Landstinget i Sommersamlingen 1924, erklærede Hr. Madsen-Mygdal, der da var Landstingsmand, at Venstre overhovedet ikke vilde høre Tale om nogen direkte Regulering af Importen. Og de konservative Landstingsmænd var mere end villige til at støtte Venstre i dets Modstand mod Regeringens Forslag.

Det af Regeringen i Sommeren 1924 administrativt nedsatte Valutaraad, hvori der blev indvalgt Repræsentanter for de fire Partier og for alle Erhvervsgræne, havde, som før nævnt, til Opgave at overveje, hvorledes man bedst kunde tilvejebringe en stabil Kronekurs. Raadet naaede ikke til Enighed om nogen bestemt Plan i saa Henseende. Men af Raadets afgivne Beretning fremgik det med al ønskelig Klarhed, at alle var enige i, at Kronefaldet burde standses. En overvejende Del af Raadets Medlemmer gav Udtryk for den Opfattelse, at vel kunde Nationalbanken ved en haardhændet Diskonto- og Laanepolitik efterhaanden tvinge Kronekursen i Vejret; men rigtignok til stor Skade for Erhvervene. Men Enighed om, hvad der da skulde bringes i Anvendelse kunde, som nævnt, ikke opnaas. De Konservative vilde have Told anvendt som Hjælpemiddel. Andre vilde have optaget yderligere Laan i Udlandet, samt en Begrænsning af de offentlige Udgifter. Og der var forstaaeligt nok heller ingen Uenighed om at henstille til Stat og Kommuner, at der sørgedes for Balance paa Budgetterne.

I Rigsdagssamlingen 1924—25 forelagde Regeringen et nyt Forslag om Valutaforanstaltninger. Dets Enkeltheder skal ikke udredes her. Kærnen i Forslaget var, at forskellige Støtteforanstaltninger skulde træffes, og paa Grundlag heraf skulde Nationalbanken paatage sig at holde en fast Kronekurs overfor Dollaren, hvilket i Realiteten betød en fast Guldkurs. Kronekursen skulde indtil 1. Juli 1925 være mindst 65 Øre, derefter indtil 1. Januar 1926 mindst 66 Øre; derefter indtil 1. Juli 1926 mindst 67 Øre og derefter igen indtil 1. Januar 1927 68 Øre. Forslaget blev noget ændret i Folketinget, bl. a. blev det — forøvrigt ikke uden Betænkelighed hos Socialdemokraterne — bestemt, at Kronens mindste Slut-kurs skulde være 70 Øre i Stedet for som foreslaaet 68 Øre.

I Landstinget blev der ogsaa foretaget Ændringer i Lovforslaget, dog ikke med Hensyn til de fastsatte Kronekurser. Sluttelig blev Forslaget vedtaget baade i Folketing og Landsting, dog kun med Tilslutning af Regeringspartiet samt af det radikale Venstre og Venstre. De Konservative stemte mod Lovforslaget. Det var ved Lovforslagets eneste Behandling i Folketinget, at de Konservative havde hele syv Ordførere i Ilden for at motivere, hvorfor de stemte imod.

Den tekniske Svaghed i Loven, der nu var vedtaget som et Kompromisforslag, var, at der var fastlagt en gradvis Stigning af Kronekursen. For det første var Bestemmelsen et tydeligt Udtryk for, at man vilde have haandhævet mindste Kurser, og for det andet var der paa forskellig Vis fremsat bestemte Udtalelser om, at Pariteten tilsigtedes som Endemaal. Spekulanterne sluttede deraf, at der ikke var nogen Risiko ved at regne med en Højnelse af Kronekursen. Resultatet blev, at Kronekursen steg hurtigere og højere end bestemt og forventet. Allerede den 31. Marts 1925 var Kronekursen 68 Øre. I Juni 1925 var de 70 Øre naaet, altsaa halvandet Aar før det var beregnet efter Loven. Og allerede i August 1925 var Kronekursen 90 Øre. Nationalbanken var ikke uden Skyld i denne Tingenes Udvikling, man her blev stillet overfor, idet Banken stik imod Forudsætningerne ikke holdt igen overfor den hastige Kronestigning. Banken fortsatte nemlig med en høj Diskonto, hele 7 pCt., indtil Kronen var naaet op i en Kurs af 90 Øre. Først den 7. September 1925 blev Diskontoen nedsat fra 6 til 5½ pCt.

Man frygtede nu baade for en fortsat Stigning af Kronekursen og for en Tilbagesvingning før eller senere. Regeringen saa sig derfor nødsaget til at forelægge Rigsdagen et Lovforslag, hvorefter Nationalbanken skulde fastholde en Kronekurs paa mindst 85³/₄. Forslaget blev

vedtaget i Folketinget med 102 St. mod 6, og i Landstinget med 61 St. mod 2.

Loven, der her var vedtagen, garderede nok mod et nyt Kronefald under de $85^{3/4}$; men den garderede ikke mod en fortsat Stigning i Kroneværdien. I Februar 1926 var Kronekursen ogsaa naaet til 97, og kort Tid efter var den danske Krone i Pari. Da Parikursen var naaet — men ogsaa først da — mødte Oppositionen med sine Betænkeligheder. Da Kronen stod lavt i Kurs, skortede det derimod ikke paa Krav om at forlange Kronekursen hævet. Da var der nemlig ingen øjeblikkelig Risiko forbunden med at raabe højt om Regeringens Evneløshed og Mangel paa Initiativ; thi da lød det lifligt i manges Øren at høre Krav fremsat om den ærlige Krone, om Guldkrone i Stedet for den flækkede Krone, som man haanende gav Ministeriet Skylden for at have Forkærlighed for.

Oppositionen havde, i lutter Iver for at kritisere, tilsyneladende helt glemt, at der i 1922, da de store udenlandske Laan blev optaget, havde været en særdeles gunstig Lejlighed for en Stabilisering af Kronekursen paa et tilfredsstillende Grundlag. Kronekursen naaede da op til 83 Øre; men der blev faktisk intet gjort for at fastholde denne Kurs. Ubekymret lod man Kronekursen dale ned paany og til en saa lav Kurs som $56\frac{1}{2}$ Øre.

En for Landet skæbnesvanger Valutasituation havde udviklet sig i samfulde fire Aar, fordi man ikke vilde eller ikke turde træffe de nødvendige Foranstaltninger til at sikre et fast Pengevæsen i Danmark. Følgen af denne skæbnesvangre Valutapolitik blev, at man nu, da Bestræbelserne blev gjort for at føre Landets Økonomi ind i en rolig Udvikling, kom for hurtig til den anden Yderlighed med Hensyn til Kronekursen. Det var ikke Regeringens Skyld, at det gik saaledes. Den havde tværtimod at ville gaa hastig op mod Pariteten, advaret imod Følgerne af at lade Værdiforskydningerne uænsede.

Først da Kronen faktisk var naaet i Paritet, blev der af det radikale Venstre fremsat et Forslag om en Kronenedskæring til Sterlingværdien — altsaa til ca. 91 Øre. Men dette Forslag var det radikale Parti slet ikke enig om; det kan som Eksp. anføres, at den forhv. Finansminister Edv. Brandes bestemt vendte sig mod Nedskæringen. Der var heller ingen Tilslutning til Forslaget i de øvrige Partier.

Forslaget kom for sent, fordi Pariteten var naaet, og fordi man havde haft alle Ulæmper af at have arbejdet Kronekursen op. Ikke desmindre maatte Regeringen høre mange Bebrejdelser for, at den ikke vilde gaa ind for Nedskæringen; dog skal det ikke fordølges, at den radikale Kredse i Danmark nærstaaende nationaløkonomiske Professor, Bertel Ohlin, den 14. Novbr. 1925 skrev i »Politiken«, at en Nedskæring af Kroneværdien, efter at man havde taget alle Vanskeligheder ved en Deflationskrise, fordi man vilde netop undgaa Nedskæring, simpelthen vilde gøre dem, der handlede saaledes, »til Nar for hele den finansielle Verden«.

Da Krisen satte ind.

De nærmest følgende Aar efter, at Kronen var bragt i Paritet, var heldigvis relativt gode Aar for dansk Erhvervsliv. 1929 var endog et særdeles godt Aar for Landbruget. Vor Eksport naaede i dette Aar helt op til 1712 Millioner Kroner. Men allerede Aaret efter var der Tegn paa, at vi gik en vanskelig Tid imøde. Den internationale Kreditgivning stundede mod en Katastrofe, fordi Laantagerne i vidt Omfang simpelthen ikke for-maaede at forrente endsige afdrage de Milliarder, som de havde laant. England, der er Verdens største Kreditorland med en Udlaanskapital paa stærkt op mod 100 Milliarder, blev nu stillet overfor den Vanskelighed, at Renter og Afdrag af store Summer udeblev, og samtidig øgedes dets Vanskeligheder med Hensyn til Afsætning af engelske Industriprodukter. Den store engelske Skibsfarts hidtidige Indtjeningsevne gik ogsaa baglæns. Alt i alt tegnede Situationen sig mørk for Englands økonomiske Forhold, ikke mindst ved en fortsat Stigning i de arbejdsløses Tal. Ikke desmindre kom det bogstavelig talt som et Lyn fra en skyfri Himmels, da Bank of England den 21. September 1931 kundgjorde for Verden, at den ikke mere vilde indløse sine Sedler med Guld. Virkningerne heraf blev katastrofale over saa at sige den ganske Jord. Men her skal kun skrives om, hvilken umiddelbar Følge det havde for Danmark, at de engelske Pund ikke længere var Guld-pund, men simpelthen Papirpund, hvis Værdi var betydelig mindre end Guld-pundets. For

den danske Landbrugseksport var Værdiforringelsen revolutionerende og slet ikke til at bære. De danske Landmænd kunde ikke faa flere Pund for deres Varer, end de hidtil havde faaet, fordi England, som Markedsforholdene formede sig, ikke havde nødig at betale med flere Pund end hidtil for den samme Vare. Hidtil havde man for et Pund Sterling kunnet faa 18 Kr. 18 Øre. Nu kunde man kun faa 15 Kr. og senere maaske endnu mindre for et Pund Sterling. Danmark maatte derfor saa at sige omgaaende følge det givne Eksempel og gaa bort fra Guldpariteten igen. Efter at den første Forskrækkelse over det passerede havde lagt sig, og man paany havde aabnet de lukkede Børser, forlod Sverige, Norge og Danmark Guldpariteten knap en Uge efter at England havde gjort det. Den danske Nationalbank blev atter fritaget for at indløse sine Sedler med Guld, og umiddelbart efter blev det forbudt at udføre Guld fra Danmark til Udlandet. Dermed havde Danmark atter og definitivt for en længere Periode opgivet Guldets som Værdimaaler for Kronen, og i Løbet af ganske kort Tid var den danske Kronekurs paany bragt i Overensstemmelse med den gamle Sterlingkurs — godt 18 Kr. til 1 Pund Sterling.

Gennemsnitskurserne i Forhold til Sterling var i Oktober Maaned 17,64, i November 17,79 og i December 1931: 18,11. Men her var jo nu kun Tale om Papirvalutaer. Ser vi derimod paa Kronekursen i Forhold til Guldvalutaerne, var Forholdet helt anderledes. Dollarkursen, der normalt var ca. 3 Kr. 72 Øre, var i December 1931 5 Kr. 40 Øre. I de følgende Maaneder ændredes Dollarkurserne baade i op- og nedlåggaende Retning i Forhold til Kronekursen, fordi Sterlingvaerdien svingede og Kronevaerdien med denne.

Kravet om »Sterlingkronen« var altsaa opfyldt; men det varede ikke længe, inden Venstre, som havde været ivrig for at faa Kronekurs og Sterlingkurs til at falde sammen, rejste nye Krav om Nedslag i Kronekursen. Man forlangte flere Kroner for et Pund Sterling. Kravet var ubestemt og varierede fra en Snes Kroner helt op til 25 Kroner og derover. De konservative, der hidtil havde stillet sig som Værnere for Paritetskronen, gav nu ogsaa Kravet om en lavere Kronevaerdi deres Tilslutning. Kronekursen skulde »slækkes« noget, sagde de konservative. Fra konservativ Side var der dog kun Tale om en politisk Manøvre overfor Regeringen, hvilket den senere Udvikling af Valutaspørgsmaalet tydeligt nok gav Vidnesbyrd om. Da Venstre og Regeringspartierne i Begyndelsen af 1933 enedes om en bestemt Ændring i Kronekursen i Forhold til Sterling, vendte de Konservative sig derimod med megen Voldsomhed.

Regeringen gav kun modstræbende efter for Oppositionens Krav i første Halvdel af 1932 om »Slækning« af Kronekursen, hvilket tydeligt nok kan ses af Kronekurserne i det paagældende Tidsrum; men efter at det var bleven Regeringen paatvungen at ændre Valutaafleveringspligten, var det vanskeligt nok at opretholde den hidtidige Kronekurs.

Gennemsnitskursen paa Sterling var i de sidste Maa-neder af 1932 over de nitten Kroner. Jeg skal saaledes anføre, at den i Oktober, November og December 1932 var henholdsvis 19,27, 19,22 og 19,28. Men heller ikke disse Kurser tilfredsstillede alle Erhvervsgrupper. Landbrugets Krav om flere Kroner for et Pund Sterling fortsattes, ogsaa efter at Afleveringspligten, med Forpligtelse til øjeblikkeligt Salg til bestemte af Nationalbanken hævdede Kurser, var bortfalden i Sommeren 1932. Man havde vel nok ventet sig et betydeligt Fald i Kronekursen netop som Følge af Afleveringspligtens Ophør, og da dette Fald udeblev, forstærkede man efterhaanden Presset, for at faa flere Kroner ud af et Pund Sterling. Man tog intet Hensyn til, at man maatte regne med, at Kronerne saa kunde blive mindre værdifulde.

1932 var et vanskeligt Aar for de fleste Erhverv. Den store Landbrugsgæld lod sig ikke forrente af de Indtægter, som Landbruget normalt kunde regne med i dette Aar. Arbejdsløsheden var ogsaa særdeles følelig baade paa Landet og i Byerne, og en stor Del af Fragtskibene var oplagte. Dette sidste var nu ikke et specielt dansk Fænomen. Hvad Skibsfarten angik, stod man overfor en Verdenskrise. Noget tilsvarende kunde forøvrigt siges om Landbrugskrisen. Der blev nemlig produceret mere af alle spiselige Varer, end der var Evne til at forbruge. Overfor den Verdenskrise, man saaledes havde at kæmpe med, anvendte de forskellige Lande vel forskellige Midler; men Tendensen var paa eet Omraade ens overalt: Overfor den voksende Produktivitet og den paa Grund af Krisen faretruende Arbejdsløshed, tyede man i stedse stigende Grad til at lukke Grænserne for Import af fremmede Varer. Kun den blinde kunde være i Tvivl om, at Frihandelen, selv i det begrænsede Omfang som den var praktiseret i i de

protektionistisk«; Stater, efterhaanden vilde blive saa godt som likvideret.

Danmark var allerede i Begyndelsen af 1932 slaet ind paa en omfattende Kontrol med og Begrænsning af Importen. Nødvendigheden heraf var foraarsaget af den Kendsgerning, at vi ikke længere var i Stand til paa normal Maade at afsætte vore Eksportvarer i Udlandet. Sterlingværdien var dalet stærkt, og andre Lande end England traf positive Skridt til helt eller delvis at hindre vor Eksport af Landbrugsvarer. 1932 blev derfor helt igennem et vanskeligt Aar for de danske Erhverv. Værdien af hele vor Eksport beløb sig kun til 1137 Mill. Papirkroner mod i 1929: 1712 Mill. Guld kroner. I Forhold til Guldvalutaværdien var vore Eksportindtægter halverede.

Ved Forhandlinger med Venstre i Begyndelsen af 1933 indgik Regeringen paa at sætte Kronekursen yderligere ned. Og siden har den da fastlagte Kurs i Forhold til Sterling været opretholdt, nemlig 22,40. Det var ikke uden Betænkelighed, at Regeringen gik dertil; men Situationen var kritisk. Det vedholdende Krav om en lavere Kronekurs havde allerede øvet sin Virkning paa Valutamarkedet og dér skabt en vis Nervøsitet og Forventning, der gav sig Udslag i en voksende Tilbøjelighed til at regne med, at Kronekursen maatte falde. Regeringen saa derfor en saa væsentlig Fordel i at faa Kravet om yderligere Fald i Kursen afværget, at man turde vove Eksperimentet. Man kunde ogsaa tage i Betragtning, at Varepriserne havde vist en fortsat vigende Tendens, der gjorde det muligt at regne med, at en Kronekurs paa 22,40 eller deromkring ikke i særlig Grad vilde paavirke Prisniveauet. Og man kan nu konstatere, at man i det store og hele regnede rigtigt. En væsentlig Bedring i vore Valutaforhold fulgte efter, da Amerika gik bort fra Gulddollaren. Danmark fik derved lettere Forrentnings- og Afdragsvilkår paa sine store Dollarlaan. Visse Varer af international Karakter blev ogsaa billigere for os af samme Aarsag. I det store og hele har det som sagt vist sig, at Sænkningen af Valutakurserne ikke har været efterfulgt af en tilsvarende Opgang i Prisniveauet. Dette er blevet holdt nede bl. a. fordi Guld-valutalændene ikke har kunnet fastholde deres Eksportvarers Priser efter Guldværdien. De har i en Mængde Tilfælde maattet sælge under Hensyn til de lavere Valutakurser.

Indtil 1933 fulgte danske, svenske og norske Kroner omtrent samme Kurs. En Tid var baade den svenske og den norske Krone endnu lavere i Kurs end den danske Krone. Men siden 1933 har der været en Forskel paa de 3 skandinaviske Valutaer af henholdsvis ca. 15 og 12 pCt. for svenske og norske Kroner overfor den danske Krone i vor Disfavør.

I de sidste Aar har der utvivlsomt været en betydelig Bedring at spore for dansk Erhvervslivs forskellige Om-raader. Men hvorledes Fremtiden vil blive, skal jeg lige saa lidt som nogen anden kunne sige noget afgørende om. Kun tør jeg hævde, at indtil denne Dag har vi kunnet navigere os frelst gennem et højst usikkert Farvand. Alle Forhold taget i Betragtning, har Kursen været den rigtige. Skibbrud har der under alle Omstændigheder ikke været Tale om.

Kulturpolitik.

Af Jul. Bomholt.

Hvis det er Arbejderbevægelsens Skæbne blot at overtage den borgerlige Kulturarv og at bevare den i Tilknytning til Traditionen, er det unødvendigt at tale om Kulturpolitik. Hvis Arbejderen, som i sin Tid Rasmus fra Bjerre, har til Maal at blive en Erasmus med Latin baade for og bag, er der vel sagtens fortsat Stof til en Tragikomedie, men ikke til et nyt Kapitel i vor kulturelle Historie.

Anderledes forholder det sig, hvis Arbejderbevægelsen er en nyskabende Kraft, der fører nye Ideer og dermed nye Omvurderinger ind i Kulturprocessen. I saa Fald er der store Opgaver at løse, og det vil da være naturligt nærmere at overveje, om det er muligt at opstille et kulturpolitisk Program.

Det har hidtil været saaledes i den Historie, vi har Kendskab til, at et nyt Befolkningslag i social og politisk Opvækst har medført et ændret Kulturbillede, og hvis Arbejderbevægelsen fortsætter sin March fremefter, vil Historien rimeligvis gentage sig: paa mange Omraader vil nye Synspunkter og Vurderinger blive gjort gældende. Hvem vil for Alvor mene, at den socialistiske Idé kan af grænses til økonomiske og politiske Opgaver? Det socialistiske Syn paa Arbejde og Udbytning, Krig og Fred, Individ og Samfund o. s. v. maa med indre Nødvendighed give sig Udtryk ogsaa i den kulturelle Produktion: i Film og Hørspil og Roman, i Foredrag og Sang, i Maleri og Kunst. I samme Grad som Arbejderbevægelsen gaar over fra en blot modtagende til en skabende Kultur, vil der utvivlsomt rejse sig en Række kulturpolitiske Problemer.

Arbejderne og Kulturudviklingen.

Er det da Arbejderbevægelsens Opgave at slaa en Streg over Fortiden, at betragte den som kasseret og ubrugelig? Nej, tværtimod. Der er intet Folk og ingen Befolkningsgruppe, der uden Skade kan afbryde den kulturelle Vekselvirkning mellem Før og Nu. Den unge Johs. V. Jensen kasserede hele den danske Kongerække, disse »blinde Musekonger, der førte Lemænhorden i Havet under fanatiske Bravo af blinde Ravne«, og kaldte Grækerne for en Bande ræbende vilde, men paa sine gamle Dage digtede han Danmarkssangen og udtalte viseligt, at »kun den, der har Fortiden om Bord, har Fragt ind i Fremtiden«. Den gamle har Ret: det gælder om at have Fortids-Værdier om Bord. Men ogsaa den unge har paa sin Vis Ret: det er ikke al Fortid, der er lige værdifuld. Det er nødvendigt at foretage en Vurdering af Fortidens Mænd og Meninger, dens hele Virke, og det kan næppe undgaas, at en socialistisk tænkende Historiker vil fremdrage Stof, der hidtil har været overset, og give adskilligt Stof en ændret Belysning. Den Fortid, der fortrinsvis skal tages om Bord, er den der egner sig til Fragt ind i Fremtiden.

Sagt saa stærkt som muligt: Socialdemokratiet ønsker ingen Flugt fra Folkets Fortid; det ønsker tværtimod at gøre Fortidens Værdier likvide, saa at de indgaar i den folkelige Kultur og fører til rigere Menneskelighed, til øget Evne og Erfaring. Vi ser vort Folks Historie i Sammenhæng med Menneskehedens Historie, og vor egen Generation som den yngste Forpost i utallige Generationers Stræben. Anderledes kan det ikke være. Den, der skaber ud af et frigjort Sind, har ogsaa Evne til at eere det, som andre har skabt. Og vi er vel enige om, at enhver af Fortidens Faser ikke blot skal vurderes af os, i Lyset af vor Tids Idé og Behov, men har Krav paa at blive forstaaet ud fra egne Forudsætninger?

Vil saa ikke et kulturpolitisk Program, — det er den næste Indvending — medføre Ensretning? Lad gaa, at det i første Omgang er en Appel til de skabende Kræfter, men vil det ikke i næste Omgang føre til fælles Affodring? Fører det ikke til Parti-Dogmatisme og andet ondt?

Der er hertil at sige, at der ikke er Tale om at give Forskrifter for den kulturelle Skaben, hverken paa det ene eller det andet Omraade. Det lader sig simpelthen ikke gøre. Saasart et

Direktiv har Tvangens Element i sig, vil det paa aandeligt Omraade uvægerligt føre til Død og Forfald. Kultur er — for Aandslivets Vedkommende — et Spørgsmaal om Vækst og Modning, et mangfoldigt Samspil af Liv, som ikke lader sig dirigere. Hvis Væksten skal fuldbyrdes, kræves der ikke blot Frihed; der kræves ogsaa en naturlig Respekt for det, som er af Aand.

Naar det imidlertid drejer sig om moderne Kulturmidler — Film og Bogproduktion, Radio og Presse o. s. v. — er det umuligt at komme uden om Begrebet Organisation. Det er nødvendigt at skabe saadanne Ordninger for disse Massemidler, at de kommer til at tjene baade Folket og den Enkelte. En Fejl i den organisatoriske Opbygning og Kontrol, — og de kulturelle Massemidler (Film, Radio o. s. v.) kan gøres til Midler for et Mindretals Spekulation i de allerdaarligste Sider af Folkekaraktæren, kan anvendes til Massesuggestion, bevidst Protektion, Fortielse og Vildledning. Hvis ikke den jævne Befolkning tager sig i Agt, bliver den alt for let Offer for de Syndfloder af demagogiske og demoraliserende Virkninger, som kan udgaa fra Højtaler og Kulturpresse og det levende Billede o. s. v. Og hvis samme Befolkning vil overtage det kulturelle Ansvar for sin egen Skæbne, maa den ad demokratisk Vej gøre sin Indflydelse gældende og udøve Medbestemmelsesret over Massemidlernes Forvaltning.

Hvad angaar det egentlige kulturelle Indhold er der Brug for en fri socialistisk Kritik, der kan vække til Eftertanke og Forstaaelse. En saadan Kritik er ikke saa vilkaarlig, som man maaske kunde mene. Der er intet til Hinder for, at Arbejdernes Radioforbund kan udtale sig om Indholdet af Radiofonisens Programmer paa en saadan Maade, at Udtalelsen vinder almindelig Tilslutning i Arbejderkredse. Kritikken af en Film, en Roman, en Fests aftens Indhold kan i den Grad ramme i Pletten, at Arbejderne gør den til deres egen. Ja, det er notorisk, at den socialistiske Kritik i de andre nordiske Stater, i det hele taget i de demokratiske Stater, staar i udpræget Samklang med den hjemlige og kendte, og den fælles Holdning har utvivlsomt sin Aarsag i et konsekvent Forhold til et fælles Udgangspunkt: den socialistiske Idéverden ..... Paa den anden Side maa det ikke glemmes, at det hverken nu eller nogensinde er Opgaven: at skabe Tilknytning til en Lære eller et bestemt Sæt Meninger. En demokratisk Kulturpolitik har her et videre Sigte: dens Forudsætning er en Tro paa de rige Kulturmuligheder, der findes i Folket, og det er dens Vilje: at bringe disse Muligheder til Udfoldelse. Den vil ægge og vække. Den vil have Mennesker til selv at tænke, selv at undersøge, selv at vælge. Thi kun det Samspil har Værdi, der beror paa den frie, selvstændige Forstaaelse og Tilslutning, — et Samspil af Kræfter i Vækst. ....

Det kan tilføjes, som en Selvfølge, at Kritikken over for aktuelle Fænomener skal sige Sandheden uden Hensyn til Per eller Povl. Den skal ubestikkeligt gøre opmærksom paa det gode, der findes i en politisk Modstanders Produktion, og uden Tøven sætte Fingeren paa det svage Sted i den Produktion, der politisk svarer Ja. En saadan Kritik er Demokratiets Adelsmærke; en Opdrager til Selvstændighed.

Den danske Arbejderklasses Kulturværk.

Det er klart, at Arbejderbevægelsens Mænd og Kvinder i første Række maa ofre deres Kræfter i det sociale og politiske Arbejde. »Hver Gang en Paragraf forbedres i den sociale Lovgivning, hver Gang en Position erobres for Demokratiet, hver Gang en Enkelthed i Administrationen forandres i den arbejdende Befolknings Favør, har den sociale Kultur vundet et Haneffjed fremad. Hver Time, der ofres i Bestyrelser og Raad til positivt Arbejde, er et Plus til den sociale Kultur«. (»Arbejderkultur« S. I 30). I disse Aar med de dybtindgribende Ændringer i det økonomiske Liv og deraf følgende Uro, er det nødvendigt for Arbejderne at koncentrere sig om den Opgave: at bevare og sikre det politiske Demokrati og dets sociale Resultater. Thi uden denne Grundvold vil alt andet være omsonst.

En videregaaende Kultur, der er i Pagt med folkelig Frihed og personlig Selvstændighed, kan først trives, naar de økonomiske Vilkaar er nogenlunde taalelige. »Den danske Arbejderklasses Kulturværk begyndte den Dag, da Fagforeningerne skaffede de første 2 Øre i Lønforhøjelse« (Harald Jensen), og det kan tilføjes, at enhver Forbedring i den økonomiske Bæreevne er et Gode, der medfører, at Mennesker, der har det rigtige Kulturstof i sig, kan faa Kræfter til andet

og mere end den nøgne Eksistenskamp. Ogsaa Arbejdstiden maa nævnes. Arbejdstidens Længde er af fundamental Betydning for Kulturarbejdets Vækst og Værdi. Det kan roligt siges, at Spørgsnaalet om Arbejderkultur er et Spørgsmaal om tilstrækkelig Fritid og Fritidens Anvendelse.

Naar de enkelte Kulturmidler skal omtales, er det rigtigst straks at nævne Pressen — Arbejderpressen, — thi det var den, der i mangfoldige Tilfælde tændte de første Lys. Den gav Døgnets Begivenheder en socialistisk Fortolkning. Gennem Pressens Omtale af Tidens førende Personligheder, gennem oplysende Artikler, Bog- og Teateranmeldelser, Noveller og Digte førtes revolutionerende Tanker ind i Arbejderhjemmene. Appetitten blev vakt.

Mangfoldige ældre Arbejdere kan fortælle, at de og de Artikler fik gennemgribende Betydning for dem. Det var en tindrende Oplevelse, naar Mænd som Bjørnson og Brandes talte Roma midt imod, naar Drachmann digtede en Oprørssang eller Schandorff djærvt forsvarede Socialismen mod dens Angribere. Der var Tømmer i den Tids Digtere. De vovede Pelsen. I Dag har Pressen mange Konkurrenter: Film og Radio o. s. v. og den kulturelle Situation er en anden: det er ikke saa meget Protesten som den positive Formulering, der er Brug for. Meget er ændret. Men Pressens kulturelle Opgave er ikke mindre end før. I Tusinder af smaa og store Artikler orienterer den sine Læsere i det Kulturstof, der kan formidles gennem et Dagblads Spalter.

Der er imidlertid Grænser for, hvad Pressen kan udrette, naar det gælder Grundighed og Fordybelse, og der opstod derfor Planer om at oprette særlige Skoler. I 1910 grundedes Esbjerg Arbejderhøjskole og den socialdemokratiske Partiskole, og under Verdenskrigen oprettedes Vilh. Rasmussens Foredrags-Skoler (kaldet »Arbejder-Højskoler«). Det var gode Begyndelser. Det store, landsomspændende, metodisk tilrettelagte Kulturarbejde blev dog først muliggjort ved Oprettelsen af Arbejdernes Oplysningsforbund (1924).

Hvad angaar Oplysningsforbundets Program, Organisation og Arbejde kan der henvises til Jubilæumsskriftet: »Ti Aars Arbejde deroplysning« og de aarligt udkommende Beretninger. Forbundets Formand er Nationalbankdirektør C. V. Bramsnæs; dets daglige Leder: Folketingsmand Chr. Christiansen. .... I de Aar, der er gaaet, har Oplysningsforbundet udfoldet et overordentligt værdifuldt Initiativ paa snart sagt alle Kulturomraader. og de enkelte Afdelinger, især den københavnske (Leder: Ib Kolbjørn), har omsat de mange Planer i Praxis og iøvrigt selv brudt nye Baner.

Oplysningsforbundet er ikke et Kontor med pædagogisk Tilbehør, Det er Rammen om et Kulturarbejde i folkelige Dimensioner. Det tæller Titusinder af Deltagere, Hundreder af aktive Medarbejdere, og Ledelsens tilrettelæggende Arbejde er at forstaa som en Hjælp til Selvhjælp. Det er Livet selv med dets Mangfoldighed af Ønsker og Krav, der bestemmer, hvad Indholdet skal være. .... Det er lykkedes A. O. F. at give Foredragsvirksomheden et mere praktisk pædagogisk Tilskud ved at samle Foredragene i korte Rækker i Tilknytning til det nærmestliggende Behov, at lade udarbejde »Ledetraade« med tilhørende Boganvisning til Brug for Tilhørerne o. s. v., og Tyngdepunktet i det oplysende Arbejde er med velberaad Hu flyttet fra Foredrag til Studiekreds, I Studiekredsen er der større Mulighed for at trænge til Bunds i Tingene, og Oplysningsvirksomheden har altid haft til Motto: Ikke mangt, men meget! Hellere et lille Felt, der er grundigt gennemarbejdet, end Foredragenes Syvmileskridt.

Der arrangeres Kursus af kortere eller længere Varighed, Musæumsbesøg, belærende Rejser. Der oprettes Aftenskoler og Skoler for arbejdsløse. Der udsendes Bøger — Grundbøger til Studiekredsarbejdet, belærende og underholdende Bøger i »Bogkredsen« — Kunstblade, Studiekredsvejledninger m. v. Med Hensyn til Film, Radio og Arrangement af Arbejderfester er der ydet en Indsats af Betydning. Og paa alle disse Omraader er jævne Mennesker draget ind i aktivt Arbejde, — Mennesker, der i al Stilfærdighed har dokumenteret, at et kulturelt Demokrati er muligt.

Et særligt Opgavefelt er Arbejdet med Børn og Unge. Det ligger uden for denne Afhandlings Grænser at opstille de kulturpolitiske Reformkrav med Hensyn til den offentlige Børneskoles Organisation og Undervisning. Kun saa meget skal siges om den meget debatterede Tendens i

Skolebøger m. v., at Socialdemokratiet ønsker en saa-dan Tendens, som kan tiltrædes af alle de Hjem, som Børnene kommer fra; thi det er Hjemmene og ikke Lærerne, der skal have det afgørende Ord vedrørende Tendensen. Hvis Skolen paa visse Omraader har haft konservativ Sær-Tendens, — og det har den, — maa en saadan Udfordring fjerneo, og det er ikke Meningen (og har aldrig været det), at den skal erstattes med en socialistisk Tendens. Den Paavirkning, som Skolen øver, maa være af almen Karakter. Hvis Arbejderhjemmene ønsker at give deres Børn en Paavirkning, der knytter Børnene nærmere til de Idealer, som disse Hjem sætter højt, er det naturligt at henvende sig til de frivillige Børneorganisationer. De Unges Idræt (D. U. I.) er en saadan Organisation, der søger at give Børnenes Fritid et værdifuldt Indhold. Det kulturelle Grundsyn fremgaar af de Ord, der er som et Motto: »Vi er Arbejderbørn, vi er stolte deraf«. Børnene opdrages til Sundhed og Samarbejde, til Ærbødighed for det skabende Arbejde, til Ansvarsbevidsthed gennem delvist Selvstyre, først og sidst: til godt Kammeratskab. De Arbejdsformer, som tages i Anvendelse i Foreningsarbejdet, er i de senere Aar blevet mere nuancerede.

Fra D. U. I. gaar Børnene over i Danmarks socialdemokratiske Ungdom (D. s. U.), hvis Leder er H. C. Hansen. D. s. U. er en Organisation for politisk Oplysning i Tilknytning til Socialdemokratiet og tillige noget mere. Som Kulturorganisation har den betydelige Opgaver at varetage, idet den Ungdom, der er Ungdom, stiller Hundreder af Spørgsmaal og møder frem med Ønsker og Interesser. Det er Kunsten i D. s. U.: at bringe de Unge fra Gæring til Afklaring, at give Kræfterne en samlende Retningslinje uden at noget af den personlige Fremdrift og Selvstændighed gaar tabt. Om Sommeren søges Arbejdet indpasset i den frie Natur, ved Friluftsmøder og Teltvandring, Folkedanse og Sanglege m. v. Om Vinteren arbejdes der med Foredrag, Studiekredse og Diskussioner. En særlig Betydning maa der tillægges den socialistiske Festkultur, som D. s. U. har været Banebryder for og som er typisk for de unges Fællesskabs-Liv. En nærmere Redegørelse for Organisationens Historie og Arbejde er at søge i »Haandbog i socialdemokratisk Ungdomsarbejde« og Festskriftet »Fra Trældom til Dagning«.

Det er udviklende for de unge, at de skoles i et Organisationsarbejde, som de selv har Ansvar for (og i saa Henseende er D. s. U. en virkelig Ungdomsorganisation) ; og de enkelte, hvis Trang til Viden og Selvfør-staaelse ikke fuldt kan tilfredsstilles i Foreningsarbejdet, kan søge til Højskolen. Der er to Højskoler, der i særlig Grad appellerer til Arbejderungdommen: Arbejderhøjskolerne i Esbjerg (Forstander: Poul Hansen) og Roskilde (Forstander: Hj. Gammelgaard). Begge Skoler er organisatorisk forbundet med A. O. F. og staar kulturelt i nært Samarbejde med D. s. U.

Som Skoleform betragtet er Højskolen et Barn af det nordiske Demokrati, af det 19. Aarhundredes folkelige Vækkelse, og dens Arbejde er kun mulig i en Atmosfære af Frihed og gensidig Tillid. Arbejderhøjskolen ønsker — i Linje med en ægte demokratisk Tradition — at føre sine Elever gennem Selvarbejde og Selvtænkning til virkelig Indsigt. Det er ofte sagt, at Højskolen har to Opgaver, der supplerer hinanden. For det første: at dygtiggøre til Medborgerskab, til evnefuld Indsats i Sogn og Samfund. For det andet (og ikke mindre vigtige): at udvide den enkeltes Livsfølelse og Livsforstaaelse. Højskolen er ikke blot en Skole for Samfundet, men en Skole for Livet. Og det frugtbare i Arbejdet er denne Spænding mellem saglig Oplysning (i Tilknytning til Elevernes Forudsætninger og Behov) og personlig Idé. Idé skal der til. En Idé, der fører til Omvurderinger og Initiativ, fra Selvarbejde til Samarbejde, en større Verden ...

Om Højskolernes inciterende Gerning kan der læses i det statelige og ypperlige Tidsskrift »Arbejderhøjskolen«. I dets første Hæfte har de to Forstandere skrevet om deres Syn paa Skolens Maal og Midler.

Arbejderne og Bogen.

Jo mere man beskæftiger sig med Arbejderoplysning, jo mere indlysende bliver det, at Bogen er et uundværligt Middel. Lad det levende Ord faa al den Ære, der tilkommer det; det er alligevel det eftertænksomme Arbejde med Bogen og den afklarende Samtale om det læste,

der betyder noget. I vore Dage er en Folkekultur uden om Bogen overhovedet ikke tænkelig.

Desværre kan det jo ikke siges, at det altid er de bedste Bøger, der har fundet Vej til Arbejderhjemmene. Der har været drevet en ret omfattende Spekulation i Bøger med billig Romantik og billige Sensationer, Nick Carter-Romantik og Buffalo Bill-Eventyr, og hvor Bøgerne ikke naaede hen, dér naaede Ugeblade, Ugerevyer og kulørte Tidsskrifter. Det var D. s. U., der i sin Tid startede en Kampagne mod »Smudslitteraturen«, d. v. s. den Literatur, der ansvarsløst søger at udnytte Menneskers Uvidenhed og seksuelle Nyfigenhed til Profit. Aktionen var ikke uden Resultat, men der eksisterer endnu adskillige Blade, som er til liden Ære for et kulturelt Demokrati. Bl. a. er det ret ufatteligt, at et Ugeblad som »Familie-Journalen«, hvis Novelle- og Romanstof er under al Kritik, kan have saa mange Holdere som Tilfældet er.

Naar de daarligste Ugeblade trods alt er trængt tilbage, skyldes det i nogen Grad Avisernes Søndagstillæg, og der er i den Forbindelse Grund til at nævne »Hjemmets Søndag«, Socialdemokratens Tillæg, som formentligt af et sagligt Forum vilde faa tilkendt Førsteprisen blandt Ugebladene. Men først og fremmest er det de offentlige Biblioteker, der har rensset Luften. Hvor Biblioteket indbyder til næsten ubegrænset Benyttelse af baade belærende og underholdende Literatur, kan Smudslitteraturen vanskeligere trives, og givet er det, at Biblioteket er et af de vigtigste Midler til at bevare den folkekulturelle Sundhed. .... Ved Hjælp af Biblioteket er Bogen blevet hver Mands Eje. Det gamle Dannelses-Monopol, som beroede paa, at kun de faa havde Adgang til Bogen, er sprængt, og gennem Biblioteket opdrages Titusinder af Mennesker til Forstaaelse af Bøgernes Værdi.

Set fra et Arbejdersynspunkt er der baade Venner og Fjender blandt Bøgerne, — dér som i det virkelige Liv, — og saaledes bør det være. En Idé, der er sund og stærk, sætter ingen Skranker, men drager tværtimod Næring af den videst mulige Erfaring. De Bøger, der er Venner, fører Arbejderen til en dybere Forstaaelse af hans egen Verden og til et mere frigjort Udsyn over den Verden, der ligger udenfor. Og de Bøger, der er Fjender, — naa ja, det er ofte den Bog, der siger én imod, der kraftigst tvinger éns egne Anskuelse til Afklaring. Af en dygtig Modstander er der altid noget godt at lære.

Den Kendsgerning, at det store Publikum nu er Boglæsere, har bevirket, at den i bedste Forstand populære belærende Literatur har taget overordentligt til i Omfang. Der skrives i vore Dage for Menigmand. Der er naturligvis nu som før videnskabelige Redegørelser, som henvender sig til Specialister, men det karakteristiske for Tiden er, at der paa snart alle Vidensomraader er Mænd, der forener Specialistens Indsigt med en fremragende sproglig og pædagogisk Fremstillingsevne. Mange Videnskabsmænd, — det gælder især dem, der arbejder med saakaldte humane og historiske Fag, — er Kunstnere i deres Fremstilling. De sætter en Ære i, gennem Bog og Presse, at gøre Forskningens Resultater alment tilgængelige.

Det er saaiedes muligt for vore Oplysningsarbejdere at knytte »Boganvisninger« med populært orienterende Stof til næsten ethvert Emne, som tænkes kan. Noget andet er, at de Bøger, der belyser Historie (i videste Forstand) og Samfundsforhold ud fra Arbejderbevægelsens Synspunkter, endnu er relativt faa, og at der navnlig savnes Bøger, der egner sig til Undervisning i Studiekredse. Paa dette Punkt har A. O. F. sat ind. Der er udarbejdet en Række Grundbøger (som man venligst bedes se noget nærmere paa), og Arbejdet hermed fortsættes.

Det er altsaa ikke nok, at Bøgerne spredes. Det bliver mere og mere klart, at der maa ydes en Indsats for i større Omfang at fremskaffe de rigtige Bøger. Og hvorledes lader det sig gøre? Den nærmestliggende Mulighed er, at Arbejderbevægelsen opretter sit eget Forlag, og denne Mulighed er forlængst realiseret. Forlaget Fremad ejes af Socialdemokratiet. Det ledes ikke ud fra snævre Partihensyn, men i vidsynt Forstaaelse for de Interesser, der gør sig gældende i et Demokrati af i Dag, og det stadigt voksende Antal Publikationer viser da ogsaa, at der er vaagen Sans for saavel den udenlandske som den hjemlige Literatur. Forlaget indtager allerede nu en fremskudt Plads i Bogproduktionen.

Især er der een Side af Virksomheden, som fortjener Opmærksomhed, en Serie Bøger, der redigeres af A. O. F.: Bogkredsen. Bogkredsen udsender normalt fire Bøger om Aaret til den billige Pris af 2 K r. 90 Øre pr. indbunden Bog og tilstræber paa den Maade en Massespredning

af nye og gode Bøger i et æstetisk tilfredsstillende Udstyr. Da Bøgerne er sikret Afsætning, kan de tilbydes til en Pris, der ligger betydeligt under de gængse Boghandelspriser. Ser man Fortegnelsen over de udgivne Bøger igennem, vil man lægge Mærke til, at der fortrinsvis er Tale om Bøger, der bringer Bud om den Virkelighed, i hvilken Arbejdere lever og færdes. Det er Bøger, der saa at sige vil konfrontere Arbejderen med den Verden, som han kender, og lære ham dybere at forstaa den.

Gennem Bogkredsen fremmes altsaa den Literatur, der med et mindre heldigt Udtryk kaldes social Skønliteratur. Der er sociale Elementer i næsten al Literatur, og for saa vidt er Udtrykket lidet sigende. Og dertil kommer, at det medfører adskillige Misforstaaelser; bl. a. hører man hyppigt den Opfattelse fremsat, at »den sociale Literatur« skulde have mere Sans for den ydre Samfundsskildring end for Skildringen af Personernes indre Liv, eller at den i særlig Grad skulde vise Medfølelse med de forurettede. Maaske det vilde være bedre — som i Sverrig — simpelthen at tale om Arbejderdigtning og lade Udtrykket gælde enhver Form for Digtning, der er organisk forbundet med Arbejderdemokratiet — uden Hensyn til Forfatterens sociale Placering iøvrigt.

Alle Etiketter er behæftede med Fejl. Om ikke andet er de for snævre i deres Formulering. Hvad selve Kendsgerningen angaar, behøver der ikke at herske Uklarhed. Det kan ikke undgaas, at der opstaaer en Literatur i vital Tilknytning til en saa mægtig Folkebevægelse som den, der her er Tale om. Ligesom Husmands- og Bondedigtningen blomstrede ved Aarhundredskiftet (og forhaabentlig kommer til at blomstre igen), saaledes maa der af indre Grunde opstaa en Literatur, der tolker det industrielle Arbejds menneskes Liv. Ikke en enkelt Side af dette Liv, men Livet selv i dets Mangfoldighed, i dets Fornedrelse og Skønhed, i dets Graad og Smil. En Literatur, der har Rod i Arbejds menneskets Tilværelse og alligevel sigter mod Stjernerne. .... Er Arbejdergaden for smudsig? Er Karré'en for trang? En Literatur, der er inspireret af Solidaritetens Aand, kan bane Vej gennem det smudsige og trange og vise fremefter mod nye Menneskelighedens Vidder.

Allerede nu kan der peges paa en Literatur, der uden at slaa af paa de kunstneriske Krav har Bud til de brede Lag i Folket. Der er nye Toner i Lyrik og Roman, og den socialistiske Kritik har vist sig at være i Pagt med den literære Udvikling, for saa vidt som »den kollektive Roman« (der lægger Vægt paa Samspelet mellem Individierne i en Gruppe, i Modsætning ti! den gamle »Hero-Roman«) er trængt afgørende igennem. Man skal imidlertid ikke heraf drage den Slutning, at det er Kritikken, der fører Literaturen, thi det er ikke Tilfældet, Kritik er en dialektisk Proces, der kan tvinge skjulte Muligheder for Lyset og maaske »forberede Vejen«. Men Kritik kan ikke blive til Kunst. En Kunstner maa skabe ud fra sine egne Forudsætninger, adlydende sit eget Sinds Lov. Og hvis det, han skaber, bliver til Arbejderdigtning, ligger Aarsagen dybere end som saa.

Den bedste Maade at støtte Digtningen paa er at bringe den ud til Folket. Det kan ske paa flere Maader; men en Maade, der ikke bør forsømmes, er c'enr at arrangere literære Aftener med Sang og Oplæsning. Det er ikke tilstrækkeligt med Radio-Udsendelser; en Literatur, der lever, maa ud i Foreningslivet og der omsættes i fælles Oplevelser. Den gode Kunst kan holde til en Oplæsning, — stol paa det!

Adskillige af de Bestræbelser, der her er omtalt, støttes med offentlige Midler. Oplysningsforbund, Biblioteker og Højskoler støttes af Staten. Til Hjælp for Skribenter er der særlige Konti paa Finansloven. De unges Organisationer møder her og der Velvilje fra Kommunernes Side. Og altsammen sker det med Rette, thi Arbejderne danner ikke kulturelt set en Sekt i Samfundet. Det kulturelle Arbejde, som udføres, er simpelthen en Folkekultur under Dannelse. En Folkekultur, der breder sig med Livets Ret og i Aabenhed og Frihed appellerer til alle Menneskers Forstaaelse.

Radio og Film.

En kulturpolitisk Linje kan imidlertid ikke standse ved Bogen. Det kunde til Nød have ladet sig gøre for 25 Aar siden; men i Dag er der to store Kulturinstrumenter, der konkurrerer med

Bogen: Radio og Film.

Radioen har haft en forbavsende Sukces. Lytterantallet er — siden de første Udsendelser i Begyndelsen af Tyverne — vokset med stor Hast og har nu passeret 600,000. Formentlig vil det vokse til ca. 700,000, saa at Danmark i en ikke fjern Fremtid er radiomættet.

Det er let nok at se, at Radioen er demokratisk i sine Virkninger, idet Ord og Toner naar ud til alle uden Hensyn til Rang og Stand. Radiorøsten lyder med samme Klarhed i Storbykarréen som i den fjerneste Hedehytte. Men den enorme Virkning formidles gennem een Mikrofon. Hvorledes er det muligt at administrere Adgangen til Mikrofonen, saaledes at ingen Gruppe i Befolkningen, herunder Arbejderne, tilsidesættes? Det er det store Problem. Hvorledes skal Arbejderbefolkningen forholde sig for at faa sit kulturelle Behov tilfredsstillet og for i det hele taget at sikre demokratisk Ligelighed? Hvorledes gøre Radioen til en Folkets Radio, fri for Klikeregimente og kapitalistisk Indflydelse?

Gennem Lovgivningen blev der fastlagt en Ordning, hvorefter Radioen blev en Statsinstitution under offentlig Kontrol. Radioen skulde ledes af et Radioraad, hvortil der ogsaa var Adgang for Lytterrepræsentanter. For at sikre Repræsentation i Raadet og for overhovedet at gøre Arbejdernes kulturelle Interesser gældende startedes Arbejdernes Radioforbund (1926). Forbundets Historie er skitsemaessigt gengivet i »Ti Aars Arbejder-Radio«. Dets Formand er Sekretær Knud V. Jensen.

I Aarenes Løb har Arbejdernes Radioforbund ydet en virkningsfuld Indsats. Det har med Held bekæmpet Censuren og positivt arbejdet for Transmissioner af aktuelle Begivenheder, Foredragsrækker i Tidens Aand, en mere folkelig Musik m. v. En Udtalelse fra Kongressen 1933 er særdeles typisk: »Af Radiofonis Udsendelser kræves, at de skal være af alsidig Karakter, at Underholdningsprogrammet skal være alsidigt og folkeligt og at Oplysningsvirksomheden udbygges paa systematisk Maade«. Med den sidste Udtalelse tænkes der paa Nødvendigheden af et Samarbejde mellem Radiofonien og de kulturelle Organisationer, for at Foredragene kan udnyttes i Studiekredse og lignende Oplysningsvirksomhed. ....

Forbundets Virksomhed omfatter tillige de tekniske Omraader: der er rundt i Landet oprettet Laboratorier; i København er skabt en betydelig kooperativ Radioforretning, Arako; der har været afholdt flere tekniske Kursus. Men som Helhed maa det siges, at Hovedinteressen har været knyttet til en Reform af Statsradiofonis Organisation og Programmer. En udmærket Støtte har Forbundet i saa Henseende haft i Ugebladet »Arbejder-Radio«, der senere er afløst af det livlige og alsidige Tillæg til Socialdemokraten: »Radio og Film«.

Som det fremgaar af Tillægets Titel nævnes Filmen uvilkaarligt sammen med Radioen. »Filmen er den stærkeste, mest impulsgivende af alle Nutidens Kulturfaktorer«, skriver Forstander Hj. Gammelgaard i en Artikel i »Arbejderhøjskolen« og tilføjer: »Den er for Nutidens Magthaver, Kapitalen, hvad Arenaen var for Oldtidens. Skal Masserne holdes nede kulturelt, er Brød ikke tilstrækkeligt, ogsaa Skuespil (»circenses«) maa til. Og Kapitalen er ikke saa taabelig, at den affodrer »Masserne« med gammeldags Romantik, klassisk Kultur o. desl. Skal »Masserne« nu om Stunder besnæres og uskadelliggøres, maa Midlerne være rent materialistiske og helt ud moderne. Hvis det lykkes at fylde Proletariatet (og Proletariatets Kvinder) med den samme Drøm om Komfort, erotisk, sportslig og materiel Sukces, som behersker vore Dages Bourgeois, da er Kapitalismens aandelige Sejr vunden«.

Her er en Kampfront, paa hvilken der maa kæmpes, — selvom Kampen er nok saa vanskelig. En Filmsindustri er et Foretagende, der kræver store Kapitaler, og naar Filmen er produceret, skal den afsættes til Biografteater-ejere, der for Størstepartens Vedkommende driver deres Virksomhed som en Forretning, der ikke tager Antydning af folkekulturelle Hensyn. Hvorledes trænge igennem disse Barrikader af kapitalistisk Spekulation og halvvejs monopoliserede Bevillinger o. s. v. ?

I Aarene forud for Hitler-Kuppet blev der i Mellemeuropa arbejdet for at skaffe en Løsning til Veje (»Ti Aars Arbejderoplysning« S. 112 f.), idet man tænkte sig den Mulighed, at flere Landes Oplysningsforbund i Fællesskab kunde magte Opgaven. Planen forsvandt med den

tyske Arbejderbevægelses Sammenbrud, og de efterfølgende urolige Tider egnede sig ikke til Fremførelse af store, konstruktive Planer. I 1930—31 havde A. O. F. grundlagt en Films-Central, som under de nu givne Forhold fik stor Betydning. Films-Centralen forsyner Foreningerne med de bedste Film, som det er muligt at fremskaffe paa det forhaandenværende Marked.

Til Brug i Agitationen har Socialdemokratisk Forbund ladet producere enkelte Film, og i den sidste Tid har A. O. F. og andre Organisationer taget Smalfilmen (der kan fremstilles til en nogenlunde rimelig Pris) i Brug. En Række indkøbte Smalfilm har vist sig særligt anvendelige i Forsamlingshusene paa Landet.

En virkelig Sanering af Filmsproduktionen, hvorved den forvandles fra et Forretningsanliggende til et tje-nende Element i Folkekulturen, er en af Fremtidens Opgaver, og den kan muligvis ikke løses uden Lovgivningens Hjælp. Indtil videre kan der imidlertid gøres én Ting til Gavn: i Presse og Tidsskrift kan der Fremsettes en Kritik, der skærer igennem alle Skaller ind til Kærnen.

Den gode Film kan anvendes i Foreningslivet, ved Arbejderfester, og hermed føre Tanken ind paa et centralt kulturpolitisk Omraade: de Tusinder og atter Tusinder af Foreninger, der findes her i Landet (og hvoraf Arbejderbevægelsen i hvert Fald lægger Beslag paa de første fem Tusinde).

Der afholdes mellem Aar og Dag et meget stort Antal Foreningsfester i vore Arbejderforeninger, som f. Eks. Stiftelsesfest, Mindefest, Pionerfest, Faneindvielse, Sommerfest og Solhvervsfest. Der afholdes smaa og store Møder, hvor Indholdet kræver en festlig, snart munter og snart højtidelig Ramme. Og den kulturelt bevidste Organisator kan udrette meget for sin Bevægelse, dersom han (hun) med Omhu lægger alle Programmets Detaljer til Rette og tilstræber et lødigt Indhold, der har Bud ud over selve Øjeblikket.

Det er ikke ligegyldigt, hvilke ydre Former det store Møde faar. Den rigtige Ramme med Faner og Farver kan — paa ægte og naturlig Maade — understrege Mødets Stemning og Karakter. Og endnu mere kan ydes i Ord og Toner, ved Hjælp af Talekor og Kantate, Korværk og flerstemmig Sang. Idé og Kunst kan finde hinanden og skabe det magtfulde Indtryk. ....

I de senere Aar har der været skrevet meget (ikke mindst fra A. O. F.s Side) om Indretning og Udsmykning af Forsamlingshuse og Mødelokaler. Et Forsamlingshus skal jo helst kunne fortælle noget om den Kulturbevægelse, som har rejst det, og et Mødelokale skulde gerne kunne fortælle noget om det Liv, der leves i det. Det kulturelle Arbejde stiller Krav til sine Omgivelser. Men desværre maa det siges, at Foreningsarbejdet — Møder og Fester — mange Steder i Landet maa tilpasse sig efter meget kummerlige ydre Vilkaar, og det er ønskeligt, at der her fra Arbejdernes Side sættes ind med Reforme.

Arbejderfesterne.

Hvad Foreningsfester angaar, maa der stadigt tilstræbes Fornyelse og Forbedring, og der kan i saa Henseende henvises til Chr. Christiansens instruktive Vejledning: »Arbejderfester« (1932). De folkelige Fester spænder over mange Felter: Sang og Musik, Oplæsning (Recitation) og Fremførelse af Skuespil — og lad os ikke glemme den Ordets Kunst, der hedder Tale. Hvert Felt fortjener at opdyrkes og er i de senere Aar blevet opdyrket. Der kan noteres betydelige Fremskridt for Arbejdersangens Vedkommende. Der synges mere end tidligere, og baade i Valget af Tekst og Melodi kan der spores en voksende Trang til Kvalitet, især efter at »Arbejdersangbogen« (der nu er forsynet med Melodibog) er spredt i Titusinder af Eksemplarer ud over Landet. Paa Korsangens Omraade er Traditionalismen blevet brudt. Nye Værker indøves, og der skabes efterhaanden en intimere Kontakt mellem Sangen og det jævne Folk, thi det er som bekendt ikke blot af Betydning, hvordan der synges, men hvad der synges. ....

Oplæsningen har faaet gode Direktiver i Oluf Bertolts »Vers og Værktøj«, og Foreningsteatret har — takket være flere gode Impulser — oplevet noget af en Renæssance. Harald Bergstedts mange Bind »Folke-Scene« betyder nyt Liv i den muntre og satiriske Type- og Situa-

tionskomedie. I Indledningen til tredje Bind af »Folke-Scene« skriver han: »Meningen med disse Smaakomedier er at skaffe Underholdningsstof til det store og stadigt voksende Foreningsliv og Folkerøre, som med Arbejderbevægelsen breder sig ud over alle Dele af Landet. Og Arbejderbevægelsen har efterhaanden vokset sig saa rig paa menneskelige Brydninger, Erfaringer og Problemer, baade muntre og alvorlige, saa den ikke længer behøver — som en fattig Per Eriksen — ærbødigst at laane sit Underholdningsstof hos andre. .... Vi ser paa Tingene

med vore egne Øjne. Vi ser ofte skarpt satirisk eller fordømmende paa Ting, som Bourgeoisikunsten ser paa med venlige eller undskyldende Øjne eller omvendt. Mangt og meget af den Underholdning, som fryder Bourgeoisiet, vil paa os virke indholdsløst og ferskt eller rentud-sagt fjendtligt — og omvendt«. I den satiriske Vise-Genre har Oskar Hansen været en Fornyer. »Den røde Revy« er blevet til som en kæk Protest mod en politisk Mørketids Suggestion og Forvildelser.

Renæssancen er begyndt i det Foreningsteater, der staar Arbejderen nærmest. Det næste store Spørgsmaal er, hvorledes en ny Tids Aand og Problemer kan føres ind i Erhvervs-Teatret. Der har været fremsat forskellige Planer, som dog ikke til Dato har medført Resultater af banebrydende Omfang. Bl. a. savnes de moderne Dramaer, som et saadant Teater skulde bygges paa.

Arbejderne og Kunsten.

Ved Ordet Kunst vil de fleste fortrinsvis tænke paa Maler- og Billedhuggerkunsten, og Preben Wilmann har da ogsaa afgrænset sin Fremstilling i »Dansk Kunst« (1934) til de to Kunstarter. Wilmanns Bog er et første Forsøg paa at se den kunstneriske Udvikling i Sammenhæng med Samfundets Udviklingslinje og er lærerig, saavel hvad Oversigten som Enkeltanalyserne angaar. Det fremgaar af Bogens Fremstilling, at Staffelmaleriet synes at være i Forfald: »Et samlet Blik paa Kunsten i Dag giver kun ringe Haab om, at den foreløbig vil finde sin Plads i Tidens Strøm«. Dog findes der indenfor Billedhuggerkunsten visse unge Kræfter med Fremtid i (f. Eks. August Keil), og Tegnekunsten kan opvise en ypperlig Kunstner som Anton Hansen.

Hvorledes skabe en organisk Forbindelse mellem Kunst og Folk? Det er uoverkommeligt for de fleste Arbejdere at købe originale Malerier, der har med Kunst at gøre, for ikke at tale om Skulptur, og den naturligste Vej til en Vekselvirkning mellem Kunstner og Kunde, til Drøftelse af nye Opgaver, er saaledes spærret. Der er imidlertid en anden Mulighed: en Udsmykning af de mange Forsamlingshuse, kommunale eller offentlige Bygninger, større Boligforetagender o. s. v. kunde stille Kunstnerne over for Opgaver i vor Tids Aand. Og det burde ske. Hvad er mere naturligt end at f. Eks. Kommunen lader rejse Monumenter, der udstråler Inspiration til de Mennesker, der i Dag befolker Byen?

Den Opgave: at bringe værdifuld Kunst ud i Arbejderhjemmene kan imidlertid ikke afvises, og der er derfor af A. O. F. startet en Arbejdernes Kunstforening, der tilbyder gransk Kunst til en yderst billig Pris. De første Billeder udsendes 1936.

En fuldstændig Redegørelse maatte vel lade Begrebet Kunst omfatte ogsaa Arkitektur og Bohave, og der vilde da være Anledning til nærmere at omtale Funktionalismens Væsen og sejrige Fremgang. Der er imidlertid i denne Fremstilling kun medtaget saadanne kulturpolitiske Emner, som i særlig Grad har Forbindelse med de tidligere omtalte Organisationers Arbejde.

En Mængde Problemer melder sig til Løsning — foruden de nævnte, Stillingen til Sport, til Alkohol o. s. v. — og paa alle de mange Omraader skulde Arbejderbevægelsen gerne være i Besiddelse af kulturelt arbejdende Tillidsmænd, der var i Stand til at yde en Indsats.

Socialdemokratiet og Skolen.

Af Th. Hauberg.

Det er ganske naturligt, at Socialdemokratiet fra første Færd har set med særlig Velvilje paa den offentlige Skole. Socialdemokratiet repræsenterer særlig Arbejdere og Smaakaarsfolk, og Børnene fra disse Hjem maa som Regel klare sig selv fra Konfirmationsalderen. Det bliver derfor vanskeligt for disse at faa Raad til Skolegang efter Barnealderens Slutning. Derfor ser man alle Vegne Socialdemokratiet i Spidsen, hvor det drejer sig om en Forbedring af Skoleforholdene, og dette gælder særlig den offentlige Skoles Børneskole, men ogsaa paa alle de Omraader, hvor en folkelig Fortsættelses-undervisning har Betydning, vil man finde Socialdemokratiets Repræsentanter i travl Virksomhed for Forandringer og Foranstaltninger til det bedre.

I 1893 indvalgte for første Gang 2 Socialdemokrater i Københavns Borgerrepræsentation og allerede i et af de første Møder blev der fra disse 2 Repræsentanter slaaet til Lyd for en Forbedring af Skoleforholdene. Paa dette Tidspunkt gik ca. Halvdelen af de københavnske Skolebørn i Kommunens Friskoler; her var Undervisningstiden kort, Skolemateriellet yderst tarveligt, Fagene meget indskrænket og de hygiejniske Forhold særdeles spartanske; det var i høj Grad kommunale Fattigskoler. For ca. 1/4 af Børnenes Vedkommende gik disse i de kommunale Betalingsskoler, medens en anden 1/4 søgte deres Undervisning i lavere og højere Privatskoler. Her bestod altsaa en Skoleordning, hvor de allerfattigste holdtes for sig, de mindre fattige for sig og de velhavende for sig. Mod dette »klasseprægede« Skolesystem stillede de soc. Repræsentanter Forslag om, at Fagrækken og Undervisningstiden skulde være ens i Betalings- og Friskolen, at der skulde indføres Undervisning i Husholdning og Madlavning for alle Piger i de øverste Skoleklasser, og at den Fortsættelsesundervisning for Ungdommen, der var lovfæstet i Skoleloven af 1814, blev gennemført. — Forslaget mødte stærk Modstand, men Retningslinien og Grundlaget for dens Udvikling, der har ført det københavnske Skolevæsen frem til sit nuværende Standpunkt, var lagt.

Ude omkring i Provinsbyerne begyndte en tilsvarende Udvikling efter Aarhundredskiftet; i Nakskov, Esbjerg, Korsør, Nyborg, Aarhus o. s. v. tog de soc. Repræsentanter fat paa en Omlægning og Demokratisering af Skolernes Undervisning og Ordning. Hovedresultatet af dette mægtige Reformarbejde er blevet, at Skolen er bleven ensrettet i den Forstand, at Fattigskolerne er fuldstændig udryddet. Som i Hovedstad og Provinsby er der ogsaa paa Landet ved de socialdemokratiske Repræsentanters Indsats sket store Forandringer til det bedre.

Indtil 1903 var den offentlige Folkeskole, Børneskolen, en selvstændig Afdeling af vor Skole uden nogen Forbindelse med eller Tilknytning til den saakaldte højere Skole. I 1903 gennemførtes imidlertid en Lov om Mellem- og Realskoler, og hvor disse er kommunale, hvilket næsten overalt er Tilfældet i Byerne, er den offentlige Folkeskole nu sat i Forbindelse med den højere Skole. Det siger sig selv, at et Barns Begavelse ikke staar i For-16 241

hold til den Indtægt, Barnets Forældre har; men det siger ogsaa sig selv, at en Far med en meget lille Indtægt næsten umuligt vilde kunne faa et velhavende Barn holdt til Læsning ud over den almindelige Skolegang. Her har de kommunale Mellem- og Realskoler udfyldt et Savn særlig for de ubemidlede. De Forældre, der ønsker det, kan lade deres Børn i 11 Aarsalderen indstille til Optagelsesprøve i Mellemskolen. De Børn, der optages, faar her en videregaaende Undervisning, der slutter med Mellemskoleeksamen ved 15 Aars Alderen; denne Undervisning kan, om ønskes, fortsættes et Aar og slutte med Realeksamen ved 16 Aarsalderen. I de kommunale Mellem- og Realskoler er Undervisningen gratis som i den offentlige Børneskole, I Almindelighed kan en saadan udvidet Undervisning ikke gennemføres paa Landet; Afstandene er for store, Børneantallet for lille, saa en saadan Foranstaltning vilde være økonomisk uoverkommelig; paa Landet er de Forældre, der ønsker deres Børns Deltagelse i den udvidede Undervisning, henvist til Statsskolerne, hvor der hvert Aar afholdes en Prøve blandt de til denne anmeldte Børn. Dog er det ikke udelukket, at en Landboer, ved Henvendelse til en

Købstads Skoleautoriteter, kan opnaa en Ordning, der muliggør hans Barns Deltagelse i den udvidede Undervisning. — De, der efter at have taget Mellemskole- eller Realeksamen, ønsker at læse videre, fortsætter gerne i Gymnasierne, hvor de efter 3 Aars Forløb kan tage Studentereksamen. I Hovedstadskommunerne er der ogsaa kommunale Gymnasier, hvor Undervisningen er gratis for Børn fra Hjem med en skattepligtig Aarsindtægt paa indtil 3000 Kr.; denne Ordning betyder praktisk talt, at alle Arbejdere er fritagne for Betaling af Undervisning. Studenter, der læser videre paa Universiteterne, betaler under ingen Omstændigheder noget for den Undervisning, de der nyder her i Landet.

Vor Skoleordning.

Den skematiske Opbygning af vor hele Skoleordning ser altsaa saaledes ud:

Børneskolen for alle fra 7—14 Aar uden nogen Eksamen.

Mellemskolen fra ca. 9—ca. 15 Aar med Mellemskoleeksamen.

Realskolen fra 15—16 Aar med Mellemskoleeksamen og sluttende med Realeksamen.

Gymnasieklasserne fra ca. 15—ca. 18 Aar med Mellemskoleeksamen som Grundlag; man behøver derimod ikke at have taget Realeksamen for at blive optaget i et Gymnasium.

Universiteterne, hvor Studenterne ofte studerer i flere Aar til de forskellige Eksaminer, er Slutstenen paa vor hele Skole-opbygningsordning.

I mange Aar har der baade i andre Lande og herhjemme været talt, eksperimenteret og skrevet om Skolen og dens Udvikling. Som et samlet Resultat af hele denne Udvikling kan man vel betragte Nedsættelsen af den store Skolekommission i 1919, der bestod af 25 Medlemmer, hvoraf de 16 valgtes af Rigsdagen og som holdt 249 Plenarmøder og sluttede sit Arbejde i Sommeren 1923. Socialdemokratiets Indsats paa det skolemæssige Omraade blev her officielt anerkendt, idet Socialdemokraten K. M. Klausen blev valgt til Kommissionens Formand. I Betænkningen fra denne Kommission har de forskellige Partier og Retninger i Hovedsagen givet Udtryk for de Retningslinier, de hver for sig ønsker at gøre sig til Talsmænd for. Fra socialdemokratisk Side saa man Maalet for Skolens Undervisning deri, at Eleverne lærte at arbejde og tænke selv. Man ønskede Navnet Folkeskolen anvendt paa alle offentlige Skoler for derved at slaa fast, at alle Skoleformer har Bud til alle Samfundslag. Man pegede paa Betydningen af en bedre Læreruddannelse, hvor det undervisningsmæssige og pædagogiske blev mere fremtrædende, ligesom man forlangte, at en Lærer skulde have Eksamen i Sprog. Angaaende Tilsynet med og Styrelsen af Skolen paapegede man Nødvendigheden af et fagligt Tilsyn gennem Amtsskolekonsulenter; man paapegede det uheldige i at have »fødte« Medlemmer i Skolekommissionen; man ønskede disse oprettede gennem direkte Valg. Hele Undervisningsstoffet ønskede man tilrettelagt paa en saadan Maade, at de forskellige Skoleformer naturligt kunde fortsætte paa hinanden, ligesom man ønskede det undervisningsmæssige Stof bragt i Forhold til det praktiske Livs Fordringer. For den Ungdoms Vedkommende, der ikke ønsker at studere, men gaar over i det praktiske Liv, ønskede man oprettet Ungdomsskoler, hvor Ungdommen indtil 18 Aar var pligtige at deltage. Igennem en Række Bestemmelser om Oprettelse af Børnehaver, Fritidsværksteder, Skolebiblioteker, Ansættelse af Skolelæger, Indrettelse af Sportspladser og Badeanstalter, Skolebespisning o. 1. viste man, at Skolens Opgave ogsaa har en social Side, der ingenlunde kan skydes til Side, men som tværtimod bliver mere og mere paatrængende under de Forhold vort Samfundsliv antager og udvikles i. — Der er næppe Tvivl om, at denne Betænkning vil spille en afgørende Rolle i Nu- og Fremtidens Skolereformarbejde, selv om Udkastenes Enkeltparagraffer vil undergaa Ændringer paa sin Gang gennem Diskussioner og Lovgivningsarbejde.

Forslag om en ny Læreruddannelse er allerede gennemført. Optagelsesprøven blev betydelig skærpet derigennem, at der nu forlanges et ret fyldigt Kundskabsstof af dem, der ønsker sig optaget paa Seminarierne. Tidligere kunde den, der i 17—20 Aarsalderen kom lige fra det praktiske Arbejde, efter et Aars Forberedelse i Præparandklassen eller et Aars Forberedelse hos en fungerende Lærer, som Regel regne med at blive optaget i 1. Seminarieklasse. Noget

saadant udelukker den nye Ordning heller ikke nu, men det vil være næsten uoverkommeligt for den, der kun har gaaet i en almindelig Folkeskole, paa et Aar at tilegne sig det Kundskabsstof, der nu kræves. Man ser derfor ogsaa nu, at langt de fleste, der forbereder sig til Optagelse paa et Seminarium, har Mellemskole- eller Realeksamen først. Selve Uddannelsestiden er forlænget med et Aar; naar Præparandaaret regnes med, er den altsaa paa 5 Aar. Det sidste Aar skal særlig anvendes til at dygtiggøre Seminaristerne i den praktiske Undervisningskunst. Desuden kræves der nu, i Modsætning til før, at man til Lærereksamen skal kunne bestaa en Prøve i mindst eet Sprog, Tysk eller Engelsk. Mange har dog begge Sprog med.

Selve Seminarieundervisningen er ogsaa undergaaet store Forandringer i Forhold til, hvad den var tidligere. Fra den rent mekaniske Udenadslæren og til den dermed i Forbindelse staaende Overhøring, er man nu gaaet over til Selvstudium og Selvarbejde med paafølgende Afhandlingsbesvarelser. Man bevæger sig her paa et helt nyt Omraade og har sikkert ikke endnu fundet nogen endelig og bestemt Form for Afløsning af den tidligere. Det vil sikkert ikke blive bestridt af nogen, at den forlængede Undervisningstid, det forandrede Valg af Undervisningsstof og Indførelsen af nye Undervisningsmetoder vil være en Borgen for en dygtigere og bedre udrustet Lærerstand. Ligesom der under den nuværende Regering er gennemført en ny Lov om Læreruddannelse, saaledes er der ogsaa gennemført en Lov om Skolens Tilsyn og Styrelse. Tidligere var Præsten født Medlem — paa Landet endog Fmd. — af Skolekommissionen, dette er fjernet. Kommunalbestyrelsen vælger nu Skolekommissionen blandt dem, der har kommunal Valgret. Skolekommissionen har nu Indstillingsretten til Lærerebbederne, denne Ret havde Kommunalbestyrelserne tidligere. Paa Landet har Skoledirektionen nu som tidligere Kaldsretten, hvorimod Lovforslaget tillagde denne Ret til Kommunalbestyrelserne i Byerne. Efter den gamle Ordning var der en Skoledirektion i hvert Provsti, nu er der kun een i hvert Amt; Amtmanden er forretningsførende Medlem og Formand, een af Amtets Provster beskikkes af Undervisningsministeren til Medlem og 3 Medlemmer vælges af Amtsrådet efter Forholdstalsvalg. Alle Landsbyskoler — ogsaa de købstad ordnede af disse — sorterer under Skoledirektionerne og Amtskolekonsulenterne.

Som noget helt nyt gennemførtes Bestemmelserne om Amtskolekonsulenterne og Forældreraad. I hvert Amt skal der ansættes en Skolekonsulent. Han indstilles af Skoledirektionen og udnævnes af Undervisningsministeren. Han skal have været Lærer i Folkeskolen mindst 10 Aar for at være kvalificeret Ansøger. Hans Opgave er i Hovedsagen at afgive Beretning til Skoledirektionen og Ministeriet paa Grundlag af hans Skolebesøg i Amtet. Forældreraadene er frivillige, men skal oprettes, naar en vis Del af de Forældre, der har skolesøgende Børn, indgiver skriftlig Forlangende herom til Kommunalbestyrelsen. Raadet bestaar af 3 Medlemmer og vælges af og blandt de skolesøgende Børns Forældre. Hvor et Forældreraad er oprettet, har dette Ret til at deltage ved Indstillingen af Lærerekræfter ved den Skole, Raadet er valgt for. Iøvrigt har Forældreraadene Ret til at udtale sig om ethvert Spørgsmaal, der angaar den Skole, det er tilknyttet. Al bevilgende Myndighed tilkommer dog Kommunalbestyrelsen nu som før. Angaaende Afholdelse af Aarsprøver og Eksaminer er der tillagt Skolekommissionerne og Forældreraadene ret betydelig Myndighed til at bestemme om disses Art og Omfang, dog skal der afholdes Prøver i Dansk, Regning og Skrivning. Som den sidste Rest af Forbindelsen mellem Skolen og Kirken er der en Paragraf, der bestemmer, at Præsten fører Tilsyn med Religionsundervisningen. En ny Bestemmelse af en vis Værdi er ogsaa denne, at en kvalificeret Ansøger, der indstilles med alle Stemmer, skal udnævnes. For Københavns Vedkommende er der kun sket et Par Forandringer; ogsaa her kan man oprette Forældreraad; den tidligere Bestemmelse om, at Direktionen her skulde have et gejstligt Medlem, er nu udgaaet.

Vor Skoles Administration.

Ministeriet er den øverste Myndighed; her lovgives og udsendes Cirkulærer fra. Ministeren har Folkeskolekonsulenten som Hjælper og Raadgiver. Herunder staar saa nærmest Skoledirektionerne og Byernes Kommunalbestyrelser, og under disse igen Sogneraadene,

Skolekommissionerne og Forældreraadene. Hver af disse Faktorer er paa begrænsede Omraader tillagt en vis afgørende Myndighed, men opstaar der i eller blandt disse Tvivl om Afgørelser, der er trufne eller skal træffes, gaar Sagen den administrative Gang, d. v. s. fra Undermyndighed til Overmyndighed og afgøres da endeligt af Ministeriet, hvis ikke Sagen er saa indviklet, at dette lader den gaa til en Prøvelse ved Domstolene.

Ved en Lov af 8. Marts 1856 blev der i hvert Amt oprettet en saakaldt Skolefond. Midlerne faar Fonden fra Staten og fra de Land- og Bykommuner, den gælder for. Foruden en Del bestemte Ydelser: Alderstillæg, Pensioner til Lærere, Vikarhjælp o. a. kan den yde Bidrag til, hvad der maa antages at have Betydning for Kredens Skolevæsen. Disse Amtsskolefond er i Virkeligheden Grundlaget for en væsentlig Del af den frivillige Ungdomsundervisning, der trives i Landet. Her kan ubemidlede søge Tilskud til et Ophold paa en Højskole, Landbrugsskole el. Husholdningsskole. Her ydes der Tilskud til Aftenskoler, tekniske Skoler, Efterskoler o. m. a. I April 1935 traadte en ny Lov i Kraft om Aften- og Ungdomsskoler, hvor Hovedreglen er den, at Stat og Skolefond yder 1,95 Kr. pr. Undervisningstime; der gælder særlige Regler for Husgerning og for Anvendelsen af tilrejsende Lærerkræfter. For Fagene Husgerning og Sløjd gælder det endvidere, at Staten yder 60 pCt. af de samlede Etableringsudgifter i Tilskud. Ligeledes yder Staten og Skolefonden 75 Øre pr. Undervisningstime, hvor en Kommune i Forbindelse med Folkeskolen opretter fortsat Undervisning for Børn udover den skolepligtige Alder; Undervisningen her skal dog, for at blive godkendt, strække sig over 20 Uger med 18 ugentlige Undervisningstimer. I Vinteren 1932—33 blev der gennemført en Lov om Ungdomsarbejdsløshed. Loven gjaldt i særlig Grad de arbejdsløse mellem 18—22 Aar. Efter denne Lov skulda disse unge have 3 Timers ugentligt Arbejde, 3 Timers Undervisning og 2 Timers Sport, Badning eller Gymnastik. Loven stiller 3 Mill. Kr. til Raadighed, hvoraf Staten betaler de 2 og Kommunerne den ene Million. I Henhold til denne Lov er der nu mange Byer, der har oprettet saadanne Arbejds- og Skolehjem; som Tilskud til Dækning af Udgifterne ydes der nu 2,50 Kr. pr. Dag pr. arbejdsløs. Deltagelsen er fra de arbejdsløses Side frivillig. I denne Forbindelse her bør der ogsaa gøres opmærksom paa den store Forandring, der i de allersæneste Aar er foretaget baade arbejds- og undervisningsmæssigt paa vore Opdragelsesanstalter, der nu kaldes Skolehjem. Undervisningen er her blevet i høj Grad udvidet og forbedret, Materialet er bleven kompletteret, ligesom Lokaleforholdene og de hygiejniske Forhold er bleven stærk moderniseret. Under den nuværende Regering var ogsaa de saakaldte Ungdomsfængsler bleven til; et saadant Fængsel kan langt bedre sammenlignes med et Skolehjem end med et Fængsel; at dette har stor Værdi for Paavirkning i god Retning, er der næppe Tvivl om, ligesom det er afgørende vigtigt, at de unge Mennesker, der her er Tale om, fritages for Omgangen med og Paavirkningen af ældre, forhærdede Forbrydere.

I skoleinteresserede Kredse har man i mange Aar været optaget af at faa gennemført en Forbedring af Folkeskolen særlig paa Landet; Regeringen har allerede forelagt Forslag herom. Forslaget gaar i Hovedsagen ud paa følgende: Der skal være en 4-aarig Grundskole og en 4-aarig Mellemskole. Ved de meget smaa Skoler paa Landet kan denne Deling dog undgaas, hvis Forholdene gør dette ønskeligt, men der kan saa til Gengæld oprettes en 1- eller 2-aarig Fortsættelsesundervisning som en Slags Erstatning for Mellemskoleundervisningen. Ved de Skoler, hvor der oprettes Mellemskoleklasser fra 11 —15 Aarsalderen, kan Mellemskolen deles i 2 Afdelinger; hvoraf den ene bliver som den Mellemskoleundervisning, vi nu har og kender, medens den anden Mellemskoleafdeling skal tage særlig Hensyn til Børnenes fremtidige Virksomhed i Erhvervslivet. Er Skolerne for smaa, deres Børnetal for lille, gives der Adgang til at oprette Centralskoler i Kommunen eller, hvis dette heller ikke giver Basis nok, da kan flere Kommuner indgaa i et Skoleforbund og i Samarbejde oprette en saadan Skoleform, at Mellemskoleordningen kan blive realiseret. I Mellemskolen skal Fag som Sløjd, Naturlære, Samfundslære, Verdenshistorie, Naturhistorie, Sundhedslære, Idræt og Badning, hvor der er Adgang dertil, medtages; der er selvfølgelig intet i Vejen for at Skolehavegerning, Bogføring, Sprog o. a. kan tages med, hvor man ønsker det. Om hele Mellemskoleundervisningen gælder det, at den videst mulig afpasses til det praktiske Liv. Forslaget indeholder en Del Bestemmelser om Dage- og Timeantal, der i Hovedsagen — særlig for Landsbyskolernes Vedkommende — vil betyde en stærk forøget Undervisningstid for de ældre Børns Vedkommende. Hvad Skolemateriellet angaar bestemmes det, at det altsammen gratis skal

udleveres Eleverne. Efter Forslaget kan Forskolelærerindeinstitutionen ikke opretholdes; disse foreslaas erstattet af Grundskolelærerinder med Grundskolelærerindeeksamen; det vil sige med en Eksamen, der berettiger dem til at undervise Børn indtil 11 Aarsalderen. Der er ogsaa foreslaaet Bestemmelser, der nedsætter Maksimalbørneantallet i Klasserne.

Konfirmationsforberedelsen skal foregaa saaledes, at intet Barn derved forsømmer Skolen, ligesom der ved alle Skoler, selvom der ikke findes Gymnastiksal, skal være et Omklædningsværelse for henholdsvis Piger og Drengene med Plads til Opbevaring af deres Dragter. Ligeledes skal der ved alle Skoler, hvis Vandforsyning sker ved et Vandværk, være indrettet Baderum med Brusebade.

Undervisningen og det praktiske Liv.

Fra socialdemokratisk Side har man altid lagt Vægt paa, at Undervisningen blev stillet i det bedst mulige Forhold til det praktiske Livs Foreteelser og overalt, hvor Lejlighed var, har man slaaet til Lyd for en saadan Udvikling. Dette har ikke været uden Betydning; den gammeldags Undervisningsmetode, hvor Børnene »fik for« og skulde »høre efter« for Dagen efter at kunne remse det udenadlærte op og genfortælle det »hørte«, er nu snart en »Saga blott«. Indtil 10—11 Aarsalderen er Undervisningsstoffet vel nu som før og kan vel næppe være stort anderledes, men Undervisningsmetoden er nu en ganske anden. Undervisningen har i vid Udstrækning Karakter af Leg; Tonen er fri, munter og kammeratlig; Udgangsture og Legetimer er betydelig forøget; for de smaa er Skolen ikke længere en Bussemand, den er i Regelen et Sted, hvor man befinder sig vel og gerne vil være.

For de ældre Børns Vedkommende er der de fleste Steder ogsaa skabt en glædelig Forandring baade i Stof og Metode. Remseriet og »tie og sidde stille« er hørt op og dermed Kedsomheden. Flere og flere kommer i Lejrskoler, hvor de tegner og beskriver Dyr og Planter, Strand og Skov, Marker og Moser, Vandløb og Veje, Himmel og Vejr o. s. v. Mange besøger Fabrikker, Virksomheder, Institutioner og besøger Mænd, der er særlig godt orienterede paa et enkelt Omraade. Paa saadanne Ture er der rig Lejlighed til at lave Tegninger og Notater og bagefter et herligt Stof til Bearbejdelse. I Regnetimerne bruges nu meget virkelige Opgaver, Brugsforeningsregnskaber, Mejeriregnskaber, Akkordudregninger, Beregninger af Flader og Legemer, man selv har maalt og tegnet og saaledes videre; Barnets Lyst og Trang til Selvtænkning og Selvarbejde appelleres der nu til i Undervisningen; de gamle færdiglavede Meninger, Sandheder og Resultater dyrkes ikke særligt mere; gennem Selvtænkning og Selvvirksomhed faar Barnet nu i høj Grad Lov at være med. Det Børnene gennem en saadan Undervisning kan præstere kan være ganske forbløffende; det kan tydeligt konstateres, at der herigennem finder en Evneudvikling Sted.

At det offentlige Skolevæsen har størst Betydning for Arbejdere og Smaakaarsfolk er saa lige til, da disses Børn som Regel af økonomiske Grunde er afskaaret fra at kunne nyde godt af de private Betalingskoler, men samfundsmæssigt set har det offentlige Skolevæsen ogsaa afgørende Betydning. Ganske vist kan man ikke i Kroner og Ører nøjagtig konstatere, hvormeget mere den længere underviste er værd end den mindre underviste, men en Kendsgerning er det sikkert, at et Folks hele Kultur- og Leveniveau staar i Forhold til Folkets Skole- og Undervisningsvæsen. De allerseneste Tidens unormale og voldsomme Begivenheder har maaske i nogen Maade forrykket denne Bedømmelse, men ellers vil den nok holde Stik. Før Verdenskrigen havde Tyskerne vel nok det bedst ordnede Skolevæsen i Europa og voksede sig som Følge deraf stort og mægtigt, medens til Gengæld vel Rusland havde det daarligste og som Følge deraf — trods sin Størrelse og Rigdom — ikke formaaede at arbejde sig op paa et Kultur- og Leveniveau, der taalte Sammenligning med de Folk, der havde et vel indrettet Skolevæsen. Chansen for Mulighedernes Udnyttelse vil uden Tvivl altid være størst, hvor Oplysningen er bedst. Den gamle Lars Bjørnbaks Ord, at Kundskab er Magt, kendes af alle, men det er i Virkeligheden kun Halvdelen af den Sandhed, han udtrykte, han sagde nemlig ogsaa i samme Forbindelse, at Uvidenhed er Trældom, og dette er sikkert ikke mindre sandt. Socialdemokratiets Repræsentanter kan roligt fortsætte deres Arbejde for bedre Oplysning og Undervisning; de gavner derved ikke blot den Klasse, de repræsenterer, men de er med i

Copyright Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv 2004

Arbejdet for at holde vort Samfund paa et solidt Kultur- og Leveniveau, og de gør heller ikke den gamle nordiske Sandhed til Skamme, som er udtrykt i den gamle Edda, hvor det hedder:

Fagrest er for den at leve, som ved mangt og ved det vel.

Militærspørgsmaalet.

Af H. C. Hansen.

Socialdemokratiets Program er meget kortfattet, hvad Stillingen til Militærspørgsmaalet angaar. Det hedder, knapt og klart: Afrustning. Internationale Stridigheder afgøres ved Voldgift. Lige saa knap, Formuleringen er, lige saa omspændende, omstridt og betydningsfuldt er selve Problemet. Verdenskrigens fire Aar er et uhyggeligt, blodigt Monument over en Militarisme, der gennem Aarhundreder har blodsugget snart alle Racer og Folkeslag. Og de Begivenheder, som Fem-Aaret 1931—36 bragte med sig: Nazismens og Fascismens voldsomme Fremvækst, den dermed følgende vanvittige Oprustning, Krigsfaren, der nu rider hele Verden som en Mare, og de Tildragelser, som er udspillede i Abessinien og nu sidst i Spanien, — alle disse skelsættende Begivenheder, der i mange Henseender har været skæbnebestemmende for den moderne Arbejderbevægelse, har ogsaa stillet Militærspørgsmaalet i en noget anden Belysning, end den, som udstraaede fra Folkeforbund, Locarnotraktat og Nedrustningskonference.

I dansk Politik har Forsvarssagen ofte været det centrale Anliggende. Det maatte være saaledes efter Provisorieaarenes Forsyndelser, og det kunde ikke blive bedre efter den senere saa voldsomt angrebne Ordning af 1909. I Verdenskrigens fire Aar var der relativ Stilhed omkring Spørgsmaalet; det gjaldt i denne Periode om at samle alle Kræfter for at komme igennem uden dansk Indblanding i Krigsopgøret. Men med 1922-Ordningen — den, Grev Holstein betegnede som Svindel, Svindel og atter Svindel —, og som ogsaa efter faa Aars Forløb viste sig uholdbar, var der paany Kamp om Forsvaret. Og da den »Ordning«, som Venstre tog Initiativ til og sagligt Ansvar for i 1932, straks blev voldsomt angrebet saavel fra ledende militser Side som fra Det konservative Folkepartis Side, var alene af den Grund den politiske Uro omkring Forsvaret stadig til Stede. Men hertil kom, at Socialdemokratiet udtrykkelig i Foraaret 1932 fremhævede, at det agtede til Efteraaret at genfremsætte det saakaldte Afrustningsforslag — der i Realiteten var et Nedrustningsforslag — og som tilsigtede at nedbringe de almindelige, aarlige Udgifter til Militærvæsenet til 17—18 Mill. Kroner. Det var ensbetydende med, at i Virkeligheden kun Venstre vilde sige god for Ordningen af 1932, og da det viste sig ugørligt at gennemføre Nedrustningsforslaget, holdtes Saaret aabent. I 1936 foreslog de Konservative nedsat en særlig Undersøgelseskommission, ligesom de foreslog ret væsentlige øjeblikkelige Bevillinger til Flyvevaabnet. Regeringen derimod afviste en tilfældig, stykkevis Ordning og bebudede ministerielle Undersøgelser af eventuelle Mangler ved den nugældende Ordning.

Socialdemokratiet og Militæret.

Socialdemokratiet har aldrig været passiv i Striden omkring det danske Forsvarsspørgsmaal. Oprindeligt indeholdt Socialdemokratiets Program Kravet om en Folkehær: »Folket opøves i Vaabenbrug«. Men dette Krav ændredes i Programmet af 1913 til den tidligere citerede og stadig gældende Passus om Afrustning og international Voldgift. Programændringen kom som en naturlig Konsekvens af Forslaget i Forbindelse med Militærordningen af 1909 om Afrustning (i Forsvarskommissionen 1908). Dette Forslag var vel mere ment som en Manifestation af et Standpunkt end som et til hurtig Gennemførelse tænkt Forslag. Det fremgaar alene af de kortfattede, løst skitserede Paragraffer 9 og 10, hvori det hedder:

§ 9.

Spørgsmaalet om Omordning af Politiet eller Organisation af en Grænsevagt ordnes ved Lov.

§ 10.

Til Opretholdelse af Orden i danske Farvande og til Varetagelse af danske Statsborgeres Interesse paa dansk Søterritorium anskaffes det fornødne Antal Inspektionsskibe.

Det var altsaa mere Udtryk for et Princip end for en endelig Ordning, og det er i hvert Fald ikke rigtigt at konstruere et Modsætningsforhold mellem Forslaget af 1909 og de senere Forslag, dels det af Folketinget i 1926 vedtagne og dels de i 1929 og 1932 fremsatte Forslag, der med enkelte Ændringer svarede til det tidligere vedtagne.

Krigsaarenes Borgfred mellem Partierne gjaldt som nævnt ogsaa — og vel ikke mindst — Militæret. Men da Venstre og Konservative i 1922 gennemførte en ny Militærordning, stod Vedtagelsen ikke i Borgfredens Tegn. Baae Socialdemokratiet og Det radikale Venstre var imod 1922-Ordningen, og det blev en naturlig Opgave for Forsvarsminister L. Rasmussen at fremsætte et Forslag til Ændring af det danske Militærvæsen. Ved Forhandlinger mellem de Radikale og Socialdemokratiet opnaaedes Enighed, og Forslaget vedtoges i Folketinget 1926 under Titlen »Forslag til Lov om Omdannelse af Hær og Flaade til et Vagtkorps og en Statsmarine, bestemt til Varetagelse af Danmarks Neutralitets- og Folkeforbundsopgaver«. De vigtigste Paragraffer havde følgende Ordlyd:

§ 1.

Hæren og Flaaden omdannes til et Vagtkorps og en Statsmarine, hvis Opgave bliver at varetage Danmarks Neutralitets- og Folkeforbundsopgaver i Overensstemmelse med gældende mellemfolkelige Regler og Aftaler, derunder at udføre Grænsebevogtning og at udøve Tilsyn paa Søterritoriet under rolige Forhold. Statsmarinens Opgave er endvidere at udføre Fiskeriinspektion og Søopmaaling samt at vise Flaget i Udlandet, naar det skønnes ønskeligt til Støtte for Handelsinteresser eller i særligt Statsøjemed. Krigsministeriet og Marineministeriet ophæves; Vagtkorps og Statsmarine henlægges under Statsministeren.

§ 2.

De bestaaende Fæstningsanlæg nedlægges. De paagældende Anlæg og Arealer, saavel som andre, Staten tilhørende, af Hær og Flaade hidtil anvendte Arealer og Bygninger, samt det til Hær og Flaade knyttede Material, der ved denne Lovs Gennemførelse maatte blive frigjort, overgaar til Anvendelse i andre Statsøjemed eller bortsælges.

Hærens og Orlogsværftets Fabrikker, Værksteder, Laboratorier og lignende anvendes dels til Vagtkorpsets og Statsmarinens Forsyning, dels til andre Statsformaal. Geodætisk Instituts og Søkortarkivets Virksomhed opretholdes.

§ 3.

Den i Lov af 8. Juni 1912 paabudte Værnepligt ophæves. Uddannelsen til Tjeneste i Vagtkorps og Statsmarine bliver frivillig. Paa Grundlag af Folkeregistret optages aarlig Lister over Mænd, der har dansk Indfødsret, og som det paagældende Aar naar en Alder af 20 Aar. Paa Listen kan endvidere optages Mænd med dansk Indfødsret, der har naaet en Alder af 18 Aar og ikke er over 24 Aar, for saa vidt de derom fremsætter Begæring. Mænd, der har naaet Tyveaarsalderen, men som ikke ønsker at uddannes ved Vagtkorps eller Statsmarine, giver Meddelelse derom efter Regler, der fastsættes ved Lov. For det øvrige paa Listen optagne Mandskab foretages en Bedømmelse af dets Tjenstdygtighed, hvorved det deles i ubetinget tjenstdygtige, betinget tjenstdygtige og tjenstudygtige, og der gives de tjenstdygtige Vedtegning angaaende Anvendelighed. Blandt dem, der erklæres for tjenstdygtige (ubetinget eller betinget), foretages Lodtrækning. De, der har trukket de laveste Numre, antages, under Hensyn til Vedtegning, faglig Uddannelse eller særlig Livsstilling, indtil det fastsatte Tal er naaet, idet iøvrigt ubetinget tjenstdygtige antages forud for betinget tjenstdygtige. Det antagne Mandskab er forpligtet til at underkaste sig den lovbestemte Uddannelse og møde ved de lovbestemte Indkaldelser. Ekstraordinær Indkaldelse kan kun ske, naar Beslutning derom er taget ved Lov, og den kan kun finde Sted af Mandskab, der er antaget indenfor et Tidsrum af 12 Aar før Indkaldelsen. Nærmere Bestemmelse om Indtegning til Vagtkorps og Statsmarine træffes ved særlig Lov.

§4.

Private Korps der uddannes til eller er organiseret til militær Virksomhed, maa ikke oprettes eller bestaa. De nu bestaaende frivillige Korps ophæves inden 3 Maaneder efter denne Lovs Ikrafttræden. Staten er forpligtet til at købe deres Vaaben. Skytteforeninger, der uddanner i Skarpskydning, er tilladt, naar de ikke er organiserede som militære Korps, ikke forsyner deres Medlemmer med Skydevaaben udover Øvelserne og ikke afholder militære Øvelser.

Om Fabrikation og Forhandling af Skydevaaben og Ammunition træffes nærmere Bestemmelse ved Lov.

Iøvrigt var Nyordningen nærmere præciseret i en Række øvrige Paragraffer.

Der syntes i Begyndelsen af 1930 at være Mulighed for Enighed med Venstre om et Forslag af denne Art, og der forhandlede mellem Venstre og Regeringspartierne, ogsaa efter at Forslaget var genfremsat i Oktober 1930 i Folketinget. Imidlertid viste Vanskelighederne for Opnaelsen af et Resultat sig at være for store. Og den 4. Februar 1931 blev Forhandlingerne afbrudt. Dermed var i Realiteten Forslagets Skæbne beseglet. Det genfremsattes vel i Samlingen 1932—33, men uden ændrede Muligheder for Gennemførelse.

Med Aaret 1933 tager de internationale Begivenheder Fart. Nazismen sejrer i Tyskland, Aaret efter knuses den østrigske Arbejderbevægelse af den østrigske Fascisme, og dermed har den internationale Nedrustningsbestræbelse og den i 1932 sammenkaldte Afrustningskonference faaet sit Grundskud. Det nationalt genopvækkede Tyskland ruster over al Maade. Værnepligten genindføres, Rhinzonen besættes. Arbejdet for Freden afløses overalt af Forberedelserne til den næste store Krig.

Under Indtryk af de stormfulde Begivenheder ude i Verden tager Socialdemokratiet Militærspørgsmaalet op til nærmere Overvejelse. I den store Programudtalelse »Danmark for Folket«, der udsendes i Maj 1934, findes ogsaa nogle Ord om Arbejdet for Freden, og disse Ord betegner den stedfundne Ændring i Synspunkterne. Det hedder her bl. a., efter at de Vanskeligheder, som Folkenes Forbund møder i Bestræbelsen for at indskrænke Rustningerne, er paapegede:

Den Udvikling, vi har oplevet i de sidste Aar, gaar i modsat Retning og spærrer for den Politik, som vi bestandig anser for den rigtige. Det maa derfor erkendes, at der ikke er tilstrækkelig Basis for isoleret Afrustning for Tiden; nu maa Arbejdet gøres indenfor Folkenes Forbund paa international Basis, og vi maa anse det for en national Pligt fortsat at støtte Afrustnings- og Fredsarbejdet igennem de Organer, der søger at løse disse Opgaver.

Det Haab, der fik Næring, da Verdenskrigen sluttede, er bristet som saa mange andre, men enhver kan se, at det er kapitalistiske, reaktionære Kræfter, der paany styrer mod Krig og berøver Menneskeheden den Udsigt til Fred, som var dens Haab.

Men om vi end for en Tid maa opgive Haabet om en paa almindelig Nedrustning hvilende Fred i Verden, er der dog ikke Anledning for Danmark til at gaa ind for Rustnings-Forøgelse.

Om Anvendelsen af de Magtmidler, der staar til Raadig-hed, gælder det, at disse skal anvendes til Beskyttelse af Grænser og Farvande paa samme Maade, som Tilfældet vilde have været, hvis det fremsatte Lovforslag om Vagtkorps og Stats-marine var blevet vedtaget til Afløsning af det almindelige Militærvæsen.

Afsnittet indeholder endelig en Passus om almindelig korrekt Adfærd overfor de militære Embedsmænd og Institutioner.

Paa Aalborgkongressen i Juni 1935 blev Spørgsmaalet yderligere uddybet, dels i Statsminister Staunings Tale og dels i Kongressens Manifest. I sin Tale pegede Stauning paa de vældige Oprustninger ude omkring. Han understregede Danmarks Mangel paa Evne til at gøre

sig gældende i en Krig; vor Vej er Neutralitetspolitikens Vej, og det bør være Opgaven at sætte ind gennem Folkenes Forbund imod Krigen, for Afrustningen. Stauning tilføjede bl. a.:

Tiden kan maaske ogsaa ændre Opfattelser angaaende Stillingen til Rustninger og til

Forberedelse til Modstand. Men vi vil stadig ende med Betragtninger over vor Lidenhed og vor Beliggenhed og derefter med Pligten til at holde os neutrale og med Haabet om, at andre vil anerkende den Svages Ret til at være neutral uden derfor at tabe Retten til Livet.

Vi har — ogsaa med vore Forslag om Vagtordning i Stedet for Hær — anerkendt Retten og Pligten til Vagt og Forsvar ved Grænsen, og denne Anerkendelse bestaar fremdeles. De militære Afdelinger, som forefindes, maa under de raadende Forhold udføre den Bevogtningsopgave, der er fornøden, og vi vil naturligvis ikke prisgive hverken Befolkning eller Land.

Og i sine Slutbemærkninger om dette Spørgsmaal berørte Stauning Dannelsen af et internationalt Beredskab, og mente i Relation til en Udtalelse fra Socialistisk Arbejder-Internationale at kunne fastslaa, at Tankerne om Dannelsen af en Kollektivmagt, d. v. s. et Samvirke mellem alle fredsvillende Folkeforbundsstater mod en Angriber, i den kommende Tid vilde komme i Forgrunden, »og vi maa naturligvis loyalt medvirke og være rede til at tage vor Del af Byrden«.

I Manifestet udtales, at vore »geografiske og befolkningsmæssige Forhold anviser os Pladsen udenfor de krigsførendes Rækker«, og Manifestet slutter med følgende Afsnit:

Socialdemokratiet anerkender Nationens Pligt til effektiv Bevogtning af Grænser og Farvande og dermed til Ydelse af den Beskyttelse, der derved er mulig. Den Bevogtning, der er paakrævet, maa under de nuværende Forhold udføres af den bestaaende Hær og Flaade, af Politi og Grænsegendarmer, alt paa den Maade, som det bliver bestemt af den ansvarlige Regering.

Da Tiden formentlig paa disse som paa andre Omraader kræver visse Ændringer, vil det være naturligt, om Regeringen lader foretage visse Undersøgelser af den bestaaende Hær- og Flaade-Organisation, særlig med Henblik paa Tilpasning til saadanne Opgaver, som ligger nærmest i Henhold til de foran angivne Retningslinier.

Den omtalte Undersøgelse er paa det Tidspunkt, hvor disse Linier skrives, ikke tilendebragt, men den er i Gang, og da den utvivlsomt i det væsentlige bygger paa den eksisterende Ordning økonomiske Rammer, er dermed det tidligere Standpunkt om den isolerede Afrustning eller Nedrustning forladt ogsaa i praktisk Politik af Socialdemokratiet.

Baggrunden.

Den skildrede Ændring i Socialdemokratiets Opfattelse paa dette Omraade har sin ganske naturlige Begrundelse i den verdenspolitiske Udvikling, vi har oplevet. Versailles-Freden blev ikke Indledningen til den lovede Afrustning. Tværtimod. I selve Fredsslutningen laa Kimen til en ny Krig. Det er Sejrsmagternes taabelige Voldsfred, der i Virkeligheden har bragt os hen til den farlige Situation, hvori vi nu befinder os. For Danmarks Vedkommende skabte den tyske Nazisme en ny Mentalitet hos Befolkningen. Vi havde tidligere en tysk Nabo, hvis Udenrigspolitik var Fredspolitik, og hvis ledende Mænd ønskede fortsat Fred i Europa. Nazismen er Udtryk for national Selvbevidsthed i højest tænkelige Form, og med denne nationale Selvbevidsthed er forbundet Ønsket om at udvide tysk Landomraade, at genoprette Tysklands Position som mægtig og frygtindgydende europæisk Stat. I vort Grænseomraade rnaatte dette skabe Nervøsitet. Skulde tilfældige Bander kunne gaa over Grænsen, uden at vi satte ind overfor dem? Kunde vi i en kritisk Situation forvente nogen Art af militær Bistand fra andre Nationer, saafremt vi selv resignerede og erklærede ikke at ville yde noget til Beskyttelse af vor Grænse?

Endvidere: Var og er der for os nogen Mening forbundet med at deltage i Drøftelser og Overvejelser omkring Begrebet Kollektivt m agt overfor Fredsbrydere, hvis vi paa Forhaand erklærer, at vi vel gerne ser en saadan opbygget, men samtidig selv maa meddele, at vi intet kan yde. Ikke mindst har det i Socialistisk Arbejderinternationale været svært at faa Forstaaelse for et Standpunkt, der gerne hyldede Folkesolidariteten mod Fredsbryderen, men nødtigt tilsluttede sig de i denne Forbindelse fornødne Pligter.

Nu er det givet, at ingen almindelig Oprustning kan sikre Freden i Verden. Kun en kraftig Nedrustning kan føre varige fredelige Tilstande med sig. Men det er ogsaa rigtigt, naar det er hævdet,

1) at Nedrustningen kun kan tænkes gennemført ved fælles international Overenskomst mellem Landene, og

2) at Nedrustningen kun kan gennemføres som et Led i et kollektivt Rets- og Sikkerhedssystem, der betrygger de enkelte Lande.

Dette betyder ikke Rustning i de smaa Stater, som det kendes fra de store Lande, men det betyder heller ikke isoleret Afrustning og dermed følgende Isolering fra ethvert Forsøg paa ad den internationale Solidaritets Vej at sikre Freden i Verden.

Demokrati og Magtudøvelse.

Det har været en Demokratiets Svaghed, at man oftest forenede Pacifisme med Demokrati. Det har været en udbredt Opfattelse, at Demokrati og Magtudøvelse var to Begreber, som daarligt kunde forenes.

Udviklingen har utvivlsomt bidraget til en Afklaring paa dette Felt. Samtidig med Diktaturenes Fremvækst er Krigsfares vokset og Rustningerne drevet op til det fantastiske. Kan det være foreneligt med sund Fornuft at fordre Afvæbning af Demokratierne, medens Diktaturstaterne omgærder sig med en Rustning af Staal og Jern? Der er vist næppe nogen nok saa varm Tilhænger af Afrustning, som ikke indser det rimelige og kloge i den Udbedring af f. Eks. fransk og engelsk Militærberedskab, som nu finder Sted. At det er nødvendigt for disse Stater, er en Kendsgerning, som vel er Udtryk for den lurende Krigsfare, og som kun kan smerte alle Venner af Fred og roligt Samvirke mellem Nationerne. Men der er Perioder, hvor det ikke blot gælder om at leve, men ogsaa om at ville leve. Der er Perioder, hvor det gælder om ikke blot at have en Mening, men ogsaa at kunne sætte Magt ind for at faa Meningen respekteret overfor dem, der kun kender een Ret: Deri stærkeres Ret, Magtens og Voldets Ret.

Diktaturstaternes Magtbegær kan have sine Aarsager ogsaa i Fejl, begaaede af demokratiske Staters snæversynede eller direkte reaktionære Kræfter. Det forhindrer dog ikke, at Demokratierne i Dag maa sætte Magtmidler bag deres Ønske om fortsat at leve som frie Nationer under Demokratiets ansvarsbestemte Frihed for hver Borger i Samfundet. Og herudfra maa det da ogsaa ses, naar Socialistisk Arbejder-Internationale i en af sine seneste Resolutioner taler om en international Regulering af de enkelte Staters Bevæbning.

I Virkeligheden har den udprægede Pacifisme aldrig været nær knyttet til den internationale Arbejderbevægelses Ideologi. Men den maatte naturligt næres af Verdenskrigens frygtelige Rædsler. Imidlertid har Hartvig Frisch Ret, naar han i nogle Betragtninger over Pacifismen i D. s. U. s Sommerhefte, »Midsommer« (1935), siger:

Sagt i al Korthed: Pacifismen er et smukt Maal, men en umulig Fremgangsmaade. Man kunde ogsaa sige med Fremmedord: Pacifismen er principielt det rigtige, men metodisk en Umulighed. Ved al sin Kamp mod Vaabenanvendelse opnaar Pacifisten nemlig blot at svække Fredens virkelige Venner til Fordel for de egentlige Fredsforstyrrere — Militaristerne.

Og har først denne Betragtning bidt sig fast, bliver det heller ikke vanskeligt at tage Standpunkt til det næste væsentlige Punkt: Lejehær eller almindelig Væmepligt. De seneste Aar har givet os en særdeles klar Anskuelsesundervisning i dette Emne. Hvor Hærene ikke er sammensat af det bredest mulige Folkeelement, — ogsaa hvad Befalingsmænd angaar, — bliver de let et Bytte for enkelte magtbegærlige Personer eller Grupper. Lejehærene med professionelle Soldater bliver let en Stat i Staten. I Stedet for at være Statens Redskab bliver disse Hære ofte et Redskab til Underkuelse af Staten under reaktionære Grupper med reaktionære Forehavender. Kun en Folkehær i Ordets videste Forstand sikrer Folket mod dets eget Militærapparat. Det er iøvrigt meget nærliggende for en Arbejderbevægelse, der har Samfundsidealer, som ikke lader sig identificere med de eksisterende Samfundsformer, at den

hævder sine Tilhængeres Ret og Pligt til at sætte deres Præg paa Militærapparatet, naar man saa mange Steder har set dette udnyttet netop imod de Befolkningsgrupper og de Interesser, som Socialdemokratiet, Arbejderbevægelsen, repræsenterer.

Folkeforbundet og S. A. I.

Det kan ikke bestrides, at Folkeforbundet har svigtet i afgørende Situationer i de senere Aar. Da Italien førte sin Krig mod Abessinien, var der intet Sted Tvivl om, at dette var et af de brutaleste Overgreb baade mod Folkeforbundsinstitutionen og mod Abessinien, der var Medlem af Folkeforbundet. De iværksatte Sanktioner manglede Effektivitet. Italien fik fortsat vigtige Krigsraastoffer fra navnlig Amerika og Sovjetrusland. I Virkeligheden rammes de smaa Stater haardest, mens de store søgte at pleje deres egne kommercielle Interesser paa Trods af det forbryderiske i Italiens Forehavende.

Tanken om Ændringer i Folkeforbundets Opbygning er derfor rejst, samtidig med, at mange er ved at opgive Folkeforbundstanken og ønsker deres Land udmeldt. Hertil er at sige, at for de smaa Stater er der al mulig Grund til at fastholde Folkeforbundsinstitutionen. Uden denne er der kun to Udveje: 1) Deltagelse i den paany moderne Alliancepolitik eller 2) Tilbagevenden til den gamle Neutralitetspolitik. — Derfor vil de smaa Stater have al Anledning til at samarbejde om en Effektivisering af Folkeforbundet, saa dette ikke bliver et simpelt Instrument for visse Stormagtsgruppers egoistiske Politik.

Der kan ikke herske Tvivl om, at Folkeforbundet og Arbejderbevægelsens internationale Organisationer (faglige og politiske) er de væsentligste Faktorer i Dag, naar Talen er om Verdensfredens Bevarelse. Det maa da være ogsaa de smaa Staters og Socialdemokratiets Opgave, under Hensyntagen til deres egne nationale Interesser, men samtidig i fuld Forstaaelse af Nødvendigheden af internationalt Samvirke i Fredens Tjeneste, at støtte og udvikle disse Institutioner og for Folkeforbundets Vedkommende sætte endda haardt ind for større Handlekraft og ærligere Vilje til effektiv Indsats i de givne Situationer.

Folkenes Forbund og Danmark.

Af Rasmus Hansen.

Menneskene har forandret sig fra Tid til anden, de Samfund, hvori de har levet, ligeledes. Engang var det Regel, at fik to Mænd en Strid, saa afgjorde de den i en Kamp paa Liv og Død. Det var i Næverettens Tid, hvor den stærkeste fik den Ret, han kunde tiltvinge sig, fordi han havde de fleste fysiske Kræfter — en Tilstand, som ikke var forskellig fra den, hvorunder Dyrene lever. Højere Kultur medførte andre Samfundsforhold. Menneskene naaede Fejderettens Tid. En Domstol afsagde da Kendelse om, hvem der havde Ret. Men ingen Institution sikrede paa Samfundets Vegne, al Dommen blev fuldbyrdet. Det maatte den, der havde faaet Domstolens Medhold, selv sørge for, om fornødent ved Anvendelse af Vaaben.

Det tredie Led i denne Udvikling blev den Tilstand, hvor Staten gennem Love og med Politi regulerer Menneskers Tilværelse og baade dømmes og straffes. Selvtægt er ikke mere tilladt i det moderne Samfund, og holder en eller anden alligevel selv Justits og dræber et Menneske, er det et Mord, som i den almindelige Bevidsthed er forargeligt, og som derfor straffes haardt, enten med Henrettelse eller med et Fængselsophold.

Naar Krav om en Reform paa dette eller hint Omraade er affærdiget med en Bemærkning om, at Ændring er umulig, fordi Menneskene er saadan og saadan og altid har været saaledes, er det derfor overfladisk Snak. Men Retsbegreber har i Aartusinder haft geografiske Grænser. Engang levede Mennesker i Grupper. Senere kom Gruppernes Sammenslutning i den nationale Stat og derefter i Statsforbund, for Eksempel i Statsforbund som De forenede Stater og det tyske Rige. Indenfor den nationale Stat eller Statsforbundet skabtes den moderne nationale Ret. Men udenfor Staten eller Statsforbundet raadede indtil Verdenskrigens Afslutning samme Lovløshed, samme Næveret som Aarhundreder og Aartusinder tilbage. Ingen Domstol var forpligtet til at afsige en bindende Kendelse i en Strid mellem Stater. Ingen Institution havde Mandat til at drage Omsorg for, at Dommen blev fuldbyrdet. Ingen Politistyrke opretholdt Ro og Orden. Staten var suveræn i Forholdet til andre Stater, som enevældige Statsoverhoveder har været det og er det i Forholdet til deres Undersaatter. Staten kunde naarsomhelst erklære andre Stater Krig uden at risikere Domfældelse og Straf.

Men det er jo ingenlunde saaledes, at Mennesker først vendte sig mod denne Tilstand efter Verdenskrigen. Det er heller ikke saaledes, at det først var Verdenskrigens Rædsler, som udløste Bestræbelser for varig Fred. Længslen efter varig Fred kan spores tilbage til Romeriget. Men saa længe dette Rige eksisterede og i Aarhundreder efter dets Sammenbrud blev Ønskerne om varig Fred kædet sammen med Planer om en enkelt Nations Overherredømme over andre Nationer. Tendens til at udraabe sig selv som udvalgt Nation, skabt til at herske over andre, er nemlig heller ikke af ny Dato. I det 14., det 15. og det 16. Aarhundrede skabtes den ene Fredsplan efter den anden, og i det 17. Aarhundrede formede Hollænderen Hugo Grotius det første spinkle Grundlag for moderne Folkeret. I det 18. Aarhundrede fortsatte Franskmanden Rousseau og Tyskeren Immanuel Kant dette Arbejde. Kant paaviste det urimelige i, at der indenfor en Stats Ramme forlanges Respekt for Love, hvis Fundament er en Moral, som ikke gælder i Forholdet mellem Staterne, og anbefalede Oprettelsen af et Folkeforbund, hvor enhver, ogsaa den mindste Stat, »ikke skal regne med Sikkerhed og Ret ved egen Magt eller eget Skøn, men ved dette Folkeforbund, ved en forenet Magt og ved Afgørelser i Henhold til den fælles Viljes Lov«.

Paa dette Grundlag byggedes derefter den franske Revolutions Ideologi om Broderskab mellem Folkene. Frankrigs Bønder og Bourgeoisie og Smaaborgere blev indtil Revolutionen i 1789 undertrykt af den enevældige Konge og led derunder. De var udelukket fra Andel i Statens Styre. De var ikke med paa Raad, naar Krig blev erklæret. De var simpelthen Kanonføde, og de var i deres gode Ret, naar de gjorde de enevældige Fyrster ansvarlige for de Krige, som de førte deres Undersaatter ud i.

Men Revolutionens Forkæmpere drog i deres Propaganda heraf den Slutning, at blev Fyrsterne fjernede, vilde Muligheden for Krig ogsaa være afskaffet og varig Fred være tilvejebragt. Denne Propaganda var saa virkningsfuld, at den hellige Alliances Fyrster ikke kunde lade være med at tage Hensyn til den.

Da Napoleon var styrtet, blev der derfor paa den russiske Zar Alexanders Foranledning vedtaget en Fredspagt: tre store Paragraffer med flot klingende Ord uden anden Forpligtelse end den, at Østrig, Rusland og Prøjsen vilde handle i Overensstemmelse med Biblens Forskrifter, og de er jo fortolket paa mange Maader.

Napoleon-Krigenes Rædselsperiode fik saaledes en Afslutning, der minder om Verdenskrigens et Aarhundrede senere. Maaske vilde den sværmeriske Zar — ligesom Wilson — gerne have givet sin Fredspagt et mere værdifuldt Indhold. Men Metternich vilde det — ligesom Clemenceau — anderledes. Fredspagtens Sprogblomster var Metternich mere end nok. Men vilde andre Stater være med i dette Stormagtsforbund, hvor Medlemmerne højtideligt forsikrede hinanden, at de betragtede sig som Medlemmer af een Nation: den kristelige, saa var de velkommen. Hvad udenforstaaende Stater saaledes blev opfordret til, var i Virkeligheden Tilslutning til Sejrherrernes Alliance. Af det Folkeforbund til Sikring af Fred, som brede Lag af Europas Befolkning higede imod i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, skabte den hellige Alliance en Karrikatur, og gav herved Anledning til en Polemik, som ogsaa minder om den, vi har oplevet i Aarene efter Verdenskrigen. Napoleon var en af Deltagerne. Fra sit Fangenskab paa Set. Helena angreb han den hellige Alliances Fyrster. De havde, erklærede han, misbrugt hans store Plan. Han havde nok ført store og frygtelige Krige og gennemført store Erobringer. Men ikke for at undertrykke Europas Folk. Han vilde befri dem. Befri dem for Kriges Rædsler i Fremtiden. Han vilde forvandle Europa til det fælles Fædreland for eet Folk, med fælles Retsvæsen og fælles Møntvæsen, med Handelsfrihed og med Afrustning!

Lad det nu være Løgn, at dette har været Formaalet med hans Krige og hans Erobringer, det var i hvert Fald for Millioner af Mennesker en skøn Løgn allerede for mere end et Aarhundrede siden, det var — det har han været klar over — den eneste Løgn, hvormed han overfor disse Millioner kunde kaste et forsonende Skær over sit Styre og sine Blodbad. Thi Napoleon forstod Tidens

Tendens, og fra Aarti til Aarti blev denne Tendens forstærket op igennem det 19. Aarhundrede. Internationale Fredskongresser blev afholdt, den interparlamentariske Union blev dannet, fra Firserne demonstrerede det internationale Socialdemokrati hver 1. Maj for varig Fred. Ønsket om et internationalt Retssystem og om varig Fred blev mere og mere højlydt tilkendegivet, og Statslederne begyndte at hylde disse Bestræbelser, bl. a. Napoleon den Tredie i Frankrig, Gladstone i England og Zar Nicolaus i Rusland. Men alligevel oplevede det 19. Aarhundrede den ene Krig efter den anden, og i 1914 kom den største af alle Krige.

Italien fik under Verdenskrigen fra de allierede et Løfte om territoriale Udvidelser uden Folkeafstemning, Frankrig og Rusland ligeledes. I Tyskland havde baade Kejseren og Kronprinsen, Hindenburg og Ludendorff Planer om Belgiens og de baltiske Landes Forvandling til tyske Lydlande. Alligevel erklærede Lloyd George: Vort Formaal med denne Krig er at sikre en Afslutning, som udelukker Krige i Fremtiden. Tilsvarende Paroler kom fra de franske Regeringschefer, og i den tyske Rigskansler Bethmann Hollweg's Taler lyste ogsaa en from Forventning om en Fred, som forebyggede en Gentagelse af Verdenskrigens Rædsler.

Men hvorfor da Krigen? Hvorfor en saa langvarig Krig?

I 1916 holdt Præsident Wilson sin første Tale om Oprettelse af et Folkenes Forbund. Hans Plan var Summen af alle de Løfter, der var givet de krigsførende Landes Befolkninger. Den var endvidere Virkeliggørelse af den Forhaabning, som Tænkere og Digtere, Politikere og Jurister havde givet Udtryk i Aarhundreder og navnlig i det 19. og det 20. Aarhundrede. Maatte Præsident Wilsons Plan da ikke paa Forhaand være sikker paa begejstret Modtagelse hos de antisocialistiske Magthavere i de allierede Lande og i Tyskland? Men i England var Lord Grey og senere Lloyd George særdeles kølig, og Lloyd Georges Varme blev ikke kraftigere, da Wilson gik et Skridt videre og formede de berømte 4 Punkter. I Frankrig afviste Clemenceau

fuldstændig Tanken om et Folkenes Forbund, men tog Afvisningen tilbage, da han blev klar over, at den var en taktisk Brøler. Afvisningen var, forklarede han, fremsat i et Øjeblik's Hidsighed, den dækkede ikke hans Mening. Men da Krigen var forbi, og Frankrig havde sejret, og han bedre kunde udtale, hvad han mente, sagde han en Dag meget bestyrtet til en af de allieredes Delegerede paa Fredskonferencen : De tror da vel ikke paa Folkenes Forbund !

I Tyskland klagede Rigskansler Bethmann Hollweg. Han vidste, sagde han i en Tale den 9. November 1916, at Rusland fra England og Frankrig havde faaet Tilsagn om Herredømmet over Konstantinopel, over Bosporus og over Dardanellernes Vestkyst. Endvidere havde han Oplysninger om, at Ententemagterne vilde dele Lilleasien mellem sig, og om, at Frankrig vilde annektere Alsace Lorraine. »En saadan Voldspolitik kan«, erklærede Bethmann Hollweg, »ikke være Grundlag for et virkningsfuldt, internationalt Fredsforbund.«

Men baade Centralmagternes og de allieredes Magthavere stræbte jo netop efter en Voldsfred. Typisk i saa Henseende er den Maade, hvorpaa det tyske Rigsdags-flertals berømte Resolution om en Forstaaelsesfred blev behandlet. Ludendorff var imod Udtrykket: en Forstaaelsesfred. Han ønskede i Stedet Vendingen: en Udligningsfred, men Rigsdagsflertallet havde afvist ham. Kejseren indbød da Partiførerne til en Sammenkomst. »Det er udmærket«, sagde Wilhelm den Anden, »at Rigsdagen ønsker en Udligningsfred .,. Udligningsfreden bestaar netop deri, at vi fratager Fjenden Guld, Raastoffer, Bomuld, Olie ..... Det er et glimrende Ord.«

Forhaanelsen af de tyske Partiførere var altsaa udsøgt, og da Rigskansler Michaelis i Rigsdagen tog Stilling til Fredsresolutionen, gav han den da heller ikke ubetinget Tilslutning. Han tog et Forbehold: han kunde tiltræde Resolutionen »saaledes som han forstod den«, og hvorledes den blev forstaaet af de tyske Magthavere, blev paany bekræftet ved den Voldsfred, som de dikterede Rusland i Brest Litowsk i Begyndelsen af 1918.

En Chance blev herved forspildt. En endnu større blev tilintetgjort, da Voldsfreden i Versailles var en Kendsgerning. Thi hverken i Brest Litowsk eller i Versailles var der hos Sejrherrerne Vilje til at skabe det Grundlag for varig Fred, som de havde lovet. Sejrherrerne var først og fremmest ude om at undertrykke de Besejrede. Det Folkeforbund, Wilson fik gennemført, og som er et Led i Versailles-Traktaten, fik derfor — selv om det var mere værdifuldt — samme Præg som den hellige Alliances Fredsforbund et Aarhundrede i Forvejen: en Sejrherreorganisation, hvortil andre Stater kunde faa Adgang.

Et neutralt Lands Indmeldelse i en saadan Organisation og under de foreliggende Omstændigheder var ikke uden Risiko. Thi det kunde ikke undgaas, at Neutralitet i hidtidig Forstand dermed blev opgivet. Men der var paa den anden Side den Mulighed, at Manglerne ved det af de Allierede oprettede Folkeforbund kunde afhjælpes efterhaanden, og derom kunde der ikke være Tvivl: det vilde for en saadan Udvikling være af Betydning, at de smaa Lande indmeldte sig og gjorde deres Indflydelse gældende i det Omfang, der var Mulighed for. Men et var at samarbejde med andre Nationer indenfor Folkenes Forbund om Nedrustning og om et mere fuldkomment Organ for Virkeliggørelse af den aarhundredgamle Drøm om varig Fred. Noget andet at blive Led i en Alliancepolitik, hvis Formaal er Varetagelse af visse Stormagtsinteresser.

Folkenes Forbund interesserede kun Clemenceau, for saa vidt det kunde anvendes til den Styrkelse af Frankrig og den Undertrykkelse af Tyskland, som han ansaa for sin eneste Opgave. En Voldsfred vil næsten altid avle Revancheplaner hos den Nation eller de Nationer, som maa bære dens Byrder. En Voldsfred forudsætter derfor, at den Sejrherre, der dikterer den, til sin Raadighed har et stærkt Magtapparat. Frankrig har en Hær, store Luftstyrker og en Flaade. Dette Militærvæsen vilde Clemenceau supplere med en stærk Alliance, og blev Folkenes Forbund kun Rammen omkring en saadan Alliance, kunde det ikke forurolige ham og hans Meningsfæller. Men en saadan Afslutning paa Krigen kunde naturligvis ikke give gode Betingelser for den Nedrustning, som er Forudsætningen for Sukces for Folkeforbundstanken. Pagtens Nedrustningsparagraf (Artikel 8) er da ogsaa begrænset til en Anerkendelse af, at Fredens Opretholdelse kræver en Indskrænkning i de nationale Rustninger. Der er til denne Anerkendelse ikke føjet nogen Bestemmelse, som sikrede, at Indskrænkningen vilde finde Sted, og dette Forhold — i Forbindelse med Voldsbestemmelserne i Versaillesfreden — gjorde

adskillige af Fredskonferencens Delegerede meget betænkelige. En af dem var William C. Bullitt, Chefen for De forenede Staters tekniske Delegerede. Han kom til Fredskonferencen som Tilhænger af Wilsons Folkeforbunds-Planer. Men da Versailles-Traktaten var udarbejdet, og han var bleven klar over dens Indhold, forlod han i Harmes sin Stilling og vendte tilbage til Amerika som Modstander af De forenede Staters Indmeldelse i det Folkeforbund, der var

skabt. Thi Versailles-Traktaten vil, skrev han i et Brev til Præsident Wilson, betyde endnu et Aarhundrede af Krige. Han og mange andre Amerikanere, som ogsaa er Tilhængere af Folkeforbundstanken, var af den Opfattelse, at Folkeforbundspagtenes Sanktionsbestemmelser — saaledes som Pagten og Versailles-Traktaten i det hele taget var affattet — kunde medføre, at De forenede Stater i Stedet for Andel i Straffeforanstaltninger overfor en Fredsbryder fik Andel i et militært Forsvar for europæiske Stormagtsinteresser.

Versailles-Traktaten var ikke færdig, da Danmark og andre mindre Stater blev indbudt til Forhandling paa Fredskonferencen i Paris i Marts 1919 om et foreløbigt Udkast til Folkeforbunds-Pagt. Men der forelaa en Række Oplysninger og Formodninger, som manede til Forsigtighed, og i en Instruktionsskrivelse den 14. Marts 1919 blev den danske Gesandt i Paris af daværende Udenrigsminister Erik Scavenius underrettet om den danske Regerings Standpunkt. Det hedder i denne Skrivelse :

»Under den forestaaende Forhandling bør det først og fremmest fra dansk Side stærkt fremhæves, hvilke betydelige Interesser de mindre Lande, og specielt Danmark, der allerede forlængst har sluttet sig til Tanken om den uindskrænkede, obligatoriske Voldgift, og som et af de første Lande har gennemført denne Tanke i sine Voldgiftstraktater, har i Oprettelsen af Folkenes Forbund og Anerkendelsen af Retsprincippet ved Løsningen af alle internationale Stridigheder. Ligesaa bestemt bør det understreges, at det ingenlunde er Danmarks Ønske at deltage i Fordelene ved et saadant Forbund uden samtidig ogsaa at bære sin Del af de dermed forbundne Byrder. Dette udelukker imidlertid ikke, at der kan tages et retfærdigt Hensyn til Forbundsmedlemmernes forskellige Forhold i politisk, militær og økonomisk Henseende. En saadan Hensyntagen til den overordentlige Forskel, der kan være i de forskellige Deltageres Hjælpekilder, er en Forudsætning for Skabelsen af en Organisation af blivende Karakter, og som kan give Plads for alle saavel store som smaa Stater. I denne Henseende lader det sig imidlertid ikke nægte, at Ententens Udkast frembyder iøjnefaldende Mangler, idet det i overvejende Grad synes at have haft de store Magters Forhold for Øje, medens de mindre Landes særlige Forhold og Interesser "ikke i tilstrækkelig Grad er varetaget. Navnlig er der ikke taget Hensyn til de smaa Staters i det hele mindre fremtrædende Stilling indenfor Staternes Samfund, der gør det til en Livsbetingelse for dem at kunne holde sig udenfor visse storpolitiske Stridigheder, selv om det i enkelte Tilfælde maatte være nok saa klart, hvilken af de stridende Parter der har Retten paa sin Side.

De Byrder, som de mindre Lande, og specielt Danmark, kan paatage sig i Organisationens Tjeneste, maa i mange Retninger blive principielt forskellige fra de større Magters Andel deri. Man kan ikke lade ude af Betragtning, at en Deltagelse i den internationale Magtanvendelse efter Omstændighederne langt hurtigere vil kunne udtømme et lille Lands Hjælpekilder og virke ødelæggende paa hele dets fremtidige Udvikling og Eksistens. Dette gælder navnlig, hvor det drejer sig om Tvangsanvendelse overfor en mægtig Nabostat. I saadanne Tilfælde er Muligheden for, at en lille Stat kan holde sig udenfor i alt Fald den militære Aktion ogsaa i Forbundets egen Interesse. Hvis nemlig den paagældende Stats Deltagelse paa Forhaand er givet, vil den Stat, overfor hvilken Magtanvendelsen skal finde Sted, foretrække selv at besætte dette Land for derved at kunne udnytte dets økonomiske, militære og strategiske Hjælpekilder mod Forbundet. Hvis derimod Retten til i et saadant Tilfælde at indtage en Slags Nevtralitet i hvert Fald paa det militære Omraade anerkendes, vil dette i mange Tilfælde føre til, at den Stat, overfor hvilken den internationale Sanktion skal bringes til Anvendelse, afholder sig fra et saadant Indgreb i smaa Nabostater.

.... Sammenligner man den overmægtige Retsstilling, som Forslaget giver Stormagterne, med de Pligter og Begrænsninger i Henseende til Rustningsspørgsmaalet, som det paalægger disse samme Stater i Art. 8, synes Resultatet ligeledes utilfredsstillende saavel fra et almindeligt

fredsretsligt som specielt fra de mindre Staters særlige Synspunkt.«

Under Forhandlingerne i Paris blev der af den danske Delegation — i Henhold til Instruks fra Udenrigsministeren — stillet Forslag om at indsætte i Folkeforbunds-Pagten en Artikel, hvorved der aabnes Medlemsstater Adgang til at holde sig udenfor Forpligtelserne til Anvendelse af militære Magtmidler, men dog saaledes, at disse Stater ydede en Godtgørelse for andre Staters Gennemførelse af Folkeforbundets Beslutninger.

Det Ønske, som dette Forslag indeholdt, blev imidlertid ikke efterkommet, og et dansk Forbehold overfor Folkeforbundsstyrkers Ret til at passere over dansk Omraade (Passageretten) blev diskuteret, men afgørende Stilling til det blev ikke taget. Derimod erklærede Lord Robert Cecil under Forhandlingerne, at Folkeforbundsraadet hverken kunde paalægge en Stat en bestemt, militær Ordning eller kræve af en Stat, at den mod egen Vilje skulde deltage i militære Tvangsforanstaltninger. Men Lord Robert Cecil stillede samtidig et Spørgsmaal. Han spurgte: Ønsker Danmark ogsaa at være fritaget for Forpligtelse til økonomiske Sanktioner. Den danske Delegation (Dr. P. Munch, fhv. Statsminister Niels Neergaard og Kammerherre Bernhoft) svarede benægtende, og i den Anledning udtalte Dr. P. Munch i et fortroligt Rigsdagsmøde d. 3. April 1919:

Jeg maa for min Del tilstaa, at naar jeg var med til at give dette Svar paa netop dette Spørgsmaal, var det med alt andet end Tilfredshed. Det er min Opfattelse, at allerede Deltagelse i økonomiske Tvangsmidler i givet Tilfælde ikke blot vil kunne ramme en Stat som Danmark meget haardere end den Stat, mod hvilken Midlerne anvendes, men ogsaa vil kunne ramme en Stat som Danmark i hele dens Stilling, ogsaa medføre militære Følger for Landet.«

Disse Betæneligheder, som Dr. Munch saaledes gav Udtryk for, er gentaget i en Betænkning i Januar 1920 fra en Regeringskomité om Danmarks Indmeldelse i Folkenes Forbund, og i en Tale i Landstinget den 4. Marts 1920 tilføjede daværende Udenrigsminister Erik Scavenius:

»Det er i de mindre Staters egen Interesse at slutte sig til den Fortolkning, der søger at gøre disse Krav (om Sanktioner) saa lidet byrdefulde for de mindre Stater som muligt og søge i saa vidt Omfang som muligt at opretholde de mindre Staters frie Selvbestemmelsesret.«

Efter Danmarks Indmeldelse i Folkenes Forbund samarbejdede en dansk Komité med en norsk og en svensk Komité om et Forslag til Lempelser i de smaa Staters Forpligtelser til Tvangsforanstaltninger. Der opnaaedes ogsaa Enighed mellem de tre Lande, og i Folkeforbundets første Delegeretforsamling i 1920 stillede Danmark, Norge og Sverige derfor Forslag om følgende Tilføjelse til Folkeforbundspagten Artikel 16, 1. Stk.:

»Dog kan Raadet efter Anmodning fra et Forbundsmedlem, for hvilket Anvendelsen af denne Bestemmelse vil medføre alvorlig Fare, give dette Forbundsmedlem Tilladelse til at vedligeholde Forbindelsen med den retsbrydende Stat i det Omfang, som Raadet nærmere bestemmer.«

Ændringsforslaget blev henvist til Kommissionsbehandling, men foranledigede, at Delegeretforsamlingen i 1921 vedtog 18 Fortolkninger af Bestemmelserne om Sanktioner. Det blev fastslaaet, at »det tilkommer de enkelte Medlemmer af Forbundet at afgøre, hvorvidt der foreligger Brud paa Pagten«, og i Fortolkning 2 hedder det:

»Den ensidige Handling fra den pagtbrydende Stats Side kan ikke fremkalde Krigstilstand; en saadan Handling berettiger blot de andre Forbundsmedlemmer til at gribe til krigerske Foranstaltninger eller til at erklære sig i Krigstilstand med den Stat, der har brudt Pagten; men det er i Overensstemmelse med Pagten Aand, at Folkenes Forbund i det mindste til at begynde med skal forsøge at undgaa Krig og at genoprette Freden ved økonomiske Tryk.«

Den Holdning, Danmark saaledes indtog i Folkeforbundets første Aar, er siden blevet fastholdt. Men dets Afvisning af militære Forpligtelser samt det socialdemokratiske Afrustningsforslag fremkaldte under Delegeretforsamlingens Samling i Geneve i 1924 en meget skarp Diskussion i 1. Kommission. Rolin, Belgien, udtalte da:

»Det er utvivlsomt, som Frankrigs Delegerede har sagt under et tidligere Møde, saaledes, at

ingen tænker paa at paalægge en Stat et Minimum af Rustninger; hver Stat vurderer selv de Farer, for hvilke den er udsat. Men man kan ikke godkende den yderst farlige Situation, der vilde opstaa, hvis man lod denne Forestilling falde om en Pligt for en Stat til først at forsvare sig med sine egne Midler .... Vor Grundsætning bør være: Hjælp dig selv, og Folkeforbundet vil hjælpe dig.«

Det var paa dette Tidspunkt, at der i Folkenes Forbund blev forhandlet om den berømte Geneve-Protokol. Under Drøftelserne af Teksten til Protokollens Artikel 11, der indeholder Regler for de undertegnende Staters Forpligtelse til at deltage baade i økonomiske og militære Sanktioner, var de nordiske Lande og Holland enige om det Standpunkt, at der kun skulde være en Forpligtelse til at deltage i økonomiske Tvangsmidler. Dr. Munch fremsatte i den Anledning Forslag om en Ændring i Overensstemmelse hermed, og Hjalmar Branting erklærede paa Sveriges Vegne, at Antagelse af Protokollen heller ikke for »dette Land medfører Forpligtelse til at tage Del i militære Tvangsmidler; derimod var Sverige altid villig til loyalt at samarbejde med andre Nationer for at opnaa Respekt for Pagten ved Hjælp af økonomisk og finansiell Pression«.

En anden Erklæring, afgivet af Chr. Lange paa Norges Vegne, indeholdt et tilsvarende Standpunkt, og der er siden den Tid ikke sket noget, som udvider de nordiske Landes Forpligtelser. Derimod har de i Juli 1936 taget Forbehold overfor økonomiske Sanktioner, som Folkenes Forbund maatte foreslaa i den kommende Tid. Men deres Standpunkt udelukker naturligvis ikke, at de under visse Omstændigheder kan beslutte sig til Deltagelse i militære Tvangsmidler, og det Spørgsmaal er stillet, om den hidtidige Holdning overfor militære Folkeforbundsforpligtelser fremdeles er rimelig. Regeringerne i Danmark, Norge og Sverige har imidlertid været enige om, at der ikke er nogen Grund til at opgive den. Men Sverige forbedrer nu sit Militærvæsen og imødekommer herved det Standpunkt, som Belgieren Rolin gjorde sig til Talsmand for i 1924.

Kommunal-Politik under Krisen.

Af Vilh. Melgaard.

Paa intet Omraade har man det praktiske, politiske Arbejdes Resultater paa saa nært Hold, som hvor det drejer sig om den Virksomhed, der udfoldes i de kommunale Raad. I hvert Fald i Byerne bringer Pressen 1 à 2 Gange om Maaneden Meddelelse om Raadets Drøftelser og Beslutninger, og Befolkningen har i Løbet af kortere eller længere Tid Lejlighed til at følge Udviklingen af de Resultater, Raadet har vedtaget at føre ud i Livet, og til at bedømme Hensigtsmæssigheden af disse.

Det er sikkert ogsaa hævet over al Tvivl, at det kommunalpolitiske Arbejde følges med den største Interesse og, hvor det drejer sig om de ældre Generationer, ogsaa med en Opmærksomhed og Forstaaelse, som har sit Udspring i deres Evne til at bedømme Gerningerne i Forhold til Fortidens Virksomhed, der langt fra var saa mangesidet eller havde den sociale Karakter, som det kommunalpolitiske Arbejde i Dag har.

Den Forandring, som er sket vedrørende dansk Kommunalstyre siden Tiden omkring Aarhundredskiftet, er saa enorm, at kun de, der har oplevet hele Perioden eller fordybet sig i Historiens Bog, forstaar den og fatter, hvad den arbejdende Befolkning har vundet ved Delta-gelse i og — man kan for et stort Antal Kommuner sige — Overtagelse af Ledelsen i dette Arbejde.

Dette gælder praktisk taget alle Omraader. Det, der i Dag regnes for en Selvfølgelighed, var for blot 25 — 35 Aar siden et fjernt Maal, som man kun kunde haabe paa, men ikke turde vente opnaaet i en overskuelig Fremtid.

Man nøjedes tidligere med at forvalte overleverede Synspunkter i en snæver Administration, hvor man nu arbejder og virker under en rig Udviklings Lov og ved Hjælp af det mangesidede Apparat, som Kommunestyre nu er, stadigt søger at finde Veje til ikke blot at raade Bod paa Tidens Vanskeligheder, men ogsaa at finde Udveje til nye og betydende Fremskridt.

Man fik under Verdenskrigen et Indblik i, hvilket Besvær der kunde opstaa for et Kommunestyre under Indledningen til denne kommunale Udvikling. Men medens man den Gang havde Vanskeligheder at overvinde vedrørende Varefordelingen, var der ingen Pengemangel eller Arbejdsløshed at kæmpe med. Nu er Forholdet næsten det omvendte, hvorfor de gamle trænede Kommunalpolitikere da ogsaa erkender, at vor Tid — ikke mindst som Følge af Arbejdsløsheden — er den sværeste, de har oplevet.

Hvad Kommunekassen er.

Det er under disse Forhold forklarligt, at de yngre Generationer, selvom de har det kommunalpolitiske Arbejde paa nært Hold, har vanskeligere end de ældre ved at se Værdien af det vundne, men man kan kun beklage den manglende Forstaaelse, der undertiden gør sig gældende paa rent elementære Omraader. Man støder paa højst forunderlige Opfattelser, selv hos Mennesker man skulde forudsætte kunde tænke. Der tales ofte om Kommunekassen paa en Maade, der henleder Tanken paa Alladins vidunderlige Lampe, som kunde opfylde ethvert Ønske, naar man paakaldte Lampens Aand. Og i hvert Fald er det ikke ualmindeligt at staa over for den Opfattelse, at Kommunen er et større Fond, der kan øses af, blot Viljen er til Stede. Imidlertid er der hverken noget mystisk eller eventyrligt ved Begrebet Kommunekassen. Den repræsenterer slet og ret et Kontor, som stort set ikke raader over flere Penge end dem, der inddrives ved Skatter og Salg af forskellige Varer m. m. Den er desværre saa nøgtern og prosaisk, som en Husmoders Budget kan være, hvor Kravene er store og Midlerne begrænsede. Naturligvis ejer Danmarks Byer Formuer. De er højst forskelligt fordelt. Men hver eneste By

møder med en pæn Sum, hvormed Aktiver overstiger Passiver. Det er bare ikke Menneskepenge eller Værdier, som ved Omsætning paa Børsen eller paa anden Maade kan gøres i klingende Mønt. Formuerne staar i Bygninger: Raadhus, Sygehus, Skoler, Værker, Belysningsanlæg, Arealer, Rensningsareal, og alt hvad det hedder, som en Kommune raader over. Den By, der evner efterhaanden at sætte forholdsvis flest af sine egne Penge i disse forskellige Ting, er den mest velhavende. Den, der evner forholdsvis mindst i den Retning, er den mest gældbundne. Alle har de Gæld og betydelig Gæld, men Forskellen er i høj Grad afhængig af de ovennævnte Faktorer. Der er ingen, som vil finde det urimeligt af en By at gøre Gæld. Snakken om Gældsstiftelsen er som oftest et rent og skært Agitationsnummer. Hvis f. Eks. en By opfører et nyt Sygehus eller en anden for Tiden og Fremtiden vigtig Institution, vilde de nuværende Beboere, der repræsenterer forskellige Slægtled, sikkert protestere mod, at de alene skulde afholde Udgiften til det kostbare nye Fremskridt, som baade de og kommende Slægter skal nyde Gavn af. De vil derfor, særlig i en Tid, der repræsenterer en rig Udvikling, betakke sig for at betale hele Gildet og lade Fremtiden ikke blot nyde godt af det Nyskabte, men ogsaa faa det for ingenting.

Gældsstiftelse og Konsekvenserne heraf.

Derfor kræver man, at Udgifterne skal afholdes ved Laan og ønsker helst Amortisationstiden for disse Laan udstrakt længst muligt for at slippe for alt for store Udgifter. Men ligesaa forstaaelig som denne Tankegang er, ligesaa givet er det, at man ikke laver Gæld vederlagsfrit. Kapitalen er en Vare, som udlaanes mod en større eller mindre Leje. Her i Landet har Lejen ikke været billig, hvilket hænger sammen med den forholdsvis høje Indlaansrente, man har opretholdt. Og derfor bliver Kommunernes Udgifter ved Optagelse af Laan, foruden den naturlige Tilbagebetaling, tillige en tyngende Byrde i Form af Renteudgifter, som man jo faktisk ikke faar en rød Øres Værdi for. Der ligger i den for adskillige Mennesker mystiske Kommunekasse ligesaa lidt Penge til Afvikling af denne Byrde som til almindelige Udgifter.

Man vil derfor forstaa, at der er visse naturlige Grænser for Gældsstiftelse, og disse Grænser indsnævres let i Tider, hvor Kravene er store, og Midlerne langt fra staar Maal dermed. Dertil kommer Ændringer i Formen for Afvikling af stiftet Gæld. Tidligere var det almindeligt, at man fik Tilladelse til Optagelse af de saakaldte Annuitetslaan, det vil sige Laan, som man afbetalte og forrentede med lige store Beløb gennem hele Afdragsperioden. Man forstaaer, at Følgen heraf blev, at Afdragene i Begyndelsen af Afdragsperioden blev smaa. Nu derimod gaar Tendensen kraftig i Retning af at kræve, at Afdragene skal falde med lige store Beløb i hver Termin, og derfor bliver der i Begyndelsen af Afdragstiden Tale om at udrede store Beløb baade til Afdrag og Renter. Falder endelig Gældsstiftelsen efter de ændrede Principper sammen med Perioder, hvor der paa tidligere optagne Annuitetslaan nu betales betydelige Afdrag, fordi man er naet hen paa Slutningen af Afdragsperioden, forstaaer man, at der kan blive Tale om ret alvorlige Byrder for Nutiden. Endelig kommer hertil, at Pengemarkedet kan være ømfindtligt, og at den Kommune, som af en eller anden Grund skønnes at være forholdsvis anspændt, kan faa betydelige Vanskeligheder ved Optagelse af nye nødvendige Laan — i hvert Fald til ikke absolut paakrævede nye Projekter. Og hvad der er paakrævet, bedømmes højst forskelligt. Medens vi f. Eks. socialt set kan betragte en bestemt Opgave for at være særdeles paakrævet, kan Laangiverne have en anden Opfattelse.

Disse Bemærkninger er det saa meget naturligere at gøre, eftersom vi i Danmark, skønt alle Kommuner maa betragtes som solide Laantagere, dog har set Tilfælde, hvor Indgreb er sket over for enkelte Kommuner med det Resultat, at der er foretaget Begrænsninger i deres Dispositionsret, og som Forholdene ligger, kan det ikke undgaas, at sligt gaar ud over den jævne Befolkning.

Det omfattende Understøttelsesspørgsmaal.

Med disse Betragtninger som Udgangspunkt kan vi gaa over til en nøgtern Vurdering af socialdemokratisk Kommunalpolitik under de Vilkaar og Forhold, som Tiden byder.

Desværre maa det siges, at den største og besværligste Opgave ligger uden for det positive Omraade og drejer sig om Understøttelsesspørgsmaalet. Det er derfor naturligst først at omtale dette, der jo forøvrigt afspejler Tilstande, som opfordrer til størst mulig Aktivitet i Retning af at fremme de positive Opgaver: Iværksættelse af Arbejder.

Da Efterkrigstidens Krisebølge for Alvor brusede ind over Danmark, satte den sit Spor i en økonomisk Nedgangsperiode og i en alvorlig Arbejdsløshed. De to Ting følges ad. Landenes Afgrænsningspolitik forøgede Vanskelighederne ved bl. a. at sætte Bom for enhver Form for Udvandring i erhvervsmæssigt Øjemed. Og dermed øgedes det Offentliges Opgaver uhyre. Vi behøver ikke at opholde os ved de mange forskellige Nødhjælpsforanstaltninger, Forholdet affødte: ekstra Bevillinger til Hjælpekasserne, Vinterhjælpen, Sommerhjælpen o. s. v. til Supplering af den Forsorg, der udøvedes gennem den indtil 1. Oktober 1933 gældende Forsørgelseslovgivning, hvis Evne til at bevilge Hjælp uden Fattighjælps Virkning var udviklet stærkt gennem Aarene, og ejheller behøver vi at opholde os længe ved Hjælpekassernes Virksomhed. Disse sidste havde efterhaanden ganske sprængt den for dem gældende Lovgivning og indrettede sig efter de lokale Forhold. Det fremgik bl. a. af de mange Steder praktiserede strenge Regler for Hjælp til Tilflyttere for at dæmme op mod Strømmen fra Landbruget, som gennem mange Aar ikke har kunnet beskæftige sit Fødselsoverskud, og som nu under Krisens Tryk indskrænkede sit voksne Folkehold meget betydeligt.

Socialreformens Ikrafttræden.

Saa kom Socialreformen — et Lovværk, der nyder den største Anerkendelse hos mange, men som af andre, ogsaa af visse, der nød ubetinget Fordel af den, blev lagt for Had. Det kan ikke nægtes, at dette Lovværk traadte i Kraft paa et for dette og Kommunerne ret uheldigt Tidspunkt. Det var klargjort længe forinden I. Oktober, at det gamle Forsørgelses-Kommune-Princip blev forladt, og paa Forhaand var der trukket Veksler paa denne Konto ved en kraftig Tilstrømning til alle Bykommuner. Hidset op af en ganske uansvarlig kommunistisk Agitation indledede nu visse væsentlig asociale Elementer en Kampagne, i ikke ringe Grad med de Indvandrede som Statister. Disse sidste, jo ikke nær alle skolede, hverken i den ene eller den anden Retning, kom fra Landkommunerne uden anden Kendskab til Socialdemokratiets Indsats end den, de havde faaet ved at kigge i et Venstreblad. De havde gennem dettes ensidige Omtale af Arbejderbevægelsen faaet Indtryk af, at denne næsten kan skalte og valte med Sagerne i Byerne — vel at mærke de med socialdemokratisk Flertal — som den har Lyst. For dem blev det derfor en ret naturlig Sag at stemme i med de ofte i Forhold til Tiden ganske uoverkommelige Krav, der fremsattes, og ligesaa naturlig blev de fornærmede over, at Kravene ikke opfyldtes. Det maatte da være Udtryk for manglende Vilje.

Efterhaanden har Forholdene i den Henseende trukket sig noget i Lave. Men dette var jo kun et, ganske vist ubehageligt, Intermezzo i Forbindelse med de store sociale Problemer, der stadig rejstes. Foruden den meget højtaltende lille Flok, dels af asociale og dels af meget uskolede Mennesker, var der jo det store Tal af Arbejdere, som stod uden Beskæftigelse, men med ærlig Vilje til at tage fat. Det var dem, man ikke mindst fra socialdemokratisk Side maatte søge at gøre noget for.

Gennem Arbejdsløshedskasserne og ved Supplering i ret vid Udstrækning fra Socialreformen kunde man klare den nødtørfte Understøttelse. At denne gennemgaaende blev højere, hvor vi havde Magt dertil, end den blev i konservativt styrede Kommuner, falder os naturligt.

Men man maa beklage, at Konsekvenserne heraf blev, at den bedre Hjælp virkede som en saa dragende Magnet, at der ved forestaaende Ændringer i Socialreformen nu maa overvejes at dæmme op mod den fortsatte Indvandring.

Bestræbelserne for at iværksætte Arbejder.

Værre var det imidlertid, at de positive Foranstaltninger til Modvirkning af Arbejdsløsheden gav sig tilsvarende Udslag. Det er unødvendigt her at fremhæve den Sandhed, at Arbejde er langt

bedre end Understøttelse. Derimod maa det understreges, at Bestræbelserne for Igangsættelse af Arbejde udfoldes meget forskelligt og uhensigtsmæssigt. Det rigtige vilde selvfølgelig være, at der blev iværksat Arbejde Landet over efter nogenlunde ensartede Linier og samtidig paa alle Omraader. Men en storstilet Plan af den Art frembyder meget store Vanskeligheder.

Saadan som det er gaaet, er Resultatet blevet en meget uensartet Indsats, afpasset efter det enkelte Kommunestyres Initiativ, Evne og Vilje Og de Kommuner, som for Alvor har taget fat paa Opgaverne — fortrinsvis de socialdemokratisk styrede — er i Realiteten blevet straffet for deres Initiativ derved, at Omtalen af de vedtagne Arbejder, ligesom den forbedrede Understøttelse, har virket dragende paa Folk borte fra. Der maatte være noget at gøre i en By, som satte Millionarbejder i Gang, ræsonnerede Arbejdsløse i andre mindre initiativrige Byer og Landkommuner. Resultatet blev i mange Tilfælde, at naar det projekterede Nyarbejde var i fuld Gang, var Antallet af Arbejdsløse ikke blevet stort mindre. Og naar Arbejdet var fuldført, stod Byen med en endnu større Hær af Arbejdsløse end før og med

stærkt øgede sociale Udgifter samt med svagere Evner til at foretage nye effektive Skridt.

Det bør fremhæves, at der ved Statsforanstaltninger væsentlig i Kraft: af særlige Fonds for Vejmillionerne er givet Adgang til Iværksættelse af betydelige Vejarbejder, hvoraf Fondene betaler Halvdelen af de egentlige Vejudgifter, og gennem Vejkrydsforanstaltninger er der ydet store Beløb til saa godt som fuld Dækning af Udgifter ved Arbejde til Bedring af Forholdene ved særlige Trafikpunkter. Endelig bør ikke glemmes de af selve Staten iværksatte store Arbejder og Bestræbelserne for gennem de meget omtalte Grund-forbedringsarbejder m. v. at øge Beskæftigelsen.

Naturligvis maa Socialdemokratiets almindelige praktiske kommunale Arbejde til Gavn for den jævne Befolkning ikke forsømmes under Indtrykket af de Vanskeligheder, Tiden fører med sig. Tværtimod opfordrer disse til fortsat Udbygning inden for det økonomisk muliges Grænse, baade fordi saadanne Bestræbelser i Reglen rummer Beskæftigelsesmuligheder, og fordi der netop under økonomisk vanskelige Forhold er en udvidet Trang til mange af de Opgaver, vor Kommunalpolitik omfatter.

Arbejdet til Værn for de nye Slægtled.

Disse Opgaver spænder over alle Trin paa Slægternes Udviklingsstige fra Vuggen til Graven, og ingen enkelt kan rives ud og negligeres som mindre betydende.

Medens Danmark i mange Henseender hævder sig smukt set i Forhold til andre Lande, møder vi med forholdsvis stor Spædbørnsdødelighed. Muligt kan klimatiske Forhold øve nogen Indflydelse visse Steder. Men det er langt fra Forklaringen paa den forholdsvis

store Børnedødelighed, som f. Eks. er langt større end i vort Naboland, Sverige.

Det er givet, at Spædbørnsdødeligheden har Forbindelse med sociale Forhold og med Ukendskab til det spæde Barns Pleje. Derfor maa Foranstaltninger til at raade Bod paa den store Dødelighed ogsaa tage Sigte paa de nævnte Ting. Ansættelse af Sygeplejersker med social Indstilling og med Evne til paa en forstaaende Maade at bibringe unge Mødre Kendskab til Barnets Pleje er et vigtigt Skridt. Saadanne Plejersker bør efter at have gjort sig bekendt med de officielle Indberetninger om Fødsler skaffe sig Forbindelse med de Hjem, hvor deres Hjælp er ønskelig, og i mange Tilfælde vil de rette antagne Kvinder ikke blot kunne yde en værdifuld Bistand, men ogsaa paa en taktfuld Maade være det paagældende Hjem til Raad med Hensyn til anden nødvendig social Støtte.

Det næste Skridt til Bekæmpelse af Spædbørnsdødeligheden maa være Oprettelse af Vuggestuer eller lignende paa Steder, hvor Mødrene er henvist til at søge Arbejde og maa overlade det spæde Barns Pleje til mindreaarige Søskende eller til svagelige Gamle.

Der er her Tale om en saare vigtig social Foranstaltning, som i alt for mange Byer er blevet skudt til Side, men om hvis Vigtighed Statistikens alvorlige Tal minder os.

Der har gennemgaaende været større Forstaaelse af Omsorgen for det mindreaarige Barn, der er kommet over Spædbørnsalderen. Herom vidner de mange Hjem, som under forskellige Navne eksisterer i Danmarks Byer. Men ogsaa paa dette Omraade maa Barnets sundhedsmæssige Tilstand følges.

Dette vil være i god Kontakt med det Arbejde, der gennem Lægetilsyn med skolesøgende Børn bør udøves i Landets Skoler, og hvorved mange Børn kan faa Legemssvagheder taget under Behandling, inden Svagheden bliver af kronisk Art, og med de Bestræbelser, der gennem den i Socialreformen nu forankrede Skolebespisning sikrer Børn fra vanskeligt stillede Hjem et Maaltid nærrende Mad i hvert Fald i Vintertiden.

Det følger af sig selv, at Socialdemokratiets banebrydende Arbejde for Udviklingen af Skolevæsenet ikke blot overalt bør værnes, men ogsaa udbygges. Det er i høj Grad vore kommunale Repræsentanters Værk, at alle nu i hvert Fald officielt erkender Betydningen af en god Folkeskole, og selvom der endnu maa udkæmpes Kampe om Folkeskolens indre Forhold samt om Tidens Problemers Indvirken paa Skolevæsenets Omraade, som f. Eks. Indførelsen af det 8. Skoleaar, saa er i Hovedsagen Skoleopgaven lagt i et fast Leje overalt, hvor Socialdemokrater øver stærk Indflydelse eller har Flertallet.

Men vi har heller ikke Lov til at glemme den højere Skoleundervisning. Den er for de mest begavede af Underklassens Børn af Værdi.

Økonomiske Forhold i Hjemmene kan hindre selv det mest begavede Barn med udprægede Anlæg for Studeringen i at søge den højere Undervisning. Men hvor der eksisterer Muligheder for det, maa Socialdemokrater selvfølgelig søge at fjerne de Vanskeligheder, som har Forbindelse med Betaling af et eventuelt Skolekontingent. Dette kan gøres baade i Realskolen og i Gymnasiet.

Bekæmpelse af Ungdomsarbejdsløsheden.

Den vigtige Periode i et Menneskes Liv, som indtræder efter afsluttet Skoletid, kan ofte blive af afgørende Betydning for Vedkommendes Plads og Indsats i kommende Tid.

Derfor er Ungdomsarbejdsløsheden et af Tidens mest alvorlige og mest nedslaaende Problemer. Der er ikke Tvivl om, at netop denne Sag giver alle alvorlige Kommunalnænder, og ogsaa Lovgivere, Anledning til mange Overvejelser. Men det synes, som man her staar ved et overordentlig vanskeligt Problem, som man hidtil ikke har faaet løst blot tilnærmelsesvis.

Loven vedrørende Ungdommens Arbejdsløshed blev indtil i Fjor kun vedtaget for ca. 1 Aar ad Gangen. Derefter lykkedes det at faa Loven forlænget for tre Aar til og med 1. April 1938. I hele Perioden var der stillet ialt 3 Mill. Kr. til Raadighed. Indtil i August 1936 er der disponeret over godt to Trediedele af dette Beløb, men man nærer ikke Tvivl om, at de tre Partier paa Rigsdagen, der vedtog Loven, vil være sindet at bevilge yderligere Midler, hvad ogsaa alt tyder paa er nødvendigt.

Det skal iøvrigt erkendes, at det forholdsvis ikke er store Ting, der hidtil er udført efter denne Lov. Selve Arbejdet har væsentligt bestaaet af Anlæg af Idrætspladser og andre Ting, som tager Sigte paa Friluftsliv. Det er aldeles ikke billigt Arbejde, som udføres efter Loven. Det meste af det kunde sikkert udføres billigere paa ordinær Vis, men Hensynet til Ungdommen maa gaa forud for de økonomiske Interesser.

En særlig Form for Hjælp til Ungdommen i Henhold til Loven er de forskellige Steder oprettede Ungdoms-lejre eller som Institutionen Raunstrup paa Sjælland. Dens Arbejdsplan er lagt efter Lovens Rammer med en Blanding af legemligt Arbejde, Undervisning og Sport, og den rummer i Virkeligheden Mulighed for at blive et værdifuldt Led i Bestræbelserne for at hindre, at Ungdommen forsummer.

Denne Institution har haft adskillige Børnesygdomme og blev paa et Tidspunkt — som forskellige andre Bestræbelser til Bekæmpelse af Ungdomsarbejdsløsheden — lagt for Had i kommunistiske Kredse. Men efter at en Række sjællandske Kommuner har overtaget Raun-

strup, er der blevet fast Plan over saavel Arbejdet som Økonomien, saa Institutionen kan siges at røgte sin Mission tilfredsstillende.

Der er maaske undtagelsesvis endnu Kommuner, der benytter Institutionen som en Slags Bussemand ved mere eller mindre at paatvinge den Unge, som er saa besværlige, at man ønsker dem paa Afstand. Men Raunstrup bør ikke være et Hjem for Psykopater eller asociale Individer. Det bør være et Sted, hvor Unge, som er ved at blive slappe af Lediggang, kan faa vakt Initiativet og faa understøttet den Virkelyst, der er hos alle sunde Unge. Mest under denne Synsvinkel skal hele den lovmæssige Form for Ungdomsarbejdsløsheden ses. Erhvervsmæssigt betyder den ikke noget indgribende, og foreløbig er det kun en saare begrænset Flok af Unge, der finder Beskæftigelse eller faar Ophold i Henhold til Loven.

Iværksættelse af Arbejde med begrænset Arbejdstid.

Til Supplering af denne Hjælpeforanstaltning, men beregnet for de ældre Aldersklasser er kommet Loven om Iværksættelse af mindre, betydende Arbejder, der ellers ikke for Tiden vilde blive udført. Den er beregnet paa Arbejdsløse, der enten endnu ikke har opnaaet Understøttelse fra en Arbejdsløshedskasse eller ogsaa har opbrugt denne Understøttelse eller staar nær foran denne Situation. Ifølge Loven kan højst Halvdelen af Timelønnen dog ikke over 50 Øre for Gifte og 30 Øre for Ugifte i Byerne samt ikke over 40 Øre for Gifte og 25 Øre for Ugifte i rene Landkommuner, anmeldes til mellemkommunal Refusion efter Sociallovens Bestemmelser.

Der ligger noget umiddelbart tiltalende i Lovens Idé, men Praksis byder paa nogle lidet tiltalende Forhold. Der er adskillige Landkommuner, som benytter Loven til Igangsættelse af Arbejder til en Løn af 70—80 Øre i Timen, hvorefter de altsaa kan anmelde Halvdelen af Timelønnen til mellemkommunal Refusion. Samtidig nedsætter de paagældende Kommuner Arbejdstiden til 24—36 Timer ugentlig. I nogle Bykommuner med konservativt Styre er Arbejde i Henhold til Loven iværksat efter Arbejdsmandenes almindelige Timeløn 1 05 Øre og med en Arbejdstid paa 36—40 Timer ugentlig.

Men i Byer med socialdemokratisk Flertal kan Arbejdet ikke iværksættes paa tilsvarende Vilkaar. Der maa tages et naturligt Hensyn til Arbejdernes faglige Organisationer, og da Dansk Arbejdsmandsforbund har opnaaet en ret god Overenskomst med Entreprenørerne, hvorefter næsten alt Jordarbejde skal udføres i Akkord eller betales med Akkordafsnævning, søger Forbundet at værne om denne Overenskomst, ogsaa hvor det drejer sig om Arbejder efter den omtalte Lov. Det er der jo ikke noget at sige til. Overenskomster har Bud længere frem i Tiden end midlertidige Love. Og der er heller ikke noget at sige til, at de Folk, som længe har gaet arbejdsløse, faar Adgang til at tjene sig en Skilling. Men der opstaar blot ved Praktiseringen det Misforhold, hvor Timeløn ydes, at Byen med socialdemokratisk Flertal betaler 21 Øre pr. Time mere end de nærliggende Byer med konservativt Flertal og ca. 50 Øre mere pr. Time end den meget nærliggende Landkommune.

Vi kan se bort fra den Merudgift, den socialdemokratiske Kommune faar. Den kom den vel over. Vi kan ogsaa se bort fra, at den Procentdel af Lønnen, der kan anmeldes til mellemkommunal Refusion, bliver betydelig mindre for den humane Bykommune end for alle de øvrige. Men Stillingen bliver desværre yderligere den, at der er skabt nye Tildragnings-Tendenser til de socialdemokratiske styrede Kommuner.

Dygtiggørelse af Ungdommen og faglig Uddannelse.

I Forbindelse med Omtalen af Ungdommens Forhold er det naturligt at pege paa den betydningsfulde Udvikling, der er sket i Bestræbelserne for Ungdommens Dygtiggørelse. Det er i Kraft af Lovgivningen vedrørende Aftenskolen muligt ad kommunal Vej at yde en Støtte, der kan sætte Ledelserne for vore Aftenskoleforeninger i Stand til at byde virkelig god Undervisning ikke blot i elementære Fag, men ogsaa i Sprog, Samfundskundskab m. v.

Titusinder af Unge drager Nytte af denne vigtige Supplering af Barneskolens Ydelser, men flere Tusinder kunde trænge til og burde deltage i denne Undervisning.

Ogsaa den faglige Dygtiggørelse er der tænkt paa. I en Tid, hvor en næsten voldsom Udvikling kendetegner de enkelte Fags Omraader, er det forklarligt, at Unge, der har udlært paa et noget gammeldags Værksted, eller Ældre, som har Lyst til at følge med og hævde sig i deres Fags Udvikling, føler Trang til at lære de nye Opfindelser og Metoder at kende.

Der er nu i Kraft af Arbejdsløshedslovgivningen tilvejebragt Grundlag for, at der i Arbejdsløshedsperioder kan skaffes Ophold paa Højskoler uden Udgift — eller i hvert Fald uden væsentlig Udgift — for den unge Arbejder, og paa de Vilkaar, at hans Ret til Arbejdsløshedsunderstøttelse efter endt Kursustid er uberørt af Opholdet.

Men tillige er der Mulighed for i de enkelte Byer at oprette mere eller mindre kortvarige Fagkursus med Adgang til Belæring i Fagets nyeste Metoder. Forudsætningen for disse Kursus er dog, at Hjemstedskommunen erklærer sig villig til at bære en Trediedel af de med Kursuset forbundne Udgifter.

I Reglen træffes Aftale med Teknologisk Institut eller andre velegnede Lærerkræfter, der lægger en Plan for Undervisningen og udarbejder et Budget. En Række Fag har benyttet denne Adgang til i Arbejdsløshedsperioder at skaffe deres Medlemmer en for disses Fremtid vigtig Indsigt i Fagets nye Arbejdsmetoder eller give dem Lejlighed til at hævde sig paa anden Maade. Vi kan som Eksempler nævne, at Smede- og Maskinarbejdere har faaet Undervisning i den nu stærkt benyttede Autogensvejsning, at Malere har haft Lejlighed til at lære Sprøjtemalingens Teknik, og at Arbejdsmand har lært Opmaaling og Beregning af de Arbejder, der forekommer i deres Priskurant.

Men det afhænger ganske af Kommunalbestyrelsens Stilling til det enkelte Kursus, om dette kan iværksættes. Uden det kommunale Tilskud bortfalder Tilsagnet om Ydelsen af de resterende to Trediedele af Udgifterne fra Arbejdsløshedsfonden.

Vore Helbredelsesanstalters store Betydning.

Fælles for alle Aldersklasser og for alle Samfundsklasser gælder, at Sygdommen kan være en streng Herre. Men intet Sted slaar denne Herre saa slemme Saar, som hvor hans Hærgen træffer økonomisk daarligt stillede Hjem.

Er det mon ikke Vilkaarene paa Fortidens Sygehuse, der endnu kan sidde ældre Mennesker i Blodet, naar de nødt vil indlægges paa et Sygehus?

Det er jo, maalt med Nutidens Øjne, ganske ufatteligt, hvad der for blot en Menneskealder siden blev budt daarligt og jævnt stillede Mennesker i de fleste af Landets Byer i Retning af Behandling paa de oftest elendige, smaa Sygehuse. Folk, der havde Raad til at betale, hvad et Sygehusophold kostede, søgte saa vidt muligt til Hovedstaden eller til de faa andre moderne indrettede Hospitaler, som raadede over den kyndige Hjælp. Det var vel ogsaa dette Forhold, der var bestemmende for den forbavsende ringe Interesse, som vistes over for Reformen paa dette vigtige Omraade i Provinsbyerne.

Først med Socialdemokratiets voksende Indflydelse skete der en Ændring, og det ene gode Sygehus efter det andet skød op Landet over.

Naturligvis naaede man ikke derved andet end et foreløbigt Maal. Da Behandlingen af Tilskadekomne og pludseligt opstaaede Sygdomme, der kræver hurtigt kirurgisk Indgreb, selvfølgelig maatte tages i Betragtning, blev de fleste af disse opstaaede Sygehuse fortrinsvis anlagt derefter. Det vil sige, at man til Overlæge ansatte en Mand, hvis Uddannelse var kirurgisk anlagt. Selvfølgelig har de fleste af de dygtige Overlæger, der er ansat paa Provinsens Sygehuse, ogsaa betydelige Forudsætninger for at behandle medicinske Sygdomme. Men det gælder ikke mindst Lægestanden, at den specialiserer sig, og ganske

naturligt vil den Læge, hvis Interesse har ytret sig i en speciel kirurgisk Uddannelse, søge at holde sin Standard gennem videre Studering paa dette særlige Omraade, hvorimod han ikke, særligt hvis det gælder større Sygehuse, som stiller betydelige Krav til Lægens Tid og Kræfter, formaar tillige at følge med paa andre Omraader. Derfor henvises vanskelige Tilfælde af medicinske Sygdomme oftest af baade praktiserende Læger og Sygehuslæger til de forholdsvis faa Specialanstalter af den Art, vi har her i Landet. Dette medfører ikke alene større Rejseudgifter for Patienten og Paarørende, der ønsker at se til ham, men det medfører tillige, at de omtalte medicinske Sygehuse ofte kun efter meget lang Ventetid kan modtage Patienter. Følgen heraf er, at en stor Del af disse Patienter, og især fra de økonomisk daarligt stillede Hjem, meget vanskeligt eller i mange Tilfælde aldrig opnaar at komme under den Specialbehandling, de og deres Sygdom havde Krav paa.

Oprettelse af medicinske Centralsygehuse.

Der rejses derfor Landet over Krav om at faa Sygehusvæsenet udbygget med Centralsygehuse til medicinsk Behandling. Det vilde være økonomisk uoverkommeligt og ogsaa lægemæssigt umuligt at oprette medicinske Sygehuse i Forbindelse med hvert enkelt Provinsygehus. Men inden for de enkelte Amter eller for andre afgrænsede Omraader, hvor de gamle Amtsgrænser virker urimelige, bør Sagen løses.

En Række Amtsraad sidder ikke længere disse Krav overhørig, men har i Forening med Byerne taget Spørgsmaalet op til Behandling. Men mange Steder løses det ikke, medmindre Byerne forstærker deres Krav og eventuelt selv tager Sagen i deres Haand. Men løses maa den og helst i Forbindelse med Specialklinikker for ganske særlige Sygdomme, som f. Eks. de under vore klimatiske Forhold saa almindeligt forekommende Næse-, Øre- og Hals sygdomme.

Det er ingen billig Reform, som her er omtalt. Men den hidtidige Udvikling af dansk Sygehusvæsen har været til uvurderlig Nytte for Sundhedstilstanden hos den almindelige Befolkning, og en Videreførelse af dette

Arbejde kan umuligt opgøres efter kolde, økonomiske Beregninger.

Oprettelsen af nødvendige Sygehuse bør naturligvis ikke efterfølges af en planløs Indlæggelse paa disse. Alle, som har et Sygehusophold nødt, eller hvor Forholdene i Hjemmet besværliggør Helbredelse, bør selvfølgelig indlægges, og med den eksisterende Sygekasseordning bliver de økonomiske Spørgsmaal vedrørende Indlæggelse og Behandling ganske underordnede for Patienten.

Men der findes utvivlsomt mange Patienter, hvis Tilstand og Forhold tillader en fuld forsvarlig Behandling i Hjemmene, for saa vidt der tilvejebringes Grundlag for et systematisk Tilsyn af Læge og Sygeplejerske. Det er da ogsaa et af Tidens omtalte Spørgsmaal at søge videreført den ved Socialreformens Vedtagelse skabte Ordning om Ansættelse af Hjemmesygeplejersker, saaledes at overflødige Sygehusindlæggelser undgaas.

Derved skabes Sikkerheden for ikke blot Tilsynet med Hjem, hvori Syge befinder sig, men ogsaa for det økonomisk forsvarlige og rigtige i Forholdet til den for det Offentlige kostbare Hospitalsindlæggelse.

Kampen mod de usunde Boligkvarterer.

I Forbindelse med Behandlingen af syge Mennesker rejser sig naturligt Spørgsmaalet om at forbedre Hygiejnen til Forebyggelse af Sygdomme. En Anstødssten i Arbejdet med denne Opgave er de Lejligheder, der er saa daarlige, at de kuer en Husmoders Evner til at skabe et virkeligt Hjem, og er saa usunde, at de truer Voksnes og Børns Sundhed.

Det er ikke opbyggelige Eksempler paa Udviklingen af disse Tilstande, man har set udfoldet fra privatkapitalistisk Side under de sidste Aars Tilstrømning til Provinsbyer. Adskillige gamle Huse i Baggaard er blevet paaført en Etage, og overflødige Staldbygninger eller lignende er blevet

omdannede til Beboelse med smaa 2-Værelses Lejligheder. Dersom Bygherrerne iagttager Bygningslovens Bestemmelser, er det umuligt at hindre dette uanstændige Byggeri, og adskillige samvittighedsfulde Kommunalmedlemmer har under deres meget kritiske Behandling af slike Byggeplaner staaet over for en Bygherre, som med let fornærmet Mine og tilsyneladende troskyldigt søgte at retfærdiggøre sin Handling med Bemærkning om, at han ikke troede, det kunde kritiseres, at han tilvejebragte billige Lejligheder I

Slig Tale er imidlertid Godtkøbssnak. Bygherren laver ikke disse Lejligheder for fattige Folks blaa Øjnes Skyld. Hans Færd er tværtimod dikteret af Spekulation i Fattigdommen. Hans gamle Rønner kan efter Ombygningen give ham gode Renter. Og han begaar een Forbrydelse til. Han faar efterhaanden jobbet sin rentegivende Ejendom op i Priser, saa det bliver økonomisk vanskeligt at faa jævnet hele Stadsen med Jorden, naar det paagældende Kvarter kommer under en hygiejnemæssig Sanering.

Man bør ikke blive rørt over den Slags Filantropi. Tværtimod!

Vi har i vore gamle Provinsbyer rigeligt af daarlige Lejligheder. Der er ingen Grund til at ønske disse Kvarterer forsynet med nogle Lapper, som kun bidrager til at forlænge omliggende daarlige Lejligheders Levetid.

Kommunalt, gennem Sundhedskommissionerne, bør der i en Tid, hvor Bolignøden ikke ligefrem staaer som en absolut Hindring derfor, slaas ned paa de virkelig sundhedsfarlige Lejligheder. Dem er Udviklingen gaaet sporskudt henover i de mange Aar, hvor Bolignøden tvang Myndighederne til at fare med Lempe. Ja, de er jo endda ikke blevet bedre i disse Aar. Adskillige af dem havde været tjenlige til Kassation for længe siden. Nu maa et gennemtænkt og planmæssigt Arbejde gaa ud paa efterhaanden, og helst saa snart som muligt, at faa lukket disse Huler, som giver deri opvoksende Slægter en skæv Indstilling over for Livets Krav.

Paa Rigsdagen samles Oplysninger om, hvorvidt Kommunalbestyrelser eventuelt kan tænke sig at gennemføre omfattende Saneringsarbejder i daarlige Beboelseskvarterer. Muligt kan saadanne større Saneringer i mange Byer vanskeligt realiseres af økonomiske og beboelsesmæssige Grunde. Men at denne Opgave maa tages op efter det økonomisk muliges Grænse er ganske givet. Det er et af Tidens vigtigste Spørgsmaal.

Omsorgen for de Gamles Beboelsesforhold.

I de omtalte Boliger findes mange af de Mennesker, der har naaet deres Livs Aften, eller som ved Indgangen til denne er slaaet ud af Erhvervslivets Overflod paa yngre Kræfter.

Der er rundt omkring i vort Land under socialdemokratiske Kommunalmedlemmers Paavirkning og Indflydelse rejst mange udmærkede Alderdomshjem. Det holdt haardt at faa de første rejst, men nu kommer selv Landkommuner, hvor Socialdemokrater øver Indflydelse, med i denne Udvikling. Forlængst er de oprindelige Hjem i Byerne udvidet og i stort Omfang suppleret med Sygeafdelinger, beregnet for saadanne Gamle, hvis Sygdom udelukkende skyldes Alderens Indvirken.

Men naar Levetiden for Menneskene forlænges samtidig med, at Tilgangen til Aldersrentenydernes Tal sker forholdsvis tidligt, bliver Alderdomshjemmene som Regel ude af Stand til at modtage det store Antal, der trænger til Ophold i disse Hjem.

Samtidig bliver der Tale om Grupper, der ikke føler sig mere affældige, end at de meget gerne ønsker at opretholde egen Husholdning og føre en Tilværelse, der selvfølgelig bliver friere, end den kan blive i selv de mest forstaaende ledede Aldersdomshjem, hvor jo en vis Husorden maa gennemføres.

Det er derfor naturligt, at Kommunalbestyrelserne i en Række Kommuner med et stort Antal af saadanne Aldersrentenydere har følt sig foranledigede til at søge at raade Bod paa dette Forhold ved Opførelse af saadanne mindre, men gode og moderne indrettede Lejligheder, hvor Aldersrentenydere for en overkommelig Leje kan finde Husly.

Der er ingen Tvivl om Trangen til saadanne Lejligheder. Allerede gennemførte Eksempler har vist det, og Forholdene vil mange Steder tvinge os til at tage denne Sag op til Behandling. Det vil være et stort Gode for de Gamle og — omend i mindre Grad — bidrage sit i Arbejdet paa Saneringen af de daarlige Beboelseskvarterer.

Sund Økonomi er Grundlaget for positiv Indsats.

Vi har set paa en Række af de Spørgsmaal, som optager vore kommunale Tillidsmænds Tid og Tanker. Men Emnerne kan suppleres i betydeligt Omfang. Og glemmes maa det ikke, at de her omtalte Spørgsmaal i ganske særlig Grad har beskæftiget sig med den sociale Side af Kommunalarbejdet. Forudsætningen for en heldig Gennemførelse af en eller flere af disse Opgaver maa imidlertid være, at vore Tillidsmænd ikke forsømmer de mangfoldige Ting, der hører til moderne Kommunedrift, og at de frem for alt ikke glemmer den Økonomi, som er Betingelsen for al positiv Indsats. Glemmes maa det heller ikke, at det er lettere at pege paa og rejse Krav om en Opgaves Løsning end at bedømme de Øjeblikkelige finansielle og andre Muligheder for dens Gennemførelse.

Vi skal være foran i de socialdemokratisk styrede Kommuner, og vi skal søge rimelige Krav gennemført samt anerkende og befæste de vundne Fordele.

Men det er selvfølgelig fejlagtigt at lade de af politiske Modstandere styrede Kommuner tildels i Fred og kræve, at vi paa alle Omraader i socialdemokratisk styrede Kommuner skal ligge flere Hestehoveder foran. En Udvikling i den Retning vil føre til, at vi undergraver vor egen Stilling til Skade for Arbejderklassen, saavel for de ved Kommunerne ansatte som for dem, der skulde nyde Gavn af et frisk Initiativ og hensigtsmæssige sociale Forhold.

Der maa tilvejebringes fuld Forstaaelse og Samarbejde mellem de forskellige Faktorer inden for Arbejderbevægelsen. Men skal Samarbejdet bære Frugt, maa det ogsaa bygges paa Kendskab til de faktiske Forhold. Der er næppe nogen, som for Alvor vil paastaa, at de socialdemokratiske Kommunalmedlemmer — udgaaet som de er praktisk talt alle fra Arbejderklassen — skulde mangle Kendskab til den almindelige Befolknings Kaar og Vanskeligheder. Men det er forklarligt, at mange Arbejdere ikke kan have det tilsvarende Indseende vedrørende Bedømmelsen af det komplicerede Arbejde, der udføres i Kommunerne. Undertiden undres man over, at en og anden fælder en overilet og paa Ukendskab bygget Dom og over de noget letkøbte Udtalelser, gaaende ud paa, at Pengene sagtens kan skaffes, hvis de tages, hvor de er. Dette er saa let sagt. Men er jo straks vanskeligere at praktisere.

Kommunernes Regnskaber for 1932—33 og 1933—34 viste Landet over, at store økonomiske Besværligheder kan opstaa. Der var i disse Aar Tale om meget betydelige Underskud, hvoraf en Del blev dækket ved Udskrivning af ekstra Skatter, en Del blev bragt ud af Verden ved Overførelse fra Fondsbeholdningen, hvor man var saa heldige at have saadanne til Raadighed, og mange Steder svider endnu en resterende Del af Underskudet fra disse Aar.

Disse Underskud kunde ikke forudses. Den store Arbejdsløshed slog alle Beregninger i Kvas, og ser man paa de svimlende Summer, som f. Eks. den sociale Forsorg, Medicinalvæsenet og Skolevæsenet krævede, saa forstaar man Vanskelighederne. Adskillige Steder var Udgiften alene til den sociale Forsorg større, end hele det Beløb, de personlige Skatter indbragte, og det er jo i høj Grad paa dem, Indtægterne maa reguleres.

Vi møder da ofte den flot henkastede Bemærkning, at Skatterne jo saa bare kan forhøjes. Ja, det kan de. Men der er rent praktiske — mindre end teoretiske — Grænser for Skattens Størrelse. Skattelyene er ikke noget ukendt Begreb, og er det ikke i vore Øjne et estimeret Begreb, saa er de alligevel en Realitet, som fornuftsmæssigt maa tages med i Betragtning.

Den Kommune, som vil ligge i Spidsen socialt set og med Hensyn til Igangsættelse af Arbejder uden at bekymre sig om Økonomien i Tillid til teoretisk Trøst om, at Pengene kan skaffes gennem Skatter, vil en Dag staa med en begrænset Skatteevne, med uoverkommelige Skattebyrder for Arbejderne, der er beskæftiget, og den vil ret hurtigt af Laangivere og tilsynsførende Myndigheder blive beordret til en Kommunaløkonomi, som først og fremmest vil

gaa ud over dem, hvis Interesser den helt havde foregivet, og maaske ogsaa troet, den varetog.

De foranstaaende Betragtninger giver sig ikke ud for at være udtømmende. De har berørt en Række af den praktiske Kommunalpolitikers Opgaver i særlig Grad paa det sociale Omraade. Det er derfor kun Udgiftsposter, som her er omtalt. Et stort og vigtigt Omraade er Indtægts spørgsmaalet, hvis Behandling er af stor Betydning, men som bør tages op for sig.

Vi kan her nøjes med som Konklusion at pege paa, at Kommunalpolitik er Daggerning i en nøgtern Realiteternes Verden. Den er knyttet til Livets praktiske Forhold, og den udøves paa Omraader, saa den kan overses og bedømmes af enhver, der gider gøre sig lidt Ulejlighed med at se paa Resultaterne og ikke nøjes med Næstens overfladiske Mening.

Men Arbejdet er ikke kold Handling med døde Værdier. Det har Bud til hvert eneste Medlem af det Samfund, Kommunen udgør — og ofte til endnu videre Kredse.

Kommunalpolitik vedrører Menneskeskæbner. Der kan ved dennes Hjælp gydes Livshaab i Forsagte, gives en Haandsrækning til Trængende, bringes Støtte til Initiativet hos de Virksomme og kastes Farve over hele det lille Samfund.

Men i et saadant Arbejde, hvor Realiteter og Menneskeskæbner er uløseligt flettet sammen, vil den, der enten vælger et Stade i den kolde økonomiske Beregningens Verden, eller den, som alene foretrækker at placere sig i Fantasiens straalende, men luftige Verden, hurtigt komme til kort og bringe baade sig selv og andre i Vanskeligheder. Her, mere end de fleste andre Steder, maa en sund Afbalancering til i Forholdet mellem økonomisk Vurdering, Fantasi og menneskelig Forstaaelse.

De samme Ting maa tages i Betragtning af dem, som skal bedømme Arbejdet, hvis deres Dom skal blive rigtig og retfærdig, og hvis den skal befordre en Udvikling i ønskelig Retning.

Vi Socialdemokrater har formaaet gennem vor hidtidige Gerning at skabe os et lykkeligt Tag i dansk Kommunalstyre. Vi tør trygt møde Historiens Dom over, hvad der er udrettet. Det maa blive Fremtidens Sag at underbygge og udbygge det Arbejde paa det lagte solide Grundlag til Lykke ikke mindst for den danske Underklasse, men ogsaa til Held for en positiv folkelig Udvikling, paa hvilken vi har bygget, og som vi har Ret til fortsat at tro paa.

Men til at føre dette Arbejde igennem maa der erhverves Kundskaber og Indsigt — mere end nogen Sinde før. Det er efterhaanden os, der faar Indflydelsen og Ansvaret, og medens vore Kommunalpolitikere tidligere gennem kortere eller længere Tids Opposition erhvervede sig den fornødne Erfaring, kræves det nu af de nye Mænd, at de straks maa staa udrustede til den ofte meget omfattende Gerning, de vælges til.

Det maa derfor være en Pligt for den kommende Tids Socialdemokrater at sikre sig en saa solid Viden, at deres Gerning ikke blot kan tilfredsstille dem selv, men være i Overensstemmelse med den Aand, som altid maa præge socialdemokratisk Kommunalpolitik, hvis Standarden skal holdes og udvikles.

Bogliste.

- Staunnag, Th.:* Tanker og Taler. 1931 (Jespersen & Pio) 208 S.
- Stauning, Th.:* Af Tidens Strid. Taler samlede af Johannes Lehmann. 1933 (Branner) 259 S.
- Vedsø, Fred.:* Danmark, det folkestyrede Land. 1934 (Martin) 144 S.
- Karleby, Nils:* Socialismen og Virkeligheden; Studier over socialdemokratisk Opfattelse og Nutidspolitik. 1925 (Martin) 280 S.
- De politiske Partier.* Synspunkter og Programmer. 2. Udg. 1932 (Martin) 256 S.
- Det Radikale Venstre 1905—1930;* Jubilæumsskrift 1930 (Levin & Munksgaard) 223 S.
- Demokrati og Diktatur;* u Radioforedrag. 1934 (Martin) 151 S.
- Steincke, K. K.:* Demokrati og Kultur. 1936 (Fremad) 90 S.
- Hansson, Per Albin:* Demokrati. Stockh. 1935 (Tiden) 275 S.
- Nordisk Samarbejde,* Taler holdt 5. Dec. 1934 af Per Albin Hansson, Johan Nygaardsvold og Th. Stauning. 1934 (Branner) 42 S.
- Nielsen, Frede:* Dansk Nazisme. 1935 (Fremad) 32 S. (Trykt som Mspt.)
- Kolbjørn, Ib:* Hagekors eller Socialisme. 1933 (Arbejderungdommens Forlag) 24 S.
- Kolbjørn, Ib:* Folket for Danmark. 1935 (Arbejderungdommens Forlag) 24 S.
- Borgbjerg, F. J.:* Nationalfølelse og Internationalisme. (Særtryk af Kronik i Soc.-Dem. 24. Aug. 1925, udg. af D. s. U.) 12 S.
- Hansen, Hedtoft:* Kommunisterne splitter. 1933 (Fremad) 112 S.
- Korst, Knud:* Samfundsøkonomi. 3. Udg. 1932 (A. O. F.) 156 S.
- 20 305
- Westergaard, Harald:* Hvor glider vi hen? 1933 (Gad) 52 S.
- Cole, G. D. H.:* Gjennem Kaos til Plan. Oslo 1935. 266 S.
- Lisberg, Niels:* Nutidens Økonomi og Fremtidens. 1934 (Martin) 280 S.
- Kristensen, Frode:* National Selvforsyning og Verdensøkonomi. 1935 (Martin) 230 S.
- Birck, L. V.:* Under Højkapitalismen. 1935 (Martin) 286 S.
- Arbejderne og Krisen.* 1934 (A. O. F.) 232 S.
- Danmarks Erhvervsliv.* 1936 (A. O. F.) 300 S.
- Arbejdsløshedsraadets Betænkning* af 22. Febr. 1935 ang. Arbejdsløshedens Karakter og Omfang.
- Fagforeningskundskab* v. O. Bertolt. Hans Jacobsen, Otto Jensen og A. Johansen. 5. Udg. 1936 (A. O. F.) 285 S.
- Christiansen, Chr.:* Organisationskundskab. 1934 (A. O. F.) 253 S.
- Marstrand, Even:* Arbejderorganisation og Arbejderkaar i Danmark. 1934 (Martin) 256 S.
- Jensen, Knud V.:* Arbejdsretten i Danmark, 2. Udg. 1936 (A. O. F.)
- Hanssoo, Sigfrid:* Arbetare, Arbetsgivare, Samhålle. Stockh. 1935 (Tiden) 226 S.
- Lundberg, Rob.:* Sandheden om Arbejdsløshedsloven. (Fremad) 16 S.
- Vedsø, Fred.:* Jordspørgsmaalet, historisk, økonomisk, politisk. 1925 (A. O. F.) 159 S.

Copyright Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv 2004

- Det danske Landbrug*, ved Hans Jensen, K. J. Kristensen o. fl. 1933 (Martin) 271 S.
- Warming, fens: Industri eller Landbrug*. 1935 (Gad) 80 S.
- Korst, Knud: Landbrugets Gældskrise*. 1934 (Branner) 46 S.
- Vedel-Petersen, K.: Mangler Landbruget Arbejdskraft?* 1936 (Branner) 47 S.
- Bombolt, Julius: Arbejderkultur*. 1932 (Bogkredsen) 188 S.
- Klasse- og Kulturkamp*. Oslo 1935 (Tiden) 96 S.
- Ahlberg, Alf.: Social Psykologi*. 1934 (A. O. F.) 222 S.
- Ahlberg, Alf.: Tankelivets Frigørelse*. (Fremad) 1936. 200 S.
- 10 Aars Arbejderoplysning*. 1934 (A. O. F.) 128 S.
- Ti Aars Arbejder Radio 1926—1936*, ved Ernst Christiansen. 1936 (Fremad) 74 S.
- Arbejderne og Radioen*. 1932 (Fremad) 52 S.
- Myrdal, A. og G.: Krise i Befolkningsspørgsmaalet*. 1935 (Martin) 320 S.
- 306
- Rasmussen, Vilhelm: Socialdemokratiet og Skolen*. 2. Udg. 1933 (Fremad) 48 S.
- Skolen og Hjemmet*. Red. af Thorkild Jensen og F. C. Kaalund Jørgensen. 1935 (Hjemmets Bibliotek) 280 S.
- »*Det Borgbjergske Reformkompleks*«, af A. Barfod, A. C. Højbjerg-Christensen og F. C. Kaalund Jørgensen (i »Vor Ungdom« Sept. 1935).
- Betænkning vedr. Revision af Skolebøger*, afg. af det under Undervisningsministeriet under 8. August 1930 nedsatte Udvalg.
- Den praktiske Mellemskole*. Betænkning afgivet af det af Undervisningsministeriet under 23. Maj 1933 nedsatte Udvalg. 1936.
- Holten-Nielsen: Vore vigtigste Militærspørgsmaal i Øjeblikket*. IQ34 (Jens Møller) 32 S.
- Grænser for Magtanvendelse*. Overs. af C. L. Skjoldbo. 1934 (Fremad) 60 S.
- Henderson, Arthur: Vejen til Fred*, m. Forord af Th. Stauning. 1935 (Fremad) 138 S.
- Vougt, Allan: Forsvaret och demokratin*. Stockh. (Tiden) 1935-40 S.
- Backlund, Sven: Nationernes Forbunds Uppgifter. Indsatsen i kampen mot Mussolini och Hitler*. Stockh. 1935 (Tiden) 46 S.
- Frisch, Hartvig: Pest over Europa*. 1933 (Koppel) 367 S.
- Frisch, Hartvig: Fra Brest-Litowsk til Rapallo I—II*. 1936 (U. F. F.) 213 + 256 S.
- Christensen, P., og Johs. Hansen: Kommunalkundskab*. 1933 (A. O. F.) 398 S.
- Socialreformen med Noter*, udg. af Socialministeriet. 1933. 365 S.
- Socialreformen i korte Træk*, af K. K. Steincke, P. J. Pedersen, Viggo Christensen og A. Johansen. 1934 (Hjemmets Bibliotek) 280 S.
- Steincke, K. K.: Stormen paa Social-Reformen*. Tale holdt i Folketinget 8. Nov. 1934. (Særtryk af Rigsdagstidende.)
- Artikler i Tidsskrifterne: *Arbejderhøjskolen, Kooperationen, Kultur-Fronten, Rød Ungdom og Socialisten*.
- Endvidere den aarligt udkommende *Socialdemokratiets Haand-bog over Rigsdagssamlingen*, samt *Socialdemokratiske Noter*, begge Dele trykt som Manuskript.

